

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ГРИГОРЕНКО АНДРІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК [343.98:001.895]:343.132

ДИСЕРТАЦІЯ

**ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ РЕКОНСТРУКЦІЇ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ
СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ**

081 «Право»

08 «Право»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ А. О. Григоренко.

Науковий керівник:

Шепітько Валерій Юрійович,

Доктор юридичних наук, професор

Харків – 2023

АНОТАЦІЯ

Григоренко А. О. Використання методу реконструкції під час проведення слідчих (розшукових) дій. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2023.

Дисертацію присвячено здійсненню комплексного дослідження сутності методу реконструкції, вирішення як теоретичних, так і практичних проблем реалізації методу реконструкції під час провадження слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, вивчення особливостей його застосування у криміналістичному дидактичному процесі, а також розробці науково обґрунтованих пропозицій та рекомендацій щодо вдосконалення чинного нормативно-правового регулювання суспільних відносин, що реалізуються у зв'язку із застосуваннями методу реконструкції.

У першому розділі, використовуючи діалектичний та порівняльно-правовий методи, було досліджено філософські та психологічні підходи до розуміння реконструктивної діяльності. Надано авторське визначення реконструктивної діяльності, а саме реконструктивна діяльність – це цілеспрямована, свідома, вольова форма активності особи спрямована на відтворення об'єктів, предметів, явищ, процесів, з метою їх подальшого дослідження та (або) використання.

Розроблено класифікацію реконструктивної діяльності. Виділено такі види реконструктивної діяльності: за формою проведення: ідеальна та матеріальна реконструкція; за формою моделей, в яких виражаються результати реконструкції: ідеальні, матеріальні та комп'ютерні моделі; за об'єктом реконструкції: реконструкція окремих предметів об'єктивної дійсності, які мають значення для розслідування кримінального правопорушення, реконструкція способу вчинення злочину, реконструкція місця та обстановки вчинення злочину,

реконструкція часу вчинення злочину, реконструкція особи, яка має значення для проведення розслідування суспільно небезпечного діяння; за слідчою (розшуковою) дією під час якої проводиться реконструкція: реконструкція під час огляду місця події, реконструкція під час слідчого експерименту, реконструкція під час допиту, реконструкція під час пред'явлення для впізнання; за ступенем впливу на об'єкт реконструкції: реконструкція та реставрація; за суб'єктом реконструктивної діяльності реконструкція здійснюється: слідчим, прокурором, слідчим суддею, адвокатом (захисником), потерпілим, свідком, злочинцем, експертом, спеціалістом; за формою фіксації результатів реконструктивної діяльності під час кримінального провадження: реконструкція зафіксована у протоколі проведення слідчої (розшукової) дії, висновку експерта, ухвалі та рішенні суду; за значенням під час проведення слідчих (розшукових) дій: реконструкція застосовується нарівні з іншими методами та реконструкція як метод, що повністю визначає структуру слідчих (розшукових) дій; за ступенем загальності проведення реконструктивної діяльності: реконструкція під час окремої слідчої (розшукової) дії та реконструкція кримінального правопорушення взагалі.

Досліджено співвідношення методу реконструкції із методом моделювання. Визначено окремі ознаки методу реконструкції: реконструкція має ретроспективний характер; в результаті застосування реконструкції відтворюється певний об'єкт, а не створюється новий; реконструкція лежить в основі здійснення як окремих слідчих (розшукових) дій, так і розслідування кримінального правопорушення взагалі; процес провадження реконструкції має відповідний порядок, методичні рекомендацію та суб'єктів.

З допомогою методів аналізу, синтезу та узагальнення було досліджено особливості реалізації методу реконструкції під час провадження не лише розслідування кримінальних правопорушень (слідча та детективна діяльність), але й в процесі здійснення інших видів юридичної діяльності, а саме прокурорської (під час її реалізації в рамках цивільного, господарського та адміністративного судочинства), адвокатської та суддівської. Набули подальшого

розвитку розуміння реконструкції як методу, що реалізується під час практичного застосування положень змагальної криміналістики.

У другому розділі з допомогою методів моделювання, абстрагування та реконструкції досліджено особливості застосування методу реконструкції під час здійснення окремих слідчих (розшукових) дій, а саме огляду місця події, слідчого експерименту, допиту, пред'явлення для впізнання. Вперше було комплексно досліджено проблеми застосування методу реконструкції під час провадження негласних слідчих (розшукових) дій.

На підставі вивчення проблем реалізації методу реконструкції під час огляду місця події та використання формально-юридичного методу запропоновано доповнити положення статті 237 КПК України частиною 8 у такій редакції "Під час проведення огляду місця події, після здійснення фіксації місця розташування необхідних об'єктів, з метою найбільш повного з'ясування обставин справи, слідчий, прокурор або за їх дорученням залучений спеціаліст мають право здійснювати дії експериментального характеру, які не являють собою окремої слідчої (розшукової) дії, про факт, хід та результати проведення яких вносяться відомості до протоколу проведення огляду місця події".

Встановлено, що реконструкція є не лише методом, який реалізується під час проведення слідчого експерименту, а фактично є основою для її здійснення. Під час реалізації зазначеної слідчої (розшукової) дії реконструюється модель, яка досліджується в процесі провадження слідчого експерименту. Реконструювання обстановки та умов, які існували в момент вчинення кримінального правопорушення, відбувається на основі аналізу даних, які були отримані в результаті проведення інших слідчих (розшукових) дій та містяться в матеріалах справи. Під час проведення слідчого експерименту реалізується як ідеальна (спрямована на доповнення раніше створеної уявної моделі кримінального правопорушення новими фактами та деталями), так і матеріальна (наприклад, з метою забезпечення безпеки застосування макетування) реконструкція.

Розглянуто особливості використання методу реконструкції під час здійснення допиту. Набули подальшого розвитку наукові положення щодо недопустимості пред'явлення в процесі провадження допиту моделі відповідного об'єкта, який було реконструйовано на основі відомостей, що містяться в матеріалах справи, та якого фактично не має у слідчого (детектива) в якості доказу. Фактично, в зазначеному випадку особа, уповноважена на розслідування кримінального правопорушення, вводить в оману допитуваного, демонструючи йому інший предмет, оскільки повне відтворення відповідного об'єкта є неможливим, що зумовлено тотожністю кожного об'єкта самому собі.

Зроблено висновок щодо недопустимості з метою забезпечення безпеки доказу, який міститься в матеріалах справи, пред'явлення в процесі провадження допиту моделі зазначеного об'єкта, яку було реконструйовано на основі відомостей, що містяться в матеріалах справи. Це зумовлено тим, що неможливо повністю відтворити будь-який об'єкт і реконструйована модель буде саме моделлю, якою б точною вона не була, а не оригіналом. Під час проведення допиту є недопустимим використання реконструйованої моделі відповідного доказу.

Встановлено, що метод реконструкції є основою для встановлення індивідуальної тотожності об'єкту, який пред'являється для впізнання, оскільки під час впізнання особа реконструює у свідомості образ раніше сприйнятого об'єкта та порівнює (співставляє) його із запропонованими. Здійснення впізнання є можливим лише за допомогою реконструкції, оскільки сприйняття об'єкта, який має значення для досудового розслідування, завжди відбувається у минулому відносно моменту встановлення (або не встановлення) індивідуальної тотожності.

Досліджено особливості реалізації методу реконструкції під час проведення обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, установлення місцезнаходження радіобладнання (радіоелектронного) засобу, зняття інформації з електронних комунікаційних мереж, зняття інформації з електронних інформаційних систем. Встановлено, що

конфіденційність проведення негласних слідчих (розшукових) дій встановлена як ознака, що впливає на об'єктивність здійсненої реконструкції. Нерозголошення відомостей про проведення зазначених дій має своїм наслідком необізнаність особи, стосовно якої вони здійснюються, щодо їх провадження. Суб'єкт не вчиняє дій, спрямованих на приховання або спотворення відповідних файлів або відомостей, як наслідок, в результаті реконструкції слідчий (детектив) отримує об'єктивні відомості про вчинене суспільно небезпечне діяння.

Третій розділ присвячено дослідженню особливостей застосування методу реконструкції під час реалізації положень криміналістичної дидактики. Також було досліджено проблеми використання методу реконструкції в процесі застосування інноваційних технологій викладання криміналістики.

Удосконалено визначення криміналістичного мислення. Криміналістичне мислення – це мислена діяльність особи, уповноваженої на розслідування кримінального правопорушення, спрямована на вирішення проблем та завдань досудового розслідування, висунення припущень щодо ходу подій вчиненого суспільно небезпечного діяння, перевірки отриманих даних і доказів на основі застосування реконструйованої ідеальної моделі кримінального правопорушення та використання реконструйованих раніше вивчених знань, навичок та наукових положень.

Визначено, що однією із цілей криміналістичної дидактики є формування криміналістичного мислення. В процесі реалізації криміналістичного мислення в практичній діяльності особа з одного боку реконструює ідеальну модель вчиненого кримінального правопорушення, а з іншого боку відтворює у своїй свідомості знання, які підлягають застосуванню для проведення відповідних слідчих (розшукових) дій, визначення спрямованості досудового розслідування, перевірки існуючих доказів, висунення припущень тощо.

Досліджено особливості застосування методу реконструкції в процесі використання криміналістичних інновацій, а саме застосування АРМ "Інсайт", БД "Слідча практика" та БД "Слідчий прецедент", "методу формування

суб'єктивного" портрету "PAIPS-портрет", криміналістичного полігону, криміналістичного музею, 3D сканеру.

В результаті дисертаційного дослідження сформульовані висновки, спрямовані на більш ефективне використання методу реконструкції як під час провадження досудового розслідування кримінального правопорушення, так і процесі здійснення інших видів юридичної діяльності та практичної реалізації положень криміналістичної дидактики. Також розроблені наукові положення щодо розуміння реконструктивної діяльності, визначення її видів та досліджено співвідношення методу реконструкції та моделювання.

Викладені в дисертації положення, результати та висновки мають теоретичне та практичне значення і можуть бути використані: *у науково-дослідній сфері* – у процесі подальшого дослідження особливостей та проблем використання методу реконструкції; *у нормотворчій діяльності* – при внесенні змін до існуючих та створенні нових нормативно-правових актів, що регулюють не лише процес здійснення досудового розслідування, але й провадження інших видів юридично діяльності та реалізації положень криміналістичної дидактики; *в практичній діяльності* – шляхом врахування рекомендацій щодо здійснення реконструктивної діяльності в процесі провадження слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій; *в навчальному процесі* – для вдосконалення і підвищення ефективності практичної реалізації положень криміналістичної дидактики як під час викладення "Криміналістики", так і інших навчальних дисциплін, а також при підготовці підручників та навчальних посібників.

Ключові слова: метод реконструкції, співвідношення методів реконструкції та моделювання, слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії, криміналістична дидактика, інноваційні підходи до викладення криміналістики, криміналістичні інновації.

SUMMARY

Hryhorenko A. O. Use of the reconstruction method during investigative (search) actions. – Qualification research work presented as manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 081 "Law". – Yaroslav Mudryi National Law University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2023.

The dissertation is devoted to a comprehensive study of the essence of the reconstruction method, to solving both theoretical and practical problems of implementing the reconstruction method during investigative (search) actions and covert investigative (search) actions, to studying the peculiarities of its application in the criminalistic didactic process, and also to developing scientifically sound proposals and recommendations for improving the current regulatory framework for social relations implemented in connection with the application of the reconstruction method.

In the first section, using the dialectical and comparative legal methods, the philosophical and psychological approaches to understanding reconstructive activity were examined. The author's own definition of reconstructive activity was provided, namely, reconstructive activity is a purposeful, conscious, volitional form of a person's activity aimed at reproducing objects, subjects, phenomena, processes, with a view to their further research and/or use.

A classification of reconstructive activities is developed. The following types of reconstruction activities are distinguished: by form of implementation: ideal and material reconstruction; by the form of models in which the results of reconstruction are expressed: ideal, material and computer models; by object of reconstruction: reconstruction of individual objects of objective reality that are important for the investigation of a criminal offense, reconstruction of the way the crime was committed, reconstruction of the place and circumstances of the crime, reconstruction of the time of the crime, reconstruction of a person who is relevant for the investigation of a crime; according to the investigative (search) action during which the reconstruction is carried out: reconstruction during the inspection of the scene of the incident, reconstruction

during the investigative experiment, reconstruction during the interrogation, reconstruction during the identity parade; according to the degree of influence on the object of reconstruction: reconstruction and restoration; according to the subject of reconstructive activity, reconstruction is carried out by: investigator, prosecutor, investigating judge, lawyer (defense counsel), victim, witness, offender, expert, specialist; according to the form of recording the results of reconstructive activities during criminal proceedings: the reconstruction is recorded in the protocol of the investigative (search) action, the expert's opinion, the resolution and the court's decision; by meaning during investigative (search) actions: reconstruction is used equally with other methods and reconstruction as a method that fully determines the structure of investigative (search) actions; by the degree of generality of reconstruction activities: reconstruction during a separate investigative (search) action and reconstruction of a criminal offense in general.

The correlation between the reconstruction method and the modeling method is examined. Certain features of the reconstruction method are identified: reconstruction is retrospective in nature; as a result of reconstruction, a certain object is recreated rather than a new one is created; reconstruction is the basis for both individual investigative (search) actions and investigation of a criminal offense in general; the process of reconstruction has an appropriate procedure, methodological recommendations and subjects.

Using the methods of analysis, synthesis and generalization, the peculiarities of implementing the reconstruction method in the course of not only criminal investigations (investigative and detective activities), but also in the course of other types of legal activities, namely, prosecutorial (when implemented within the framework of civil, commercial and administrative proceedings), attorneys' and judges' activities were examined. The understanding of reconstruction as a method implemented in the practical application of the provisions of adversarial criminalistics has been further developed.

In the second section, using the methods of modeling, abstraction and reconstruction the peculiarities of applying the reconstruction method in the course of

certain investigative (search) actions, namely, inspection of the crime scene, investigative experiment, interrogation, and identity parade were studied. For the first time, the problems of applying the reconstruction method in the course of covert investigative (search) actions were examined.

Based on the study of the problems of implementing the reconstruction method during the examination of the crime scene and the use of the formal legal method, it is proposed to supplement the provisions of Article 237 of the CPC of Ukraine with Part 8 as follows: "During the inspection of the scene, after fixing the location of the necessary objects, in order to clarify the circumstances of the case, the investigator, prosecutor or, on their behalf, the involved specialist has the right to carry out experimental actions that do not constitute a separate investigative (search) action, the fact, course and results of which shall be recorded in the protocol of the inspection of the scene".

Established that reconstruction is not only a method which is implemented during an investigative experiment, but is actually the basis for its implementation. During the implementation of this investigative (search) action, the model which is investigated in the course of the investigative experiment is reconstructed. The reconstruction of the situation and conditions that existed at the time of the commission of the criminal offense is based on the analysis of data obtained as a result of other investigative (search) actions and contained in the case file. During the investigative experiment, both ideal (aimed at supplementing the previously created mental model of a criminal offense with new facts and details) and material (for example, use of modeling to ensure the safety) reconstruction are implemented.

The peculiarities of using the reconstruction method during interrogation are examined. The author further develops the scientific provisions on the inadmissibility of presenting a model of the relevant object during interrogation which was reconstructed on the basis of information contained in the case file and which the investigator (detective) does not actually have as evidence. In fact, in this case, a person authorized to investigate a criminal offense misleads the interrogated person by

showing him or her another object, since a complete reproduction of the relevant object is impossible due to the identity of each object to itself.

Concluded that, in order to ensure the security of the evidence contained in the case file, it is inadmissible to present a model of the specified object during interrogation, which was reconstructed on the basis of the information contained in the case file. This is due to the fact that it is impossible to fully recreate any object and the reconstructed model will be a model, no matter how accurate, and not the original. During interrogation, it is inadmissible to use a reconstructed model of the relevant evidence.

It is established that the method of reconstruction is the basis for establishing the individual identity of the object presented during the identity parade, since during identification a person reconstructs in his/her mind the image of a previously perceived object and compares (correlates) it with the proposed ones. Identification is possible only through reconstruction, since the perception of an object that is relevant to the pre-trial investigation always occurs in the past relative to the moment of establishing (or not establishing) individual identity.

The peculiarities of implementing the reconstruction method when conducting an inspection of publicly inaccessible places, housing or other property of a person, establishing the location of radio equipment (radioelectronic), extracting information from electronic communication networks, and extracting information from electronic information systems were examined. It is established that the confidentiality of covert investigative (search) actions is established as a feature affecting the objectivity of the reconstruction. Non-disclosure of information about the conduct of these actions results in the person in respect of whom they are carried out being unaware of their conduct. The subject does not commit actions aimed at concealing or distorting the relevant files or information, as a result of which the investigator (detective) receives objective information about the socially dangerous act committed.

The third section is devoted to the study of the peculiarities of applying the reconstruction method in the implementation of the provisions of criminalistic

didactics. The problems of using the reconstruction method in the process of applying innovative technologies for teaching criminalistics were also examined.

The definition of criminalistic thinking has been improved. Criminalistic thinking is the mental activity of a person authorized to investigate a criminal offense aimed at solving problems and tasks of pre-trial investigation, making assumptions about the course of events of a socially dangerous act, verifying the data and evidence obtained through the use of a reconstructed ideal model of a criminal offense and the use of reconstructed previously studied knowledge, skills and scientific provisions.

It is determined that one of the goals of criminalistic didactics is to form criminalistic thinking. In the process of implementing criminalistic thinking in practical activities, a person, on the one hand, reconstructs the ideal model of a criminal offense committed, and, on the other hand, reproduces in his/her mind the knowledge which is to be used for conducting appropriate investigative (search) actions, determining the focus of pre-trial investigation, verifying existing evidence, making assumptions, etc.

The peculiarities of applying the reconstruction method in the process of using criminalistic innovations, namely, the use of the Insight workstation, the Investigative Practice database and the Investigative Precedent database, the PAIPS portrait method, a criminalistic ground, a criminalistic museum, and a 3D scanner are examined.

As a result of the dissertation research, conclusions have been formulated aimed at more effective use of the reconstruction method both during the pre-trial investigation of a criminal offense and in the process of carrying out other types of legal activities and practical implementation of the provisions of criminalistic didactics. Scientific provisions on understanding reconstructive activity, defining its types were developed, also the correlation between the reconstruction method and modeling was examined.

The provisions, results and conclusions set forth in the dissertation are of theoretical and practical importance and can be used: *in the research field* – in the process of further study of the features and problems of using the reconstruction method; *in lawmaking* – when amending existing and creating new regulations

governing not only the process of pre-trial investigation, but also the implementation of other types of legal activities and the implementation of the provisions of criminalistic didactics; *in practice* – by taking into account recommendations for the implementation of reconstructive activities in the process of conducting investigative (search) and covert investigative (search) actions; *in the educational process* – to improve and increase the effectiveness of the practical implementation of the provisions of criminalistic didactics both in the teaching of criminalistics and other academic disciplines, as well as in the preparation of textbooks and manuals.

Keywords: method of reconstruction, correlation of methods of reconstruction and modeling, investigative (search) actions, covert investigative (search) actions, criminalistic didactics, innovative approaches to teaching criminalistic, criminalistic innovations.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких відображені основні результати дослідження:

1. Григоренко А. О. Філософські і психологічні підходи до розуміння реконструктивної діяльності. *Проблеми законності*. Харків: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2020. Випуск 151. С. 154-165.

2. Григоренко А. О. Використання методів реконструкції та моделювання в слідчій діяльності: постановка проблеми та співвідношення понять. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2020. Вип 40. С. 108-116.

3. Григоренко А. О. Проблеми використання методу реконструкції під час здійснення юридичної діяльності. *Теорія та практика судової експертизи та криміналістики*. Харків: Право, 2020. Вип. 22. С. 96-111.

4. Hryhorenko A. Problems of application of the reconstruction method during the inspection of the scene. *KELM*. Lublin, 2021. № 1 (37), vol. 1. p. 174-179.

5. Григоренко А. О. Проблеми реалізації методу реконструкції під час пред'явлення для впізнання у кримінальному провадженні. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2021. № 42. С. 152-158.

6. Hryhorenko A., Musiienko O., Boiko-Dzhumelia V., Sakovskyi A., Myrovskaya A. Reconstruction as a method of crime investigation. *Amazonia Investiga*. 2021. 10 (45). P. 113-119.

7. Григоренко А. О. Роль реконструкції у науково-технічному забезпеченні досудового розслідування / Науково-технічне забезпечення слідчої діяльності в умовах змагального кримінального провадження: монографія / за заг. ред. В. Ю. Шепітька; Нац. акад. прав. наук України, НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса. Харків: Право, 2021. С. 137-154.

Наукові праці, в яких засвідчено апробацію матеріалів дослідження:

1. Григоренко А. О. Метод реконструкції як інноваційна складова слідчої діяльності. *Інноваційні методи та цифрові технології в криміналістиці, судовій*

експертизі та юридичній практиці: матеріали міжнар. «круглого столу» (м. Харків, 12 груд. 2019 р.). Харків: Право, 2019. С. 44-47.

2. Григоренко А. О. Метод реконструкції в слідчій діяльності та його співвідношення з методом моделювання. *Юридична осінь 2019*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених (м. Харків, 29 листоп. 2019 р.). Харків: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2019. С. 561-563.

3. Григоренко А. О. Сучасні методологічні новації в науковому правовому пізнанні. *Філософія і право*: матеріали XVI міжнар. наук. конф. аспірантів та студентів (м. Харків, 22 трав. 2020 р.). Харків: Право, 2019. С. 45-47.

4. Hryhorenko A. The Essence and Limits of Application of Reconstructive Activity in Criminalistics. *Сучасне суспільство і наука: актуальні дослідження молодих вчених*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції іноземними мовами (м. Харків, 29 травня 2020 р.). Харків: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2020. С. 39-41.

5. Григоренко А. О. Використання реконструкції як методу криміналістики під час здійснення різних видів юридичної діяльності. *Юридична осінь 2020*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених (м. Харків, 23 листоп. 2020 р.). Харків: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2020. С. 91-93.

6. Григоренко А. О. Проблеми використання методів реконструкції та реставрації під час досудового розслідування. *Юридична наука в сучасному світі: здобутки та перспективи*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 25 вересня 2020 р.). Одеса: Видавничий дім "Гельветика", 2020. С. 153-156.

7. Григоренко А. О. Проблеми використання криміналістичного методу реконструкції при здійсненні судового розгляду під час кримінального провадження. *Теорія та практика сучасної юриспруденції*: матеріали XXVI наук.-практ. конф. (м. Харків, 20 грудня 2020 р.). Харків. 2020. Том № 2 С. 301-302.

8. Григоренко А. О. Проблеми застосування методу реконструкції під час інформаційного забезпечення досудового розслідування кримінального правопорушення. *Інформаційне забезпечення розслідування злочинів*: матеріали

IX Міжнародного круглого столу (м. Одеса, 4 червня 2021 р.). Одеса: Видавничий дім "Гельветика", 2022. С. 24-27.

9. Григоренко А. О. Проблеми реалізації криміналістичного методу реконструкції під час застосування 3D сканування у кримінальному провадженні. *Юридична осінь 2021: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених* (м. Харків, 18 листоп. 2021 р.). Харків: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2021. С. 282-284.

10. Григоренко А. О. Проблеми реалізації криміналістичного методу реконструкції під час використання інноваційних технологій у процесі досудового розслідування кримінальних правопорушень. *Інновації в криміналістиці та судовій експертизі: матеріали міжвід. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 25 листопада 2021 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 336-339.

11. Григоренко А. О. Можливості застосування методу реконструкції під час допиту як елементу науково-технічного забезпечення. *International Scientific Innovations in Human Life: materials of The 6th International scientific and practical conference* (с. Manchester, December 15-17, 2021). Manchester. 2021. P. 931-934.

12. Григоренко А. О. Застосування методу реконструкції в діяльності детектива під час досудового розслідування. *Актуальні проблеми правових наук в євроінтеграційному вимірі: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Харків, 17–18 грудня 2021 р.). Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2021. С. 51-53.

13. Григоренко А. О. Реалізація методу реконструкції під час проведення слідчого експерименту. *Теорія та практика сучасної юриспруденції: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф.* (м. Харків, 25 грудня. 2021 р.). Харків. 2021. Випуск 04/2021. С. 341-342.

14. Григоренко А. О. Застосування методу реконструкції в умовах використання криміналістичного полігону у дидактичному забезпеченні навчального процесу. *Юридичні новели під час воєнного часу: матеріали наук.-практ. конф.* (м. Харків, 13 червн. 2022 р.). Харків: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2022. С. 28-30.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	4
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 РЕКОНСТРУКТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ В ТЕОРІЇ ПІЗНАННЯ ТА ЮРИДИЧНІЙ ПРАКТИЦІ.....	17
1.1. Філософські і психологічні підходи до розуміння реконструктивної діяльності.....	17
1.2. Види реконструктивної діяльності.....	29
1.3. Метод реконструкції та його співвідношення з методом моделювання.....	44
1.4. Використання методу реконструкції в юридичній діяльності.....	57
Висновки до 1 розділу.....	77
РОЗДІЛ 2 ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ РЕКОНСТРУКЦІЇ В СЛІДЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	82
2.1. Використання методу реконструкції під час проведення огляду місця події.....	82
2.2. Використання методу реконструкції під час слідчого експерименту...99	99
2.3. Використання методу реконструкції під час проведення допиту.....	120
2.4. Використання методу реконструкції під час проведення пред'явлення для впізнання.....	137
2.5. Використання методу реконструкції під час проведення окремих негласних слідчих (розшукових) дій.....	153
Висновки до 2 розділу.....	170
РОЗДІЛ 3 ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ РЕКОНСТРУКЦІЇ У СФЕРІ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ДИДАКТИКИ.....	177
3.1. Використання методу реконструкції під час вивчення криміналістики у закладах вищої освіти.....	177
3.2. Інноваційні технології викладання криміналістики в сучасних умовах.....	191
Висновки до 3 розділу.....	210

ВИСНОВКИ.....	215
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	226
ДОДАТКИ.....	253

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЄРДР – єдиний реєстр досудових розслідувань

КПК – Кримінальний процесуальний кодекс

КУ – Конституція України

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Реформування системи правоохоронних органів, а також внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших нормативно-правових актів визначило певні питання, які потребують як практичного так і теоретичного вирішення. До таких питань належить і модернізація алгоритму проведення слідчих (розшукових) дій, шляхом вдосконалення механізму використання методів криміналістики під час їх здійснення. Одним із методів, що використовується під час проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень, є метод реконструкції.

Реалізація методу реконструкції є основою для здійснення досудового розслідування та, як наслідок, притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності. Вагоме значення методу реконструкції обумовлено ретроспективною спрямованістю всього досудового розслідування кримінального правопорушення. Події суспільно небезпечного діяння завжди відбувається у минулому стосовно особи, уповноваженої на розслідування злочинного діяння, а отже їх дослідження є можливим лише за посередництвом методу реконструкції.

Відсутність комплексного дослідження та розроблених наукових положень щодо особливостей реалізації методу реконструкції під час провадження слідчих (розшукових) дій має своїм наслідком зменшення ефективності здійснення всього досудового розслідування кримінальних правопорушень. Актуальним є також формування наукових положень щодо застосування методу реконструкції під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Важливим є дослідження особливостей реалізації методу реконструкції під час здійснення не лише слідчої (детективної) діяльності, але й прокурорської, адвокатської та суддівської діяльності. Саме універсальний (міжгалузевий) характер положень змагальної криміналістики обумовлює можливість застосування методу реконструкції під час провадження інших видів юридичної діяльності та має своїм наслідком більш ефективну їх реалізацію.

З метою забезпечення найбільш ефективної реалізації положень криміналістики є також актуальним дослідження особливостей використання методу реконструкції у криміналістичній дидактиці. Реконструкція є основою для засвоєння нових криміналістичних знань, опанування умінь та навичок з криміналістики. Окрему увагу слід приділити використанню методу реконструкції під час застосування інновацій в криміналістичному дидактичному процесі.

Різні аспекти щодо визначення сутності методу реконструкції, його видів та співвідношення із методом моделювання досліджували такі науковці: А. Абрахамсен, М. Барновські, В. Бехтель, Дж. М. Бжезіньські, Р. Р. Герасимов, Г. М. Гетьман, Д. Гонсіоровські, Дж. Дьюї, Р. Касінець, В. О. Коновалова, С. О. Лисенка, Дж. Метенько, В. В. Негребецький, Ф. Рейнмут та інші. Проблематика реалізації методу реконструкції під час провадження юридичної діяльності були предметом вивчення: Т. Б. Вільчик, М. Ю. Єфіменко, А. Лебєдовіча, В. В. Колодчина, А. В. Лапкіна, Н. В. Никитченко, С. Пікулські, І. В. Рогатюка, Б. А. Скибіцького, С. В. Слінько, В. М. Стратонова, О. М. Цільмак, А. Р. Туманянц, Я. Шанта та інші.

Науково-теоретичною базою для дослідження особливостей застосування методу реконструкції під час провадження слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій стали наукові праці: В. С. Бабкової, Т. М. Балицького, Г. Гживни, Н. О. Гольдберга, В. О. Гусєвої, М. М. Єфімова, В. А. Журавля, Д. Д. Заяць, О. В. Капліної, М. В. Капустіної, В. О. Коновалової, М. В. Корнієнка, Б. Є. Лук'янчикова, Є. Д. Лук'янчикова, Дж. Метенько, О. Л. Мусієнка, В. В. Негребецького, К. Й. Павелеца, С. Пікулські, В. М. Стратонова, В. М. Тертишника, М. Л. Цимбала, Ю. М. Черноус, В. М. Шевчука, В. Ю. Шепітька, М. В. Шепітька, А. Ялча та інші.

Основою для вивчення проблематики використання методу реконструкції в криміналістичному дидактичному процесі та застосуванні криміналістичних інновацій є наукові дослідження: Г. К. Авдєєвої, К. В. Бахісл, В. В. Баранчука, О. Ю. Булукуков, А. Ветторе, А. Гварнієрі, М. В. Даньшина, Н. Кайзер,

Г. Кендзерскої, Х. Колецки, В. О. Коновалової, В. Е. Курапки, Г. Малевського, К. Полака, Д. Ранері, Ф. Ремондіно, І. Тамале, В. Фурманек, Є. Чернявської, В. М. Шевчука та інших.

Емпіричною базою для дисертаційного дослідження є результати проведеного нами анкетування 156 слідчих та аналізу 179 протоколів проведення слідчих (розшукових) дій, а саме огляду місця події, слідчого експерименту, допиту та пред'явлення для впізнання. Результати емпіричного дослідження підтверджують розроблені в дисертаційному дослідженні положення.

Незважаючи на наявність розроблених наукових положень стосовно тематики, яка пропонується до вивчення, необхідним є здійснення комплексного дослідження особливостей реалізації методу реконструкції. Здійснення комплексного дослідження надасть можливість визначення сутності методу реконструкції, особливостей його практичної реалізації, та, як наслідок, підвищення ефективності здійснення всього досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана згідно з планом наукових досліджень кафедри криміналістики Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого відповідно до цільової комплексної програми «Проблеми криміналістичного забезпечення діяльності органів кримінальної юстиції» (номер державної реєстрації 0111U000956). Тема дисертаційної роботи затверджена вченою радою Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (протокол № 4 від 22 листопада 2019 р.).

Мета і завдання дослідження. Метою наукової роботи є визначення сутності та особливостей реалізації методу реконструкції під час проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, розробка та формування науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення процесу застосування методу реконструкції.

Відповідно до визначеної *мети* було поставлено такі *завдання*:

- визначити та розкрити зміст поняття реконструктивної діяльності, надати авторське визначення досліджуваного поняття;
- запропонувати авторський підхід до класифікації реконструктивної діяльності на основі аналізу наукових підходів щодо визначення критеріїв класифікації та видів реконструктивної діяльності;
- охарактеризувати проблеми співвідношення методу реконструкції та моделювання, визначити ознаки методу реконструкції, що відмежовують його від методу моделювання;
- виокремити особливості реалізації методу реконструкції під час провадження слідчої, детективної, прокурорської, адвокатської та суддівської діяльності;
- розкрити проблеми та виявити особливості застосування методу реконструкції під час провадження окремих слідчих (розшукових) дій, а саме огляду місця події, слідчого експерименту, допиту та пред'явлення для впізнання, запропонувати науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення процесу здійснення слідчих (розшукових) дій;
- визначити проблеми використання методу реконструкції під час здійснення окремих негласних слідчих (розшукових) дій, а саме обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, установлення місцезнаходження радіобладнання (радіоелектронного) засобу, зняття інформації з електронних комунікаційних мереж, зняття інформації з електронних інформаційних систем;
- розкрити наукові підходи щодо використання методу реконструкції в криміналістичному дидактичному процесі, виокремити особливості застосування методу реконструкції під час реалізації інноваційних підходів до викладання криміналістики.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що реалізуються у зв'язку із застосуваннями методу реконструкції під час провадження слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших видів юридичної діяльності та практичного застосування положень криміналістичної дидактики.

Предметом дослідження є особливості реалізації методу реконструкції під час провадження слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших видів юридичної діяльності та практичного застосування положень криміналістичної дидактики.

Методи дослідження обрані відповідно до визначеної мети, завдань, об'єкта та предмета дисертаційного дослідження. В дослідженні були використані загальнонаукові та спеціальні правові методи: *діалектичний* (є методологічною основою дослідження, застосовувався з метою вивчення підходів до розуміння реконструктивної діяльності, надання її авторського визначення, аналізу точок зору щодо особливостей реалізації методу реконструкції під час проведення слідчих (розшукових) дій та негласних (слідчих) розшукових дій), *порівняльно-правовий* (застосовано для вивчення і порівняння наукових положень та точок зору як українських, так і зарубіжних вчених щодо практичної реалізації методу реконструкції), *формально-юридичний* (використано для дослідження змісту нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини, які вивчаються, та визначення положень, до яких є необхідним внесення змін з метою підвищення ефективності нормативно правового регулювання зазначених суспільних відносин), *формально-логічні методи: аналіз та синтезу* (застосовувались вивчення сутності поняття реконструктивної діяльності, встановлення її ознак та визначення критеріїв класифікації, а також дослідження реалізації методу реконструкції як в процесі здійснення досудового розслідування, так і дидактичному процесі), *правового моделювання та абстрагування* (використано для побудови уявних (ідеальних) моделей відповідних явищ та процесів, з метою подальшого дослідження проблем використання методу реконструкції), *реконструкції* (застосовано для ідеального відтворення раніше розроблених наукових положень та наукових підходів щодо розуміння методу реконструкції, з метою їх дослідження та порівняння), *узагальнення* (застосовано для формування наукових положень та висновків на підставі дослідження одиничних фактів, використано для

формування авторських визначень, критеріїв класифікації, видів та особливостей використання методу реконструкції).

Емпіричною основою для дисертаційного дослідження є результати проведеного нами анкетування 156 слідчих та аналізу 179 протоколів проведення слідчих (розшукових) дій, а саме огляду місця події, слідчого експерименту, допиту та пред'явлення для впізнання.

Наукова новизна одержаних результатів. В дисертаційній роботі комплексно досліджено метод реконструкції, визначено його сутність, ознаки і види, встановлено особливості його практичної реалізації під час здійснення слідчих (розшукових) дій та негласних (слідчих) розшукових дій, а також особливості використання методу реконструкції під час практичного застосування положень криміналістичної дидактики. До найбільш важливих результатів та висновків, які містять наукову новизну та виносяться на захист, необхідно віднести такі.

Уперше:

– надано авторське визначення реконструктивної діяльності. Реконструктивна діяльність – це цілеспрямована, свідома, вольова форма активності особи спрямована на відтворення об'єктів, предметів, явищ, процесів, з метою їх подальшого дослідження та (або) використання;

– розроблено класифікацію реконструктивної діяльності. Виділено такі види реконструктивної діяльності: за формою проведення: ідеальна та матеріальна реконструкція; за формою моделей, в яких виражаються результати реконструкції: ідеальні, матеріальні та комп'ютерні моделі; за об'єктом реконструкції: реконструкція окремих предметів об'єктивної дійсності, які мають значення для розслідування кримінального правопорушення, реконструкція способу вчинення злочину, реконструкція місця та обстановки вчинення злочину, реконструкція часу вчинення злочину, реконструкція особи, яка має значення для проведення розслідування суспільно небезпечного діяння; за слідчою (розшуковою) дією під час якої проводиться реконструкція: реконструкція під час огляду місця події, реконструкція під час слідчого експерименту,

реконструкція під час допиту, реконструкція під час пред'явлення для впізнання; за ступенем впливу на об'єкт реконструкції: реконструкція та реставрація; за суб'єктом реконструктивної діяльності реконструкція здійснюється: слідчим, прокурором, слідчим суддею, адвокатом (захисником), потерпілим, свідком, злочинцем, експертом, спеціалістом; за формою фіксації результатів реконструктивної діяльності під час кримінального провадження: реконструкція зафіксована у протоколі проведення слідчої (розшукової) дії, висновку експерта, ухвалі та рішенні суду; за значенням під час проведення слідчих (розшукових) дій: реконструкція застосовується нарівні з іншими методами та реконструкція як метод, що повністю визначає структуру слідчих (розшукових) дій; за ступенем загальності проведення реконструктивної діяльності: реконструкція під час окремої слідчої (розшукової) дії та реконструкція кримінального правопорушення взагалі;

– виділено ознаки методу реконструкції, які відмежовують його від моделювання, а саме: реконструкція має ретроспективний характер; в результаті застосування реконструкції відтворюється певний об'єкт, а не створюється новий; реконструкція лежить в основі здійснення як окремих слідчих (розшукових) дій, так і розслідування кримінального правопорушення взагалі; процес провадження реконструкції має відповідний порядок, методичні рекомендації та суб'єктів;

– визначено особливості застосування детективом методу реконструкції, що зумовлено його двоєдиним процесуальним статусом, а саме поєднанням функцій слідчого і працівника оперативного підрозділу;

– запропоновано доповнення положень статті 237 КПК України частиною 8 у такій редакції "Під час проведення огляду місця події, після здійснення фіксації місця розташування необхідних об'єктів, з метою найбільш повного з'ясування обставин справи, слідчий, прокурор або за їх дорученням залучений спеціаліст мають право здійснювати дії експериментального характеру, які не являють собою окремої слідчої (розшукової) дії, про факт, хід та результати

проведення яких вносяться відомості до протоколу проведення огляду місця події";

– встановлено особливості реалізації методу реконструкції під час здійснення окремих негласних слідчих (розшукових) дій, а саме обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, установлення місцезнаходження радіобладнання (радіоелектронного) засобу, зняття інформації з електронних комунікаційних мереж, зняття інформації з електронних інформаційних систем. Конфіденційність проведення негласних слідчих (розшукових) дій встановлена як ознака, що впливає на об'єктивність здійсненої реконструкції.

Удосконалено:

– визначення методу реконструкції одночасно як і різновиду методу моделювання (оскільки являє собою процес побудови моделі (ідеальної або матеріальної) об'єкта, який існував у минулому), так і способу моделювання (під час процесу побудови моделі (реалізації методу моделювання) реконструкція може застосовуватися як спосіб її побудови);

– положення щодо особливостей реалізації слідчим методу реконструкції під час здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень;

– розуміння особливостей застосування методу реконструкції в адвокатській діяльності, а саме під час здійснення захисту, представництва або надання інших видів правової допомоги;

– наукові положення щодо формування в особи, уповноваженої на розслідування кримінального правопорушення, первісної уявної моделі вчиненого суспільно небезпечного діяння за допомогою методу реконструкції;

– наукові розробки щодо використання методу реконструкції під час допиту та поступового здійснення реконструкції в процесі постійного обміну інформацією, що відбувається при допиті;

– положення щодо недопустимості з метою забезпечення безпеки доказу, який міститься в матеріалах справи, пред'явлення в процесі провадження допиту моделі зазначеного об'єкта, яку було реконструйовано на основі відомостей, що

містяться в матеріалах справи. Це зумовлено тим, що неможливо повністю відтворити будь-який об'єкт і реконструйована модель буде саме моделлю, якою б точною вона не була, а не оригіналом. Під час проведення допиту є недопустимим використання реконструйованої моделі відповідного доказу;

– визначення криміналістичного мислення. Криміналістичне мислення – це мислена діяльність особи, уповноваженої на розслідування кримінального правопорушення, спрямована на вирішення проблем та завдань досудового розслідування, висунення припущень щодо ходу подій вчиненого суспільно небезпечного діяння, перевірки отриманих даних і доказів на основі застосування реконструйованої ідеальної моделі кримінального правопорушення та використання реконструйованих раніше вивчених знань, навичок та наукових положень.

Набули подальшого розвитку:

– наукові розробки щодо особливостей використання прокурором методу реконструкції, що обумовлено як його "наскрізним" характером в межах кримінального провадження, так і можливістю реалізації повноважень в рамках цивільного, господарського та адміністративного судочинства, шляхом представництва інтересів громадян або держави в суді;

– положення щодо особливостей реалізації методу реконструкції у суддівській діяльності, які зумовлені необхідністю судді у реконструюванні обставин справи на основі дослідження показань і доказів, наданих сторонами судового провадження;

– розуміння реконструкції як методу, що реалізується під час практичного застосування положень змагальної криміналістики. Реконструкція спрямована на найбільш повне та об'єктивне відтворення обставин досліджуваної події, з метою її розгляду та прийняття відповідного процесуального рішення;

– наукові положення щодо особливостей використання методу реконструкції під час здійснення слідчого експерименту та необхідності реалізації в межах слідчого експерименту як ідеальної (спрямованої на доповнення раніше створеної уявної моделі кримінального правопорушення

новими фактами та деталями), так і матеріальної (реконструюється модель, яка досліджується в процесі провадження слідчого експерименту або (та) з метою забезпечення безпеки застосовується макетування) реконструкції;

– положення щодо недопустимості пред'явлення в процесі провадження допиту моделі відповідного об'єкта, який було реконструйовано на основі відомостей, що містяться в матеріалах справи, та якого фактично не має у слідчого (детектива) в якості доказу. Фактично, в зазначеному випадку особа, уповноважена на розслідування кримінального правопорушення, вводить в оману допитуваного, демонструючи йому інший предмет, оскільки повне відтворення відповідного об'єкта є неможливим, що зумовлено тотожністю кожного об'єкта самому собі;

– розуміння методу реконструкції як основи для встановлення індивідуальної тотожності об'єкту, який пред'являється для впізнання. Під час впізнання особа реконструює у свідомості образ раніше сприйнятого об'єкта та порівнює (співставляє) його із запропонованими. Здійснення впізнання є можливим лише за допомогою реконструкції, оскільки сприйняття об'єкта, який має значення для досудового розслідування, завжди відбувається у минулому відносно моменту встановлення (або не встановлення) індивідуальної тотожності;

– наукові розробки щодо особливостей використання методу реконструкції під час практичної реалізації положень криміналістичної дидактики;

– положення щодо використання методу реконструкції в процесі реалізації криміналістичних інновацій, а саме застосування АРМ "Інсайт", БД "Слідча практика" та БД "Слідчий прецедент", методу формування суб'єктивного портрету "РАІPS-портрет", криміналістичного полігону, криміналістичного музею, 3D сканеру.

Особистий внесок здобувача. Результати та висновки, отримані в процесі написання дисертації, отримані автором самостійно й обґрунтовано на підставі особистих досліджень.

У статті "Reconstruction as a method of crime investigation", опублікованій у співавторстві, особистий внесок Григоренка А.О. полягає в тому, що ним здійснено наукову розробку особливостей співвідношення методу реконструкції та моделювання; ознак методу реконструкції, що відмежовують її від моделювання; поділу реконструкції на ідеальну та матеріальну.

Практичне значення одержаних результатів. Викладені в дисертації положення, результати та висновки мають теоретичне та практичне значення і можуть бути використані: *у науково-дослідній сфері* – у процесі подальшого дослідження особливостей та проблем використання методу реконструкції; *у нормотворчій діяльності* – при внесенні змін до існуючих та створенні нових нормативно-правових актів, що регулюють не лише процес здійснення досудового розслідування, але й провадження інших видів юридичної діяльності та реалізації положень криміналістичної дидактики; *в практичній діяльності* – шляхом врахування рекомендацій щодо здійснення реконструктивної діяльності в процесі провадження слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій; *в навчальному процесі* – для вдосконалення і підвищення ефективності практичної реалізації положень криміналістичної дидактики як під час викладення "Криміналістики", так і інших навчальних дисциплін, а також при підготовці підручників та навчальних посібників.

Апробація результатів дисертації. Основні положення, результати та висновки дисертаційного дослідження були представлені на міжнародних і всеукраїнських наукових, наукового-практичних конференціях, "круглих столах": "Інноваційні методи та цифрові технології в криміналістиці, судовій експертизі та юридичній практиці" (м. Харків, 12 груд. 2019 р.), "Юридична осінь 2019" (м. Харків, 29 листоп. 2019 р.), "Філософія і право" (м. Харків, 22 трав. 2020 р.), "Сучасне суспільство і наука: актуальні дослідження молодих вчених" (м. Харків, 29 травня 2020 р.), "Юридична осінь 2020" (м. Харків, 23 листоп. 2020 р.), "Юридична наука в сучасному світі: здобутки та перспективи" (м. Одеса, 25 вересня 2020 р.), "Теорія та практика сучасної юриспруденції" (м. Харків, 20 грудня 2020 р.), "Інформаційне забезпечення розслідування злочинів" (м. Одеса,

4 червня 2021 р.), "Юридична осінь 2021" (м. Харків, 18 листоп. 2021 р.), "Інновації в криміналістиці та судовій експертизі" (м. Київ, 25 листопада 2021 р.), "International Scientific Innovations in Human Life" (с. Manchester, December 15-17, 2021), "Актуальні проблеми правових наук в євроінтеграційному вимірі" (м. Харків, 17–18 грудня 2021 р.), "Теорія та практика сучасної юриспруденції" (м. Харків, 25 грудня. 2021 р.), "Юридичні новели під час воєнного часу" (м. Харків, 13 червн. 2022 р.).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, що містять одинадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи 276 сторінок, з них основний текст – 225 сторінок, список використаних джерел налічує 265 найменувань – 27 сторінок, додатки – 24 сторінки.

РОЗДІЛ 1

РЕКОНСТРУКТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ В ТЕОРІЇ ПІЗНАННЯ ТА ЮРИДИЧНІЙ ПРАКТИЦІ

1.1. Філософські і психологічні підходи до розуміння реконструктивної діяльності

Словосполучення реконструктивна діяльність охоплює дві складові – реконструкцію та діяльність. Враховуючи двоскладовий характер досліджуваного поняття, є необхідним дослідження кожного складового компонента окремо один від одного для отримання знань, з метою здійснення синтезу.

Вивчення реконструктивної діяльності, в аспекті її значення в теорії пізнання та юридичній практиці, неможливо без дослідження реконструкції та діяльності, як таких. Дослідження реконструкції і діяльності, як складових досліджуваного предмета має на меті формування більш ґрунтовного розуміння реконструктивної діяльності. Для найбільш повного і всебічного розуміння її сутності є необхідність розгляду зазначеного виду діяльності з точки зору філософських і психологічних підходів.

Реконструктивна діяльність з точки зору філософії була предметом дослідження: М. Барновскі [1], Дж. Дьюї [2], Г. Зігварта [3], Ф. Рейнмута [3], В. Сади [4], Ч. Тапп [3] та інших. З точки зору психології реконструктивну діяльність досліджували: А. Абрахамсен [5], В. Бехтель [5], Дж. М. Бжезіньскі [6], Р. Касінець [7], В. О. Коновалова [8], І. Руїсель [9], В. Ю. Шепітько [8] та інші. В працях зазначених вчених були досліджені окремі частини реконструктивної діяльності (реконструкція та діяльність) в різних аспектах. Є актуальним здійснення комплексного вивчення реконструктивної діяльності з урахуванням раніше розроблених підходів до її розуміння.

Для розуміння сутності реконструктивної діяльності є необхідність розгляду діяльності з точки зору філософських і психологічних підходів. Діяльність реалізується людиною в процесі буття та спрямована на задоволення

різних потреб. Діяльність виступає посередником між суб'єктом (людиною або групою людей) та об'єктивним світом [10, с. 155].

Однією із основних ознак діяльності є те, що вона має певний зміст, який виражається в активному ставленні до навколишнього світу. С. П. Щерба та О. А. Заглада зазначають, "діяльність є специфічною формою активного ставлення людини до світу. Діяльність не означає лише сукупність певних дій (або алгоритмів дій), оскільки вчинення певних дій є властиве навіть тваринам. Одним з основних критеріїв розмежування системи дій і діяльності є зміст дій, що вчинюються певним суб'єктом" [11, с. 67-68].

З точки зору філософії діяльність розглядається як основа буття. В. Г. Кремень, С. М. Пазиніч, О. С. Пономарьов стверджують, що "у філософському аспекті діяльність є основою буття. Розуміння соціальної природи людини неможливе без врахування її біологічного походження, що, в свою чергу, є підставою наявності у суб'єкта діяльності певних потреб. Саме потреби, а точніше необхідність їх задоволення, є рушійною силою для здійснення людиною діяльності. Необхідно звернути увагу, що потреби людини істотно відмінні від потреб будь-яких інших живих організмів, що зумовлено соціальним характером та високорозвиненою свідомістю" [12, с. 48].

Виділяють два підходи до розуміння діяльності. Діяльність розглядається як форма існування суспільства або як форма активного ставлення індивіда до світу. "Відповідно до першого підходу діяльність визначається як форма існування людського суспільства, проте прихильники зазначеного підходу не заперечують того факту, що людська діяльність не обмежується суспільними формами, як наслідок, діяльність також розуміється як прояв активності суб'єкта, що виражається у перетворенні навколишнього світу і людиною самої себе. Прихильники другого підходу розглядають діяльність з точки зору її індивідуального характеру, а саме вона розглядається як форма активного ставлення людини до оточуючого її світу з метою перетворення. Представники зазначеного підходу основною ознакою діяльності вважають усвідомленість" [12, с. 50].

Слід звернути увагу на її суб'єктивну і об'єктивну складову діяльності. А. Мазуркевич та М. Уриняк аналізують, що суб'єктність, яка полягає в започаткуванні і розвитку особистістю власних норм і цінностей, є специфічним типом регуляції відносин людини з навколишнім середовищем, а об'єкт відповідно уособлює в собі зовнішнє. Людина на основі власних цінностей і стандартів формулює власну мету або напрямок діяльності, які також можуть бути адаптовані із зовнішнього середовища, а потім вживає конкретних дій для її досягнення [13, с. 227]. Р. Ющак пише, діяльність – це особливий вид регуляції відносин людини з навколишнім середовищем, заснований на почутті волі, контролю над середовищем і собою [14, с. 254].

Одним із різновидів діяльності є практика. О. Г. Данильян та О. П. Дзьобань визначають практику як "матеріальну, чуттєво-предметну, цілепокладаючу діяльність людини, спрямовану на зміну і пристосування природного і соціального середовища до потреб суспільства" [15, с. 264-265]. Та виділяють такі види практичної діяльності: "матеріальна, виробнича діяльність людей. Зазначений вид практики пов'язаний зі створенням матеріальних благ для людей; суспільно-політична практика включає в себе діяльність держави, її органів, громадських організацій і установ, практику інформаційної та ідеологічної роботи; практика в різних сферах життя суспільства охоплює діяльність в таких сферах, як освіта, охорона здоров'я, мистецтво, правова сфера, тощо; науково-експериментальна діяльність забезпечує науку матеріальними елементами, оскільки наука неможлива без використання приладів, реактивів, вимірювальних стендів, полігонів, комп'ютерів, тощо" [15, с. 264-265].

З точки зору психології діяльність має дворівневу структуру. М. В. Варій зазначає, що "виділяють мікроструктуру та макроструктуру. Мікроструктуру можна умовно поділити на мотив ("навіщо робити?"), ціль ("чому робити?"), засіб ("чим і як робити?") та результат ("що вдалося зробити?"). У макроструктурі можна виокремити такі блоки: спонукально-ціннісний (мотиви, цілі), прогностично-проективний (прогнозування, вибір, планування), виконавчо-реалізуючий (способи, засоби, результат), оцінно-порівняльний (аналіз,

виявлення неузгодженості в результатах і процесі їхнього досягнення)" [16, с. 203-204].

Діяльність за своєю сутністю є трискладовою, тобто складається не лише із суб'єкта та об'єкта, а також має третю складову – зовнішній прояв. А. Олубінські стверджує, діяльність людини в загальному розуміють як різноманіття дій, що виявляються як в її зовнішньо сприйнятій поведінці, так і в її психічних процесах. Такий вид активної поведінки є результатом природних стосунків індивіда з навколишнім світом. Діяльність пов'язана як із внесенням відповідних змін у середовище, так і зі специфічною мінливістю властивостей особистості [17, с. 33].

Зовнішнім проявом діяльності є поведінка. Поведінка – це психологічний феномен, який є об'єктивним, спостережуваним, вимірюваним. Він являє собою сукупність зовнішніх проявів, діяльності, дій і реакцій організму. Поведінка включає в себе: реакції, в основі яких лежить вроджена основа, найпростіші вроджені прояви поведінки (безумовні рефлекси та інстинкти); відповіді — це прояви поведінки, засновані на вродженій основі (наприклад, досвід, знання, звички, звичаї); дії (є найбільш усвідомленою поведінковою діяльністю, вона стосується індивідів людського суспільства); зовнішні прояви – невербальне спілкування (міміка, жести, мова тіла), вегетативні зміни (прискорення дихання, потовиділення); мовлення – це словесний вияв поведінки (що і в який спосіб людина говорить) [18].

Отже, "можна зробити висновок, що під час застосування поняття реконструктивна діяльність, діяльність слід розуміти, як форму активності людини, спрямовану на задоволення відповідних потреб. Фактично реалізація реконструкції відбувається завдяки цілеспрямованій активності людини, яка спрямована на відтворення відповідних об'єктів, предметів або явищ" [10, с. 157].

Діяльність є формою реалізації реконструкції. Причому, неважливо яку саме реконструкцію слід здійснити (ідеальну чи матеріальну), діяльність завжди буде формою реалізації реконструкції. Наприклад, у разі необхідності

відтворення обстановки вчинення кримінального правопорушення, реконструкція відповідної обстановки буде проведена шляхом здійснення особою, уповноваженою на розслідування кримінального правопорушення, діяльності спрямованої на реконструювання відповідного об'єкта. Також, під час ідеальної реконструкції місця події у свідомості слідчого, фактично здійснюється активність, спрямована на відтворення певного об'єкта у свідомості особи.

Другою складовою реконструктивної діяльності є безпосередньо реконструкція. Реконструкція використовується багатьма галузями знань, що зумовлено її універсальністю та ретроспективним характером. Дослідження реконструкції з точки зору філософії та психології має своїм наслідком більш повне розуміння сутності реконструктивної діяльності та більш ефективне її використання.

Реконструкція розглядається як метод відтворення знань, точок зору та положень, які існували у минулому, з метою їх вивчення та застосування. Дж. Дьюї розглядає реконструкцію здебільшого з точки зору історії і можливості застосування філософських надбань у сучасний час. Він зазначає, що реконструкція – це залучення для будь-якого дослідження гуманітарних і моральних питань такого методу (спостереження, створення гіпотез і дослідної перевірки), завдяки якому ми вже прийшли до сучасного рівня розуміння фізичної природи [2, с. 5].

Для розуміння особливостей реалізації положень філософії є необхідним за допомогою реконструкції відтворення умов та факторів, що впливали на розробку відповідних ідей та точок зору. Дж. Дьюї стверджує, що "займатися реконструкцією – це строго інтелектуальна праця, що вимагає найширшої поінформованості як про зв'язки минулих систем з культурними умовами, в яких народилися їхні основні проблеми, так і знань про сучасну науку. Для того щоб реалізувати аспект інтелектуальної діяльності, необхідно постійно аналізувати цінності всього найновішого в наукових, технологічних і політичних напрямках найближчого минулого і сучасності, цінності, що склалися в донаукову, доіндустріально-технологічну та додемократичну епохи" [2, с. 22].

Відповідно до положень філософії, не всі наукові відкриття можуть підлягати реконструкції. В. Сади зазначає, що можна реконструювати лише "теоретичні" відкриття, тобто ті, які отримані в результаті обробки та вдосконалення вже існуючих знань. До таких відкриттів можна віднести відкриття законів науки, відкриття та подальше дослідження об'єктів (наприклад комет, катодні промені) тощо [4, с. 48]. Реконструкція розглядається як метод відтворення, що надає можливість більш ретельно дослідити відповідне відкриття, шляхом реконструювання дослідження, результатом якого воно є.

З метою узгодження положень, що конфліктують між собою в процесі здійснення реконструкції є ефективним використання реконструктивної рефлексії. С. Руденко аналізує, що "реконструктивна рефлексія, як концептуальна основа та метод, узгоджує конфліктуючі раціональної реконструкції. Реконструктивну рефлексію слід розуміти як метод, який на підставі аналізу онтологічних, гносеологічних та когнітивних засадових положень узгоджує конфліктуючі раціональні реконструкції історії філософії. Предметом реконструктивної рефлексії є раціональні реконструкції певного фрагмента історико-філософського процесу, причому цей метод актуалізується лише у випадку, коли відмінні раціональні реконструкції ідентичного історико-філософського матеріалу набувають конфліктуючого, тобто взаємозаперечувального відношення" [19, с. 101-102].

Реконструкція у філософії розглядається як метод формальної логіки, в результаті застосування якого є створення основи для аналізу та дослідження аргументів. Ф. Рейнмут, Г. Зігварт та Ч. Тапп зазначають, "вагоме значення для реконструкції відповідного об'єкта має логічна реконструкція. Основним завданням логіки є підтримка практики аргументації та оцінки заданих аргументів. Формальна логіка використовує формальні мови, щоб обійти труднощі, пов'язані зі складністю природної мови, як наслідок, з'явився розрив між логікою, з одного боку, і практикою аргументації, що здійснюється звичайною мовою, з іншого. Формальну логіку можна сприймати як центральну частину органону, який підтримує міркування у всіх сферах, включаючи

міркування природними мовами. Результатом логічної реконструкції природного мовного аргументу, який ми можемо назвати реконструктором реконструкції природної мови, є аргумент, умови чи причини якого чітко викладені та умовиводи якого можна ефективно перевірити на правильність. Логічна реконструкція надає основу для подальшого аналізу та інтерпретації, особливо з приводу причин аргументів. Вона часто є незамінним інструментом для вирішення питань, що стосуються якості оригінального аргументу, але відповіді на такі запитання, як правило, не можна отримати простою оцінкою індивідуальної реконструкції. Зокрема, для оцінки причин зазвичай потрібен подальший аналіз мови автора, не в останню чергу шляхом логічної реконструкції відповідних частин контексту спірного аргументу" [3].

У логічна реконструкція є корисною з точки зору її застосування у герменевтиці. Під герменевтикою слід розуміти теорію і практику тлумачення текстів [15, с. 134]. Ф. Рейнмут пише, мета реконструкції як герменевтичного методу – зробити доступними ресурси логіки та теорії аргументації (формальної) для інтерпретації текстів природної мови загалом та аргументів зокрема, як для підтримки процесу інтерпретації, так і для досягнення цілком чітких переказів. Реконструкція відрізняється від інших форм інтерпретації за призначенням тим, що мова інтерпретації, яка називається мовою реконструкції, є формальною мовою, тоді як мова інтерпретації, що називається мовою, яка реконструюється, є природною мовою. Мова інтерпретації, яку називають мовою відновлення, зазвичай містить дві різні мови опису, одну для природної мови, що реконструюється та одну для формальної мови реконструкції [20].

Реконструкція також розглядається як основа для теорії науки, яка надає можливість вивчити процес відповідного дослідження. М. Барновскі зазначає, що при спробі витягти ідеалізаційну структуру з історії різних дисциплін (від фізики до астрономії) до лінгвістики та законодавства) повинен реконструюватися процес дослідницької процедури. Це робиться шляхом переосмислення методів, які має в своєму розпорядженні відповідна наука, або шляхом перекомпонування відповідних методологічних шаблонів до загальної

схеми ідеалізуючої концепції [1, с. 177-178]. Реконструкція являє собою метод за допомогою якого відтворюється відповідний дослідницький процес. Тобто, процес реконструкції розглядається як одна із основ розвитку відповідної науки.

З точки зору філософії реконструкція розглядається як: історико-філософське дослідження, метою якого є відтворення ідей та поглядів (з урахуванням факторів та умов, що впливали на їх розробку) для застосування; метод реконструктивної рефлексії, який спрямований на узгодження конфлікуючих між собою положень; метод формальної логіки, направлений на створення основи для аналізу та дослідження аргументів; метод герменевтики.

Вагомим також є визначення неможливості повного реконструювання відповідного об'єкта, що обумовлено змінами, які відбуваються в об'єктивній дійсності, та неможливістю пізнання всіх факторів та умов, що впливали на об'єкт реконструкції. Для здійснення найбільш повної реконструкції є ефективним застосування реконструктивної рефлексії [10, с. 160].

У психології також існує декілька точок зору щодо розуміння реконструкції. Реконструкція розглядається як метод відтворення відповідних об'єктів, але розумінні цього поняття має певні відмінності залежно від сфери його застосування.

Реконструкція є методом дослідження відповідних психологічних процесів та явищ. Реконструкція застосовується для їх відтворення з метою вивчення. О. В. Киричук зазначає, що " в психології застосовується як метод теоретичного дослідження психологічних явищ та полягає у змістовій та структурній перебудові явища, на яке спрямована дослідницька дія психолога. Відповідно виділяють змістову реконструкцію, яка оперує змістовими ознаками явищ та структурну, спрямовану до формально-логічних ознак даних явищ. Предметом реконструювання можуть обиратися як психологічні явища, так і засоби їх пізнання: пояснювальні та методологічні принципи, теоретичні положення, методи та прийоми пізнання тощо. В межах даного методу можуть застосовуватися багато технік. Вихідним моментом реконструювання є якісна диференціація "когнітивних просторів", яким належать досліджувані явища і

стосовно яких дослідник має запровадити даний метод. Якщо обрані явища належать до одного або споріднених "когнітивних просторів", то можливе використання техніки "пряма реконструкція"; за умови різнорідних просторів дослідник застосовує опосередковану реконструкцію, але тут обов'язково обирається третє (узагальнене за змістом щодо перших двох) явище як опосередкована ланка" [21, 58-59].

Реконструкція в психології визначається і як метод створення нового об'єкта. Так, Дж. М. Бжезіньські розглядає реконструкцію як метод створення нового об'єкта (наприклад психологічного тесту) на основі вже існуючих та раніше розроблених об'єктів. Науковець зазначає, що реконструкція, остання з форм адаптації тесту, полягає у створенні з нуля нового тесту, створеного лише за зразком тесту, який було створено раніше. В результаті реконструкції відбувається відображення подальших дій, які виконував розробник оригінального тесту, і використовуваних ним психометричних процедур [6, с. 414].

Вчений також зазначає, що в процесі створення та реалізації психологічного тесту реконструкція відбувається у свідомості як дослідника, так і обстежуваної особи. Дж. М. Бжезіньські стверджує, що кожен дослідник, представник емпіричних наук (тобто психолог, соціолог чи педагог), який має намір реалізацію дослідження відповідного фактора, починає з визначення образу фактора, тобто з "реконструювання" цього фактора [6, с. 45-47]. Під час здійснення дослідження обстежуваний, уявляючи собі мету дослідження та оцінюючи свою участь у ньому з точки зору загрози самооцінці, буде діяти так, щоб його поведінка відповідала його реконструкції гіпотези дослідника [6, с. 114-117].

З психологічної точки зору реконструкція розглядається і як основна характеристика пам'яті. Р. Касінець стверджує, що під час спогадів відповідних подій завжди відбувається реконструкція. Науковець наголошує на тому, що ідеальне відтворення відповідних подій, явищ або об'єктів відбувається під

впливом певних факторів, як наслідок реконструйована модель може повністю не відповідати раніше сприйнятому [7, с. 56].

Реконструкція визначається також як функція когнітивних схем, які є предметом вивчення когнітивної психології. І. Руїсель під когнітивною схемою розуміє постійні зразки діяльності, які людина поступово набуває шляхом регулярного повторення або вчиться від оточуючих людей. Зазначені схеми впливають на сприйняття та обробку інформації людиною, а, також, реконструюють знання в пам'яті [9, с. 28]. Тобто, при використанні когнітивної схеми особа завжди використовує метод реконструкції з метою відтворення у своїй свідомості раніше сприйнятих зразків діяльності для їх подальшої реалізації.

Сутність реконструкції полягає саме у відтворенні відповідних об'єктів, тому з точки зору психології реконструкція розглядається і як відтворення шаблонів, що збережені у пам'яті. В. Бехтель та А. Абрахамсен розглядають реконструкцію як метод відтворення відповідного шаблону, який зберігається у пам'яті особи та містить уявлення про певний об'єкт. Під запам'ятовуванням науковці розуміють процес реконструювання символу, який було збережено [5, с. 50]. Сучасні теорії припускають, що інформація про окремі об'єкти чи події зберігається дифузно, а не як унікальні уявлення, і що відтворення або використання цієї інформації базується на реконструкції досвіду відповідної особи [9, с. 122].

Реконструкція також є предметом вивчення юридичної психології. Юридична психологія досліджує реконструкцію як метод, що використовується у суспільних відносинах, які перебувають під правовим регулюванням. В. Ю. Шепітько зазначає, що "з точки зору юридичної психології, під реконструкцією слід розуміти відтворення подій або процесів, відновлення початкового (первинного) виду, стану, вигляду за залишками або іншими джерелами. Виділяють матеріальну і розумову (уявну) реконструкцію. З психологічної точки зору є необхідним розгляду розумової реконструкції, як реконструкції, яка здійснюється на підставі відображення наявних образів, що

виникають у слідчого (прокурора) як наслідок сприйняття певних об'єктів. Розумова реконструкція можлива після ретельного аналізу окремих слідів на місці події і надає широкі можливості у висуванні припущень (версій) щодо окремих елементів події, її деталей" [22, с. 705].

В результаті застосування реконструкції завжди відбувається спрощення, що має своїм наслідком неможливість здійснення повного відтворення відповідного об'єкта. В. Ю. Шепітько та В. О. Коновалова аналізують, "реконструкція завжди пов'язана зі спрощенням. Неможливо повністю відтворити який-небудь об'єкт чи явище у реальному світі чи свідомості. Це зумовлено тим, що у речах, які сприймає суб'єкт, постійно відбуваються зміни і, як наслідок, неможливо за допомогою реконструкції створити реальну чи ідеальну модель, яка повністю відповідає об'єкту, що реконструюється. Проте, під час провадження юридичної діяльності повне відтворення не є необхідністю. Умовним ступенем повноти відтворення є наявність у моделі, що створюється в результаті реконструкції, всіх істотних ознак, які необхідні для здійснення відповідної діяльності" [8, с. 171].

"Дослідження реконструкції як криміналістичного методу з точки зору психології надає змогу зрозуміти психологічну сутність реконструкції, яка розглядається як розумова діяльність, спрямована на дослідження певного процесу або явища, шляхом його відтворення. Реконструкцію слід розуміти як дію спрямовану на відтворення відповідного об'єкта. Об'єкт реконструюється враховуючи ті відомості про нього, які існують на момент проведення відтворення, а не відомості які існували у минулому, як наслідок повне проведення реконструкції неможливе. На повноту реконструкції також впливає той факт, що будь-які об'єкти, незалежно від того чи є вони реальними, чи ідеальними постійно змінюються, що в свою чергу, має наслідком неможливість повного відтворення відповідного об'єкта" [10, с. 162].

Отже, "немає єдиної точки зору щодо розуміння реконструкції, навіть в межах однієї галузі знань. Проаналізувавши різні підходи до розуміння реконструкції, можна дійти висновку, що наскрізною її характеристикою є саме

відтворення" [10, с. 163]. Тобто реконструкція завжди відтворює який-небудь об'єкт, явище або предмет. Залежно від різних точок зору можуть виділятися певні особливості щодо процесу здійснення самої реконструкції, вибору об'єкта, що підлягає реконструкції, обробки результатів тощо, проте відтворення є ключовою незмінною фундаментальною ознакою реконструкції [23, с. 117-118].

Діяльність є другим елементом поняття реконструктивної діяльності. Реконструкція зазвичай розглядається як метод, який в свою чергу "є формою вираження діяльності. Саме діяльність як активна форма ставлення людини до світу є формою здійснення реконструкції" [24, с. 47]. До основних ознак діяльності слід віднести активність (спрямованість на активне задоволення своїх потреб), усвідомленість та наявність трискладової структури (суб'єкт, об'єкт та зовнішній прояв) [25, с. 39-40].

Відтворення є ключовою ознакою реконструктивної діяльності, яка спрямована на здійснення відтворення з метою використання відповідних об'єктів. Важливим є те, що здійснення повного реконструювання об'єкта є неможливим, що обумовлено змінами, які відбуваються в об'єктивній дійсності, та відсутністю можливості отримати всю інформації про відповідний об'єкт, що існував у минулому.

Враховуючи філософські та психологічні підходи до розуміння реконструктивної діяльності, можна дійти висновку, що реконструктивна діяльність є основою для здійснення досудового розслідування кримінального правопорушення. Це зумовлено тим, що особа, уповноважена на розслідування кримінального правопорушення, не присутня під час вчинення кримінального правопорушення, а, отже, може дослідити події суспільно небезпечного діяння лише за допомогою методу реконструкції [25, с. 40].

Зазначені положення підтверджуються результатами анкетування слідчих Національної поліції України. 91 % респондентів погодились із твердженням, що під реконструкцією в процесі здійснення розслідування кримінального правопорушення слід розуміти відтворення об'єктів, предметів, явищ, процесів,

що мають значення для розслідування кримінального правопорушення та подій суспільно небезпечного діяння в цілому.

Отже, враховуючи філософські та психологічні підходи до розуміння реконструктивної діяльності можна надати їй визначення. Реконструктивна діяльність – це цілеспрямована, свідома, вольова форма активності особи спрямована на відтворення об'єктів, предметів, явищ, процесів, з метою їх подальшого дослідження та (або) використання.

1.2. Види реконструктивної діяльності

Реконструктивна діяльність має важливе значення в розслідуванні кримінальних правопорушень. Це зумовлено тим, що розслідування суспільно небезпечного діяння є процесом відтворенням подій певного діяння з метою визначення злочинця та притягнення його до кримінальної відповідальності. В результаті здійснення реконструктивної діяльності відбувається відтворення об'єктів, явищ та процесів, які мають значення для розслідування кримінального правопорушення.

Ретельне дослідження реконструктивної діяльності є досить актуальним, оскільки розуміння особливостей реалізації даного виду діяльності є фундаментальною базою для розроблення криміналістичних засобів та методів розслідування кримінальних правопорушень.

Питання класифікації та визначення видів реконструктивної діяльності були предметом дослідження О. С. Адамової [26], І. В. Буртняка [27], Д. Гонсіоровскі [28], Д. В. Затенацького [29], В. О. Коновалової [8], Дж. Метенько [30], В. В. Негребецького [31], С. Новак [32], В. Ю. Шепітька [8] та інших.

Класифікація має особливе значення для вивчення будь-якого об'єкта, оскільки дозволяє дослідити сутність загального об'єкта, шляхом вивчення його різновидів та їх функціональних особливостей. Існує декілька точок зору щодо розуміння поняття класифікації. О. С. Адамова розглядає класифікацію "як

систему супідрядних понять (класів, об'єктів) якої-небудь галузі знань або діяльності людини, використовувану як засіб для встановлення зв'язків між цими поняттями або класами об'єктів" [26, с. 20]. Прихильником другого підходу є С. Новак, який вказує, що класифікація є особливим випадком застосування логічної операції розділу об'єму відповідного поняття. Коли характеристики об'єктів визначені, тобто характеристикам об'єктів присвоєні певні значення, є можливим визначення окремих класів на підставі групування об'єктів за відповідними ознаками [32, с. 158]. Саме з позиції другого підходу слід розглядати класифікацію для вивчення видів реконструктивної діяльності. Під час класифікації реконструктивна діяльність буде ділитися на певні види залежно від вибраного критерію, проте кожний окремо взятий вид буде мати властивості загального об'єкта.

Для здійснення найбільш повної та об'єктивної класифікації, необхідно дотримуватися відповідних правил розподілу об'єктів. "До правил здійснення класифікації слід віднести: 1) співмірність поділу: об'єм подільного поняття має дорівнювати сумі об'ємів членів поділу; 2) поділ повинен робитися тільки за однією підставою, не можна в процесі класифікації допускати підміну підстави поділу; 3) члени поділу повинні виключати один одне; 4) поділ має бути безперервним, не можна робити скачки в поділі" [26, с. 22].

Для виконання поділу необхідно вибрати відповідну підставу або, іншими словами, ознаку для проведення класифікації. Це зумовлено тим, що неможливо ефективно порівнювати, аналізувати та досліджувати види одного об'єкту, критерії для класифікації яких були різними. Н. О. Долгошея аналізує, що "можна виділити натуральну і штучну класифікацію. Під час натуральної за ознаку класифікації беруть істотні ознаки понять, що класифікуються, а під час штучної – несуттєві ознаки (наприклад, класифікація в алфавітному порядку). Ту чи іншу класифікаційну ознаку обирають залежно від того, з якою метою потрібно виконати натуральну класифікацію" [33, с. 24-25].

Для визначення видів та ефективного проведення класифікації реконструктивної діяльності існує необхідність визначення критеріїв (ознак)

класифікації. Доцільним є класифікація реконструктивної діяльності: за формою проведення; за формою моделей, в яких виявляються результати реконструкції; за об'єктом реконструкції; за слідчою (розшуковою) дією під час якої проводиться реконструкція; за ступенем впливу на об'єкт реконструкції; за суб'єктом реконструктивної діяльності; за формою фіксації результатів реконструктивної діяльності під час кримінального провадження; за значенням під час проведення слідчих (розшукових) дій; за ступенем загальності проведення реконструктивної діяльності.

Розмежування реконструктивної діяльності залежно від форми її здійснення має важливе значення з криміналістичної точки зору, оскільки надає можливість дослідити і розробити ефективні алгоритми проведення і фіксації результатів зазначеного виду діяльності. Залежно від форми здійснення можна виділити матеріальну та ідеальну реконструктивну діяльність. В. Ю. Шепітько зазначає, що "матеріальна реконструкція здійснюється за допомогою макетування, графічного відтворення і натурної реконструкції" [22, с. 705]. "В результаті даного виду реконструкції створюються матеріальні моделі, тобто ті, які реально відтворюють певні предмети, обстановку, дії, явища" [22, с. 490]. І. В. Буртняк пише: "фізична модель, яка утворюється в результаті реконструкції, дає змогу провести досліди з метою вивчення фізичної сутності явищ і отримання практичних уявлень про характер здійснення відповідних процесів" [27, с. 5]. В. М. Задачин та І. Г. Конюшенко стверджують, що "реальні моделі – це такі моделі, в яких хоча б один компонент є фізичною копією реального об'єкта" [34, с. 27].

Під час розслідування кримінальних правопорушень вагоме значення має другий різновид реконструктивної діяльності, а саме ідеальна реконструкція. В. Ю. Шепітько "під ідеальною реконструкцією розуміє реконструкцію, що здійснюється на підставі відображення наявних образів, що виникають у особи, уповноваженої на розслідування злочину, як наслідок сприйняття певних об'єктів" [22, с. 705]. В результаті проведення ідеальної реконструкції створюються ідеальні моделі. Зазначена реконструкція здійснюється мислено, у

свідомості відповідної особи. Створені в результаті ідеальної реконструкції моделі не завжди створюються реально, проте така можливість існує [35, с. 890]. "Ідеальні моделі, сформовані в результаті здійснення ідеальної реконструкції, дозволяють отримати уявлення про завдання, що підлягають з'ясуванню, майбутні дії особи, уповноваженої на розслідування кримінального правопорушення, наступні кроки у пізнанні обставин справи" [29, с. 60-62].

З криміналістичної точки зору важливим є розуміння того, що фактично ідеальна реконструкція має відбуватися у свідомості особи, уповноваженої на розслідування кримінальних правопорушень, завжди. Д. В. Затенацький зазначає, "під час розслідування слідчий відтворює у своїй свідомості подію суспільно небезпечного діяння. Матеріальні моделі, які створюються під час досудового розслідування кримінального правопорушення, будуються на основі ідеальних моделей, зроблених в результаті ідеальної реконструкції. Слідчий спочатку обмірковує які об'єкти необхідно змодельовати, яка модель повинна бути створена, які вимоги висуваються до моделі, з чого і як її створити, і тільки після цього приступає до її створення" [29, с. 54-56]. Отже, фактично ідеальна реконструктивна діяльність завжди відбувається у особи, уповноваженої на розслідування кримінального правопорушення, а також є основою для проведення матеріальної реконструкції об'єктів, що мають значення для розслідування кримінального правопорушення. "Ідеальна реконструкція є фундаментом для висування слідчим певних припущень та версій щодо механізму вчинення злочину, осіб причетних до вчинення злочину, майбутніх об'єктів злочинного посягання та ін." [36, с. 45].

Необхідність у розмежуванні ідеальної та матеріальної реконструкції підтверджується результатами проведеного нами анкетування слідчих. 87,8 % респондентів погодились із твердженням, що в процесі здійснення досудового розслідування відбувається як ідеальна реконструкція (відтворення подій суспільно небезпечного діяння у свідомості), так і матеріальна реконструкція (наприклад, застосування макету під час проведення слідчої (розшукової) дії).

Актуальним є також визначення видів реконструктивної діяльності залежно від форм моделей, в яких виявляються результати реконструкції. Зазначені моделі залежать від різновиду реконструкції, на основі якої вони були створені. Так, в результаті матеріальної реконструкції створюються матеріальні моделі (наприклад, макет зброї, відтворення обстановки вчинення злочину під час проведення слідчого експерименту), а внаслідок ідеальної реконструкції – ідеальні моделі (наприклад, відтворення у свідомості слідчого механізму вчинення злочину на основі дослідження доказів та матеріалів справи).

З розвитком інформаційних технологій та збільшенням технічних можливостей електронно-обчислювальних машин значний розвиток отримав спосіб вираження результатів реконструктивної діяльності у формі комп'ютерних моделей. Дж. Гонсіоровські вказує, що за допомогою віртуальних моделей є можливим цифрове відтворення об'єктів, які мають значення для розслідування кримінального правопорушення [28, с. 83-85]. В результаті здійснення реконструкції за допомогою електронно-обчислювальних машин створюються різні види моделей: імітаційні, ті які імітують об'єкт, його стан, вплив різних факторів (наприклад, модель місця події, реконструйоване за черепом обличчя, тощо) [28, с. 95-97] та не імітаційні, тобто зберігання та використання результатів реконструкції у вигляді комп'ютерних таблиць, схем, діаграм, малюнків, графіків тощо.

Можливість використання комп'ютерних моделей, як різновиду форм вираження результату проведення реконструктивної діяльності, має важливе значення для криміналістики. Зазначена можливість є основою для розвитку криміналістичного рендерингу. В. С. Гаркушевський, С. Д. Цвілик та В. В. Гордєєв визначають рендеринг "як процес одержання зображення за моделлю за допомогою комп'ютерної програми. У цьому розумінні модель є описом тривимірних об'єктів певною мовою програмування у вигляді структури даних (геометричні дані, положення у просторі, розташування спостерігача, світловий розподіл та кольорова гама тощо). Для візуалізації створюються самостійні програмні пакети – рендери, що інтегруються з програмами

тривимірного моделювання, анімації, відео монтажу, 2D малювання та фото редагування" [37, с. 80]. Використання рендерингу в криміналістиці надає можливість за допомогою процесу реконструкції моделювати об'єкти, які мають значення для розслідування кримінального правопорушення, досліджувати їх, проводити відповідні експерименти, підтверджувати або спростовувати припущення тощо.

З криміналістичної точки зору важливе значення має визначення різновидів реконструктивної діяльності залежно від об'єкта реконструкції. Розподіл реконструктивної діяльності відповідно до зазначеного критерію надає змогу більш ефективного планування та реалізації зазначеного виду діяльності. Можна виокремити такі об'єкти реконструкції як: окремі предмети об'єктивної дійсності, які мають значення для розслідування кримінального правопорушення, спосіб, місце, обстановка, час вчинення злочину, особа, яка має значення для проведення розслідування суспільно небезпечного діяння.

До об'єктів, які можуть підлягати реконструкції слід віднести предмети, що має значення для досудового розслідування. В результаті реконструкції відповідного предмета відбувається відтворення "конкретного матеріального явища, що сприймається органами чуття" [38]. Під час розгляду предмета як різновиду об'єкта реконструкції необхідно зазначити, що під предметом слід розуміти: предмет злочину, знаряддя та засоби вчинення злочину та інші предмети, що мають значення для розслідування кримінального правопорушення. В. Я. Тацій зазначає, що "під предметом злочину слід розуміти будь-які речі матеріального світу, з певними властивостями яких закон про кримінальну відповідальність пов'язує наявність у діях особи ознак конкретного складу злочину" [39, с. 100]. В. Ю. Шепітько аналізує "знаряддям злочину є предмети і речовини, що злочинець використовує для досягнення очікуваного злочинного результату. Засоби вчинення злочину є предметами та речовинами, які не мають безпосереднього відношення до виконання дій, що утворюють об'єктивну сторону складу злочину" [40, с. 14-15]. До інших предметів слід віднести будь-які інші об'єкти матеріального світу, які мають значення для

досудового розслідування кримінального правопорушення. З криміналістичної точки зору реконструкція відповідних предметів має велике значення як для проведення окремих слідчих (розшукових) дій, так і розслідування кримінального правопорушення взагалі. Так, у разі необхідності встановлення можливості підозрюваного самостійно вчинити крадіжку, є доцільним реконструювати для проведення слідчого експерименту предмет злочинного посягання, знаряддя та засоби, що були використані під час вчинення кримінального правопорушення.

Спосіб злочину також може реконструюватися під час досудового розслідування. В. Ю. Шепітько розглядає спосіб злочину як "образ дій злочинця, що виражається у певній системі операцій і прийомів. Підлягати реконструкції можуть: спосіб готування до злочинного діяння, способи його вчинення і способи приховування (маскування)" [40, с. 12]. Реконструкція способу злочину має вагомe значення для розслідування кримінального правопорушення та запобігання вчиненню нових злочинів, оскільки надає можливість реконструювати порядок дій при підготовці до реалізації злочинного умислу, алгоритм дій під час вчинення злочину та способи приховання вчиненого суспільно небезпечного діяння. Як наслідок, стає можливим чітко встановлення об'єкта та предмета злочинного посягання, умислу злочинців, коло співучасників, тощо.

Реконструкція місця та обстановки вчинення суспільно небезпечного діяння є одним із ключових об'єктів реконструктивної діяльності під час розслідування кримінальних правопорушень. "Реконструйована може бути певна територія або інше місце, де відбувається суспільно небезпечне діяння і настають його суспільно небезпечні наслідки" [39, с. 135]. "Реконструкції може підлягати і обстановка місця вчинення кримінального правопорушення, яка являє собою частину матеріального середовища, що включає, крім ділянки території, сукупність різних предметів, поведінку учасників події, психологічні взаємовідносини між ними" [40, с. 14]. Реконструкція місця та обстановки суспільно небезпечного діяння має вагомe значення для досудового

розслідування. Так, реконструкція місця та обстановки кримінального правопорушення відбувається у свідомості слідчого як під час огляду місця події, так і під час безпосередньої реалізації розслідування кримінального правопорушення, шляхом отримання доказів, в результаті проведення слідчих (розшукових) дій.

Наступним об'єктом реконструктивної діяльності під час проведення розслідування кримінального правопорушення є час учинення кримінально караного діяння. А. Вознюк пише, "під часом учинення кримінального правопорушення необхідно розуміти період, протягом якого суб'єкт учиняє суспільно небезпечне діяння. Час учинення кримінально караного діяння характеризується такими моментами – стислих проміжків часу, етапів його існування (розвитку): початком, продовженням, припиненням та закінченням" [41, с. 260-261]. Реконструкція часу вчинення кримінального правопорушення надає можливість чітко встановити проміжок часу, в який було скоєно суспільно небезпечне діяння, та, як наслідок, визначити алгоритм дій злочинця та механізм вчинення кримінального правопорушення.

Одним із різновидів реконструктивної діяльності за об'єктом є реконструкція особи, яка має значення для розслідування кримінального правопорушення. Такою особою може бути як особа злочинця, так і потерпілий або свідок. Ключовою ознакою даного виду реконструкції є те, що фактично відбувається відтворення зовнішності певної особи на основі відповідних відомостей, даних та доказів, які стали відомі слідчому під час проведення розслідування суспільно небезпечного діяння. Наприклад, на основі вилучених слідів ніг та волокон одягу, залишених на місці події, реконструюються відповідні зовнішні ознаки злочинця – зріст та зовнішній вигляд одягу.

З метою найбільш ефективного проведення досудового розслідування є доцільним розділити реконструктивну діяльність на види залежно від слідчих (розшукових) дій під час яких проводиться реконструкція. Можна виділити реконструкцію під час проведення огляду місця події, слідчого експерименту, обшуку, допиту, пред'явлення для впізнання, тощо. Визначення і розуміння

особливостей реалізації зазначених видів реконструктивної діяльності має важливе криміналістичне значення, оскільки надають можливість для більш ефективного планування та проведення слідчих (розшукових) дій.

В результаті здійснення огляду місця події у свідомості слідчого (детектива) реконструюється обстановка та механізм вчинення кримінального правопорушення на підставі сприйнятих доказів, слідів та отриманої інформації. "Відповідно до статті 214 КПК України, огляд місця події є однією слідчою (розшуковою) дією, яку можна проводити до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань" [42], що свідчить про можливість формування шляхом реконструкції первинного уявлення про події суспільно небезпечного діяння у свідомості особи, уповноваженої на розслідування кримінального правопорушення, в результаті здійснення огляду місця події. О. В. Коташевський вказує, що "реконструкція є найважливішим тактичним прийомом огляду місця події, яка полягає у моделюванні обставин події на основі аналізу даних огляду місця події. Реконструкція події має проводитись до початку огляду, під час його проведення і після закінчення" [43, с. 6-7]. Дж. Метенько аналізує: необхідність застосування реконструкції під час проведення огляду місця події обумовлена змінами, які відбуваються в обстановці на місці події до початку огляду, а також великим інформаційним потенціалом зазначеної слідчої (розшукової) дії [30, с. 124-125]. В. Ю. Шепітько зазначає, "реконструювання здійснюється на підставі відображень наявних образів, що виникають у слідчого як наслідок сприйняття певних об'єктів і (або) їх опису. Реалізація реконструкції можлива після ретельного аналізу окремих слідів на місці події" [44, с. 311]. Отже, використання реконструкції під час проведення огляду місця події фактично надає можливість особі, уповноваженій на розслідування кримінального правопорушення, відтворити у своїй свідомості обстановку та механізм учинення суспільно небезпечного діяння, сформулювати уявлення про особу злочинця та висунути відповідні припущення та слідчі версії.

Реконструкція також є одним із тактичних прийомів проведення слідчого експерименту. За своєю сутністю слідчий експеримент є реконструкцією.

"Відповідно до статті 240 КПК України, слідчий експеримент проводиться шляхом відтворення дій, обстановки, обставин певної події, проведення необхідних дослідів чи випробувань" [42], під час слідчого експерименту реконструкції підлягають як події, що підлягають дослідженню, так і умови, в яких вони відбувалися. В. В. Негребецький зазначає, що "реконструкція під час слідчого експерименту використовується не тільки як необхідна умова проведення дослідних дій, а і як один із методів, що реалізують мету слідчої дії – перевірку показань підозрюваного (потерпілого, свідка) на місці події. Під час проведення слідчого експерименту використовують реконструкцію ситуації події (матеріальної обстановки місця події, механізму взаємодії учасників події), реконструкцію окремих предметів та речовинну реконструкцію зовнішнього вигляду людини" [31, с. 318, 320]. Реконструктивна діяльність є основою для проведення слідчого експерименту, оскільки проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії фактично базується на відтворенні відповідних предметів, явищ та процесів з метою встановлення та (або) перевірки фактів та відомостей, які мають значення для розслідування кримінального правопорушення.

Допит також є однією із слідчих (розшукових) дій, для проведення яких може здійснюватися реконструктивна діяльність. Допит спрямований на реконструювання на підставі наданих показань подій, які мають значення для розслідування кримінального правопорушення. В. О. Коновалова та В. Ю. Шепітько зазначають, що "допит – це слідча (розшукова) дія, яка є регламентованим кримінальними процесуальними нормами інформаційно-психологічним процесом спілкування осіб, що беруть у ньому участь, та спрямований на отримання інформації про відомі допитуваному факти, що мають значення для розслідування" [8, с. 119]. Отже, фактично відбувається відтворення відповідної інформації у свідомості допитуваного та передача її особі, яка проводить допит за допомогою вербальних знаків. "Під час допиту матеріал, що міститься в пам'яті допитуваного, реконструюється. Можна виділити два різновиди, а саме: реконструкція, що не порушує адекватності відтворення сприйнятого та реконструкція, що порушує адекватність відтворення

сприйнятого" [8, с. 142]. Проведення допиту без застосування реконструкції є неможливим, оскільки метою даної слідчої (розшукової) дії є отримання даних та відомостей, що були сприйняті у минулому. Зазначену інформацію можна отримати лише шляхом реконструювання її у свідомості допитуваного.

Реконструктивна діяльність здійснюється під час проведення пред'явлення для впізнання. Реконструкція застосовується для встановлення індивідуальної тотожності між запропонованими для впізнання об'єктами та уявним образом раніше сприйнятого об'єкта, який має значення для розслідування кримінального правопорушення. "Пред'явлення для впізнання – слідча (розшукова) дія, сутність якої полягає у встановленні тотожності запропонованого об'єкта за його уявним образом, відображеним у пам'яті того, хто впізнає" [22, с. 645]. Реконструктивна діяльність є основою для проведення пред'явлення для впізнання, оскільки застосовується не лише під час проведення даної слідчої (розшукової) дії, шляхом відтворення у свідомості особи, що впізнає образів об'єкта, який вона сприймала раніше, і співставлення його із запропонованими для впізнання, але й під час попереднього допиту особи, для встановлення ознак об'єкта, який необхідно впізнати.

Необхідним є визначення видів реконструктивної діяльності за ступенем впливу на об'єкт реконструкції. Відповідно до зазначеного критерію можна виділити реставрацію та реконструкцію у класичному розумінні. "Відповідно до Закону України "Про музеї та музейну справу" реставрація – це здійснення комплексу науково обґрунтованих заходів щодо зміцнення фізичного стану та поліпшення зовнішнього вигляду, розкриття найбільш характерних ознак, відновлення втрачених або пошкоджених елементів предметів із забезпеченням збереження їх автентичності" [45]. "Державні будівельні норми України визначають реконструкцію як перебудову введеного в експлуатацію в установленому порядку об'єкта будівництва, що передбачає зміну його геометричних розмірів та/або функціонального призначення, внаслідок чого відбувається зміна основних техніко-економічних показників, забезпечується удосконалення виробництва, тощо" [46]. З точки зору криміналістики є важливим

те, що під час реставрації відбувається відтворення безпосередньо об'єкта реставрації, при цьому зазначений об'єкт не змінюється, а якісно покращується його стан. В свою чергу, під час проведення реконструкції певного об'єкта відбувається відтворення його основних ознак, проте є допустимим внесення змін до його структури та зміни функціонального призначення. Вагомим також є те, що реставрація спрямована на відтворення безпосередньо одного об'єкта, який в результаті реставрації буде якісно змінено, проте під час реконструкції є можливим в результаті її проведення створення моделі, подібної до об'єкта, що підлягав реконструкції.

Вчинення злочину завжди передуює розслідуванню, а отже під час розслідування кримінального правопорушення завжди відбувається реконструкція. Проте суб'єкти проведення реконструкції можуть бути різними залежно від їх процесуального статусу. Актуальним є поділ реконструктивної діяльності на види за суб'єктом здійснення реконструктивної діяльності. В. В. Король та В. Д. Юрчишин до учасників кримінального провадження відносять "слідчого, прокурора, слідчого суддю, адвоката (захисника), потерпілого, свідка, злочинця, експерта, спеціаліста" [47, с. 251]. Для найбільш ефективного проведення розслідування кримінального правопорушення є необхідним враховувати який суб'єкт проводить реконструкцію, так слідчий, прокурор, слідчий суддя, адвокат (захисник) проводять відтворення подій і механізму вчинення суспільно небезпечного діяння спираючись на відомості, що містяться в матеріалах справи. Потерпілий та свідок реконструюють злочин спираючись на те, що фактично було ними сприйняте під час його вчинення. Злочинець може відтворити у своїй свідомості порядок готування, вчинення та приховування злочину. При проведенні відповідних експертиз, в процесі експертного дослідження може також виникнути необхідність у проведенні реконструкції відповідних процесів та явищ. Експерт спирається на відомості, які йому були надані для проведення експертизи. Спеціаліст фактично реконструює події злочину лише у тій частині, відтворення якої необхідно для надання консультацій та висновків.

Необхідним є також розподіл реконструктивної діяльності за формою фіксації її результатів під час кримінального провадження. Можна виділити такі форми: протокол проведення слідчої (розшукової) дії, висновок експерта, ухвала та рішення суду. О. А. Осауленко, А. В. Самодін та Г. М. Степанова зазначають, що "під протоколом слід розуміти процесуальний документ у якому фіксуються хід і результаті проведення процесуальної дії" [48, с. 20]. "Відповідно до статті 101 КПК України, висновок експерта - це докладний опис проведених експертом досліджень та зроблені за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи" [42]. "Під ухвалою слідчого судді слід розуміти процесуальну форму імперативного рішення слідчого судді щодо здійснення певних процесуальних дій (або відмова у їх проведенні) під час досудового розслідування, пов'язаних з обмеженням конституційних прав і свобод осіб; акт застосування норм процесуального права, спрямований на вирішення скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора у кримінальному процесі" [49]. "Рішення суду – це акт, ухвалений іменем України, яким закінчується розгляд справи в суді" [50]. Розуміння особливостей різних форм фіксації результатів здійснення реконструктивної діяльності є необхідним для більш ефективного збору та фіксації фактів та відомостей, що мають значення для проведення розслідування кримінальних правопорушень.

Також актуальним є виокремлення видів реконструктивної діяльності залежно від її значення під час проведення слідчих (розшукових) дій. Можна виокремити слідчі (розшукові) дії при реалізації яких реконструкція застосовується нарівні з іншими методами. До таких випадків слід віднести застосування реконструкції під час огляду, допиту, слідчого експерименту, пред'явлення для впізнання тощо. Реконструкція також може застосовуватися як метод, що повністю визначає структуру слідчих (розшукових) дій. Так, Дж. Гонсіоровскі аналізує, що реконструкція є основним методом та встановлює відповідний алгоритм дій під час проведення реконструкції обличчя за черепом

[28, с. 95-97]. Встановлення видів реконструктивної діяльності за значенням надає можливість виділити слідчі (розшукові) дії, при проведенні яких реконструкція має застосовуватися в більшому обсязі. Наприклад, застосування положень про ефективне застосування реконструкції під час проведення відтворення відповідних предметів, які мають значення для проведення розслідування кримінального правопорушення.

Важливою є також класифікація реконструктивної діяльності за ступенем загальності її проведення. За даним критерієм можна розрізняти реконструкцію, яка відбувається під час проведення конкретних слідчих (розшукових) дій, наприклад, огляд місця події, допит, пред'явлення для впізнання, слідчий експеримент, та реконструкція кримінального правопорушення взагалі, в результаті якої у свідомості особи, уповноваженої на розслідування кримінально караного діяння, фактично створюється ідеальна модель, внаслідок проведення слідчих (розшукових) дій та вивчення матеріалів кримінального провадження. Фактично зазначені види реконструкції співвідносяться як ціле і частина, відтворення всього суспільно небезпечного діяння за результатами проведення досудового розслідування у свідомості слідчого є цілим, а реконструкція під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій – складовою частиною цілого.

Отже, класифікація має важливе значення для дослідження реконструктивної діяльності, оскільки надає можливість вивчення її сутності та особливостей застосування. Фактично під час класифікації реконструкції відбувається її поділ на відповідні види, залежно від критерію, який визначає класифікаційну ознаку. Важливим є те, що кожний окремий різновид реконструктивної діяльності, не залежно від критерію поділу, має ознаки притаманні загальному об'єкту.

Можна виокремити такі види реконструктивної діяльності: 1) за формою проведення: ідеальна та матеріальна реконструкція; 2) за формою моделей, в яких виражаються результати реконструкції: ідеальні, матеріальні та комп'ютерні моделі; 3) за об'єктом реконструкції: реконструкція окремих предметів об'єктивної дійсності, які мають значення для розслідування кримінального

правопорушення, реконструкція способу вчинення суспільно небезпечного діяння, реконструкція місця та обстановки вчинення кримінального правопорушення, реконструкція часу вчинення кримінально караного діяння, реконструкція особи, яка має значення для проведення розслідування суспільно небезпечного діяння; 4) за слідчою (розшуковою) дією під час якої проводиться реконструкція: реконструкція під час огляду місця події, реконструкція під час слідчого експерименту, реконструкція під час допиту, реконструкція під час пред'явлення для впізнання; 5) за ступенем впливу на об'єкт реконструкції: реконструкція та реставрація; 6) за суб'єктом реконструктивної діяльності реконструкція здійснюється: слідчим, прокурором, слідчим суддею, адвокатом (захисником), потерпілим, свідком, злочинцем, експертом, спеціалістом; 7) за формою фіксації результатів реконструктивної діяльності під час кримінального провадження: реконструкція зафіксована у протоколі проведення слідчої (розшукової) дії, висновку експерта, ухвалі та рішенні суду; 8) за значенням під час проведення слідчих (розшукових) дій: реконструкція застосовується нарівні з іншими методами та реконструкція як метод, що повністю визначає структуру слідчих (розшукових) дій; 9) за ступенем загальності проведення реконструктивної діяльності: реконструкція під час окремої слідчої (розшукової) дії та реконструкція кримінального правопорушення взагалі.

Класифікація реконструктивної діяльності має важливе значення для вивчення, розуміння сутності та практичного застосування даного виду діяльності. Дослідження видів реконструктивної діяльності надає можливість чіткого розуміння особливостей застосування реконструкції під час проведення слідчих (розшукових) дій та досудового розслідування взагалі. Як наслідок, використання вищезазначених положень має своїм результатом більш ефективне планування та проведення розслідування кримінальних правопорушень, притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності та запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень.

1.3. Метод реконструкції та його співвідношення з методом моделювання

В результаті здійснення реконструкції завжди створюється модель відповідного об'єкта, який існував у минулому. Створення моделі є також результатом застосування методу моделювання. Подібність в алгоритмі реалізації та формах вираження результатів застосування зазначених методів свідчить про актуальність дослідження їх співвідношення і визначення ознак реконструкції, що відмежовують її від моделювання.

"Враховуючи те, що результатом відтворення будь-якого об'єкта є завжди модель, виникає необхідність дослідження, порівняння та встановлення спільних та відмінних ознак між методом моделювання та методом реконструкції. Визначення ознак методу реконструкції та його співвідношення з методом моделювання має своїм наслідком можливість більш ефективного застосування методу реконструкції, що, в свою чергу, забезпечує більш ефективну реалізацію тактичних прийомів та комбінацій під час розслідування суспільно небезпечного діяння та, як наслідок, притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності" [51, с. 108].

Співвідношення методів реконструкції та моделювання було предметом вивчення: Т. Ван Дер Валка [52], В. Де Воса [52], Р. Р. Герасимова [53], Г. М. Гетьман [54], Дж. Х. Ван Дріела [52], Р. Керью [55], В. О. Коновалової [56], С. О. Лисенка [57], Р. Моргана [55], Дж. Френча [55], В. В. Негребецького [31], Ю. М. Черноус [58], В. Ю. Шепітька [22] та інших.

Існує декілька підходів щодо розуміння сутності та співвідношення методу реконструкції та методу моделювання. З метою найбільш повного розуміння сутності методу реконструкції та особливостей його реалізації є необхідним вивчення і аналіз наукових поглядів та концепцій щодо співвідношення методу реконструкції та методу моделювання.

Для розуміння особливостей співвідношення методу реконструкції та методу моделювання є необхідним надання дефініцій вищезазначеним методам.

В. Ю. Шепітько визначає реконструкцію як "відтворення подій або процесів, відновлення початкового (первинного) виду, стану, вигляду за залишками або іншими джерелами" [22, с. 705]. "Моделювання можна визначити як загальнонауковий метод, що використовується в криміналістиці, та полягає у побудові та вивченні моделей яких-небудь явищ, процесів або систем об'єктів для їх детального дослідження" [22, с. 490]. Важливим є те, що і в результаті реконструкції, і в результаті моделювання створюються моделі відповідних об'єктів, проте в результаті реконструкції відтворюються предмети, явища та процеси, що існували в минулому, в той час як ознака належності до минулого не є обов'язковою для об'єктів моделювання. Фактично реконструкція є різновидом моделювання, яке полягає у відтворенні об'єктів, що існували у минулому.

Співвідношення методів реконструкції та моделювання не завжди визначається як поняття та різновид. Відповідно до однієї з точок зору реконструкція є способом та результатом методу моделювання. Р. Р. Герасимов аналізує, "реконструкція під час розслідування злочинів має подвійну природу: з одного боку, це спосіб моделювання, а з іншого – це результат формування матеріальних моделей. Обов'язковою умовою проведення реконструкції є вивчення змін, які відбулися в обстановці або окремих предметах після вчинення злочину. Реконструкція використовується для відтворення обстановки на місці злочину, для повторного огляду, проведення слідчого експерименту, а також як один з ефективних тактичних прийомів розслідування" [53, с. 255]. Реконструкція розглядається не лише як вид моделювання, але й в якості способу та результату останнього. Реконструкція визначається не лише як спосіб моделювання, але й як поняття з подвійною відносно моделювання природою. Так, реконструкція є різновидом моделювання і одночасно розглядається як його спосіб та результат.

Відповідно до результатів проведеного нами анкетування слідчих Національної поліції України, під час застосування реконструкції в процесі здійснення досудового розслідування кримінального правопорушення створюється модель відповідного об'єкта. 71,8 % слідчих погодились із

твердженням, що метод реконструкції є різновидом методу моделювання, оскільки в результаті його застосування завжди створюється матеріальна та (або) ідеальна модель.

Метод моделювання як і метод реконструкції зазвичай реалізуються з іншими методами під час досудового розслідування кримінального правопорушення. Частіше реконструкція та моделювання реалізуються із методом експерименту. В. В. Негребецький зазначає, що "реконструкція під час експерименту використовується з метою створення моделі, яка в подальшому буде використана для підтвердження або спростування фактів, що мають значення для розслідування кримінального правопорушення" [31. с. 318-319]. Можна дійти висновку про подвійну природу не лише методу реконструкції, але й моделювання. При використанні з іншими методами моделювання розглядається як спосіб побудови моделі (залежно від критерію ретроспективної спрямованості буде застосовано моделювання або реконструкцію), так і як результат, тобто створена модель, яка відтворює відповідні об'єкти, що мають значення для розслідування суспільно небезпечного діяння та підлягають дослідженню.

Під час реалізації методу реконструкції в процесі здійснення досудового розслідування слід враховувати його подвійну природу відносно моделювання. Реконструкція є і способом формування моделі, і результатом моделювання. Наприклад, в процесі підготовки до проведення слідчого експерименту було за допомогою реконструкції створено модель зброї, яка була знаряддям кримінального правопорушення. В даному випадку реконструкція є, як методом побудови моделі зброї, так і результатом моделювання, оскільки створений макет використовується з метою відтворення використаного злочинцем об'єкта [51, с. 109].

Метод реконструкції і метод моделювання є взаємопов'язаними під час їх реалізації у розслідуванні суспільно небезпечних діянь. Двоєдину природу реконструкції відносно моделювання вивчали Р. Керью, Дж. Френч та Р. Морган. Науковці розглядають реконструкцію як спосіб побудови 3D моделей, що

маються значення для розслідування кримінального правопорушення, а саму 3D модель – реконструйований об'єкт, який підлягає дослідженню. 3D модель створюється в результаті застосування реконструкції шляхом відтворення у цифровому вигляді характеристик об'єкта реконструкції, наприклад, його форма, розміри, вага, освітлення, обстановка, видимість тощо. В результаті реконструкції створюється 3D модель, яка віртуально відтворює об'єкт, що має значення для розслідування кримінального правопорушення, з метою його подальшого дослідження для встановлення або відсутності існування відповідних фактів та припущень [55]. Реконструкція під час проведення досудового розслідування кримінального правопорушення розглядається як спосіб здійснення та результат моделювання.

При розгляді взаємовідношення методу реконструкції та методу моделювання слід зазначити, що досліджувані методи співвідносяться як поняття і його різновид. Як наслідок, до моделей, які утворюються в результаті проведення реконструкції відповідного об'єкта слід застосовувати ті ж самі вимоги, що використовуються під час моделювання. А. Е. Кононюк визначає такі вимоги до моделей: адекватність (відповідність моделі вихідній реальній системі і облік, перш за все, найбільш важливих якостей, зв'язків і характеристик. Оцінити адекватність обраної моделі, особливо на початковій стадії реконструювання, коли вид створюваної системи ще невідомий, дуже складно. У такій ситуації часто покладаються на досвід попередніх розробок або застосовують певні методи, наприклад, метод послідовних наближень); точність (ступінь збігу отриманих в процесі реконструкції результатів із заздалегідь встановленими, бажаними. Важливим завданням є оцінка потрібної точності результатів і наявної точності вихідних даних, узгодження їх як між собою, так і з точністю використовуваної моделі); універсальність (можливість застосування моделі до аналізу ряду однотипних систем в одному або декількох режимах функціонування); доцільна економічність (точність одержуваних результатів і загальне вирішення задачі повинні узгоджуватися з витратами на проведення реконструкції) [59, с. 19-20]. Співвідношення методу моделювання і

реконструкції як поняття та його різновиду, має своїм наслідком те, що фактично під час проведення реконструкції слід враховувати та дотримуватися вимог, що розроблені для методу моделювання. Враховуючи вищезазначене слід зробити висновок, що моделі, які утворюються в результаті реалізації реконструкції мають відповідати вимогам адекватності, точності, універсальності та доцільної економічності.

Вимогою до моделей, які утворюються в результаті проведення реконструкції як різновиду моделювання, є наявність відповідних ознак, які мають значення для проведення відповідних слідчих (розшукових) дій. Т. Ван Дер Валк, Дж. Х. Ван Дріель та В. Де Вос аналізують, реконструкція як і моделювання реалізуються зі спрощенням, тобто з відтворенням (або відображенням) лише тих ознак об'єкта, які необхідні для дослідження [52, с. 472]. Потреба у відтворенні тільки тих ознак об'єкта, які необхідні для проведення розслідування, зумовлено тим, що фактично повна реконструкція будь-якого об'єкта через постійні зміни, що відбуваються, не можлива та недоцільна. Спільні вимоги до моделей, що створюються в результаті проведення як моделювання, так і реконструкції свідчить про співвідношення даних методів як поняття та його різновиду.

Метод реконструкції не слід ототожнювати з методом моделювання, оскільки він є різновидом останнього. В результаті застосування реконструкції може відбуватися відтворення із використанням залишків оригінального об'єкта, проте в наслідок моделювання завжди створюється аналог. Ю. М. Черноус зазначає "модель – це аналог певного фрагменту реальності, концептуально-теоретичних образів. Моделювання полягає в заміні об'єкта-оригіналу моделлю, тобто аналогом, що спеціально для цього створений. Це можуть бути моделі предметів, пристроїв, систем, явищ і процесів. Реконструкція – відновлення попереднього вигляду, стану об'єкта за його залишками або описами" [58, с. 45]. Реконструкція може відбуватися із використанням предметів обстановки, які зберіглися на момент її проведення. Модель, яка відтворюється в наслідок реконструкції, зазвичай містить складові об'єкта, що зберіглися, в той час, як в

результаті моделювання створюється модель, що є аналогом відповідного об'єкта.

В контексті відтворення об'єкта слід відмежовувати реконструкцію від реставрації. Зазначені поняття співвідносяться як поняття та його різновид. В. О. Коновалова пише, що "при уважному розгляді суті питання переконуємось, що реставрація є лише своєрідним проявом реконструкції і відрізняється від неї меншим ступенем відтворення об'єкта. Реставрація провадиться, коли необхідно відновити окремі деталі об'єкта, а реконструкція – коли об'єкт зберігається меншою мірою (або не зберігається взагалі) і потребує більш повного відновлення" [56, с. 91]. Реконструкцію слід відмежовувати від реставрації, оскільки остання спрямована на відтворення конкретного об'єкта, а саме оригіналу, в той час як реконструкція спрямована на створення відповідної моделі, яка є подібною до оригінального об'єкта за ключовими ознаками. Реставрація не є окремим методом під час проведення досудового розслідування суспільно небезпечного діяння, вона є різновидом реконструкції, яка в свою чергу є видом моделювання.

Для розуміння співвідношення реконструкції та моделювання як поняття та його виду є важливим розуміння того, що зазначені методи мають однаковий алгоритм застосування. Г. Граблік-Чованова та П. Шакал виділяють такі етапи реалізації методу моделювання: формулювання завдання; аналіз і обробка даних, необхідних для вирішення поставленого завдання; побудова моделі; здійснення відповідних досліджень; перевірка висновків; застосування отриманого результату [60, с. 9-12]. Застосування моделювання з метою дослідження обставин суспільно небезпечного діяння є можливим за посередництвом реконструкції. Фактично як під час реалізації реконструкції і моделювання застосовується один алгоритм, а саме визначення мети, підготовка (збір даних), побудова та дослідження моделі, використання результатів. Однаковість алгоритму застосування досліджуваних методів свідчить про співвідношення як поняття та його різновиду.

Реконструкція як вид моделювання завжди має ретроспективну спрямованість на відміну від останнього. Тому, в процесі досудового розслідування зазвичай реалізується реконструкція, що обумовлено необхідністю відтворення події суспільно небезпечного діяння, які відбулися у минулому. М. В. Комова та А. І. Петрушка зазначають, що в результаті реконструкції можна здійснити відтворення: "зовнішнього вигляду і конструкції реальних об'єктів, аспекти реалізації фактів (подій, явищ, процесів), логіки та еволюції формування теорій (концепцій, гіпотез) тощо" [61, с. 11-12]. Під час досудового розслідування процес пізнання буде мати ретроспективний характер, що зумовлено скоєнням кримінального правопорушення у минулому. Постійна ретроспективна направленість є ключовою ознакою, яка притаманна реконструкції, та відмежовує її від моделювання.

Під час застосування моделей в процесі здійснення досудового розслідування реконструкція реалізується для їх дослідження. Реконструкція розглядається як результат моделювання, а точніше метод дослідження моделей. С. О. Лисенко зазначає, що "реконструкцію слід використовувати як метод вивчення та оцінки обраної моделі. Цей метод заснований на порівнянні встановлених показників обраної моделі під час реконструкції подій протягом окремого часу, або показників якостей, що встановлені завдяки реконструкції самої системи із обраним еталоном. При чому, реконструкції слід піддавати об'єкт до застосування моделі, тому що це збереже кошти на впровадження моделі, а також дасть можливість уникнути наслідків від хибного вибору" [57, с. 182]. Вищевикладена точка зору підтверджує існування двостороннього зв'язку між реконструкцією та моделюванням. Так, досліджувані методи є взаємозалежними, оскільки реконструкція є способом застосування моделювання та одночасно методом використання створеної моделі.

Для розуміння відмінностей між реконструкцією та моделюванням є необхідним виділення ознак, що відмежовують зазначені методи. Визначення критеріїв розмежування є необхідним для більш ефективного використання зазначених методів. С. О. Лисенко зазначає риси моделювання, які є відмінними

від реконструкції: "ступінь подібності до об'єкту або ступінь абстракції (модель – це інший об'єкт, схожий з оригіналом, що відображає його властивості. Модель створюється лише на основі інформаційної складової. Моделювання має більший рівень абстракції ніж реконструкція. Остання може застосовуватися із збереженням певних елементів оригіналу)" [62]; "об'єкт, що підлягає дослідженню (в результаті матеріального, а також знакового відтворення створюється принципово новий об'єкт, подібний оригіналу, але є в своїй основі іншим. У реконструкції іноді зберігаються та використовуються елементи справжньої обстановки, справжнього об'єкта або його складових. Тому при реконструкції не слід нехтувати матеріалом та можливостями об'єкту)" [57, с. 181]; "направленість у часі (моделювання може бути як ретроспективне, так і перспективне (наприклад, прогнозування). В той час як реконструкція завжди має ретроспективну спрямованість. Наприклад, реконструкція обстановки дозволяє встановити початкове положення об'єктів, пояснити механізм здійснення події або утворення окремих наслідків, розкрити зв'язок між діями правопорушника і наслідками); модель, що створюється в результаті застосування методів (в наслідок моделювання створюється модель, яка в подальшому є об'єктом дослідження. Моделі чуттєвого сприйняття, деякі з них (схеми, муляжі, реконструкції) можна використовувати для проведення експериментів, вимірювати, порівнювати один з одним). Модель, створена в наслідок реконструкції є кінцевим результатом зазначеного методу" [62]. Визначення відмінних ознак досліджуваних методів надає можливість врахування особливостей їх застосування в процесі досудового розслідування кримінального правопорушення. До ознак реконструкції слід віднести: ретроспективну спрямованість, високий ступінь схожості з оригіналом, реальне існування об'єкту, який підлягає відтворенню, у минулому.

Ретроспективний напрямок є ознакою, яка відмежовує реконструкцію від моделювання. Реконструктивна діяльність завжди спрямована на відтворення, з метою подальшого дослідження, певного об'єкта. Моделювання, в свою чергу, може мати перспективний напрямок реалізації. В. Дж. Чізум пише, що

реконструкцію злочину можна визначити як логічний аналіз речових доказів та інших фактів для формування припущення щодо дій, які мали місце при вчиненні злочину. Процес реконструкції суспільно небезпечного діяння є непростим, тому що має справу з діями людини і намагається відтворити деталі того, що сталося в певний час у минулому. Реконструкція кримінального правопорушення – це спостереження за результатами дії чи події, а потім визначення причини цих результатів. До об'єктів реконструкції можна віднести предмети, їх розташування в просторі, обстановку, порядок дій тощо [63, с. 64-65]. Реконструкція завжди направлена на відтворення об'єктів, які існували у минулому, а отже має ретроспективну спрямованість. Саме постійний ретроспективний характер реконструкції відмежовує її від моделювання, оскільки останнє може бути спрямоване на здійснення планування або прогнозування.

Можливість класифікації реконструкції за критеріями визначення видів моделювання є ознакою, яка підтверджує співвідношення досліджуваних методів як поняття та його різновиду. В. Ю. Шепітько зазначає, що "розрізняються два види моделей: ідеальні та матеріальні. Ідеальні моделі – це образи, що мають певний зміст, виражений у поняттях. Це насамперед будь-які припущення, версії, уявне прогнозування здійснюваних для досягнення певної мети дій" [22, с. 490]. Матеріальні моделі відтворюють реально які-небудь предмети, обстановку, дії, явища [64, с. 190]. "Існує матеріальна і розумова (уявна) реконструкція. Матеріальна реконструкція здійснюється за допомогою макетування, графічного відтворення і натурної реконструкції (наприклад, реконструкція обстановки ДТП). Розумова (уявна) реконструкція здійснюється на підставі відображень наявних образів, що виникають у слідчого (прокурора) як наслідок сприйняття певних об'єктів. Розумова (уявна) реконструкція можлива після ретельного аналізу окремих слідів на місці події і надає широкі можливості у висуванні припущень (версій) щодо окремих елементів події, її деталей" [22, с. 705]. Можливість розподілу реконструкції на різновиди за критеріями класифікації моделювання підтверджує співвідношення досліджуваних методів як поняття та його виду. Важливим також є те, що в результаті застосування як реконструкції,

так і моделювання створюється модель об'єкта, який має значення для досудового розслідування.

Спільною ознакою для реконструкції та моделювання є те, що в результаті їх застосування створюється модель відповідного об'єкта. Д. С. Афонін визначає такі характеристики моделі: "через модель здійснюється зв'язок між об'єктом дослідження та дослідником; вид моделі формується в залежності від самого процесу моделювання, який в свою чергу може бути матеріальним або уявним, перспективним або ретроспективним; модель дозволяє отримати нові знання про об'єкт дослідження; модель відтворює або весь об'єкт дослідження або його частину, що визначається метою дослідження" [65, с. 16]. Причому внаслідок моделювання об'єкта буде створюватися і досліджуватися його аналог, в той час як при реконструкції є можливим відтворення безпосередньо самого об'єкта, наприклад відтворення обстановки на місці події для здійснення слідчого експерименту. Незважаючи на відповідні особливості створення моделі як в результаті реалізації реконструкції, так і моделювання є ознакою, що підтверджує взаємозв'язок досліджуваних методів.

Використання в процесі реконструкції самого об'єкту не є обов'язковим. В результаті реконструкції може створюватися аналог об'єкта. В такому випадку реконструкція фактично є способом моделювання. Необхідність створення аналогу об'єкта зумовлена тим, що дослідження самого об'єкта є неможливим. Г. М. Гетьман аналізує, що "важливою умовою застосування моделювання є дослідження створюваних ідеальних чи фізичних моделей за відсутності об'єкта-оригіналу, що дозволяє не лише розширити пізнавальні можливості таких об'єктів, а й зосередити увагу дослідників на важливих властивостях моделей для перевірки чи отримання нового знання. Важливим елементом, яким наділена модель, є відображення основних ознак реально існуючого об'єкта чи такого, що існував у минулому, або існуватиме в майбутньому" [54, с. 240-241]. Під моделюванням об'єкта, що існував у минулому слід розуміти реконструкцію, яка фактично є не лише результатом реалізації методу реконструкції, що виражається у відповідній моделі, але й способом здійснення моделювання. В результаті

реконструкції створюється модель, яка є аналогом відповідного об'єкта, що має значення для встановлення істини по справі, та містить у собі всі ключові ознаки, які необхідні для проведення як окремих слідчих (розшукових) дій, так і розслідування взагалі.

Враховуючи важливе значення реконструкції та ретроспективну направленість всього процесу досудового розслідування кримінальних правопорушень, досліджуваний метод іноді розглядається як самостійний. Д. Д. Заяць пише, "реконструкція використовується при розслідуванні особливо складних, незвичайних чи особливо тяжких злочинів. Її можливості дозволяють пов'язувати один з одним усі речові докази, а також висновки судових експертиз у провадженні; відтворювати прилеглу територію, взаємозв'язок між доказами; наочно показати, що могло трапитися з жертвою на основі зіставлення всіх отриманих доказів і наявної в розпорядженні слідчого інформації. Моделювання події злочину може бути успішно використане при реконструкції механізму дорожньо-транспортної пригоди. На основі вивчення матеріалів, за допомогою яких відтворюється графічне зображення ДТП, результати моделювання дозволять наочно, більш повно і чітко побачити картину того, що відбувалося" [66, с. 71-72]. Реконструкція розглядається як самостійний метод кримінального провадження. Науковець визначає реконструкції кримінального правопорушення як мету, на реалізацію якої спрямоване застосування інших методів досудового розслідування кримінального правопорушення.

Визначення методу реконструкції самостійним методом зумовлено ретроспективною спрямованістю всього досудового розслідування. В. В. Тіщенко зазначає, "пізнання у розслідуванні здійснюється стосовно подій, що сталися в минулому, а тому має головно ретроспективний характер. Тож пізнавана кримінально-релевантна подія досліджується за ознаками, які відтворюються в її наслідках у вигляді певних змін у зовнішньому середовищі, обстановці – слідах у широкому сенсі слова, і вказують на можливі чинники цієї події, механізм, час та інші обставини, а також заподіяну фізичним чи юридичним особам шкоду" [67, с. 189]. Процес досудового розслідування

кримінальних правопорушень має в основному ретроспективну спрямованість. Діяльність особи, уповноваженої на розслідування суспільно небезпечних діянь, спрямована на відтворення подій злочинного діяння. В такому розумінні поняття реконструкції є більш широким і передбачає використання інших методів, в тому числі й моделювання, з метою відтворення події суспільно небезпечного діяння.

Співвідношення моделювання і реконструкції як поняття і виду обумовлено направленістю досліджуваних методів на створення моделі відповідного об'єкта. В. В. Негребецький зазначає, "один із етапів підготовки до проведення перевірки показань на місці є реконструкція за відомостями, які містяться в матеріалах кримінального провадження, місця та обстановки вчинення суспільно небезпечного діяння. Результат реконструкції фіксується в протоколі і може бути в подальшому використаний, наприклад, для порівняння з протоколами перевірок показань на місці" [68, с. 169-171]. Як в результаті реконструкції, так і моделювання створюється модель, яка в подальшому є об'єктом дослідження. Досліджувані методи мають одну результативну спрямованість, а саме створення моделі. При створенні моделі події, яка відбулася у минулому, завжди буде використовуватися саме реконструкція, як різновид моделювання.

Реконструкція та моделювання мають спільні ознаки, що зумовлено їх співвідношенням як поняття та його виду. Проте не слід їх ототожнювати. В. Дж. Коен та К. М. Бавер розглядають реконструкції як метод відтворення події кримінального правопорушення. Реконструкція передбачає розгляд і об'єднання всієї слідчої інформації з аналізом речових доказів та інтерпретацією, сформованою для розумного пояснення злочину та пов'язаних з ним подій. Будь-який вид реконструкції зазвичай починається з розпізнавання. Доки потенційний доказ не буде розпізнано, подальша реконструкція не може бути виконана [69, 299-301]. Реконструкція розглядається як метод, в результаті якого в особи, уповноваженої на розслідування кримінального правопорушення, формується та доповнюється модель вчиненого суспільно небезпечного діяння. Також виділяються такі риси реконструкції як ретроспективна спрямованість та

реалізація на основі доказів та інформації, що знаходяться в матеріалах кримінального провадження.

Отже, "незважаючи на важливість реконструкції під час проведення розслідування кримінальних правопорушень, вона не є самостійним криміналістичним методом. Метод реконструкції є різновидом методу моделювання, про що свідчать спільні ознаки цих методів, які навіть беручи до уваги відмінності реконструкції і моделювання, свідчать про співвідношення даних методів як поняття та його різновиду" [70, с. 562-563].

Незважаючи на те, що реконструкція розглядається як різновид моделювання, вона є його способом. Така подвійна природа реконструкції зумовлена тим, що події кримінального правопорушення відбуваються у минулому, тому створення моделей об'єктів, що мають значення для досудового розслідування, є можливим лише за допомогою самої реконструкції. Так, під час проведення слідчого експерименту створення макетів або відтворення обстановки вчинення суспільно небезпечного діяння є можливим тільки внаслідок застосування реконструкції. Під час побудови ретроспективних моделей реконструкція реалізується як метод моделювання.

"Розглядаючи особливості співвідношення реконструкції і моделювання слід також зазначити, що реконструкція як метод має певні особливості, а саме: реконструкція завжди має тільки ретроспективний характер; під час реконструкції відбувається відтворення відповідного об'єкту, а не створюється новий об'єкт; реконструкція є фундаментальною основою для проведення слідчих (розшукових) дій та розслідування злочину взагалі; процес проведення реконструкції має певний порядок, методичні рекомендації та відповідних суб'єктів; тощо. Враховуючи вищевикладене слід зазначити, що реконструкція має певні особливі ознаки, що відмежовують її від моделювання" [51, с. 113-114].

Важливим також є співвідношення реконструкції, як різновиду моделювання, та реставрації. "Реставрація спрямована на відновлення об'єкту оригіналу, в той час як, реконструкція спрямована на створення модельного аналогу відповідного об'єкта, який в подальшому досліджується особою,

уповноваженою на розслідування кримінального правопорушення. Реставрацію слід розглядати як різновид реконструкції. Зазначене співвідношення зумовлене тим, що фактично і реконструкція, і реставрація за своєю сутністю мають головну ознаку – відтворення, проте реконструкція є більш широким поняттям та включає в себе не лише відтворення певного об'єкту, але й створення його моделі з метою дослідження" [71, с. 155]. Реставрацію слід розглядати як різновид реконструкції, яка, в свою чергу, є різновидом моделювання.

1.4. Використання методу реконструкції в юридичній діяльності

Застосування методу реконструкції не обмежуються його використанням в межах досудового розслідування. Необхідність у реалізації реконструкції виникає під час провадження інших видів юридичної діяльності. Це зумовлено тим, що реконструкція лежить в основі не лише слідчої, але й детективної, прокурорської, адвокатської та суддівської діяльності.

Особливості реалізації юридичної діяльності під час провадження різних видів юридичної діяльності досліджували: Т. Б. Вільчик [72], М. Ю. Єфіменко [73], В. В. Колодчин [74], А. В. Лапкін [75], А. Лебєдовіч [76], Н. В. Никитченко [77], С. Пікулскі [78], І. В. Рогатюк [79], Б. А. Скибіцький [80], С. В. Слінько [81], В. М. Стратонов [81], А. Р. Туманянц [74], О. М. Цільмак [82], Ю. М. Черноус [83], Я. Шанта [84], В. Ю. Шепітько [85], І. І. Шепітько [86] та інші.

Незважаючи на ключовий характер методу реконструкції під час розслідування кримінального правопорушення, не слід ототожнювати реконструкцію із самим розслідуванням. В. В. Тіщенко зазначає, що "розслідування – це складна системно-предметна діяльність, що здійснюється належним суб'єктом у взаємодії з іншими офіційними особами у межах кримінального процесуального закону і спрямована на встановлення сутності кримінально-релевантної події, винних осіб та всіх обставин, що підлягають доказуванню відповідно до ст. 91 КПК України. З точки зору криміналістики

розслідування являє собою пізнавальну, інформаційну, організаційно-управлінську діяльність, що здійснюється відповідно до норм кримінального процесуального законодавства та забезпечується для її продуктивності криміналістичними методами, прийомами та засобами з метою встановлення всіх фактичних обставин події і причетних до неї осіб" [22, с. 719-720]. Реконструкція як різновид моделювання є наскрізним ключовим методом досудового розслідування кримінальних правопорушень, проте зазначений метод не слід ототожнювати з розслідуванням злочину. Розслідування є більш широким поняттям, яка має на меті встановлення обставин суспільно небезпечного діяння та притягнення винних до кримінальної відповідальності, в той час як реконструкція забезпечує відтворення відповідних об'єктів, необхідних для проведення повного та об'єктивного розслідування.

Метод реконструкції є криміналістичним методом, що застосовується під час досудового розслідування кримінальних правопорушень як різновид моделювання. Незважаючи на його вагоме значення, у процесі розслідування він є саме методом і ототожнення його із самим розслідуванням кримінального правопорушення є не допустимим.

Криміналістичні знання є універсальними та застосовуються не лише в процесі розслідування суспільно небезпечних діянь, але й при здійсненні інших видів юридичної діяльності. Ефективна реалізація прокурорської, адвокатської, суддівської діяльності є неможливою без застосування положень криміналістики. Криміналістика забезпечує юридичну діяльність необхідними методами, тактичними прийомами, комбінаціями та операціями, що мають значення для провадження юридичної діяльності та є її складовою.

Реалізація методу реконструкції під час проведення різних видів юридичної діяльності, а не лише в процесі провадження досудового розслідування, підтверджується результатами проведеного нами анкетування. 60,3 % слідчих погодились із твердженням, що метод реконструкції використовується під час проведення різних видів юридичної діяльності (слідча, детективна, прокурорська, адвокатська, суддівська тощо).

"Криміналістичним методом, який має вагоме значення для юридичної діяльності, є метод реконструкції. Оскільки, незважаючи на велику кількість видів юридичної діяльності, реконструкція є її наскрізним методом. Це зумовлено тим, що зазначений вид діяльності має здебільшого ретроспективний характер, тобто спрямований на відтворення відповідних предметів, явищ та процесів. Саме тому є актуальним дослідження реконструкції з криміналістичної точки зору, з метою ефективного застосування зазначеного методу не лише у кримінальному провадженні, але й під час здійснення юридичної діяльності" [87, с. 96].

Юридична діяльність не обмежується лише розслідуванням кримінальних правопорушень, а й включає в себе інші види діяльності. М. М. Пендюра та О. В. Дручек пишуть, що під юридичною діяльністю слід розуміти "систему свідомо-вольових конкретних дій і операцій щодо охорони і захисту прав, свобод та законних інтересів особи, що здійснюються юристами на професійній основі у межах права, у законний спосіб і мають юридичні наслідки" [88, с. 11]. Для найбільш повного дослідження специфіки застосування реконструкції під час провадження юридичної діяльності, є необхідним вивчення особливостей використання методу реконструкції в процесі провадження слідчої, прокурорської, адвокатської та суддівської діяльності.

З метою вивчення специфіки реалізації реконструкції у слідчій діяльності необхідно надати визначення, хто є слідчим і які особливості має його діяльність. Відповідно до статті 3 КПК України "слідчим є службова особа органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу Державного бюро розслідувань, Головного підрозділу детективів, підрозділу детективів, відділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, уповноважена в межах компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень" [42]. О. М. Цільмак зазначає, що "Головне завдання пошукової діяльності слідчого – це достовірне відтворення події суспільно небезпечного діяння, знаходження

злочинців та розкриття кримінального правопорушення. Реконструкція є видом пошукової діяльності слідчого, та являє собою відновлення обставин події кримінально караного діяння. Процес розслідування кримінальних правопорушень надзвичайно складний, він пов'язаний з відтворенням події минулого, а тому потребує значних логіко-інтелектуальних, емоційних і фізичних зусиль. У процесі розслідування та розкриття кримінального правопорушення слідчий шляхом чуттєвого сприйняття, логічного мислення та процесуальних дій відтворює реальну картину події суспільно небезпечного діяння" [82, с. 333]. Реконструкція є не тільки методом, необхідним для провадження розслідування суспільно небезпечного діяння, але й обов'язковим компонентом діяльності слідчого, що зумовлено її ретроспективною спрямованістю.

Здійснення розслідування суспільно небезпечних діянь є головним завданням слідчого. Реалізація слідчим своєї діяльності є можливим лише з використанням методу реконструкції. Д. С. Слінько, С. В. Слінько та В. М. Стратонов зазначають, що "проведення слідчих (розшукових) дій має на меті отримання доказів та встановлення обставин кримінального правопорушення" [89, с. 47]. С. Пікулскі аналізує, що саме за посередництвом реконструкції особа, уповноважена на розслідування кримінального правопорушення, має змогу отримувати відомості про вчинене суспільно небезпечне діяння. Науковець розглядає мету розслідування як реконструкція досліджуваної події, що відповідає дійсності [78, с. 62] і зазначає, що для найбільш точної та повної реконструкції слідчий має використовувати криміналістичну техніку і тактику [78, с. 33-34]. Реконструкція надає можливість слідчому відтворити алгоритм вчинення суспільно небезпечного діяння, що відповідає дійсності, а також встановити винних у скоєнні кримінального правопорушення осіб. Реконструкція є не лише методом, але й, у більш широкому сенсі, результатом слідчої діяльності.

Реконструкція в діяльності слідчого є методом, за допомогою якого відбувається дослідження об'єктів, які існували у минулому і містять інформацію про розслідуване кримінальне правопорушення. А. Лебедовіч аналізує, що

реконструкція суспільно небезпечного діяння як складова діяльності слідчого полягає у ретельному відтворенні перебігу події, і цей процес супроводжується врахуванням мотивації злочинця, способу його дій, поведінки жертви злочину, а також необхідно створити послідовність окремих подій), що застосовується не тільки для однієї версії, а й для альтернативних теорій, які стосуються перебігу вчинення злочинного діяння. Науковець зазначає, що в рамках реконструкції відтворюється динамічний хід самої події, відбувається аналіз поведінки винного та його відношення до вчиненого суспільно небезпечного діяння [76, с. 92-93]. Реконструкція є методом за допомогою якого є можливим дослідження подій кримінального правопорушення, які відбулися у минулому. Враховуючи ретроспективну направленість діяльності слідчого, її реалізація можлива лише шляхом використання методу реконструкції, з метою відтворення відповідних об'єктів, що мають значення для розслідування кримінальних правопорушень.

Під час реалізації у діяльності слідчого реконструкція розглядається одночасно як різновид та спосіб моделювання. Це зумовлено тим, що в результаті здійснення реконструкції створюється модель відповідного об'єкта, яка досліджується слідчим з метою встановлення обставин кримінального правопорушення. Ю. М. Черноус та Гвоздюк В. В. зазначають, "ще на підготовчій стадії у слідчого будується уявна модель, яка в подальшому доповнюється новими деталями" [90, с. 42]. Я. Шанта пише, що в процесі розслідування злочинного діяння завжди йдеться про діяння, яке сталося в близькому чи далекому минулому і яке правоохоронні органи не сприймали самостійно. Тому можливо розпізнати діяння лише шляхом його реконструкції. Від того, наскільки повно і достовірно вдасться відтворити діяння, залежить встановлення винних осіб і правильність прийнятих рішень. На основі створеної ідеальної моделі кримінального правопорушення слідчий оцінює правильність рішень та припущень щодо ходу подій [84, с. 118-119]. Для дослідження обставин кримінального провадження слідчий моделює за допомогою реконструкції на основі отриманих доказів у своїй свідомості ідеальну модель вчиненого суспільно небезпечного діяння, яка є основою для побудови припущень щодо

обставин злочинного діяння. Саме за допомогою застосування реконструкції в якості способу побудови як реальних, так і ідеальних моделей є можливим здійснення розслідування кримінального правопорушення. Як наслідок, можна дійти висновку, що метод реконструкції є одним із основоположних методів, що застосовується у професійній діяльності слідчого, спрямованої на розслідування кримінальних правопорушень.

Реконструкція є основою для дослідження слідчим події суспільно небезпечного діяння, побудови припущень щодо обставин справи та встановлення винних осіб. В. М. Стратонов та С. В. Слінько зазначають, що "слідчий може реконструювати події кримінального правопорушення на підставі помічених та зафіксованих у ході розслідування фактів. Реконструкція реалізується під час мислення слідчого (наприклад, при відтворенні обстановки та обставин події – реконструювання події, що мала місце в минулому). Під час реалізації реконструкції слідчий застосовує мислення, оскільки часто виникає потреба порівнювати два потоки інформації та, посилаючись на них, робити висновки. Слідчий не повинен залишати без уваги найменші зв'язки між предметами і явищами" [81, с. 165-166]. За допомогою реконструкції слідчий відтворює події злочинного діяння та має змогу їх досліджувати. Реконструкція є основою як для проведення окремих слідчих (розшукових) дій, так і всього досудового розслідування кримінального правопорушення.

Здійснення реконструкції має особливість під час реалізації слідчим своїх повноважень у складі слідчої групи. Ю. М. Черноус та Ю. В. Васюта зазначають, що "організаційно-тактична характеристика діяльності слідчих груп формується відповідно до визначених стадій проведення процесуальних дій та розслідування кримінальних правопорушень. До таких стадій належать: підготовка до проведення, безпосереднє проведення (робоча стадія), фіксація ходу та результатів, оцінка отриманих результатів і встановлення їх місця й значення в системі доказової бази у відповідному кримінальному провадженні. Безпосередніми виконавцями завдань, пов'язаних із проведенням процесуальних дій є уповноважені службові особи компетентних органів (зокрема слідчі)" [83,

с. 116]. Під час проведення слідчими групами необхідних слідчих (розшукових) дій відбувається реконструкція подій кримінального правопорушення як на рівні проведення окремою слідчою групою певної слідчої (розшукової) дії, так і в процесі аналізу та узагальнення результатів проведення слідчих (розшукових) дій всіма сформованими слідчими групами.

"Отже, реконструкція є однією із основоположних та невід'ємним складових діяльності слідчого. Застосування реконструкції під час досудового розслідування зумовлене необхідністю у відтворенні відповідних предметів, процесів та явищ, які мають значення для проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень. Саме реконструкція слугує формуванню у слідчого цілісного уявлення про обставини суспільно небезпечного діяння, що, в свою чергу, є передумовою для всебічного та об'єктивного розслідування злочинного діяння та притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності" [87, с. 99-100].

Новим суб'єктом, уповноваженим на здійснення досудового розслідування, є детектив. Специфічний процесуальний стан детектива обумовлений функціональним призначенням зазначеного суб'єкта, та полягає в необхідності провадження як слідчого, так і оперативно-розшукової діяльності.

Згідно з п. 17 ч. 1 ст. 3 КПК до слідчих слід віднести "службову особу Головного підрозділу детективів, підрозділу детективів, відділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, уповноважену в межах компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень" [42]. Відповідно до ч. 1 ст. 5 ЗУ "Про оперативно-розшукову діяльність", "оперативно-розшукова діяльність здійснюється оперативними підрозділами Національного антикорупційного бюро України – детективів, оперативно-технічними, внутрішнього контролю, Бюро економічної безпеки України – підрозділами детективів, оперативно-технічними підрозділами" [91]. Детектив має особливе процесуальне становище, що зумовлено його можливістю реалізовувати слідчу та оперативно-розшукову діяльність. Можливість детектива провадження різних

видів діяльності має своїм наслідком більш широке застосування метод реконструкції в процесі розслідування кримінального правопорушення, що зумовлено необхідністю реалізації не лише слідчих (розшукових), але й оперативно-розшукових дій.

Метод реконструкції реалізується детективом під час здійснення процесуальних дій. "Розслідування подій кримінального правопорушення є можливим лише за посередництвом методу реконструкції, оскільки детектив отримує інформацію про суспільно небезпечне діяння лише шляхом дослідження та перевірки фактів та подій, які відбувалися у минулому" [92, с. 53]. В процесі здійснення процесуальних дій детективом реалізується як ідеальна (відтворення подій суспільно небезпечного діяння у свідомості), так і матеріальна (наприклад, створення макету зброї для здійснення слідчого експерименту) реконструкція.

"Реалізація криміналістичного методу реконструкції під час здійснення детективом своєї професійної діяльності має певні особливості. Детектив як суб'єкт розслідування поєднує функції як слідчого, так і співробітника оперативного підрозділу, що, в свою чергу, значно розширює сферу його діяльності і не обмежує його проведенням лише слідчих (розшукових) або лише оперативно-розшукових дій. Реконструкція є основою для здійснення детективом діяльності, спрямованої на розслідування, припинення та попередження вчиненню кримінальних правопорушень. Можливість детектива виступати ініціатором проведення відповідних процесуальних дій у кримінальному провадженні, виконавцем доручень слідчого та реалізатором оперативно-розшукової діяльності розширює сферу застосування криміналістичного методу реконструкції" [92, с. 53].

Детектив реалізує реконструкцію в процесі підготовки та провадження процесуальних дій з розслідування кримінального правопорушення. Відповідно до положень КПК (стаття 41 КПК) [19] та ЗУ "Про оперативно-розшукову діяльність" (стаття 6 ЗУ "Про оперативно-розшукову діяльність") [91] детектив має повноваження за власною ініціативою здійснювати слідчо (розшукові) та оперативно-розшукові дії. Реалізація методу реконструкції завжди буде

передувати прийняттю рішення про проведення необхідної дії. В процесі досудового розслідування у детектива, шляхом сприйняття інформації про вчинене кримінальне правопорушення (наприклад, аналіз доказів, що містяться в матеріалах провадження), формується модель вчиненого суспільно небезпечного діяння, яка є основою для подальшого планування досудового розслідування. Право на проведення як слідчої і оперативно-розшукової діяльності надає можливість детективу безпосередньо сприймати більше інформації про злочинне діяння, та, як наслідок, сформувати більш детальну модель кримінального правопорушення.

Реконструкція також реалізується прокурором в процесі проведення професійної діяльності. З метою дослідження та розуміння особливостей реалізації методу реконструкції у прокурорській діяльності є необхідним визначення функцій прокурора. Відповідно до ст. 2 Закону України "Про прокуратуру", "на прокуратуру покладаються такі функції: підтримання державного обвинувачення в суді; представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених цим Законом та гл. 12 розд. III ЦПК України; нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство; нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян" [93]. Прокурорська діяльність реалізується не лише під час досудового розслідування, але й в процесі судового розгляду, цивільного судочинства, виконання судових рішень у кримінальних справах. Застосування прокурором методу реконструкції не лише в процесі розслідування кримінальних правопорушень, але й під час здійснення інших видів юридичної діяльності підтверджує твердження про міжгалузевий характер положень криміналістики.

Прокурор реалізує реконструктивну діяльність на всіх стадіях кримінального провадження, що зумовлено ретроспективною спрямованістю його діяльності. Одним із прикладів активного реконструювання суспільно

небезпечного діяння є стадія підготовки до судового розгляду. Н. В. Никитченко зазначає, що "підготовка до підтримання державного обвинувачення з конкретного кримінального провадження є творчою пізнавальною діяльністю, що складається із сукупності дій: вивчення матеріалів кримінального провадження, їхньої систематизації та фіксації; аналізу доказів, наявних у кримінальному провадженні, їхній перевірці та оцінці; планування підтримання державного обвинувачення в суді та прогнозування ситуацій, що можуть виникнути при розгляді обвинувального акта і матеріалів кримінального провадження" [77, с. 132]. На стадії підготовки до судового розгляду прокурор найбільш активно реалізує метод реконструкції. Це зумовлено необхідністю у реконструюванні в свідомості прокурора злочинного діяння на основі відомостей, що містяться в матеріалах кримінального провадження. Сформована модель є основою для формування правової позиції, аргументації, підготування відповідей стороні захисту та прогнозування ситуації, яка буде існувати під час судового розгляду.

Метод реконструкції використовується прокурором і на стадії судового розгляду, оскільки є основою для провадження його професійної діяльності. І. В. Рогатюк аналізує, "внаслідок підготовчої діяльності у свідомості прокурора формується модель відповідного суспільно небезпечного діяння. В процесі підготовки до судового розгляду прокурор повинен планувати свою діяльність таким чином, щоб найбільш точно і об'єктивно реконструювати події кримінального правопорушення під час судового розгляду" [79, с. 88-89]. "Внесення прокурором обґрунтованих, заздалегідь продуманих, аргументованих клопотань і пропозицій щодо порядку проведення судового провадження є надзвичайно важливим у резонансних кримінальних провадженнях, коли потрібно визначити послідовність допитів підсудних, потерпілих або свідків за окремими епізодами злочинної діяльності чи досліджувати докази стосовно підсудних в тій послідовності, що відповідає їхнім ролі та ступеню участі в учинених кримінальних правопорушеннях, а також їхнє ставлення до вчиненого злочину (визнає чи заперечує свою провину)" [79, с. 94]. Метод реконструкції є

оною для здійснення прокурором його професійної діяльності під час судового провадження. Реконструкція реалізується як на підготовчій стадії, шляхом відтворення подій суспільно небезпечного діяння у свідомості прокурора, так і під час судового розгляду – від якості та послідовності реконструкції залежить формування найбільш повного і точного уявлення про кримінальне правопорушення під час судового провадження.

Особливість застосування методу реконструкції прокурором під час кримінального провадження полягає у тому, що він бере участь як на стадії досудового розслідування, так і судового розгляду. В. В. Колодчин та А. Р. Туманянц стверджують, "характерною рисою правового положення прокурора у кримінальному судочинстві є пряма залежність його статусу від стадії провадження, на якій прокурор бере участь. КПК України забезпечив "наскрізну" участь прокурора у кримінальному судочинстві та, як наслідок, персональну незмінність фігури прокурора на всіх стадіях провадження. Статус прокурора зазнає принципів трансформацій при переході від однієї стадії до іншої (у першу чергу під час закінчення досудового розслідування і початку судових стадій кримінального провадження)" [74, с. 12]. Особливістю реалізації прокурором методу реконструкції полягає у тому, що він бере участь як на стадії досудового розслідування (в якості процесуально керівника), так і під час судового провадження (виконує функції публічного обвинувачення). Наскрізний характер прокурора як процесуальної фігури має своїм наслідком здійснення реконструкції суспільно небезпечного діяння під час всього кримінального провадження. Як наслідок, прокурор має змогу забезпечити найбільш об'єктивну реконструкцію злочинного діяння під час судового розгляду, що зумовлено безпосереднім прийняттям участі у досудовому розслідуванні відповідного кримінального правопорушення.

Реконструкція активно застосовується прокурором на початку досудового розслідування кримінального правопорушення, що зумовлено необхідністю у відтворенні інформації, яка була отримана слідчим до призначення процесуального керівника. А. В. Лапкін аналізує, "прокурор — процесуальний

керівник — з'являється у кримінальному провадженні вже після його початку і після призначення слідчого. Таким чином, з поля його уваги «випадає» вся та діяльність, яка передувала останньому: прийняття заяв та повідомлень про кримінальні правопорушення, реагування на них відповідним правоохоронним органом, проведення огляду місця події до внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань тощо" [75, с. 199]. Прокурор формує первісне уявлення про події суспільно небезпечного діяння лише за посередництвом реконструкції, без реального сприйняття інформації про злочинне діяння. Первинна реконструкція відбувається на основі аналізу отриманої слідчим інформації та дослідження матеріалів кримінального провадження.

Метод реконструкції є основою для ефективного здійснення прокурором своєї професійної діяльності під час досудового розслідування у формі процесуального керівництва. М. І. Бортун пише, "безпосередню відповідальність за забезпечення законності у кримінальному провадженні несе прокурор, який здійснює нагляд у формі процесуального керівництва. Об'єктом координаційної діяльності прокурора є: виявлення злочинів, проведення спільних слідчих (розшукових) дій, створення груп прокурорів та слідчих у кримінальному провадженні та ефективність їх роботи, особливості взаємодії слідчих та прокурора в кримінальних провадженнях, погодження певних методик розслідування з урахуванням складності криміногенної ситуації в районі (місті), області, державі, якості досудового розслідування, ефективності проведення оперативно-розшукових заходів можуть і повинні координуватися, оскільки прямо впливають на стан протидії злочинності" [94, с. 23-24]. А. В. Лапкін зазначає, "процесуальний керівник має зібрати всю необхідну інформацію, що характеризує відповідне кримінальне провадження, у якому він бере участь: вивчити матеріали кримінального провадження, ознайомитися із законодавством і судовою практикою у цій сфері ... Уся ця діяльність, яка охоплюється поняттям інформаційно-аналітичне забезпечення, потрібна для формування у прокурора повної картини досудового розслідування та його перспектив, а також прийняття

у ньому відповідних процесуальних та управлінських рішень" [75, с. 199-200]. Основою для реалізації прокурором процесуального керівництва є вивчення та формування уявлення про механізм події кримінального правопорушення, яке підлягає досудовому розслідуванню. Враховуючи той факт, що суспільно небезпечне діяння завжди відбувається у минулому по відношенню до прокурора, дослідження подій злочинного діяння, та як наслідок, висунення відповідних версій, планування досудового розслідування та здійснення процесуального керівництва можливе лише шляхом проведення реконструкції подій відповідного кримінального правопорушення.

Прокурор реалізує метод реконструкції також у цивільному, адміністративному та господарському судових провадженнях під час представництва інтересів громадян або держави в суді. К. А. Гузе стверджує, "Представництво прокурором інтересів громадянина або держави в суді розглядати як процесуальний інститут, який складають взаємопов'язані норми цивільного процесуального права, а також адміністративного процесуального й господарського процесуального права, що регулюють однорідну групу суспільних відносин, що виникають між судом та прокурором. Реалізація прокурором конституційної функції представництва інтересів громадянина або держави відбувається шляхом: 1) звернення до суду з позовною заявою (заявою), тобто через подання прокурором заяви про захист прав, свобод, інтересів громадянина або інтересів держави та участь у розгляді справи в суді першої інстанції; 2) вступу у справу на будь-якій стадії процесу, розпочатого з ініціативи інших осіб, тобто через подання прокурором апеляційної, касаційної скарги, заяви про перегляд рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами тощо" [95, с. 10-12]. Фактично прокурор реалізує свої повноваження у цивільному, адміністративному та господарському судочинстві. Реконструктивна діяльність прокурора спрямована на відтворення спірних відносин та аргументації позиції сторони, інтереси якої він представляє. Реконструкція реалізується прокурором як в процесі підготовки до судового розгляду, так і під час судового розгляду.

Реконструкція також реалізується адвокатом в його професійній діяльності. Відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність" "Адвокатська діяльність – незалежна професійна діяльність адвоката щодо здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту" [96]. Незалежно від різновиду діяльності (захист, представництво або надання інших видів правової допомоги) адвокат завжди буде використовувати реконструкцію у своїй професійній діяльності. "Захист – вид адвокатської діяльності, що полягає в забезпеченні захисту прав, свобод і законних інтересів клієнта під час кримінального провадження та (або) під час розгляду справи про адміністративне правопорушення. Під представництвом слід розуміти забезпеченні реалізації прав і обов'язків клієнта в цивільному, господарському, адміністративному та конституційному судочинстві та в інших державних органах. Під іншими видами правової допомоги слід розуміти надання правової інформації, консультацій і роз'яснень з правових питань, правового супроводу діяльності клієнта, складення заяв, скарг, процесуальних та інших документів правового характеру, спрямованих на забезпечення реалізації прав, свобод і законних інтересів клієнта, недопущення їх порушень, а також на сприяння їх відновленню в разі порушення" [96]. Особливості реалізації методу реконструкції під час провадження адвокатської діяльності залежить від її виду. Так, при наданні правової консультації або складанні документів правового характеру, адвокат за отриманою від клієнта інформацією реконструює ситуацію, що склалася, та на основі реконструйованої моделі провадить свою діяльність. Проте, під час здійснення захисту адвокат як представник сторони кримінального провадження бере участь у проведенні досудового розслідування та має змогу застосовувати як ідеальну, так і матеріальну реконструкцію, наприклад під час реалізації слідчих (розшукових) дій.

Необхідність застосування методу реконструкції під час здійснення адвокатської діяльності також зумовлено завданнями адвоката. М. Ю. Єфіменко зазначає, що "завдання адвоката – це визначені, заплановані для виконання обсяги роботи адвоката, які здійснюються ним із метою здійснення захисту,

представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту. Можна виділити такі завдання адвоката як: надання правової інформації, консультацій і роз'яснень з правових питань; складення заяв, скарг, процесуальних та інших документів; захист прав, свобод і законних інтересів клієнта; представництво інтересів фізичних і юридичних осіб" [73, с. 344-345]. Реконструкція завжди є основою для проведення адвокатської діяльності. Незалежно від завдань даного виду діяльності реконструкція ситуації, щодо вирішення якої звернувся клієнт, на підставі отриманих відомостей про відповідні документи, факти, предмети, явища і процеси завжди відбувається до укладення договору про надання правової допомоги, а також під час його реалізації, шляхом розроблення та реалізації відповідної тактики здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги, а також планування адвокатської діяльності.

Важливе значення має застосування реконструкції під час реалізації адвокатом його функцій. "Під функціями адвоката слід розуміти основні напрямки діяльності адвоката, що здійснюються ним із метою здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту. Серед основних функцій адвоката можна виділити такі функції: консультативну (інформаційну) та представницьку (частиною якої іноді виділяють функцію захисту)" [73, с. 345-346]. Т. Б. Вільчик виділяє такі функції як "просвітницька (формування у громадян правильного уявлення про право та його роль у громадянському суспільстві і державі), кваліфікованого професійно-правового контролю за забезпеченням системою публічної влади конституційних прав і свобод людини, нормотворча, виховна" [72, с. 26, 28]. В основі можливості виконання адвокатом своїх функцій лежить застосування реконструкції. Так саме процес відтворення лежить в основі аналізу проблеми (питання), з яким звернувся клієнт, матеріалів справи, вибору методів, якими буде досягнуто поставлена мета, визначення тактики здійснення професійної діяльності. Важливе значення реконструкції полягає у тому, що дії, події та факти, які є основою для провадження адвокатської діяльності, відбувалися у минулому, тому з метою надання правничої допомоги клієнту адвокат зобов'язаний на основі

наявних відомостей за допомогою реконструкції відтворити у своїй свідомості певну ситуацію (проблему), для розв'язання якої до нього звернувся клієнт.

Реконструкція також використовується під час здійснення суддівської діяльності, яка спрямована на реалізацію правосуддя. Застосування реконструкції обумовлено необхідністю у вирішенні спорів, що виникли у минулому. Відповідно до статті 124 Конституції України, "правосуддя в Україні здійснюють виключно суди. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються. Юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір та будь-яке кримінальне обвинувачення. У передбачених законом випадках суди розглядають також інші справи" [97]. Згідно із статтею 1 Закону України "Про судоустрій і статус суддів", "судову владу реалізують судді та, у визначених законом випадках, присяжні шляхом здійснення правосуддя у рамках відповідних судових процедур" [98]. Основною метою суддівської діяльності є реалізація правосуддя шляхом розгляду та вирішення юридичних спорів. Юридичні спори, які підлягають розгляду, завжди виникають у минулому відносно судді та інших учасників процесу, а отже дослідження обставин справи є можливим лише за допомогою методу реконструкції.

Суддівська діяльність реалізується не лише у формі судового розгляду, але й під час контролю не порушення прав і свобод особи в процесі досудового розслідування кримінального правопорушення. В. М. Стратонов зазначає, що "слідчий суддя здійснює незалежний судовий контроль, який забезпечує об'єктивне та не упереджене досудове розслідування" [99, с. 266]. Б. А. Скибіцький аналізує, "слідчий суддя — це суддя, уповноважений забезпечувати законність та обґрунтованість обмеження конституційних прав і свобод людини на досудовому провадженні по кримінальній справі, до компетенції якого належить прийняття рішення про застосування заходів кримінально-процесуального примусу, проведення слідчих та інших процесуальних дій, що обмежують конституційні права людини, розгляд скарг на дії (бездіяльність) та рішення слідчого чи прокурора, інше. Основним

призначенням слідчого судді є здійснення судового захисту прав і законних інтересів осіб, які приймають участь в кримінальному процесі, та забезпечення законності провадження по справі на досудових стадіях. Це зумовлює специфічний характер виконуваної ним кримінально-процесуальної функції, а саме: забезпечення законності та обґрунтованості обмеження конституційних прав і свобод людини на досудовому провадженні по кримінальній справі" [80, с. 215]. Слідчий суддя реалізує метод реконструкції в процесі провадження своєї професійної діяльності. Реконструкція обставин справи з метою оцінювання необхідності та правомірності обмеження прав і свобод відповідної особи є основою для здійснення судового контролю під час досудового розслідування. Розгляд клопотань та скарг є можливим шляхом реконструкції, на основі аргументації та інформації, що в них містяться, обставин справи та їх дослідження.

Судове рішення як результат здійснення суддівської діяльності містить в собі результати здійсненої реконструкції, а також надає можливість у подальшому оцінити об'єктивність та точність відтворення обставин юридичного спору, який було вирішено. Ю. М. Самолюк зазначає, що "рішення суду як акт правосуддя є підсумком судової діяльності щодо розгляду і вирішення справи по суті, зокрема, щодо дослідження і оцінки доказів, встановлення юридичних фактів, містить державно-владне індивідуальне розпорядження щодо застосування норм права до конкретних правовідносин та їх суб'єктів" [100, с. 94]. І. О. Розум пише, "судове рішення повинно відповідати таким вимогам: бути законним і обґрунтованим, гранично повним, зрозумілим, чітким, обов'язково містити вступну, описову, мотивувальну і резолютивну частини з додержанням зазначеної послідовності, безумовним, безальтернативним, а також доступним" [101, с. 59]. Фактично в описовій частині судового рішення фіксується процес реконструкції, який відбувався під час судового розгляду. В рішенні зазначаються досліджені докази, свідчення сторін, їх аргументація, тобто вся інформація на основі якої у свідомості судді реконструювалася ідеальна модель справи, що розглядалася. "Реконструкція є основою для відтворення у свідомості судді подій

справи, яка розглядається, з метою її розгляду, надання правового аналізу та, як наслідок, прийняття відповідного рішення" [102, с. 302].

Застосування методу реконструкції має свої особливості під час змагального процесу, а саме в процесі реалізації положень змагальної криміналістики. В. Ю. Шепітько зазначає, що "у сучасних умовах доцільно ставити питання про необхідність формування й запровадження змагальної криміналістики. В умовах сьогодення суб'єктом застосування криміналістичних знань має бути не лише слідчий, а й прокурор, слідчий суддя, дізнавач, детектив, суддя, адвокат" [85, с. 12]. "Використання криміналістичних знань передбачає здійснення пізнавальної діяльності у сфері правосуддя. Використання криміналістичних знань у змагальному кримінальному процесі має забезпечувати сторони кримінального провадження належним інструментарієм, науковим апаратом, техніко-криміналістичними засобами та інформаційними технологіями, передбачає недопущення або усунення судових та інших помилок, досягнення справедливості й вирішення соціального конфлікту. Сучасний судовий процес повинен відбуватися на наукових засадах із використанням новітніх криміналістичних методів, прийомів і технологій (інформаційних, інтерактивних, комунікативних та ін.)" [103, с. 9]. Реконструкція під час змагального процесу має певні особливості, що зумовлені рівністю сторін у доказуванні. Уявлення судді про юридичний спір формується шляхом реконструювання його ідеальної моделі на основі отриманих даних. Інформація стосовно предмету судового розгляду надається двома конкуруючими сторонами, які є рівними у своїх правах, через призму їх точок зору, а отже ідеальна модель формується шляхом поступової реконструкції обставин юридичного спору з урахуванням аргументації кожної із сторін.

Під час провадження суддівської діяльності може бути застосована не лише ідеальна, але й матеріальна реконструкція. Матеріальна реконструкція може бути застосована з метою більш об'єктивного та повного відтворення обставин юридичного спору. І. І. Шепітько аналізує, що "однією із судових дій під час проведення якої реалізується реконструкція є судовий експеримент. Судовий

експеримент надає можливість перевірити можливість існування відповідних фактів, подій та явищ. Є доцільним впровадження у КПК України такої судової дії як судовий експеримент" [86, с. 138]. В процесі судового розгляду є можливим застосування матеріальної реконструкції, яка спрямована на відтворення відповідних об'єктів, з метою їх подальшого дослідження. В результаті вивчення реконструйованих об'єктів ідеальна модель у свідомості судді буде доповнюватися новими даними, що має своїм наслідком більш об'єктивний розгляд та вирішення юридичного спору.

Отже, "криміналістика як наука має міжгалузевий характер, оскільки сфера застосування положень криміналістики не обмежується лише досудовим розслідуванням злочинів" [104, с. 93]. "Активне застосування криміналістичних знань під час реалізації інших видів юридичної діяльності зумовлено тим, що даний різновид діяльності, у багатьох випадках не може бути реалізований без застосування здобутків криміналістики. Метод реконструкції є методом, який є основою не лише для проведення досудового розслідування кримінального правопорушення, але й для здійснення прокурорської, адвокатської та суддівської діяльності" [87, с. 107].

Реконструкція реалізується слідчим під час здійснення його професійної діяльності. "Основоположне значення методу реконструкції для слідчої діяльності зумовлено її ретроспективною спрямованістю. Протягом всього досудового розслідування слідчий реконструює у своїй свідомості події кримінального правопорушення, шляхом доповнення уявної моделі новими фактами та деталями. Під час здійснення досудового розслідування кримінального правопорушення фактично реалізується як розумова (ідеальна), так і матеріальна реконструкція" [105, с. 153].

Детектив також активно реалізує метод реконструкції під час провадження своєї професійної діяльності. Особливості застосування детективом реконструкції обумовлені його двоєдиним процесуальним статусом, а саме поєднанням функцій слідчого і працівника оперативного підрозділу. Можливість здійснювати як слідчу, так і оперативно-розшукову діяльність має своїм

наслідком безпосереднє отримання більшої кількості інформації про вчинене суспільно небезпечне діяння, та, як наслідок, більш точну і об'єктивну реконструкцію розслідуваного кримінального правопорушення.

Особливість застосування прокурором реконструкції обумовлені як його процесуальним становищем в рамках кримінального провадження (прокурор є наскрізною фігурою кримінального провадження), так і необхідністю здійснювати свої повноваження в рамках цивільного, господарського та адміністративного судочинства. Під час досудового розслідування прокурор бере участь як на стадії досудового розслідування (процесуальне керівництво), так і на стадії судового провадження (підтримання публічного обвинувачення), що має своїм наслідком безпосередню реконструкцію події суспільно небезпечного діяння у його свідомості в процесі розслідування та, як наслідок, повне і точне реконструювання події злочинного діяння під час судового розгляду, яке базується на безпосередній участі в розслідуванні. Особливість застосування реконструкції прокурором в процесі здійснення представництва інтересів громадянина або держави в суді полягає в тому, що він бере участь в цивільному, господарському або адміністративному судовому провадженні і реконструкція юридичного спору за наявними матеріалами є основою складання процесуальних документів, планування, визначення необхідним до застосування тактичних прийомів, тощо. Застосуванням прокурором положень змагальної криміналістики є можливим лише за посередництвом методу реконструкції.

Метод реконструкції реалізується адвокатом під час здійснення захисту, представництва та інших видів правової допомоги. В процесі реалізації захисту адвокат застосовує як ідеальну, так і матеріальну реконструкцію. Ідеальна полягає у формуванні уявлення про події вчиненого суспільно небезпечного діяння, а матеріальна полягає у можливості застосування реконструйованих об'єктів під час проведення слідчих (розшукових) дій (наприклад, при використанні макету об'єкту під час провадження слідчого експерименту для спростування факту його використання як знаряддя злочину). Ретроспективний характер адвокатської діяльності під час здійснення захисту, представництва та

надання інших видів правової допомоги полягає в необхідності аналізу ситуації, з якою звернувся клієнт, яка відбувається у минулому. Реконструкція є основою для професійної діяльності адвоката, а саме надання консультацій, роз'яснень, складання юридичних документів тощо.

Метод реконструкції має основоположне значення для суддівської діяльності. Особливість здійснення судом реконструкції полягає в необхідності відтворення та, як наслідок, дослідження і прийняття рішення у юридичному спорі, який виник в минулому та інформацію про який суддя отримує від сторін. Важливим є те, що під час судового провадження положення змагальної криміналістики застосовується як сторонами, так і самим судом. Суд реконструює юридичний спір на основі отриманої від сторін інформації, а сторони в свою чергу реконструюють свою версію події шляхом надання доказів та свідчень. Необхідність у сприйнятті відтворених моделей двох протилежних сторін та реконструювання на їх основі повної та всебічної моделі подій юридичного спору і є особливістю реконструктивної діяльності суду. Під час судового розгляду є можливим здійснення матеріальної реконструкції, спрямованої на підтвердження або спростування існування відповідних подій, фактів та явищ. Здійснена в процесі судового розгляду реконструкція фіксується в описовій частині рішення, проаналізувавши в майбутньому яку можна дійти висновку про повність, всебічність та об'єктивність дослідження подій юридичного спору.

Висновки до 1 розділу

1. З точки зору психології та філософії діяльність, як складова частина реконструктивної діяльності, є формою активності людини, що має на меті задоволення певних потреб. Діяльність є формою реалізації реконструкції.

2. Відповідно до положень філософії в процесі реалізації реконструкції є необхідним застосування реконструктивної рефлексії (завданням якої є більш повне дослідження відповідного об'єкта шляхом узгодження положень, що

конкурують між собою) та логічної реконструкції (застосовується при герменевтичному дослідженні текстів). З точки зору філософії важливим є неможливість здійснення повного відтворення будь-якого об'єкта, який існував у минулому. Це зумовлено тим, що особа, яка реконструює, не зможе повністю пізнати та дослідити ті фактори, які впливали на відповідний об'єкт у минулому.

3. З точки зору психології сутністю реконструкції є розумова діяльність, спрямована на відтворення, з метою подальшого дослідження, відповідного об'єкта (або явища), що існував у минулому. Відтворення об'єкта відбувається на основі відомостей про нього, що відомі на момент реконструкції. Враховуючи неможливість отримання всієї інформації про об'єкт, який підлягає реконструкції, є неможливим здійснення його повного відтворення. Неможливість повного відтворення об'єкта обумовлена також змінами, що постійно відбуваються в об'єктивній дійсності.

4. Надано визначення, реконструктивна діяльність – це цілеспрямована, свідома, вольова форма активності особи спрямована на відтворення об'єктів, предметів, явищ, процесів, з метою їх подальшого дослідження та (або) використання.

5. Досліджено проблеми класифікації реконструктивної діяльності. Розроблено класифікацію реконструктивної діяльності. Виділено такі види реконструктивної діяльності: за формою проведення: ідеальна та матеріальна реконструкція; за формою моделей, в яких виражаються результати реконструкції: ідеальні, матеріальні та комп'ютерні моделі; за об'єктом реконструкції: реконструкція окремих предметів об'єктивної дійсності, які мають значення для розслідування кримінального правопорушення, реконструкція способу вчинення злочину, реконструкція місця та обстановки вчинення злочину, реконструкція часу вчинення злочину, реконструкція особи, яка має значення для проведення розслідування суспільно небезпечного діяння; за слідчою (розшуковою) дією під час якої проводиться реконструкція: реконструкція під час огляду місця події, реконструкція під час слідчого експерименту, реконструкція під час допиту, реконструкція під час пред'явлення для впізнання;

за ступенем впливу на об'єкт реконструкції: реконструкція та реставрація; за суб'єктом реконструктивної діяльності реконструкція здійснюється: слідчим, прокурором, слідчим суддею, адвокатом (захисником), потерпілим, свідком, злочинцем, експертом, спеціалістом; за формою фіксації результатів реконструктивної діяльності під час кримінального провадження: реконструкція зафіксована у протоколі проведення слідчої (розшукової) дії, висновку експерта, ухвалі та рішенні суду; за значенням під час проведення слідчих (розшукових) дій: реконструкція застосовується нарівні з іншими методами та реконструкція як метод, що повністю визначає структуру слідчих (розшукових) дій; за ступенем загальності проведення реконструктивної діяльності: реконструкція під час окремої слідчої (розшукової) дії та реконструкція кримінального правопорушення взагалі.

6. Виділено самостійні ознаки методу реконструкції у порівнянні з методом моделювання: реконструкція завжди має тільки ретроспективний характер; під час реконструкції відбувається саме відтворення відповідного об'єкту, а не створюється новий об'єкт; реконструкція є фундаментальною основою для проведення слідчих (розшукових) дій та розслідування злочину взагалі; процес проведення реконструкції має певний порядок, методичні рекомендації та відповідних суб'єктів тощо.

7. Встановлено, що реконструкція одночасно є і різновидом методу моделювання (оскільки являє собою процес побудови моделі (ідеальної або матеріальної) об'єкта, який існував у минулому), і способом моделювання (під час процесу побудови моделі (реалізації методу моделювання) реконструкція може застосовуватися як спосіб її побудови).

8. Метод реконструкції як криміналістичний метод застосовується не лише під час здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень, але й в процесі провадження інших видів юридичної діяльності (прокурорської, адвокатської, суддівської тощо).

9. Реконструкція є однією із основоположних та невід'ємним складових діяльності слідчого. Суспільно небезпечне діяння завжди відбувається у

минулому по відношенню до суб'єкта, уповноваженого на розслідування кримінального правопорушення. Саме за допомогою відтворення предметів, явищ та процесів, які мають значення для досудового розслідування, слідчий фактично реконструює у своїй свідомості події злочинного діяння, що є основою для побудови відповідних версій, отримання нових фактів і доказів. Застосування реконструкції під час досудового розслідування зумовлене необхідністю у відтворенні відповідних предметів, процесів та явищ, які мають значення для проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень. Саме реконструкція слугує формуванню у слідчого цілісного уявлення про обставини суспільно небезпечного діяння, що, в свою чергу, є передумовою для всебічного та об'єктивного розслідування злочину, встановлення істини у справі та притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності.

10. Детектив використовує метод реконструкції як під час підготовки до здійснення процесуальних дій, так і в процесі їх реалізації. Детектив наділений повноваженнями самостійного за власною ініціативою проведення не лише слідчих (розшукових), але й оперативно-розшукових дій. Можливість детектива виступати ініціатором проведення відповідних процесуальних дій у кримінальному провадженні, виконавцем доручень слідчого та реалізатором оперативно-розшукової діяльності розширює сферу застосування криміналістичного методу реконструкції. В процесі своєї професійної діяльності детектив реалізує метод реконструкції значно ширше ніж слідчий, який «обмежений» проведенням лише слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування.

11. Реконструкція є методом, який застосовується під час здійснення прокурорської діяльності. Професійна діяльність прокурора не обмежується здійсненням процесуального керівництва під час досудового розслідування, а продовжується на стадії судового розгляду. Прокурор також здійснює свою професійну діяльність в рамках цивільного, господарського та адміністративного судочинства, шляхом представництва інтересів громадян або держави в суді. Реконструкція є основою для діяльності прокурора в суді, бо є основою для

визначення тактичних прийомів, що будуть використані, прогнозування ситуації, яка може скластися в процесі судового розгляду, встановлення порядку пред'явлення доказів тощо.

12. Реалізація методу реконструкції в адвокатській діяльності зумовлена її ретроспективним характером. Незалежно від різновиду надання правової допомоги (захист, представництво або надання інших видів правової допомоги) відправною точкою адвокатської діяльності є звернення клієнта. Аналіз, правова кваліфікація та оцінка ситуації, з якою звернувся клієнт, є можливим лише за допомогою реконструювання її у свідомості адвоката на основі отриманої інформації. Саме тому реконструкція виступає як метод, що є основою для провадження адвокатської діяльності.

13. Основоположне значення методу реконструкції має для здійснення професійної суддівської діяльності спрямованої на реалізацію правосуддя шляхом розгляду юридичних спорів та кримінальних обвинувачень. Реконструкція є основою для відтворення у свідомості судді подій справи, яка розглядається, з метою її розгляду, надання правового аналізу та, як наслідок, прийняття відповідного рішення. Повне та всебічне дослідження обставин справи відбувається на основі реконструкції.

14. Реконструкція є методом, що реалізується під час практичного застосування положень змагальної криміналістики. Реконструкція спрямована на найбільш повне та об'єктивне відтворення обставин досліджуваної події, з метою її розгляду та прийняття відповідного процесуального рішення.

РОЗДІЛ 2

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ РЕКОНСТРУКЦІЇ В СЛІДЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Використання методу реконструкції під час проведення огляду місця події

Реконструкція є основою для реалізації досудового розслідування кримінального правопорушення. Ретроспективну спрямованість мають як окремі слідчі (розшукові) дії, так і все досудове слідство, що обумовлено скоєнням суспільно небезпечного діяння завжди у минулому відносно процесу розслідування.

"З метою найбільш результативного застосування слідчих (розшукових) дій є необхідним не лише дотримання норм кримінального процесуального права, але й практичне застосування положень криміналістики. Застосування засобів, методів і прийомів криміналістики має своїм наслідком більш ефективне планування й реалізацію слідчих (розшукових) дій та отримання допустимих, належних, достовірних та достатніх доказів. Одним із таких методів є саме метод реконструкції" [106, с. 175].

Особливості застосування методу реконструкції під час провадження огляду місця події були предметом дослідження: І. Богуш [107], М. Богуш [107], Г. Гживни [108], М. Л. Цимбала [109], О. Н. Колесниченка [110], В. О. Коновалової [110], О. Л. Мусієнка [111], К. Й. Павелеца [112], В. Ю. Шепітька [113], А. Ялча [114] та інших.

Огляд місця події має основоположне значення для всього досудового розслідування. В результаті проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії особа, уповноважена на розслідування кримінального правопорушення, отримує первинну інформацію про вчинене суспільно небезпечне діяння. "У невідкладних випадках огляд місця події може бути проведений до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі ЄРДР)" (стаття 214

КПК України) [42]. Передбачена КПК України можливість здійснювати огляд місця події до внесення відомостей до ЄРДР обумовлено вагомим інформаційним потенціалом зазначеної слідчої (розшукової) дії.

Інформаційний потенціал огляду місця події полягає у тому, що здійснення зазначеної слідчої (розшукової) дії надає вихідну для всього процесу розслідування інформацію стосовно події кримінального правопорушення, часу, місця та обстановки його вчинення, знаряддя і засобів, що використовувалися злочинцями тощо. Отримання зазначеної інформації відбувається за посередництвом реконструкції, що зумовлено ретроспективною направленістю пізнавальної діяльності особи, уповноваженої на розслідування кримінального правопорушення. Отже, актуальним є вивчення специфіки застосування методу реконструкції в процесі здійснення огляду місця події.

Під час огляду місця події особа, уповноважена на розслідування кримінального правопорушення, безпосередньо сприймає сліди вчинення суспільно небезпечного діяння та одночасно реконструює у своїй свідомості події злочинного діяння. К. О. Чаплинський зазначає, що "під час проведення огляду місця події слідчий безпосередньо виявляє інформацію про вчинене кримінальне правопорушення, застосовуючи засоби криміналістичної техніки та допомогу спеціалістів. Під час огляду місця події оглядають усі об'єкти, які можуть мати відношення до злочину, залежно від конкретної слідчої ситуації, за внутрішнім переконанням слідчого" [115, с. 15]. Безпосередність сприйняття є ознакою, яка забезпечує найбільш повне і точне реконструювання скоєного злочинного діяння в свідомості слідчого. Реконструйована модель є основою для дослідження і оцінки сприйнятих слідів кримінального правопорушення, а також будування припущень щодо реального ходу подій, які завжди відбуваються у минулому стосовно сприймаючого.

Уявна модель скоєного злочинного діяння починає реконструюватися у свідомості слідчого після отримання первинної інформації про вчинене злочинне діяння та підготовки до огляду місця події. С. О. Тіщенкова аналізує, "слідчому, перед виїздом на місце вчинення кримінального правопорушення, необхідно

проаналізувати наявну інформацію про повідомлене кримінальне правопорушення, для того, щоб зрозуміти, працівників яких служб необхідно задіяти, тобто чи потрібна специфічна діяльність спеціаліста, чи є необхідність задіяти працівників карного розшуку, інших працівників поліції. Також слідчий повинен прийняти рішення, які засоби фіксації необхідно використати під час проведення огляду місця події" [116, с. 410]. "В результаті отримання початкової інформації формується слідча ситуація, яка являє собою характеристику інформаційних даних, що існують у розпорядженні слідства на конкретних етапах розслідування та наповнюється власним криміналістичним змістом" [109, с. 12-13]. Метод реконструкції реалізується слідчим ще до здійснення огляду місця події на підготовчому етапі. Для ефективного провадження зазначеної слідчої (розшукової) дії є необхідним до її проведення реконструювання на основі отриманих відомостей про вчинене суспільно небезпечне діяння первинної ідеальної моделі кримінального правопорушення, що є основою для формування відповідних припущень щодо ходу подій, визначення кола осіб, які будуть брати участь в огляді місця події, вибору необхідної криміналістичної техніки тощо.

Необхідність у здійсненні ідеальної реконструкції в процесі підготовки до огляду місця події підтверджується результатами здійсненого аналізу 56 протоколів проведення огляду місця події. Слідчий (детектив) реконструює, на основі відомостей, зазначених в отриманій заяві, модель вчиненого суспільно небезпечного діяння та здійснює підготовку до проведення огляду місця події. Зокрема, у разі отримання заяви про вбивство, приймається рішення про залучення судового медика, ДТП – підготовку вимірювальних приладів, бланків схем, безвісти відсутніх – залучення кінологів, а у разі знайдення вибухових пристроїв – вибухотехників.

Необхідність у постійному здійсненні реконструкції під час здійснення огляду місця події зумовлено його ретроспективною спрямованістю, а саме направленістю на відтворення події кримінального правопорушення у свідомості особи, уповноваженої на розслідування суспільно небезпечного діяння.

В. О. Коновалова та О. Н. Колесниченко зазначають, "вихідний доказовий матеріал, зібраний слідчим під час огляду місця події, використовується для побудови загальних версій розслідування. Однак перед цим слідчий висуває окремі версії. У процесі перевірки останніх з'ясовується дійсне походження предмета, чи сліду і тим самим встановлюється його причинне відношення до події злочину" [110, с. 113]. Метод реконструкції є основою для визначення причин існування слідів кримінального правопорушення, їх оцінки та формування цілісного уявлення про події злочинного діяння. В процесі здійснення огляду місця події пізнавальна діяльність слідчого (детектива) спрямована на визначення причин виникнення слідів та на основі їх аналізу і синтезу реконструювання моделі вчиненого суспільно небезпечного діяння.

Реконструкція, яка реалізується під час огляду місця події, направлена на відтворення у свідомості особи, уповноваженої на розслідування злочинного діяння, обставин кримінального правопорушення, в результаті чого створюється уявна модель суспільно небезпечного діяння. В. Ю. Шепітько аналізує, "особливість огляду полягає в тому, що під час його здійснення досліджуються наслідки події, що відбулася, у вигляді матеріальних відображень – обстановки місця події. Огляд місця події передбачає здійснення пізнавальної діяльності, якій притаманні такі особливості: 1) ретроспективний характер діяльності (пізнання звернене до минулого); 2) пізнання провадиться у формі доказування (за допомогою кримінально-процесуальних засобів); 3) така діяльність виконується спеціальним суб'єктом (дізнавачем або слідчим); 4) пізнання переслідує мету – отримання інформації, що має значення для встановлення істини по справі; 5) засоби здійснення діяльності визначені в кримінально-процесуальному законі" [113, с. 88]. Слідчий (детектив) сприймає події суспільно небезпечного діяння за посередництвом реконструкції, що зумовлено здійсненням злочинного діяння у минулому відносно нього. Уявна модель будується на основі інформації, яка сприймається особою, уповноваженої на розслідування кримінального правопорушення, під час огляду місця події.

Реконструйована модель є основою для висунення припущень щодо подій кримінального правопорушення та здійснення всього досудового розслідування.

Сформована в процесі здійснення огляду місця події уявна модель у ході сприйняття додаткової інформації про злочинне діяння доповнюється новими даними та, як наслідок, стає більш точною. В. О. Коновалова пише, "у процесі огляду узагальнення результатів аналізу дає змогу нагромаджувати інформацію, синтезувати її за допомогою встановлення причинних зв'язків і слугує основою для формування уявної моделі події. Характер і обсяг доказової інформації обумовлюють повноту і обґрунтованість уявної моделі. Кожна модель події має більший або менший ступінь правдоподібності, що обумовлено, з одного боку, наявною інформацією, а з другого — числом обставин, що необхідно з'ясувати для встановлення злочинця. Найбільше значення з точки зору пізнавальної ролі моделей, що конструюються в процесі огляду місця події, має те, що їх виникнення і згасання відбуваються у міру виявлення і оцінки доказової інформації. Тому вони є не тільки динамічними (рухомим), а й такими, що знову виникають і розпадаються залежно від обґрунтованості компонентів моделі, які визначають у кінцевому підсумку її надійність" [117, с. 92-93]. Ідеальна модель злочинного діяння у свідомості особи, уповноваженої на розслідування кримінального правопорушення, реконструюється на підставі аналізу і синтезу інформації, отриманої в процесі реалізації огляду місця події. В результаті отримання нових даних про події суспільно небезпечного діяння зазначена модель видозмінюється, шляхом додавання або видалення відповідних деталей. Створення та зміна ідеальної моделі реалізується за посередництвом реконструкції, що зумовлено ретроспективною направленістю діяльності слідчого (детектива). Під час огляду місця події модель суспільно небезпечного діяння у свідомості особи, уповноваженої на розслідування кримінального правопорушення, відтворюється та видозмінюється (за допомогою методу реконструкції), що є основою для розслідування злочинного діяння.

Зазначені положення підтверджуються результатами проведеного аналізу протоколів здійснення огляду місця події. Підтверджено факт формування в

результаті проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії у особи, уповноваженої на розслідування кримінального правопорушення, первинного уявлення про вчинене кримінальне правопорушення, шляхом реконструювання його обставин у свідомості. Відтворення обставин події під час проведення огляду місця події відбувається за допомогою використання методу реконструкції на підставі отриманих даних.

Ефективність проведення огляду місця події та результативність здійснення, на основі реалізації зазначеної слідчої (розшукової) дії, реконструкції залежить від суб'єктивних професійних навичок сприймаючого. В. Ю. Шепітько вказує, "безпосереднє сприйняття слідчим обстановки місця події і виявлених речових доказів стає тим вихідним матеріалом, ознайомлення з яким дозволяє відновити подію злочину, а в окремих випадках і особу злочинця. Таке сприйняття має не тільки загальні закономірності психологічного механізму його здійснення, але й специфічні риси, до яких може бути віднесена професійна вибіркковість сприйняття, точна і швидка оцінка сприйнятого, здатність до виявлення речових доказів" [118, с. 4]. "Виникають проблемні ситуації не тільки з об'єктивних причин, а й з суб'єктивних. До них можна віднести недостатній досвід та кваліфікацію слідчого, відсутність ініціативи у пошуковій діяльності, незнання всіх елементів структури діяльності слідчого. Проблемна ситуація може призвести до безвихідної (перспективи так званого "глухого кута"), яка виражається у відсутності можливості вирішення проблем, які постають перед слідчим" [109, с. 13]. Професійні знання, досвід та навички мають вагомe значення для проведення огляду місця події та, як наслідок реконструкції злочинного діяння, оскільки впливають на правильність визначення об'єктів, предметів та слідів на яких буде зосереджена увага під час проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії та тактичних прийомів, які необхідно застосувати. Повна фіксація слідів кримінального правопорушення лежить в основі здійснення найбільш точної ідеальної реконструкції суспільно небезпечного діяння.

Сутністю проведення огляду місця події є не лише сприйняття та фіксація особою, уповноваженою на розслідування кримінального правопорушення,

відповідних слідів суспільно небезпечного діяння. О. Л. Мусієнко зазначає, "результати, отримані при проведенні огляду, як правило, є тим відправним матеріалом, від якого залежить весь подальший хід розслідування. Особливо велике значення має огляд місця події в тих випадках, коли слідчий розпочинає розслідування, маючи лише інформацією про виявлення слідів злочину, і огляд по суті є єдиною можливістю встановити багато важливих для розкриття злочину обставин. Увага суб'єкта огляду не повинна бути спрямована лише на пошук, виявлення та фіксацію матеріальних слідів. Необхідно належну увагу приділяти збиранню інформації: а) про особливості обстановки місця події; б) про можливі напрямки пошуку доказів на ньому; в) про фактори, які сприяли вчиненню злочину, а також інші обставини, що пов'язані з цим місцем" [111, с. 253-254]. "Сприйняття слідчим місця події носить дослідницький характер, спрямований на з'ясування обстановки події, виявлення слідів злочину та з'ясування інших обставин, що мають значення для справи. Слідчий не тільки сприймає обстановку місця події, але й одночасно визначає, що собою являє кожен виявлений ним слід, ким або чим він може бути залишений, яке він має значення для розслідування" [111, с. 256]. Під час здійснення огляду місця події особа, уповноважена на розслідування кримінального правопорушення, здійснює не лише сприйняття слідів відповідного суспільно небезпечного діяння, а фактично реалізує дослідницьку діяльність спрямовану на реконструкцію та вивчення подій кримінального правопорушення, визначення обставин, які сприяли його вчиненню та встановлення винних осіб. Внаслідок огляду місця події слідчий безпосередньо отримує систематизовану інформацію про вчинене кримінально каране діяння, яка формується внаслідок реконструювання відповідної події, та має змогу визначити відповідні напрямки проведення досудового розслідування кримінального правопорушення.

Для здійснення найбільш повної та точної реконструкції злочинного діяння є допустимим здійснення в процесі огляду місця події дій експериментального характеру. В. Л. Цимбал зазначає, "Динамічні дослідження проводяться в ході детального огляду. Вони пов'язані з активним пошуком і фіксацією слідів та

речових доказів. Такі дослідження проводяться при розбиранні конструкцій, розкопках та вилученні доказів тощо" [119, с. 108]. В. Ю. Шепітько наголошує на тому, що "в процесі огляду місця події можуть бути здійснені експрес-дослідження окремих слідів або речових доказів, які вимагають застосування спеціальних засобів. Слідчий (детектив) аналізує сутність доказів, відношення до події злочину, одержує інформацію, яка уточнює існуючі версії, або висуває інші відповідно до характеру та інформаційної цінності виявленого" [44, с. 302-303]. Здійснення дій експериментального характеру в процесі провадження огляду місця події є можливим після фіксації слідів злочинного діяння. Реалізація зазначених дій спрямована на більш точну і детальну реконструкцію подій кримінального правопорушення шляхом перевірки можливості існування відповідних фактів. Дії експериментального характеру реалізуються в процесі огляду місця події для більш об'єктивного реконструювання обставин суспільно небезпечного діяння.

Провадження дій експериментального характеру в процесі огляду місця події є основою для реконструювання у свідомості слідчого (детектива) ідеальної моделі скоєного кримінального правопорушення. Г. Гживна зазначає, що динамічна фаза огляду місця події полягає в активному вивченні основних властивостей виявлених слідів і належному їх процесуально-криміналістичному захисті. У цій фазі сліди можна чіпати, пересувати, розглядати з усіх боків, а також шукати інші сліди [108, с. 22]. Зазначені дії направлені на встановлення та перевірку фактів, встановлення яких не передбачає здійснення складних розрахунків чи використання спеціальних знань. Дії експериментального характеру не є окремою слідчою (розшуковою) дією і здійснюються в рамках огляду місця події. "Допустимість реалізації експериментальних дій під час огляду місця події має своїм наслідком можливість, після фіксації слідів відповідного кримінального правопорушення, здійснення реконструкції нескладної матеріальної моделі з метою перевірки відповідних даних. Так, під час огляду місця події було встановлено, що підозрюваний у вбивстві залишив місце події використовуючи автомобіль, колія якого є більшою ніж один із виїздів

із відповідного двору. В результаті реконструкції можна дійти висновку, що злочинець покинув місце події через інший виїзд. У даному випадку під час огляду місця події було проведено вимірювання та ідеально відтворено процес залишення місця події, як наслідок, зроблено висновок, що є основою для побудови слідчих версій та проведення досудового розслідування взагалі" [106, с. 177].

Необхідність у здійсненні дій експериментального характеру з метою реалізації найбільш повної та об'єктивної реконструкції обставин вчинення суспільно небезпечного діяння підтверджується результатами проведеного нами анкетування 156 слідчих. 20,5 % респондентів відповіли, що після фіксації слідів суспільно небезпечного діяння, необхідність у внесенні відповідних змін до місця події та здійсненні дій експериментального характеру виникає досить часто, з метою більш детального дослідження місця події; 60,9 % – така необхідність виникає. Виникнення необхідності у здійсненні дій експериментального характеру підтвердило 81,4 % слідчих.

Практична реалізація дій експериментального характеру під час огляду місця події підтверджується результатами аналізу 56 протоколів проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії. 5,6 % оглядів місця події проводиться із провадженням дій експериментального характеру. Зокрема, після огляду місця вчинення крадіжки та фіксації слідів вчинення кримінального правопорушення, слідчий зробив вимірювання сейфу, щоб переконатися чи міг предмет злочину взагалі в ньому розміститися.

Враховуючи вище викладене є необхідним у доповненні положень статті 237 КПК України частиною 8 у такій редакції "Під час проведення огляду місця події, після здійснення фіксації місця розташування необхідних об'єктів, з метою найбільш повного з'ясування подій кримінального правопорушення, слідчий, прокурор або за їх дорученням залучений спеціаліст мають право здійснювати дії експериментального характеру, які не являють собою окремої слідчої (розшукової) дії, про факт, хід та результати проведення яких вносяться відомості до протоколу проведення огляду місця події".

Необхідність застосування реконструкції під час огляду місця події обумовлена змінами в об'єктивній дійсності, що відбуваються в результаті скоєння кримінального правопорушення. Слідчий (детектив) відтворює події суспільно небезпечного діяння шляхом аналізу змін, що відбулися внаслідок вчинення злочинного діяння. І. Богуш та М. Богуш стверджують, зміни, що відбуваються під час вчинення кримінального правопорушення є основою для здійснення реконструкції злочинного діяння [107, с. 8]. Поява людини у відповідному місці та (або) вчинення будь-яких дій має своїм наслідком зміни в об'єктивній дійсності. Реконструювання подій злочинного діяння відбувається на основі аналізу зазначених змін [107, с. 13]. Реконструкція подій кримінального правопорушення під час огляду місця події відбувається на підставі змін, які відбулися в об'єктивній дійсності в результаті вчинення суспільно небезпечного діяння. Враховуючи факт, що зміни в об'єктивній дійсності відбуваються постійно, з метою здійснення найбільш точної реконструкції подій кримінального правопорушення є необхідним вжиття заходів щодо охорони слідів вчинення злочинного діяння та здійснення якнайшвидшої повної фіксації зазначених слідів.

З метою ефективного проведення реконструкції під час даної слідчої (розшукової) дії є важливим врахування специфіки проведення процесу відтворення при здійсненні первинного, повторного та додаткового огляду місця події. К. Й. Павелец аналізує, при первинному огляді місця події відбувається особисте ознайомлення процесуального органу з місцем, у тому числі з тілом особи або реччю з метою виявлення їх характерних ознак (доказів), що мають значення для досудового розслідування. Огляд місця події проводиться на початковій стадії процесу розслідування та є одним із заходів, спрямованих на встановлення характеру, перебігу та обставин події, особи, яка вчинила діяння, мотивів його дій (бездіяльності). Їх пряме призначення – виявлення та закріплення речових доказів [112, с. 58-62]. Під час проведення первинного огляду реконструкція полягає, як правило, у відтворенні окремих елементів обстановки. Реконструкція при первинному огляді місця події здійснюється на

основі даних, які особа, уповноважена на розслідування кримінального правопорушення, отримує безпосередньо під час провадження досліджуваної слідчої (розшукової) дії, а саме сприйняття предметів, обстановки, слідів, речових доказів тощо. Проведення реконструкції під час огляду місця події має своїм наслідком формування більш детального уявлення про механізм вчинення суспільно небезпечного діяння та, як наслідок, припущень щодо місця розташування нових слідів вчинення кримінального правопорушення.

Незважаючи на зміни, що постійно відбуваються в об'єктивній дійсності, та наявність на місці події неповторних елементів є можливим проведення повторного або додаткового огляду місця події. Підставою для їх здійснення необхідність у здійсненні більш точної реконструкції суспільно небезпечного діяння та неможливість її зробити через недостатню кількість вихідних даних. В. І. Цимбалюк пише, "повторний огляд місця події, як правило, проводиться у випадках, коли первинний огляд був проведений неякісно зі значними недоглядами як процесуального плану, так і фактичного. Однак повторний огляд може бути проведений і у випадках, коли первинний здійснювався в умовах непогоди або в темний час доби. При проведенні повторного огляду необхідно мати матеріали первинного огляду, а також мати в слідчо-оперативній групі осіб, які брали участь у первинному огляді" [120, с. 146]. "Додатковий огляд реалізується коли внаслідок аналізу і отриманих результатів первинного огляду, виникає необхідність огляду певних об'єктів, які не були оглянуті чи недостатньо якісно оглянуті" [121, с. 6]. Незважаючи на зміни, що відбуваються в об'єктивній дійсності є можливим, з метою здійснення більш точної та повної реконструкції проведення повторного та (або) додаткового огляду місця події. Одні елементи місця події є незмінними, а інші можуть бути замінені в результаті проведення реконструкції, враховуючи вищевикладене, можна дійти висновку, що проведення повторного огляду місця події є можливим лише за умови застосування методу реконструкції. Причому слід врахувати той факт, що для отримання вихідної інформації для проведення процесу відтворення під час повторного проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії є доцільним

здійснення аналізу матеріалів кримінального провадження, дослідження протоколів первинного огляду місця події та фотографій відповідних слідів, речових доказів та інших предметів, як наслідок, особа, уповноважена на розслідування суспільно небезпечного діяння, має більше часу та вихідної інформації для проведення повторного огляду місця події, порівняно з первинним. Повторна та додаткова реалізація огляду місця події надає можливість більш детально дослідити місце події, в результаті чого висунути відповідні припущення щодо існування або відсутності відповідних фактів або подій, які мають значення для досудового розслідування.

Огляд місця події має значний інформаційний потенціал, оскільки є основою для реконструювання в свідомості слідчого (детектива) первинної уявної моделі кримінального правопорушення. М. Зубаньська зазначає, огляд місця події є відправною точкою для всього досудового розслідування кримінального правопорушення. Обсяг зібраної під час огляду місця події інформації значною мірою визначає напрямки подальших дій, направлених на здійснення досудового розслідування кримінального правопорушення [122, с. 22]. Під час проведення первинного огляду місця події слід враховувати його незамінність та неповторність, які обумовлені специфічною сутністю зазначеної слідчої (розшукової) дії, а саме огляд місця події є первинним джерелом інформації про скоєне кримінальне правопорушення. В процесі провадження огляду місця події в особи, уповноваженої на розслідування кримінального правопорушення, створюється первинна (вихідна) ідеальна модель суспільно небезпечного діяння, яка під час досудового розслідування доповнюється новими фактами та деталями.

З метою ефективного здійснення реконструкції під час зазначеної слідчої (розшукової) дії та, як наслідок, отримання найбільш повної вихідної інформації для розслідування кримінального правопорушення є необхідним визначення завдань огляду місця події. П. Д. Біленчук, А. В. Кофанов, О. Л. Кобилянський та Л. Д. Скільська до задач огляду місця події відносять: "виявлення слідів кримінального правопорушення; визначення обстановки події, механізму

вчинення злочину, напряду розслідування та розроблення загальних версій стосовно події злочину та його учасників; одержання вихідної інформації для організації пошуку злочинця й провадження першочергових невідкладних слідчих дій" [123, с. 6]. Враховуючи вагоме значення огляду місця події для всього процесу досудового розслідування кримінальних правопорушень є важливим під час проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії враховувати зазначені завдання, виконання яких є необхідним для реконструювання найбільш повної вихідної інформації про суспільно небезпечне діяння. Здійснення реконструкції під час огляду місця події є основою для виконання зазначених завдань та встановлення відповідних обставин, оскільки реконструкція застосовується як під час безпосереднього дослідження особою, уповноваженою на розслідування кримінального правопорушення, місця події, шляхом сприйняття слідів вчиненого злочинного діяння та здійснення дій експериментального характеру, так і в процесі відтворення моделі суспільно небезпечного діяння у своїй свідомості.

Реконструкція є складовою частиною огляду місця події, який спрямований на відтворення подій кримінального правопорушення шляхом формування його ідеальної моделі та додаванням нових деталей до неї. Діпті, Р. Капіл, Д. К. Бхіхубхай Чавда та М. Ракеш аналізують, реконструкція місця кримінального правопорушення – це метод визначення послідовності подій, що відбулися на місці скоєння суспільно небезпечного діяння. Реконструкція місця події здійснюється шляхом огляду, оцінки речових доказів та заяв осіб, причетних до події. Сприйняття, збір та документування речових доказів є основою для реконструкції подій злочинного діяння. Процес реконструкції кримінального правопорушення під час огляду місця події має такі складові: збір даних, висування гіпотез, перевірка/перевірка та аналіз, оцінка значущості доказів і формулювання припущень щодо ходу подій суспільно небезпечного діяння [124, с. 37]. Фактично реконструкція завжди відбувається в процесі здійснення огляду місця події, що обумовлено сутністю зазначеної слідчої (розшукової) дії. Особа, уповноважена на розслідування кримінального правопорушення, під час огляду

місця події сприймає сліди, речові докази та показання потерпілого або свідків, та, як наслідок, реконструює події суспільно небезпечного діяння. Результатом огляду місця події є саме створення у слідчого (детектива) первинного уявлення про обставини злочинного діяння, що є основою здійснення всього досудового розслідування. Реконструкція є невід'ємною частиною досліджуваної слідчої (розшукової) дії.

Огляд місця події здійснюється на початку досудового розслідування кримінальних правопорушень, а, отже, відбувається найближче у часі до відповідного суспільно небезпечного діяння. А. Ялч зауважує, огляд місця події є своєрідною рефлексією, спрямованою на з'ясування злочинної діяльності зловмисника. Місце події є джерелом інформації про вчинене діяння та самого злочинця, що обумовлено рядом змін матеріального середовища, які є результатом діяльності винного. Повне та всебічне проведення огляду є необхідним для здійснення найбільш об'єктивної реконструкції злочинного діяння. У разі проведення формального або неякісного первинного огляду є ризик втрати сліди та докази, що зумовлено змінами, які постійно відбуваються в об'єктивній дійсності [114, с. 138-139]. "Під час первинного огляду місця події уповноважена на розслідування суспільно небезпечного діяння особа сприймає зміни, що відбулися внаслідок вчинення кримінального правопорушення, і, як наслідок, створює та постійно доповнює у своїй свідомості ідеальну модель злочинного діяння новою інформацією" [125, с. 26]. Огляд місця події відбувається найближче у часі до кримінального правопорушення, що має своїм наслідком існуванням меншої кількості змін об'єктивної дійсності на момент його проведення порівняно з іншими слідчими (розшуковими) діями. Як наслідок, є можливим здійснення найбільш повної та об'єктивної реконструкції скоєного злочинного діяння, що зумовлено меншим ступенем видозміни місця події та більшою його наближеністю до стану, які існував на момент вчинення кримінального правопорушення.

Можливість реконструювати події кримінального правопорушення в результаті проведення огляду місця події підтверджується результатами

здійсненого анкетування слідчих. 62,2 % респондентів відповіли, що огляд місця події має вагомий інформаційний потенціал, оскільки в результаті проведення цієї слідчої (розшукової) дії слідчий може повно та детально реконструювати події кримінального правопорушення, що є основою для висунення слідчих версій; 37,8 % в – результаті проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії слідчий зазвичай може реконструювати події кримінального правопорушення, що може бути основою для висунення слідчих версій.

Реконструкція в процесі огляду місця події має особливе значення для досудового розслідування кримінального правопорушення, оскільки об'єкт, що містить вихідні дані про суспільно небезпечне діяння, є саме місце події, яке фіксує безпосередньо діяльність злочинця. "Отримані при огляді місця події дані, що зберегли цілу систему взаємопов'язаних ознак, відображають подію, що відбулася. Місце події є джерелом великої кількості слідів, що вказують на механізм злочинної дії, відносини злочинця й потерпілого, відомості про знаряддя вбивства, особові характеристики злочинця, а в окремих випадках і про способи маскування. Правильне сприйняття даних з місця події та їхня правильна інтерпретація слідчим (детективом) дозволяють установити й зрозуміти характер злочину, механізм його вчинення і визначити шляхи його розслідування" [126, с. 45]. Можливість здійснення найбільш точної реконструкції злочинного діяння в результаті здійснення досліджуваної слідчої (розшукової) дії зумовлена наявністю на місці події слідів, що утворилися в результаті безпосередньої взаємодії злочинця із об'єктивною дійсністю. Особа, уповноважена на розслідування кримінального правопорушення, має змогу отримати інформацію про вчинене суспільно небезпечне діяння, шляхом її сприйняття. Залишена інформація є основою для проведення реконструкції не лише обстановки скоєння відповідного кримінального правопорушення або механізму його вчинення, але й особи злочинця (як його фізичних, так і психологічних характеристик).

Місце події не завжди збігається з місцем вчинення кримінального правопорушення. Під час проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії та

застосування реконструкції можна визначити, чи є відповідне місце події місцем вчинення суспільно небезпечного діяння. В. Ю. Шепітько зазначає, що "місце злочину та місце події – поняття, які не завжди збігаються. Зокрема, місце події є більш широким поняттям. Воно пов'язане з виявленням матеріальних змін, що мають відношення до події злочину; місце злочину – це місце вчинення злочинного наміру, що викликало матеріальні зміни" [127, с. 192]. Місце події не завжди є місцем вчинення кримінального правопорушення, проте місце події завжди є пов'язаним з місцем вчинення суспільно небезпечного діяння. Встановлення зазначених зв'язків та з'ясування того, що насправді відбулося на місці події є можливим за допомогою проведення реконструкції, шляхом відтворення відповідної обстановки та механізму вчинення кримінального правопорушення за слідами на місці події. З метою реконструювання найбільш повного уявлення про механізм вчинення суспільно небезпечного діяння є необхідним встановлення всіх зв'язків місця події із вчиненим кримінальним правопорушенням.

Метою здійснення огляду місця події є реконструювання особою, уповноваженою на розслідування кримінального правопорушення, обставин кримінального правопорушення. Використання створеної ідеальної моделі відбувається також за допомогою реконструкції шляхом сприйняття та уявного відтворення у свідомості зафіксованих під час огляду даних та слідів. Повна та всебічна фіксація здійснення досліджуваної слідчої (розшукової) дії є необхідним для ефективного застосування результатів її проведення. Є. Каспшак, Б. Моджійовські та В. Каспшак аналізують, не лише сама перевірка є джерелом інформації про хід події, оскільки для використання результатів огляду є необхідним їх правильна фіксація. Наприклад, образ місця події повинен бути зафіксованим таким чином, щоб його можна було відтворити пізніше, наприклад, під час експерименту. Опис предметів та ходу огляду повинен бути максимально детальним. До протоколу входять: фотодокументи, ескізи місця події та службові примітки [128, с. 229]. Г. Щербакова стверджує, "доречно зазначити, що під час огляду необхідно застосовувати такі додаткові способи фіксації проведення цієї

слідчої (розшукової) дії, як: фотографування, відеозйомка, що дасть змогу детально відобразити обстановку місця події й характерних ознак окремих об'єктів, виявлених під час огляду" [129, с. 81]. Використання результатів огляду місця події відбувається за посередництвом методу реконструкції. Найбільш повна та всебічна фіксація (в тому числі із застосуванням фотозйомки та відеозйомки) має своїм наслідком можливість реконструювання, з метою використання, як результатів огляду місця події, так і процедури його проведення, що є основою для застосування отриманих доказів та оцінювання їх законності та допустимості.

Ефективність застосування фото- та відеозйомки підтверджується результатами проведеного нами аналізу протоколів проведення досліджуваної слідчої (розшукової) дії. Додатково до протоколу фіксація відбувається за допомогою фотозйомки – 80,4%, відеозйомки – 19,6%, що має своїм наслідком можливість більш точного та об'єктивного використання результатів огляду місця події та змогу реконструювання процесу здійснення зазначеної слідчої (розшукової) дії.

Отже, реконструкція як криміналістичний метод є основою для проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії, оскільки ідеальна модель вчиненого кримінального правопорушення відтворюється у свідомості слідчого поступово впродовж здійснення огляду. Створена модель продовжує реконструюватися в процесі огляду шляхом додавання до неї нових деталей та даних, які отримуються внаслідок аналізу і синтезу сприйнятих слідів суспільно небезпечного діяння.

В процесі провадження огляду місця події є допустимим здійснення дій експериментального характеру. Реалізація зазначених дій спрямована на більш повне та детальне реконструювання подій злочинного діяння на основі здійснення не складних дій, спрямованих на перевірку можливості існування фактів, які мають значення для розслідування кримінального правопорушення. Внесення змін у місце події з метою проведення дій експериментального характеру є можливим лише після дослідження та фіксації слідів у тому вигляді,

в якому вони були виявлені. Дії експериментального характеру є нескладними діями, оскільки в силу їх простого характеру не становлять окрему слідчу (розшукову) дію – слідчий експеримент.

Вагомий інформаційний потенціал огляду місця події зумовлений тим, що під час провадження зазначеної слідчої (розшукової) дії особа, уповноважена на розслідування кримінального правопорушення, безпосередньо сприймає частину обстановки, в якій відобразилися сліди, які утворилися шляхом взаємодії між суспільно небезпечним діянням і об'єктивною дійсністю. Важливим також є те, що сприйняття слідчим слідів кримінального правопорушення відбувається з меншим проміжком часу між самою подією і оглядом, ніж під час провадження інших слідчих (розшукових) дій. Встановлені особливості мають значення для проведення реконструкції під час здійснення огляду місця події та, як наслідок, свідчать про великий інформаційний потенціал зазначеної слідчої (розшукової) дії.

Реконструкція є основоположним методом під час здійснення огляду місця події, що обумовлено його ретроспективною спрямованістю. В процесі реалізації зазначеної слідчої (розшукової) дії застосовується як ідеальна (уявного реконструювання моделі злочинного діяння у свідомості слідчого або детектива), так і матеріальна (наприклад, здійснення дій експериментального характеру) реконструкція. Основоположний характер реконструкції для здійснення зазначеної слідчої (розшукової) дії обумовлений також тим, що проведення дій експериментального характеру, повторного та додаткового огляду є можливим лише за допомогою її реалізації. Реконструкція є не лише криміналістичним методом, який застосовується під час здійснення огляду місця події, а фактично є його фундаментальною основою.

2.2. Використання методу реконструкції під час слідчого експерименту

Слідчі (розшукові) дії є зовнішньою формою вираження діяльності слідчого, спрямованої на розслідування кримінального правопорушення, шляхом

отримання (збирання) доказів та (або) перевірку вже отриманих доказів [42]. Незважаючи на імперативний характер норм кримінального процесуального права, які регламентують процес здійснення слідчих (розшукових) дій, з метою їх найбільш ефективної реалізації є необхідність у дотриманні також положень криміналістики.

Слідчий експеримент є однією із слідчих (розшукових) дій, яка має вагомe значення для розслідування кримінальних правопорушень, оскільки надає можливість перевірити або уточнити дані та відомості, які були попередньо встановлені під час здійснення досудового розслідування кримінального правопорушення. Результати, отримані під час проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії, є основою для підтвердження або спростування відповідних раніше встановлених фактів, доказів чи слідчих версій і, як наслідок, притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності.

Особливості використання методу реконструкції в процесі здійснення слідчого експерименту були предметом дослідження: Т. М. Балицького [130], Д. Д. Заяць [131], М. М. Єфімова [132], О. В. Капліної [133], В. О. Коновалової [134], Дж. Метенько [30], В. В. Негребецького [31], В. М. Стратонова [135], Ю. А. Чаплинської [136], В. Ю. Шепітька [137], К. Ягоджінської [138] та інших.

Процес реконструкції є невід'ємною частиною слідчого експерименту, оскільки без реалізації відтворення відповідних предметів, дій, подій, обстановки та обставин, проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії є неможливим. Реконструкція є ключовим елементом слідчого експерименту та складовою його сутності. З метою найбільш ефективного планування та реалізації зазначеної слідчої (розшукової) дії є актуальним дослідження особливостей реалізації криміналістичного методу реконструкції під час здійснення слідчого експерименту.

Необхідність у проведенні реконструкції під час здійснення слідчого експерименту передбачена КПК України. Відповідно до ст. 240 КПК України, "з метою перевірки і уточнення відомостей, які мають значення для встановлення

обставин кримінального правопорушення, слідчий, прокурор має право провести слідчий експеримент шляхом відтворення дій, обстановки, обставин певної події, проведення необхідних дослідів чи випробувань" [42]. Відповідно до положень зазначеного нормативно-правового акту здійснення реконструкції є одним із шляхів проведення слідчого експерименту. Важливим є той факт, що реконструкція реалізується також під час проведення дослідів або випробувань, оскільки вони здійснюються в результаті відтворення відповідних предметів та умов на основі аналізу матеріалів кримінального провадження.

Однією з основних ознак слідчого експерименту є можливість проведення дослідів в реконструйованій обстановці кримінального правопорушення з метою встановлення або спростування відповідних даних, які мають значення для розслідування суспільно небезпечного діяння. О. В. Капліна визначає слідчий експеримент як "слідчу дію, що проводиться шляхом відтворення дій, обстановки, обставин певної події, проведення необхідних дослідів чи випробувань з метою перевірки та уточнення відомостей, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення" [133, с. 106]. В. Ю. Шепітько зазначає, "слідчий експеримент може бути розглянутий як застосування експериментального методу в розслідуванні кримінальних правопорушень. Під час слідчої дії здійснюється моделювання передбачуваної ситуації, в якій проводяться дослідні дії. Причому доказове значення мають як позитивні, так і негативні результати експериментальної перевірки" [137, с. 8]. Модель, в якій проводяться експериментальні дослідження, створюється в результаті здійснення реконструкції на основі аналізу матеріалів кримінального провадження. Детальність реконструкції безпосередньо впливає на результати даної слідчої (розшукової) дії, оскільки надає можливість наблизити умови проведення слідчого експерименту до обстановки, що дійсно існувала в момент виникнення фактів, які підлягають перевірці.

Досліджувана слідча (розшукова) дія за своєю сутністю є саме експериментом, але в той же час має певні особливості, що зумовлені ретроспективною спрямованістю та реалізацією в процесі розслідування

кримінального правопорушення. Н. З. Рогатинська аналізує, "слідчий експеримент має власні відмінні риси: 1) його застосування потребує певних процесуальних умов; 2) він відтворює не явище повністю, а лише деякі умови, за яких відбувалися події або мали місце факти, що цікавлять слідчого" [139, с. 150]. Реконструкція є необхідною для здійснення досліджуваної слідчої (розшукової) дії, це зумовлено її ретроспективною направленістю. Під час підготовки та реалізації слідчого експерименту особа, уповноважена на розслідування кримінального правопорушення, реконструює обставини, які відбувалися раніше, з метою їх перевірки.

Необхідність у проведенні реконструкції є визначальною рисою слідчого експерименту. Причому реалізується не лише ідеальна (у свідомості особи), але й матеріальна (створення умов проведення даної слідчої (розшукової) дії шляхом відтворення відповідних об'єктів) реконструкція. О. В. Капліна та Г. М. Гетьман зазначають, що "важливим для проведення дослідів під час слідчого експерименту є створення умов, максимально наближених до тих, у яких у минулому відбувалася досліджувана дія чи подія. Тому, перш ніж проводити досліді або випробування, потрібно відтворити (реконструювати) обстановку, в якій вони проводитимуться" [140, с. 167]. Ю. А. Чаплинська пише, "усі експериментальні дії доцільно проводити за оптимальних умов у тих місцях, де відбувалася досліджувана подія. Якщо обстановка, де планується провести експериментальні дії, зазнала суттєвих змін, то вдаються до її реконструкції. При цьому реконструюється не вся обстановка, а окремі її елементи, які є важливими для дослідів" [141, с. 45-46]. Реконструкція є основою для проведення слідчого експерименту, що зумовлено необхідністю у найбільш точній відповідності моделі події, створеної для його проведення, до обставин, що існували і підлягають перевірці. Реалізація більш достовірної реконструкції має своїм наслідком отримання більш об'єктивної інформації в результаті проведення слідчого експерименту.

Застосування реконструкції є необхідним під час здійснення слідчого експерименту, що підтверджується результатами проведеного нами анкетування

156 слідчих. 62,8 % респондентів відповіли, що необхідність у здійсненні моделювання, шляхом реконструкції відповідних об'єктів, для здійснення слідчого експерименту виникає часто, з метою точної та об'єктивної перевірки тих чи інших відомостей та фактів; 37,2 % – така необхідність виникає.

Необхідність у реконструюванні обстановки, яка існувала на момент вчинення кримінального правопорушення, підтверджується результатами здійсненого нами аналізу протоколів проведення слідчого експерименту. Для проведення слідчого експерименту завжди відбувається реконструкція умов, в яких відбувалися явище, факти та події, які потребують підтвердження або спростування. Перед слідчим експериментом завжди проводиться огляд місця події та допит, з метою визначення умов, які підлягають реконструкції. Реконструкції підлягають освітлення, час доби, місце, температура, видимість та погодні умови.

В результаті реконструкції відтворюється не вся обстановка відповідної події, а лише та її частина і умови, які необхідні для проведення запланованих досліджень. "На підготовчому етапі особа, уповноважена на розслідування кримінального правопорушення, вирішує питання щодо необхідності проведення реконструкції з метою наближення реальної обстановки до обстановки, що мала місце під час події, що перевіряється. Максимальне наближення досліджуваної події до обстановки, яка була в момент розслідуваної події, забезпечується шляхом проведення реконструкції" [142, с. 22-26]. Повне реконструювання є неможливим (що зумовлено змінами, які постійно відбуваються в об'єктивній дійсності) та недоцільним (повне відтворення суспільно небезпечного діяння, за своєю сутністю, буде новим злочинним діянням). З метою ефективного проведення слідчого експерименту та отримання об'єктивних результатів реконструюються не вся обстановка і дії кримінального правопорушення, які підлягають дослідженню, а лише та їх частина, яка необхідна для здійснення дослідження. Це зумовлено неможливістю та недоцільністю повного реконструювання обстановки вчинення кримінального правопорушення.

З метою дослідження значення ролі реконструкції під час проведення слідчого експерименту є актуальним дослідження співвідношення між поняттям реконструкції і експериментом. В. М. Стратонов зазначає, "між зазначеними поняттями існують відомі розбіжності, але, в той же час, вони характеризуються певною схожістю і взаємними зв'язками. З одного боку, зв'язок між реконструкцією й експериментом полягає в тому, що реконструкція часто є попередньою умовою проведення експерименту, з іншого боку сам експеримент може зводитися до реконструкції стану або процесу. Зв'язок між експериментом і реконструкцією полягає також у тому, що шляхом реконструювання можна домогтися максимально можливої адекватності умов, параметри яких раніше були невідомі. При позитивному результаті експерименту наслідком може бути реконструкція самої відповідної події. На відміну від експерименту для реконструкції не властивий характер іспиту (дослід), і, як правило, при реконструкції не застосовується зміна умов. Реконструкція й експеримент відносно самостійні методи пізнання, що використовуються в процесі розслідування" [135, с. 12-13]. Реконструкція можна розглядати як окремий метод пізнання під час проведення слідчого експерименту. З одного боку процес відтворення забезпечує відповідність умов проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії, а з іншого сам експеримент може бути способом реконструювання відповідного об'єкта.

Реконструкція під час слідчого експерименту створює умови проведення відповідного дослідження. Ще на етапі підготовки реконструюється обстановка та інші умови здійснення експерименту. К. Ягоджінська пише, реконструювання відбувається з метою визначення можливості існування обставин, які мають значення для досудового розслідування. Реконструкція відбувається на основі відомості, що містяться в матеріалах кримінального провадження. Для найбільш точної реконструкції є доцільним особисте сприйняття місця події, дослідження фотографій та відеозаписів тощо [138, с. 222-223]. Реконструкція є необхідною умовою проведення слідчого експерименту. Реконструкція сама по собі не містить дій, спрямованих на здійснення відповідних дослідів, проте вона створює

умови для проведення відповідних дослідів. За допомогою процесу реконструкції є можливим створення обстановки для здійснення експерименту найбільш подібної до тієї, яка існувала під час вчинення кримінального правопорушення.

Важливим елементом слідчого експерименту є реконструкція, що зумовлено її фундаментальним для даної слідчої (розшукової) дії характером. Реконструкція розглядається як метод створення умов для здійснення слідчого експерименту, та як складова частина останнього. Дж. Метенько аналізує, реконструкція здійснюється на етапі підготовки до проведення слідчого експерименту. Реконструкція також реалізується під час здійснення самого експерименту, наприклад, під час здійснення досліджень відтворюються дії, можливість реалізації яких перевіряється [30, с. 195-197]. Реконструкція застосовується як етапі підготовки (відтворення явищ та процесів, які підлягають перевірці), так і в процесі здійснення самого експерименту (реконструювання дій або подій під час здійснення відповідного дослідження). Реконструкція є невід'ємною складовою слідчого експерименту, оскільки проведення останнього є неможливим без відтворення відповідних умов, подібних до обстановки, в якій існували явища, що підлягають перевірці шляхом здійснення дослідів.

Реконструкція розглядається як тактичний прийом, який забезпечує можливість проведення слідчого експерименту. "До тактико-організаційних дій та заходів, які здійснюються під час здійснення слідчого експерименту, та спрямовані на встановлення обставин кримінального правопорушення слід віднести заходи з проведення реконструкції під час проведення слідчої (розшукової) дії" [142, с. 25]. Реконструкція відповідних об'єктів не є експериментом, оскільки спрямована тільки на відтворення процесів та явищ, що підлягають дослідженню. Проте здійснення експерименту відбувається в момент та результаті здійснення реконструкції. При використанні реконструкції під час реалізації досліджуваної слідчої (розшукової) дії, реконструкція завжди виступає основою проведення слідчого експерименту. Це зумовлено тим, що отримання достовірних результатів є можливим у разі проведення відповідних досліджень в

умовах, подібних до тих, в яких існувало явище або процес, що підлягають перевірці.

З метою дослідження особливостей реалізації реконструкції під час здійснення слідчого експерименту актуальним також є виділення завдань даної слідчої (розшукової) дії. Ю. А. Чаплинська зазначає, "до основних завдань слідчого експерименту можна віднести: встановлення точного механізму вчинення кримінального правопорушення; перевірка висунутих слідчих версій; виявлення причин і умов, що сприяли або перешкоджали вчиненню злочину; перевірка і уточнення фактичних даних, одержаних за результатами проведення окремих слідчих дій; отримання нових доказів; встановлення й усунення протиріч у показаннях підозрюваних, свідків та потерпілих; визначення меж поінформованості або необізнаності злочинців про подію суспільно небезпечного діяння та інші" [136, с. 251]. Досягнення вищезазначених завдань є можливим у разі найбільш точної відповідності умов проведення слідчого експерименту до реальної обстановки, яка існувала на момент вчинення кримінального правопорушення. Єдиним методом, який надає можливість відтворити відповідну обстановку є саме реконструкція.

Враховуючи вагоме значення реконструкції для проведення слідчого експерименту, можна дійти висновку, що доцільно здійснювати зазначену слідчу (розшукову) дію без зволікань у часі. Н. Рогатинська аналізує, "одним із чинників, що підвищують результативність слідчого експерименту, є своєчасність його проведення, оскільки невиправдані зволікання можуть призвести до того, що у суб'єкта, який перевіряється, зникне бажання відтворити певні дії, реконструювати обстановку чи обставини розслідуваної події або не зворотно зміниться місце проведення слідчого експерименту" [143, с. 150]. Можливість зникнення відповідних обставин події зумовлено змінами, що відбуваються в об'єктивній дійсності. Також особа, чий показання підлягають перевірці, може забути інформацію, яка має значення для проведення досліджуваної слідчої (розшукової) дії. Враховуючи вищезазначені положення, можна дійти висновку, що слідчий експеримент слід намагатися провести як можна швидше, оскільки,

у разі втрати певних даних, результати здійснення реконструкції будуть менш точними, а інформація, отримана в результаті провадження даної слідчої (розшукової) дії менш об'єктивною.

Важливим етапом у проведенні слідчого експерименту є прийняття рішення про проведення досліджуваної слідчої (розшукової) дії. В. О. Коновалова пише, необхідність у проведенні слідчого експерименту впливає із аналізу доказів, які містяться в матеріалах кримінального провадження та формують відповідну версію. Можливість дослідження виникаючої версії шляхом слідчого експерименту передбачає обов'язкову оцінку названих доказів. Перед вирішенням питання щодо його проведення, слід визначити його необхідність в кожному конкретному випадку. Вирішенню цього завдання передуює розгляд питання про можливість проведення слідчого експерименту, при цьому аналізу підлягають: можливість таким шляхом перевірити припущення; можливість залучення для його проведення певних осіб; можливість відтворити обстановку, необхідну для експерименту; допустимість проведення експерименту з точки зору процесуальних і етичних вимог. При визначенні необхідності проведення слідчого експерименту значне місце належить прогнозуванню його результатів. Розгляд доказів та їх аналіз, особливо стосовно провадження слідчого експерименту, дозволяє припускати можливі результати [134, с. 10-11]. "Проведення слідчого експерименту, як і будь-якої слідчої (розшукової) дії, повинне бути цілеспрямованим. Тому, розуміння мети експерименту може зробити його результати найбільш ефективними. Для цього на практиці слідчим використовується так зване "прогнозування". Прогностична функція слідчого експерименту передбачає аналіз і сортування отриманої інформації залежно від ступеня її значимості для проведення дослідів. Аналіз інформації матеріалів кримінального провадження дозволяє осмислити, спланувати і здійснити підготовку наступних дослідів" [130, с. 10]. Оціночна діяльність, як видається, складається з декількох етапів, що відповідають стадіям проведення експерименту. Першим її етапом є оцінка можливостей експерименту, другим – його ходу, сутності та варіативності експериментів,

третім – його результату [134, с. 14]. Проведенню будь-якого слідчого експерименту передуює визначення необхідності його проведення, на основі аналізу матеріалів кримінального провадження. Також вагомим є визначення результатів, які бажає досягти особа, уповноважена на розслідування кримінального правопорушення, шляхом здійснення даної слідчої (розшукової) дії. Визначення необхідності проведення слідчого експерименту, розробка порядку його проведення, встановлення необхідності у здійсненні реконструкції та прогнозування результатів здійснюються на основі аналізу матеріалів кримінального провадження.

Основою для здійснення реконструкції та слідчого експерименту взагалі є дослідження і аналіз вихідним даних, з метою визначення об'єктів, що потребують відтворення. Для отримання вихідних відомостей є необхідним проведення криміналістичного рекогносцирування. "Рекогносцировка під час слідчого експерименту надає можливість вирішити такі питання: наочно ознайомитися з місцем проведення слідчої (розшукової) дії; встановити відповідність отриманої під час допиту інформації об'єктивно існуючій обстановці; вирішити питання щодо необхідності проведення реконструкції з метою наближення реальної обстановки до обстановки, що мала місце під час кримінального правопорушення; при необхідності отримати пояснення від особи, показання якої будуть перевірятися, щодо невідповідності обстановки на місці події її показанням; спланувати заходи, які повинні забезпечити оптимальний варіант проведення слідчої (розшукової) дії: виключення можливості втечі підозрюваного; його насильницького звільнення; вбивства; запобігання доступу на місце проведення слідчої (розшукової) дії сторонніх осіб" [144]. Здійснення криміналістичної рекогносцировки є основою для проведення реконструкції під час слідчого експерименту. Саме в результаті застосування криміналістичної рекогносцировки особа, уповноважена на розслідування кримінального правопорушення, має змогу отримати відомості, необхідні для реалізації даної слідчої (розшукової) дії та, як наслідок, спланувати порядок її проведення і визначити факти, які потребують встановлення.

Для найбільш точного реконструювання обстановки та умов, в яких буде проведено слідчий експеримент є необхідним здійснення попереднього дослідження місцевості, де буде проводитися зазначена слідча (розшукова) дія, визначення алгоритму дій та тактичних прийомів тощо. "Саме за допомогою відтворення відбувається створення моделі, яка є об'єктом дослідження в процесі здійснення експерименту. Зазначена модель відтворюється шляхом реконструювання відповідних істотних та ключових ознак, які мають значення для найбільш повної і точної перевірки відповідних фактів та обставин" [145, с. 342].

В процесі підготовки до проведення слідчого експерименту є необхідним проведення інших слідчих (розшукових) дій. М. Єфімов зазначає, "для найбільш ефективного проведення досліджуваної слідчої (розшукової) дії необхідно здійснити низку інших: огляд місця події, допити різних категорій осіб, одночасні допити" [132, с. 198]. "Слідчому рекомендується допитати додатково й інших учасників справи про обставини та деталі, що безпосередньо впливатимуть на підготовку, проведення та оцінку отриманих результатів. Чим більше такої інформації, тим точніше можна відтворити (реконструювати) обстановку, яка була на час учинення кримінального правопорушення" [135, с. 7]. Результатом здійснення інших слідчих (розшукових) дій є отримання інформації про подію та, як наслідок, визначення: обставин, що підлягають встановленню; об'єктів, реконструкцію яких необхідно здійснити; бажаних результатів слідчого експерименту.

Під час проведення слідчого експерименту однією із форм застосування реконструкції є реалізація макетування. Я. Г. Ципарський аналізує, при макетуванні використовуються спеціально створені або пристосовані макети у вигляді манекенів людей або моделей предметів. Манекени та моделі знарядь кримінального правопорушення повинні мати схожість зі справжніми об'єктами, "які брали участь" в події, що перевіряється. Вони мають збігатися за розмірами, формою, вагою, властивостями матеріалу тощо. Використання таких моделей і манекенів дозволяє найбільш повно відтворити обставини події або її елементи,

таким чином отримати обґрунтовані висновки та правильно їх оцінити. Однак макетуванням можна домогтися відтворення лише в більшій чи меншій мірі подібного до обстановки і обставин події, які реально існували. Перед здійсненням модулювання докладно з'ясовується розташування потерпілого і нападника, вид, розмір і форма знаряддя злочину і інші питання, без з'ясування яких не можна підготуватися до відтворення [146, с. 41-42]. Формою реалізації реконструкції під час слідчого експерименту є макетування, в результаті якого з метою відтворення обстановки вчинення відповідних дій або існування подій створюються макети відповідних об'єктів. Необхідність у проведенні макетування може бути зумовлена, наприклад, незворотними змінами, що відбулися в обстановці або небезпекою, що може виникнути у разі використання безпосередньо відповідних предметів (зброя, вибухові речовини тощо). Макетування завжди є результатом відтворення, яке відбувається на підставі аналізу інформації, яка отримується особою, уповноваженою на розслідування кримінального правопорушення, в результаті проведення інших слідчих (розшукових) дій та міститься в матеріалах кримінального провадження.

Ефективність у здійсненні макетування шляхом використання методу реконструкції підтверджується результатами здійсненого нами анкетування. 35,9 % слідчих відповіли, що з метою забезпечення необхідності безпечного проведення слідчого експерименту (застосування макетів замість зброї, вибухових речовин, наркотичних засобів тощо) необхідність у використанні макетування виникає часто; 58,3 % – зазначена необхідність виникає.

Фактичне застосування макетування під час проведення слідчого експерименту підтверджується результатами здійсненого нами аналізу протоколів проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії. Для забезпечення безпеки під час проведення слідчого експерименту застосовується макетування, шляхом реконструкції відповідних об'єктів на основі відомостей, які містяться в матеріалах справи. Макетування реалізується у 15,4% проведення слідчого експеримента.

За допомогою слідчого експерименту можуть бути перевірені будь-які відомості та показання, незалежно від процесуально становища особи, яка їх надала. В. Ю. Шепітько пише, "метою слідчого експерименту є перевірка правдивості показань осіб (підозрюваних, потерпілих, свідків), перевірка їх показань на місці з метою уточнення, доповнення чи спростування, перевірка інших обставин і припущень щодо можливості чути або бачити за певних умов що-небудь, що стосується цих обставин, проникнути до певного приміщення названим особою способом або конкретною особою, подолати зазначену в показаннях відстань тощо" [22, с. 218]. В результаті здійснення реконструкції відповідних обставин події і проведенні експериментальних дії є можливим перевірка показань підозрюваного, потерпілого або свідка, що свідчить про універсальний характер слідчого експерименту. Особливо важливим проведення даної слідчої (розшукової) дії є під час перевірки правдивості показань відповідних осіб, оскільки реконструкція події надає можливість безпосередньо дослідити можливість існування відповідних фактів.

Діяльність слідчого під час проведення слідчого експерименту може бути спрямована на перевірку різних даних. Н. Рогатинська виділяє такі види слідчого експерименту: "експеримент із перевірки сприйняття фактів; експеримент із перевірки можливостей вчинення певних дій; експеримент із перевірки ймовірності настання подій; експеримент із перевірки послідовності подій; експеримент із перевірки механізму утворення слідів; експеримент із встановлення часу перебігу певної події" [143, с. 152]. Ю. А. Чаплинська аналізує, "на практиці проводяться такі види слідчих експериментів: встановлення можливості спостереження або сприйняття якого-небудь факту чи явища; встановлення можливості існування якого-небудь факту чи явища; встановлення наявності або відсутності у конкретної особи певних професійних вмінь і навичок; встановлення можливості вчинення тих чи інших дій за визначений час; встановлення послідовності розвитку певної події та механізму злочинного діяння чи окремих його елементів; встановлення меж поінформованості особи про факти, що цікавлять слідство" [147, с. 45]. Залежно

від виду слідчого експерименту реалізується відповідний вид реконструкції. Так, у разі необхідності перевірки можливості утворення слідів є доцільним відтворити слідоутворюючий і слідосприймаючий об'єкти, а у разі потреби перевірки можливості вчинення дій необхідно відтворити обстановку їх вчинення.

Реалізація реконструкції також є актуальною, коли застосування необхідних для проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії предметів є неможливим або небезпечним. М. Єфімов стверджує, "категорично забороняється проводити експерименти з використанням об'єктів, які є небезпечними для життя та здоров'я громадян, пов'язані із загрозою знищення (пошкодження) державного чи індивідуального майна громадян, порушенням громадського порядку або приниженням честі та гідності людини" [132, с. 199]. В. В. Негрбецький зазначає, "реконструкція необхідна в процесі демонстрації підозрюваним стану обстановки та способу вчинення окремих дій, якщо справжні предмети відсутні або їх застосування видається небезпечним для учасників слідчої дії. Зокрема, ними можуть бути знаряддя вчинення кримінального правопорушення, предмети злочинного посягання, інші об'єкти, що могли безпосередньо вплинути на вчинення учасниками події окремих дій" [31, с. 320]. Застосування певних предметів може бути неможливим через те, що вони втратили своє існування або через те, що вони є небезпечними для учасників слідчої (розшукової) дії, як наслідок, є необхідність у реконструюванні відповідного предмета. Наприклад, є небезпечним використання гранати в якості предмета злочинного посягання під час проведення слідчого експерименту, тому доцільним є застосування її макету схожого за фізичними показниками (розміром, вагою, кольором тощо).

Проведення слідчого експерименту не обов'язково має проводитися безпосередньо на місці, де відбувалася відповідна подія, можливість існування якої підлягає перевірці за допомогою експерименту. Д. Д. Заяць пише, "при розслідуванні окремих видів злочинів виникають ситуації, коли вихід на місце події злочину ставить під загрозу життя чи здоров'я учасників слідчої дії, коли

стан здоров'я особи, показання якої перевіряються, не дозволяє провести перевірку її показань; коли обстановка місця події на момент проведення слідчої дії зазнала істотних змін у порівнянні з тією, яка існувала на час учинення злочину. У таких ситуаціях доцільно місце події злочину реконструювати за допомогою інформаційних технологій, тобто шляхом зображення місця події у тривимірній проекції" [131, с. 11]. За допомогою використання методу реконструкції відбувається не лише відтворення відповідних об'єктів з метою створення можливості їх експериментального дослідження, але й створюються безпечні умови для проведення слідчої (розшукової) дії.

З криміналістичної точки зору реконструкцію слід розглядати не лише як ключовий спосіб проведення слідчого експерименту, але й в якості результату зазначеної слідчої (розшукової) дії. В. С. Бондар аналізує, результати проведення слідчого експерименту: "є джерелом об'єктивної інформації про обстановку події для подальшого проведення судових експертиз й обґрунтування відповідей на питання (зокрема й з вирішення ідентифікаційних, діагностичних та ситуаційних завдань); можуть бути використані для перевірки показань потерпілого, свідків, підозрюваного, оцінки експертних висновків; слугують засобом й підґрунтям перевірки робочих і висунення нових версій про динаміку подій, основу яких складають показання підозрюваного, що зіставляються з фактичним (об'єктивним) матеріалом, отриманим під час проведення експертизи; додаткового огляду місця події, аналізу специфічних ознак події, що перевіряється для їх відтворення; руху від деталей, окремих дослідницьких дій до загального уявлення про ціле (реконструктивна індукція); складання програм (планів) розслідування та алгоритмів їх реалізації" [148, с. 208]. Реконструкція під час слідчого експерименту має своїм наслідком більш чітке формування у свідомості слідчого моделі кримінального правопорушення, в результаті встановлення наявності або відсутності відповідних відомостей та фактів. Як наслідок слідчий отримує об'єктивну інформацію про обставини кримінального правопорушення, та більш цілісне уявлення про події суспільно небезпечного діяння, що є основою для здійснення всього досудового розслідування, шляхом

визначення подальшого напрямку його проведення, та висунення нових слідчих версій.

Слідчий експеримент, як слідча (розшукова) дія, спрямований на перевірку відповідних фактів або даних, що мають значення для досудового розслідування. Ю. А. Комісарчук та О. В. Ряшко зазначаються, "слідчий експеримент входить до слідчих (розшукових) дій, які мають лише перевірочний характер. Під час його здійснення зазвичай застосовується лише фіксація та дослідження фактичних даних, які, своєю чергою, підтверджують або спростовують наявність певних фактів, що мають значення для кримінального провадження. Крім того, для виконання слідчого експерименту необхідно мати чіткий план, наявність відповідних підстав та умов, кола осіб і дотримуватись процесуального порядку його проведення" [149, с. 258]. Перевірочний характер слідчого експерименту має своїм наслідком попереднє існування фактів та відомостей, які потребують підтвердження або спростування, а отже завжди виникає необхідність у здійсненні реконструкції під час провадження зазначеної слідчої (розшукової) дії.

Проведення реконструкції не лише створює умови для проведення слідчого експерименту, а є одночасно метою здійснення слідчої (розшукової) дії. Дж. Метенько пише, метою криміналістичної реконструкції є відновлення важливих об'єктів, їх суттєвих ознак за оригінальними збереженими частинами або їх демонстрації з метою виявлення відсутньої частини первинної системи, пошуку нових слідів і зв'язків, з'ясування послідовності дій і перебігу події. Реконструкції можуть підлягати місце події, певні предмети, обстановка тощо [30, с. 200-201]. В результаті сприйняття реконструйованих об'єктів, способів дій і (або) обстановки та, як наслідок, встановлення або спростування відповідних фактів, у свідомості особи, уповноваженої на розслідування кримінального правопорушення, ідеальна модель механізму вчинення суспільно небезпечного діяння доповнюється відповідними деталями, тобто відбувається процес її реконструкції.

Слідчий експеримент також є засобом запобігання вчиненню кримінальних правопорушень. "За допомогою здійснення слідчого експерименту можна

виявити причини і умови, що сприяли або перешкождали вчиненню кримінального правопорушення" [147, с. 45]. Як наслідок є можливим визначення заходів, які слід застосувати для перешкоджання вчинення аналогічних кримінальних правопорушень. Ефективне запобігання вчиненню нових суспільно небезпечних діянь є наслідком якісного здійснення реконструкції, на підставі якої реалізується слідчий експеримент. Оскільки повнота відтворення відповідних умов проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії є основою для отримання найбільш достовірних результатів, які в майбутньому можуть бути використані для протидії вчинення подібних кримінальних правопорушень.

Різновидом слідчого експерименту є перевірка показань на місці, в основі якої лежить реконструкція. І. В. Гора та Б. А. Колесник зазначають, "за сутністю, змістом і завданнями, що можуть бути поставлені й розв'язані в результаті проведення слідчого експерименту як слідчої дії, передбаченої статтею 240 КПК України, це може бути здійснення експериментальних дій слідчим, прокурором самостійно або за участю інших учасників слідчої (розшукової) дії або ж проведення в межах цієї слідчої (розшукової) дії перевірки показань раніше допитаної особи. Під час перевірки показань перевіряються відомості, що отримані від конкретної особи під час допиту, отже, відсутність результатів допиту не створює підстав для проведення перевірки показань. На відміну від цього, слідчий експеримент може бути проведеним як для перевірки показань допитаної особи, так і для перевірки та уточнення відомостей, які отримані під час проведення інших слідчих (розшукових) дій або й витікають із припущення особи, яка здійснює досудове слідство, із загального перебігу подій. Перевірка показань на місці завжди передбачає прибуття слідчого, прокурора з раніше допитаною особою на місце, про яке вона повідомила у своїх показання. А слідчий експеримент може бути проведений як безпосередньо на тому ж самому місці, де відбувалася досліджувана подія, так і в іншому, якщо фактична навколишня обстановка не має суттєвого значення для з'ясування характеру й особливостей досліджуваного явища" [150, с. 254-255]. Перевірка показань на

місці є різновидом слідчого експерименту. Особливості перевірки показань на місці зумовлені тим, що під час перевірки не реалізуються дії експериментального характеру, а лише відбувається сприйняття слідчим дій та інформації, що надходить від особи, чії показання перевіряються. Необхідність у здійсненні реконструкції також виникає при перевірці показань на місці, оскільки об'єктивність результатів залежить від максимально можливого наближення умов та обстановки проведення перевірки до тих, які існували на момент формування даних, що підлягають перевірці, а отже виникає необхідність у здійсненні відтворення відповідних об'єктів.

Ефективність здійснення слідчого експерименту на місці події підтверджується результатами здійсненого нами аналізу протоколів проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії. З метою найбільш повної реконструкції умов, які існували на момент вчинення кримінального правопорушення, 79,5% фактів проведення слідчого експерименту здійснюється на місці події.

Під час проведення перевірки показань на місці як різновиду слідчого експерименту реконструкція надає можливість особі, уповноваженій на розслідування кримінального правопорушення, сформуванню у своїй свідомості більш точну і детальну модель вчиненого суспільно небезпечного діяння. В. В. Негребецький пише, "під час перевірки показань на місці оціночній діяльності слідчого притаманна своя специфіка, що пов'язана насамперед із тим, що такого оцінювання зазнає уявна модель події на підставі показань особи, які перевіряються. Така модель є інформаційно-ймовірнісною, тому що за змістом вона представлена даними, які необхідно уточнити та перевірити. При проведенні перевірки показань слідчий сприймає реальне місце, предмети, сліди, а також пояснення та дії особи, показання якої перевіряються. При цьому уявна модель доповнюється сприйнятими образами справжньої обстановки, а також поясненнями та діями цієї особи. Відбувається поступовий перехід від моделі інформаційно-ймовірнісної до моделі інформаційно-достовірної" [151, с. 264]. "Особа, уповноважена на розслідування кримінального правопорушення, в результаті здійснення реконструкції доповнює ідеальну модель вчиненого

суспільно небезпечного діяння новими деталями, на основі підтверджених або спростованих фактів" [105, с. 145-146]. Під час проведення слідчого експерименту у свідомості слідчого порівнюється модель механізму вчинення кримінального правопорушення та інформація, отримана в результаті проведення даної слідчої (розшукової) дії. Внаслідок аналізу зазначеної інформації видозмінюється ідеальна модель, яка починає більш точно відображати реальну обстановку та механізм вчинення суспільно небезпечного діяння. Фактично у свідомості слідчого більш детально реконструюються події кримінального правопорушення.

Перевірка показань на місці дозволяє шляхом здійснення реконструкції обставин певної події встановити обмову відповідної особи, або встановити факт дачі нею завідомо неправдивих показань. Д. Д. Заяць зазначає, "перевірка показань на місці дає великі можливості слідчому для перевірки правдивості показань осіб і є ефективним засобом викриття неправдивих показань у ході досудового слідства та при розгляді справи у суді, допомагає уникнути слідчих і судових помилок, які в подальшому будуть покладені в основу прийняття рішення у справі" [152, с. 39]. Під час перевірки показань на місці у свідомості особи, уповноваженої на розслідування кримінального правопорушення, реконструюється відповідна модель вчинення суспільно небезпечного діяння, яка, в свою чергу співставляється із моделлю, яка сформувалася на основі аналізу матеріалів справи. В результаті оцінки співвідношення зазначених моделей слідчий робить висновок про відповідність або не відповідність показань особи реальним подіям суспільно небезпечного діяння.

З метою більш об'єктивної реконструкції у свідомості особи, уповноваженої на розслідування кримінального правопорушення, події, яка відбулася, є можливим застосування психологічного впливу на особу, показання якої перевіряються. "Критерії допустимості засобів психологічного впливу стосовно перевірки показань на місці: 1) такий вплив не може бути спрямований на примушування особи, показання якої перевіряються, до участі в перевірці її показань на місці; 2) вплив не повинен обмежувати самостійність дій цієї особи

при демонстрації обстановки і окремих дій; 3) не допускається передача їй інформації навідного характеру" [153, с. 10]. "Слідчий експеримент є "сильним" засобом психологічного впливу на його учасників, оскільки його результати нерідко наочно свідчать про можливість або неможливість існування певного явища, події, і спростувати їх підозрюваному, обвинуваченому буває досить важко. Для належного проведення слідчого експерименту необхідно дотримуватися не тільки норм права, але й норм моралі" [130, с. 9-10]. Застосування психологічного впливу під час перевірки показань на місці як різновиду слідчого експерименту повинно відбуватися в певних межах, а саме не бути спрямованим на нав'язування слідчим певної інформації, що має своїм наслідком більш об'єктивне здійснення реконструкції.

З метою найбільш ефективного використання результатів проведення слідчого експерименту є важливим повна та всебічна фіксація як процесу здійснення зазначеної слідчої (розшукової) дії, так і її результатів. В. В. Негребецький зазначає, що "процес пізнання під час слідчого експерименту передбачає активне використання методів моделювання і реконструкції. Останнє призводить до необхідності застосовувати способи фіксації, придатні для створення графічних моделей досліджуваних об'єктів (складення планів, схем, фотозйомка, відеозапис). Це спрощує наступну оцінку результатів слідчої (розшукової) дії та надає більш широкі можливості для використання отриманої інформації під час кримінального провадження" [154, с. 220]. "Під час проведення слідчого експерименту можуть здійснюватися вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складатися плани і схеми, виготовлятися графічні зображення, відбитки та зліпки, які додаються до протоколу. У протоколі докладно викладаються умови і результати проведення слідчого експерименту. У випадку фіксування процесуальної дії під час досудового розслідування за допомогою технічних засобів про це зазначається у протоколі" [149, с. 257]. Повна і всебічна фіксація процесу і результату проведення слідчого експерименту має своїм наслідком можливість ефективного використання результатів проведення даної слідчої (розшукової) дії під час досудового

розслідування. Важливим також є фіксація умов, що були реконструйовані, оскільки в ході здійснення досудового розслідування особа, уповноважена на розслідування кримінального правопорушення, буде отримувати нові відомості про вчинене суспільно небезпечне діяння, та, як наслідок, матиме можливість оцінити на основі отриманих фактів об'єктивність результатів слідчого експерименту.

Відповідно до результатів проведеного нами аналізу протоколів здійснення слідчого експерименту, додатково до протоколу, фіксація відбувається за допомогою фотозйомки – 61,5%, відеозйомки – 38,5%. Використання зазначених форм фіксації надають можливість більш повно та об'єктивно реконструювати не лише події кримінального правопорушення, але й відтворити процедуру проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії, що має своїм наслідком оцінити достовірність та допустимість отриманих доказів.

Отже, слідчий експеримент є слідчою (розшуковою) дією, яка має вагомe значення для досудового розслідування кримінального правопорушення. Саме слідчий експеримент надає можливість особі, уповноваженій на розслідування суспільно небезпечного діяння, перевірити факти та відомості, які мають значення для справи. Можливість встановлення або спростування відповідних доказів внаслідок проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії є основою для притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності та попередження вчинення кримінальних правопорушень.

Зв'язок реконструкції із слідчим експериментом є двосторонній, що обумовлено ретроспективним характером процесу розслідування кримінального правопорушення. Результати зазначеної слідчої (розшукової) дії завжди мають значення для процесу розслідування, незважаючи на те, що він може бути як позитивним (підтвердження можливості вчинення відповідних дій або можливості існування певних явищ) так і негативним (спростування можливості вчинення дій та існування явищ). Як наслідок, в результаті проведення слідчого експерименту слідчий отримує відомості, які є основою для вдосконалення ідеальної моделі кримінального правопорушення, що утворилася у свідомості

особи, уповноваженої на розслідування суспільно небезпечного діяння. Реконструкція з одного боку є основою для проведення слідчого експерименту, шляхом створення умов його проведення, які найбільш точно відповідають тим, що реально існували під час існування відповідних об'єктів, а з іншого боку є методом впорядкування та оцінки результатів здійснення зазначеної слідчої (розшукової) дії.

Реконструкція є основою для проведення слідчого експерименту, що зумовлено його ретроспективним характером, а саме направленістю на перевірку можливості існування відповідних явищ, процесів, дій та подій, які відбувалися під час вчинення кримінального правопорушення, тобто існували у минулому по відношенню до особи, уповноваженої на розслідування суспільно небезпечного діяння. Процес відтворення завжди передуює проведенню слідчого експерименту. В свою чергу, результати слідчого експерименту є основою для реконструювання у свідомості слідчого ідеальної моделі кримінального правопорушення.

2.3. Використання методу реконструкції під час проведення допиту

Однією із слідчих (розшукових) дій, які мають вагомим значення для здійснення досудового розслідування кримінального правопорушення, є допит. Реалізація зазначеної слідчої (розшукової) дії надає можливість отримати безпосередньо від допитуваного відомості та факти, які мають значення для встановлення винних осіб, що зумовлює її значний інформаційний потенціал. Дослідження допиту з криміналістичної точки зору є актуальним, оскільки його успішне проведення не можливе без застосування положень криміналістики.

Проблеми реалізації реконструкції під час здійснення допиту досліджували: В. О. Гусєва [155], Є. Є. Демидова [156], В. А. Журавель [157], О. В. Капліна [158], В. О. Коновалова [159], М. В. Костицкий [160], О. М. Крукевич [158], О. П. Кучинська [158], М. Р. Мазур [161], В. Паско-Порис [162], К. О. Чаплинський [115], Ю. М. Чорноус [163], В. М. Шевчук [164], В. Ю. Шепітько [165] [127] та інші.

Для розуміння реконструктивної сутності допиту є доцільним надання його дефініції. Під допитом В. Ю. Шепітько розуміє "слідчу дію, що являє собою регламентований кримінально-процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування між особами, які беруть у ній участь, спрямований на отримання відомостей про відомі допитуваному факти, що мають значення для досудового розслідування. Це процес передачі слідчому допитуваним інформації про розслідувану подію або пов'язані з нею обставини і осіб" [166, с. 61]. Як в процесі, так і в результаті проведення допиту відбувається реконструкція певних фактів та відомостей, які існували у минулому та мають значення для розслідування кримінального правопорушення.

Допит за своєю сутністю має ретроспективний характер, оскільки завжди направлений на відтворення відомостей та фактів, які існували у минулому, до проведення даної слідчої (розшукової) дії. Тому, з метою найбільш ефективного проведення допиту та отримання повних і об'єктивних даних від допитуваного, є доцільним вивчення особливостей застосування криміналістичного методу реконструкції під час проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії.

З метою ефективного проведення допиту є необхідним здійснення якісної підготовки до проведення даної слідчої (розшукової) дії. Під час підготовки до здійснення допиту вагоме значення має метод реконструкції, оскільки дозволяє відтворити у свідомості слідчого на основі існуючих матеріалів справи обстановку та механізм розслідуваної події, та, як наслідок, зробити припущення щодо слідчої ситуації, що може скластися під час допиту, а також визначити обставини, що підлягають з'ясуванню. В. О. Коновалова зазначає, "допит є однією з найскладніших слідчих дій, успішне проведення якого залежить, як правило, від ретельності підготовки. Залежно від того, кого слідчий допитуватиме, а також від обсягу і характеру зібраних матеріалів обираються ті чи інші прийоми їх вивчення. При вивченні матеріалів (перед допитом) бажано дотримуватися певної послідовності, а також деяких загальних рекомендацій. До них слід віднести: предметну систематизацію (зосередження) матеріалу з метою одержання найповніших відомостей про факт, подію, особу тощо, які становлять

інтерес для слідчого; вивчення інших матеріалів, що мають відношення до головної обставини, з яких можна одержати відомості, що сприяють деталізації (уточненню) фактів, з використанням останніх на допиті; виявлення прогалин і суперечностей у матеріалі, який вивчається; вивчення матеріалів з метою одержання контрольних відомостей, а також спеціальних питань, що можуть бути використані в наступному допиті і для з'ясування суті факту або події" [167, с. 78]. Реконструкція фактично є однією із складових процесу підготовки до проведення допиту, оскільки в результаті її здійснення у свідомості слідчого формується модель кримінального правопорушення, що існує на відповідному етапі процесу розслідування. Як наслідок, стає можливим визначення кола питань, що підлягають з'ясуванню в результаті проведення допиту та прогнозування ситуації, яка може скластися під час його проведення.

Не слід повністю ототожнювати процес підготовки до проведення допиту з реконструкцією. К. О. Чаплинський пише, "загалом підготовку до допиту можна поділити на три рівня: пізнавальний (вивчення матеріалів кримінальної справи та особи злочинця, ознайомлення з оперативно-розшуковою інформацією), прогностичний (визначення кола осіб, які підлягають допиту та послідовність їх проведення) та синтезуючий (визначення місця і часу проведення слідчої дії, способу виклику на допит, складання плану допиту)" [115, с. 143]. Фактично реконструкція здійснюється під час підготовчої стадії, в результаті чого у свідомості слідчого відтворюється на основі наявних матеріалів модель кримінального правопорушення, яка в свою чергу є основою для реалізації прогностичного та синтезуючого рівнів.

Особа, уповноважена на розслідування, реалізує реконструкцію під час визначення предмету допиту. Для успішного проведення досліджуваної слідчої (розшукової) дії є необхідним чітке визначення її предмету. В. О. Капліна, О. П. Кучинська та О. М. Крукевич зазначають, що "метою допиту є отримання достовірної інформації про факти та обставини, які мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню" [158, с. 272]. В. А. Журавель, аналізує предмет допиту – це сукупність фактів і обставин,

необхідних для доказування у кримінальній справі. Предмет доказування і склад конкретного злочину обумовлює специфіку предмета допиту, визначаючи його межі, спрямованість і послідовність. Предмет допиту слідчий позначає в процесі підготовки до нього. Чітко сформульований предмет допиту потерпілого дає можливість прогнозувати тактичні прийоми при його організації [157, с. 123-124]. Реконструкція є основою для визначення предмета допиту як одного з ключових елементів зазначеної слідчої (розшукової) дії. Саме на основі процесу відтворення визначаються обставини, які підлягають з'ясуванню під час допиту, та припускається можливість застосування відповідних тактичних прийомів.

Реконструкція є невід'ємною частиною допиту, оскільки лежить в основі формування і відтворення показань під час проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії. В. О. Коновалова зазначає, "в процесі відтворення подія або факт піддаються перетворенню, іменованому в психології реконструкцією у відтворенні. Реконструкція здійснюється в одних випадках як перетворення, що не порушує адекватності відтворення, і в інших – як перетворення, що порушує його. При реконструкції, що не порушує адекватності, свідок, наприклад, передаючи почуту розмову, відтворює його зміст в тій послідовності і виразах, які мали місце. У тому випадку, коли перетворення порушує адекватність, свідок передає тільки зміст розмови, та ще й у власній інтерпретації. В ході допиту важливо встановити, яка реконструкція має місце. Від цього нерідко залежить повнота допиту, точність показань і напрямок подальшого розслідування. Розпізнавання виду реконструкції у відтворенні досягається мисленням зіставленням показань з іншими точно встановленими фактами" [159, с. 34]. В процесі надання показань під час допиту завжди відбувається реконструкція, тобто відтворення відповідних фактів, даних та інформації, що мають значення для встановлення істини у справі. Проте допитуваний не є єдиним суб'єктом, який застосовує метод реконструкції під час надання показань, оскільки зазначений метод також активно використовується особою, що проводить допит, шляхом співставлення отриманих відомостей із фактами, які вже встановлені у кримінальному провадженні.

Реконструкція є фактично останнім елементом процесу формування показань, проте, з метою її ефективного проведення слід враховувати попередні етапи зазначеного процесу. В. Ю. Шепітько поділяє процес формування показань на три етапи: сприйняття, запам'ятовування та відтворення. Сприйняття – це перший етап формування свідчень. Це відображення предмета або явища в цілому з його безпосереднім впливом на органи чуття. Виділяють зорове, слухове, тактильне, смакове та нюхове сприйняття (за даними 5 органів чуття). Наступним етапом формування свідчень є запам'ятовування. Слід зазначити, що надзвичайно важливим фактором, що впливає на об'єктивність свідчень, є пам'ять, яка є слідовим відображенням минулого, що включає в себе пам'ять, збереження та подальше відтворення або розпізнавання раніше сприйнятих подій. Це здатність формувати умовні зв'язки, зберігати та відновлювати сліди згаданих умовних зв'язків. Запам'ятовування та відтворення засновані на формуванні та відновленні тимчасових зв'язків у корі головного мозку під впливом подразників [165, с. 90-95]. Під час планування допиту та його проведення з метою здійснення найбільш повної реконструкції є необхідним врахування попередніх етапів формування показань. Ключовим є врахування суб'єктивних характеристик особи (швидкість реакції, здатність до запам'ятовування тощо), зовнішні фактори, що впливали на процес сприйняття та час, який пройшов з моменту сприйняття відповідного об'єкту.

Важливим для реконструкції під час проведення допиту є врахування ступеня причетності допитуваного до відповідного кримінального правопорушення (потерпілий, свідок тощо) і об'єктивні та суб'єктивні фактори, що впливали на його сприйняття обставин справи. Під об'єктивними факторами слід розуміти зовнішні умови сприйняття та особливості самих предметів [165, с. 90]. М. Р. Мазур до об'єктивних факторів відносить: "кримінальне правопорушення (вид, характер, ін.); тривалість сприйняття події кримінального правопорушення; складність ситуації, в якій сприймається подія кримінального правопорушення; відстань до об'єкту (події), що сприймається; характер процесу сприйняття; погодні умови, температура повітря; характер освітлення під час

сприймання події правопорушення; маскуванню особою, яка вчиняє кримінальне правопорушення своєї зовнішності та дій та інші. Під суб'єктивними факторами слід розуміти: стан здоров'я особи; особливості психіки особи; соціальний статус особи; відносини з учасниками сприйманої злочинної події; внутрішнє ставлення до сприйманої події, окремих його обставин тощо" [161, с. 145]. До суб'єктивних факторів, що впливають на сприйняття та інтерпретацію події або предмета, слід віднести такі, емоційні стани, як стрес, фрустрація, переляк і страх. Зазначені емоційні реакції найбільш проявляються у потерпілих [168, с. 130]. Врахування об'єктивних і суб'єктивних факторів, які впливали на особу допитуваного мають своїм наслідком можливість оцінки об'єктивності реконструкції, яка відбувається на підставі наданих свідчень, та вірогідності перекручування свідчень.

Об'єктивність та правдивість реконструкції під час допиту також залежить від процесуального статусу особи допитуваного. "Побудова і використання тактичних прийомів залежить не тільки від ситуаційної обумовленості, але й мети допиту, його виду, процесуального стану допитуваного та інших чинників" [169, с. 22]. "Процес спілкування та отримання інформації під час допиту має свої особливості, що визначаються процесуальним положенням допитуваного, зайнятою ним позицією, зацікавленістю у результатах справи, індивідуальними особливостями особи та деякими іншими обставинами. Множинність обставин, які необхідно враховувати слідчому при проведенні того чи іншого допиту, потребує обрання ефективної тактики" [127, с. 271]. Врахування процесуального становища особи та суб'єктивних і об'єктивних факторів, що могли вплинути на її сприйняття події кримінального правопорушення, має вагоме значення для повноти реконструкції обставин, що є предметом допиту, та, як наслідок, для здійснення підготовки до допиту, зіставлення наданих показань із наявними доказами та оцінки результатів зазначено слідчої (розшукової) дії в цілому.

Необхідність у застосування реконструкції в процесі допиту обумовлено його спрямованістю на отримання відповідних даних щодо дій, подій та об'єктів, які існували в минулому. Особою допитуваного може бути і експерт, який не був присутній безпосередньо на місці вчинення кримінального правопорушення,

розслідування якого здійснюється, проте підлягає допиту щодо експертизи, яка була ним проведена. Є. Є. Демидова пише, "допит судового експерта – процесуальної дії, яка являє собою регламентований кримінально-процесуальними нормами процес спілкування слідчого (прокурора, суду або сторін кримінального провадження) та судового експерта після надання ним висновку судової експертизи з метою роз'яснення фактичних даних, які встановлені допитуваним, в межах предмета проведеного ним дослідження, у результаті якої отримують роз'яснення у формі доповнення до висновку судової експертизи" [156, с. 9]. Допит завжди спрямований на отримання інформації щодо дій, подій та об'єктів, які існували в минулому, тобто має ретроспективний характер. Фактично проведення допиту є можливим лише за посередництвом використання методу реконструкції.

Основною метою допиту є отримання інформації, яка має значення для досудового розслідування кримінального правопорушення. Отримані в результаті проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії дані доповнюють інформаційну модель, яка склалася у процесі розслідування суспільно небезпечного діяння. В. О. Коновалова аналізує, допит як інформаційний процес складається з деяких видів інформації, які можна поділити відповідно до специфіки їх характеристик. Можна виділити: 1) змістовну інформація; 2) мімічну інформація; 3) конклюдентну інформація; 4) інформація, що виражає риси темпераменту і характеру. Змістовна інформація виражає зміст обставин, що входять в предмет доказування. Мімічна інформація відображає ставлення особи до інформації, яка була надана, а також своєрідна реакція на різного роду подразники, які можуть надходити від слідчого в процесі допиту в формі поставлених питань, пред'явлення речових доказів, оголошення висновку експерта або показань допитаних осіб. Конклюдентна інформація означає в цьому сенсі дії, сукупність жестів, мовчазна згода або заперечення чого-небудь. Однією із інформаційних сторін допиту є дані темпераменту і характеру особистості, які проявляються в процесі спілкування допитуваного і слідчого [170, с. 127-130]. Інформація, яка була отримана слідчим під час допиту,

долучається до вже існуючої ідеальної моделі суспільно небезпечного діяння за посередництвом методу реконструкції. В результаті допиту особа, уповноважена на розслідування кримінального правопорушення, фактично доповнює відповідну вже існуючу модель вчиненого злочину новими деталями, які стали відомі завдяки проведенню зазначеної слідчої (розшукової) дії. Реконструкція з одного боку є невід'ємною частиною процесу допиту, а з іншого є його результатом.

Реконструкція під час допиту здійснюється поступово протягом всього процесу реалізації зазначеної слідчої (розшукової) дії. Допит є інформаційно-психологічним процесом, а отже під час здійснення зазначеної слідчої (розшукової) дії постійно відбувається обмін даними, причому слідчий отримує інформацію як безпосередньо із показань допитуваного, так і в результаті сприйняття його дій і поведінки. В. М. Шевчук зазначає, "допит у самому загальному плані — це цілеспрямований обмін інформацією, при якому допитувач намагається встановити відомі допитуваному обставини, пов'язані з розслідуваною подією" [164, с. 164]. Характерною ознакою інформації в процесі допиту є її динамічність – вона може змінюватися, доповнюватися або відкидатися залежно від різних обставин, пов'язаних із встановленням контакту взаємодіючих суб'єктів, введенням нових даних тощо. Динамічність інформації в процесі допиту показує її зв'язок з тактикою, а інформаційна структура допиту виступає передумовою у визначенні тих ситуацій, які передбачають необхідність використання відповідних тактичних прийомів [171, с. 332]. Інформаційний процес під час допиту є досить динамічним, що зумовлено постійним обміном інформацією між допитуваним і особою, яка здійснює допит. Як наслідок, інформаційна модель, що створюється під час проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії зазнає постійних змін під час її проведення за посередництвом методу реконструкції. Враховуючи те, що предметом допиту є дані, які завжди існували у минулому, можна дійти висновку, що інформаційна модель створюється за допомогою реконструкції. Отже, реконструкція, яка здійснюється

під час допиту має динамічний характер, зумовлений інформаційною сутністю зазначеної слідчої (розшукової) дії.

Ретроспективний характер допиту зумовлений направленістю зазначеної слідчої (розшукової) дії на відтворення обставин, які існували у минулому. Проте, повнота наданої інформації залежить від суб'єктивних характеристик допитуваного (наприклад, розвиненість пам'яті, уважність тощо) та ситуації, що склалася (конфліктній або безконфліктній). З метою здійснення найбільш повної та об'єктивної реконструкції є актуальним використання тактичних прийомів спрямованих на актуалізацію забутого в пам'яті допитуваного. Система тактичних прийомів, спрямована на актуалізацію в пам'яті забутого, може включати: а) постановку нагадуючих питань; б) пред'явлення речових і письмових доказів; в) демонстрацію іншої матеріалізованої інформації; г) використання образотворчих можливостей допитуваного; д) оголошення показань інших осіб; е) допит на місці події [172, с. 143]. Під час надання показань завжди відбувається реконструкція, проте у разі їх неповності або не відповідності матеріалам кримінального провадження, під час допиту може виникнути ситуація, коли є необхідним здійснення актуалізації забутого в пам'яті потерпілого за допомогою використання вищезазначених тактичних прийомів. У даному випадку процес відтворення не порушується, а фактично відбувається доповнення (або заповнення прогалін) у відповідній реконструкції, як наслідок, реальний хід подій, який є предметом допиту, не спотворюється. Тому використання тактичних прийомів, спрямованих на процес реконструкції, є допустимим та має позитивне значення для проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії.

Допит на місці події є одним із найбільш ефективних методів актуалізації забутого в пам'яті потерпілого. В. О. Гусева зазначає, "допит можна провести в тій обстановці, в якій відбувалось злочинне посягання. Це звичайний допит, який проводиться на місці події, в ході якого відбувається повторне сприйняття розслідуваної події та відновлення у пам'яті допитуваного забутих фрагментів події" [155, с. 37]. Результатом застосування зазначеного методу є здійснення

найбільш точної реконструкції, оскільки фактично допит здійснюється на місці, де відбувалися події, що сприймалися допитуваним. Як наслідок, відбувається реконструкція відповідних об'єктів у свідомості особи допитуваного за посередництвом зорового сприйняття місця події, що, в свою чергу, є основою для надання повних і достовірних показань.

Ефективність здійснення реконструкції під час допиту на місці події підтверджується результатами здійсненого нами анкетування слідчих. 75,6 % респондентів відповіли, що проведення допиту на місці події є ефективним. Фактично під час допиту на місці події у свідомості допитуваного відбувається реконструкція обставин, які відбувалися в процесі вчинення кримінального правопорушення. Як наслідок особа, уповноважена на розслідування кримінального правопорушення, має змогу отримати більш точні та об'єктивні показання.

Ефективність проведення допиту на місці події підтверджується результатами проведеного аналізу протоколів здійснення зазначеної слідчої (розшукової) дії. З метою отримання найбільш повної інформації та актуалізації забутого в пам'яті допитуваного, 10,4% фактів проведення допиту здійснюється на місці події. Проведення допиту на місці події надає можливість реконструювати події суспільно небезпечного діяння у свідомості допитуваного, та, як наслідок, отримати більш повні та об'єктивні показання.

Також у певних випадках з метою ефективного проведення допиту є доцільним здійснення реконструкції матеріальної обстановки події. В. Паско-Порис аналізує, реконструкція перебігу подій під час допиту найчастіше використовується в процесі розслідування суспільно небезпечних діянь, обмежених у часі та просторі, наприклад крадіжка зі зломом, підпал. Реконструкція в основному здійснюється на місці події при допиті осіб, які мають негативні почуття стосовно суспільно небезпечного діяння – найчастіше це підлітки та жінки [162, с. 117]. Реконструкція здійснюється на основі інформації та відомостях, які містяться в матеріалах кримінального провадження. В результаті здійснення реконструкції допитуваний має змогу сприйняти

матеріальну обстановку, яка існувала на момент сприйняття ним відповідних об'єктів, більш детально відтворити раніше сприйняті об'єкти у своїй свідомості та, як наслідок, надати більш правдиві, повні та точні показання.

За допомогою розуміння сутності реконструкції, яка має місце під час допиту, є можливим встановлення правдивості чи не правдивості показань, що надаються допитуваним. В. О. Коновалова пише, "метод реконструкції слід також розглядати як один із засобів, що надає можливість особі, яка проводить допит, встановити правдивість показань допитуваного, шляхом відтворення у своїй свідомості відомостей, отриманих під час вивчення матеріалів справи, і співставлення їх з показаннями, які надаються допитуваним. Словесне відтворення обставин справи, відомих свідку, багато в чому залежить від його здатності висловлювати свої думки (загальний рівень його розвитку), а також від виду реконструкції смислового змісту, яка в певній мірі перетворює факти і відомості, що відтворюються. Знання цих фактів допомагає слідчому визначити, яка реконструкція при відтворенні має місце – та, що спотворює зміст сприйнятого або не перекручує його; усвідомити шляхи, що сприяють найбільш правильному словесному вираженню суті відтвореного. Визначення реконструкції досягається в результаті аналізу вільної розповіді свідка, зіставлення його з фактами, встановленими у справі. Правильному словесному вираженню відтворюваного сприяють питання, уточнюючі висловлену думку, що розкривають її зміст" [159, с. 81]. Реконструкція під час проведення допиту відбувається не лише під час відтворення показань, але й в процесі співставлення отриманих фактів і відомостей із матеріалами справи особою, яка здійснює допит. Слідчий під час оцінки даних, отриманих під час допиту, зіставляє їх з ідеальною моделлю скоєння кримінального правопорушення, яка відтворилася у його свідомості, внаслідок аналізу матеріалів справи. Фактично перевірка правдивості показань можлива лише шляхом порівняння отриманих відомостей із моделлю кримінального правопорушення, що утворилася в результаті реконструкції на основі аналізу вже існуючих у справі матеріалів.

Надання завідомо неправдивої інформації має вагомий вплив на повноту та достовірність результатів реконструкції під час здійснення допиту. Тому є важливим врахування суб'єктивних та об'єктивних факторів, які можуть бути підставою для надання неправдивих показань. В. В. Колесніков аналізує, "численні об'єктивні і суб'єктивні фактори у кінцевому підсумку так чи інакше відбивається на повноті й об'єктивності показань. Суб'єктивні фактори обумовлюються: психічним і фізіологічним станом допитуваного: збудження, страх, стомлення, довільність чи не довільність уваги, стан органів зору, слуху і нюху, вади сприйняття кольору" [173, с. 197], стать, вік, наявність залежностей (алкогольна, наркотична) тощо. "До об'єктивних факторів, які впливають на сприйняття події, що спостерігається, треба віднести: час доби, погодні умови і проміжок часу, протягом якого відбувалося сприйняття події" [173, с. 197], вплив з боку інших осіб тощо. О. І. Габро стверджує, "на дачу завідомо неправдивих показань впливає процесуальне становище особи допитуваного. Допитуваний умисно надає неправдиві показання з метою не допущення відносно нього негативних наслідків" [174, с. 129-130]. Врахування суб'єктивних та об'єктивних факторів, які впливають на особу є основою для боротьби з наданням завідомо неправдивих показань, що в свою чергу має своїм наслідком здійснення найбільш повної та достовірної реконструкції в результаті здійснення допиту. Надання завідомо неправдивих показань спрямоване на умисне спотворення процесу реконструкції з метою приховання існування даних і фактів, що мають значення для досудового розслідування кримінального правопорушення.

Надання допитуваним показань, фактично є реконструкцією відповідних обставин та даних, що існували в минулому. Процес реконструкції завжди супроводжує надання особою показань. Проте, допит є інформаційно-психологічним процесом, а отже, під час здійснення зазначеної слідчої розшукової дії є неминучим існування психологічного контакту і впливу. Ю. М. Чорноус зазначає, "застосування психологічного впливу в умовах безконфліктної ситуації є ефективним, а у конфліктній ситуації – стає ускладненим внаслідок протидії учасника" [163, с. 15]. Є важливим визначення

критерія допустимості застосування психологічного впливу та інших прийомів, що обумовлено необхідністю найбільш об'єктивного реконструювання обставин, які підлягають встановленню. "З практичної діяльності слідчого повинні бути виключені прийоми, що засновані на неправдивій інформації або непоінформованості осіб; такі, що припускають використання впливу на психіку людини магнітних бур, екстрасенсорики, гіпнозу, тощо. Будь-який вплив, що містить в собі елементи насильства, не може бути правомірним і допустимим при проведенні допиту. Межа між впливом і насильством полягає у свободі вибору тієї чи іншої позиції при допустимому впливі. Застосування насильства передбачає відсутність альтернативи у виборі поведінки. Психологічний вплив при допиті на відміну від насильства має позитивні якості" [175, с. 73]. Здійснення психологічного впливу не тільки не суперечить характеру діяльності юриста, але й є природним для нього [160, с. 241]. Здійснення впливу на допитуваного має значення для повноти реконструкції обставин, які підлягають з'ясуванню. Психологічний вплив є допустимим під час вчинення допиту, проте під час його здійснення слід враховувати його межу. Під час застосуванню зазначеного впливу, слід враховувати той факт, що є недопустимим створення для допитуваного ситуації без альтернативного вибору поведінки. Під час застосування психічного насильства фактично замість реконструкції обставин, які мають значення для справи, відбувається сугестія, що, в свою чергу є недопустимим, оскільки має своїм наслідком отримання неправдивих відомостей.

За результатами здійсненого аналізу протоколів проведення допиту встановлено, що для актуалізації забутого в пам'яті допитуваного та (або) виявлення і подолання надання неправдивих показань у 12,5% фактів проведення допиту відбувається пред'явлення доказів. За допомогою пред'явлення доказів відбувається реконструкція у свідомості допитуваного обставин, які відбувалися в процесі та результаті вчинення кримінального правопорушення.

Відповідно до результатів здійсненого нами анкетування є необхідним дослідження допустимості реконструювання не існуючого доказу з метою його

пред'явлення допитуваному. 10,9 % слідчих відповіли, що вважають допустимим використання моделі не існуючого в матеріалах справи доказу під час проведення допиту (з метою пред'явлення його допитуваному для отримання показань); 19,2 % зазначили, що це є можливим.

Проблема застосування "слідчих хитростей" [127, с. 45-48] та особливості реалізації реконструкції під час їх застосування є важливою, оскільки може мати своїм наслідком визнання доказу недопустимим. В. Ю. Шепітько поняття "слідчої хитрості" визначає як правомірні та допустимі тактичні прийоми, так і прийоми, які є не допустимими і порушують положення законодавства та етичні норми [127, с. 48]. В результаті дослідження методу реконструкції, можна дійти висновку, що є не допустимим пред'явлення в процесі провадження допиту моделі відповідного об'єкта, який було реконструйовано на основі відомостей, що містяться в матеріалах справи, та якого фактично не має у слідчого (детектива) в якості доказу. Фактично, в зазначеному випадку особа, уповноважена на розслідування кримінального правопорушення, вводить в оману допитуваного, демонструючи йому інший предмет, оскільки по-перше, повне відтворення відповідного об'єкта є неможливим, що зумовлено тотожністю кожного об'єкта самому собі, по-друге, в результаті здійснення реконструкції створюється модель відповідного об'єкта, а не відтворюється оригінал доказу.

В результаті проведеного нами анкетування було встановлено, що 18,0 % слідчих стверджують, що при проведенні допиту виникають ситуації, коли необхідно замість оригіналу доказу (з метою його збереження) пред'явити його реконструйовану модель. Проте це також є недопустимим, оскільки неможливо повністю відтворити будь-який об'єкт та реконструйована модель буде саме моделлю, якою б точною вона не була, а не оригіналом. Під час проведення допиту є недопустимим використання реконструйованої моделі відповідного доказу.

Розуміння особливостей використання методу реконструкції є важливим для ефективного проведення допиту, та, як наслідок, інших слідчих (розшукових) дій. В. О. Коновалова зазначає, допит є основою для проведення інших слідчих

(розшукових) дій. Наприклад, реалізація пред'явлення для впізнання неможлива без попереднього проведення допиту, який, в свою чергу, є одним із обов'язкових елементів алгоритму проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії. Ідеальна модель відповідного об'єкта, яка формується у свідомості слідчого внаслідок здійснення реконструкції на основі відомостей, отриманих в результаті допиту, є основою для здійснення пред'явлення для впізнання. Допит дозволяє з'ясувати докладно прикмети зовнішності людини, яка згодом може бути пред'явлена для впізнання. При пред'явленні особи для впізнання велике значення мають показання, дані свідком чи потерпілим при первинному допиті [176, с. 172-174]. "Уявна модель об'єктів, які буде надано для впізнання формуються у свідомості слідчого, саме шляхом проведення реконструкції на основі відомостей, отриманих під час проведення допиту" [105, с. 151-152]. Реконструкцію слід розглядати не лише як метод підготовки, актуалізації забутого в пам'яті допитуваного, надання допитуваним показань та виявлення особою, що здійснює допит, їх правдивості, але й як результат зазначеної слідчої (розшукової) дії. В результаті допиту відтворюються ознаки відповідних об'єктів та послідовність дій, які мають значення для проведення інших слідчих (розшукових) дій та досудового розслідування взагалі.

З метою ефективного використання результатів проведення допиту є необхідним їх правильна фіксація. Враховуючи динамічний характер допиту, можливість застосування правомірного психологічного впливу, з метою забезпечення реконструювання не лише результатів, але й процесу його здійснення та поведінку учасників, є необхідним врахування особливостей фіксації зазначеної слідчої (розшукової) дії. Ю. М. Черноус аналізує, "до вербальних слідчих (розшукових) дій відноситься допит, у тому числі й раніш допитаних осіб" [177, с. 226]. В. А. Журавель виділяє такі характерні риси фіксації вербальної інформації: "фіксація доказової інформації — це система певних фізичних дій, а не суто розумова процедура запам'ятовування яких-небудь фактів, явищ, процесів; відображення об'єкта фіксації повинно відбуватися тільки у встановлених процесуальних формах; фіксація доказової

інформації здійснюється в межах процедури, передбаченої кримінально-процесуальним законом; фіксація доказової інформації охоплює дії не тільки з відображення самих фактичних даних, але й дії з їх виявлення, оскільки допустимість доказів залежить від допустимості їх джерел, а також допустимості засобів і способів їх виявлення; фіксація доказової інформації передбачає відображення самого процесу засвідчення, тобто його умов, суб'єктів, засобів і способів, що застосовувалися, тощо. Без цього неможливо достатньо повно й об'єктивно оцінити результати фіксації" [178, с. 34]. "Під час здійснення допиту фіксуванню підлягають не лише відповіді допитуваного, але й запитання та порядок їх ставлення" [179, с. 933-934]. Фіксація інформації є однією із ключових стадій допиту, оскільки надає можливість зафіксувати не лише відтворені у показаннях обставини справи, але й процес здійснення зазначеної слідчої (розшукової) дії, що, в свою чергу, надає можливість для подальшої реконструкції процесу проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії з метою вирішення питання про допустимість доказів, що були отримані в результаті її проведення.

В результаті здійснення аналізу протоколів проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії встановлено, що додатково до протоколу фіксація відбувається за допомогою відеозйомки у 8,3% проведення допиту. Встановлені форми фіксації проведення допиту мають значення для використання результатів проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії, оскільки надають можливість реконструювати не лише результати проведення допиту (відповіді допитуваного), але й процес його здійснення (яким чином були поставлені питання, чи було здійснено психологічний вплив на особу тощо).

Важливим для реконструювання результатів допиту з метою оцінки і використання є фіксація не лише відповідей особи допитуваного, але й запитань, які були поставлені під час здійснення зазначеної слідчої (розшукової) дії. Найбільш ефективною для об'єктивного реконструювання процесу допиту є відеофіксація. Відповідно до статті 104 КПК України, "якщо за допомогою технічних засобів фіксується допит, текст показань може не вноситися до

відповідного протоколу за умови, що жоден з учасників процесуальної дії не наполягає на цьому. У такому разі у протоколі зазначається, що показання зафіксовані на носії інформації, який додається до нього" [42]. Застосування відеофіксації надає можливість, враховуючи поставлені питання, зробити висновок щодо їх правомірності і допустимості, та, як наслідок, встановити чи не було порушено процес реконструкції, що відбувався під час провадження допиту, результати якого зафіксовано в протоколі або за допомогою технічних засобів.

Отже, допит є слідчою (розшуковою) дією, яка має важливе значення для здійснення досудового розслідування, оскільки надає можливість отримати відповідні дані про дії, події та об'єкти, які були сприйняті безпосередньо допитуваним та мають значення для встановлення винних осіб. За своєю сутністю зазначена слідча (розшукова) дія має ретроспективний характер. Це зумовлено її направленістю, а саме надання показань на основі відтворення подій, що завжди відбуваються у минулому відносно процесу реалізації допиту. Як наслідок, здійснення допиту є можливим лише шляхом застосування методу реконструкції.

Реконструкція, яка здійснюється під час допиту, за своєю сутністю має особливий характер. Це зумовлено динамічністю зазначеної слідчої (розшукової) дії. Під час допиту відбувається постійний обмін інформацією між його учасниками, а отже у свідомості слідчого поступово формується модель відповідної події, яка є предметом допиту, що, в свою чергу, постійно доповнюється в процесі спілкування новими деталями.

Реконструкція під час допиту має двоєдину природу, з одного боку вона виступає основоположним методом зазначеної слідчої (розшукової) дії, а з іншого – її результатом. В результаті здійснення допиту слідчий за допомогою реконструкції доповнює вже існуючу у його свідомості модель кримінального правопорушення новими даними та фактами. Зазначений процес є основою для висунення нових припущень та подальшого планування здійснення досудового суспільно небезпечного діяння.

2.4. Використання методу реконструкції під час проведення пред'явлення для впізнання

Метод реконструкції завжди реалізується в процесі здійснення пред'явлення для впізнання, що обумовлено необхідністю у відтворенні певних об'єктів та умов, в яких вони були сприйняті. Проведення пред'явлення для впізнання має своїм наслідком встановлення об'єктів, які особа сприймала раніше і що мають значення для розслідування кримінального правопорушення.

Особливості використання методу реконструкції під час пред'явлення для впізнання були предметом дослідження: Е. Гейзельмана [180], М. М. Єфімова [181], В. О. Коновалової [8], Б. Є. Лук'янчикова [182], Є. Д. Лук'янчикова [182] [183], Дж. Метенько [30], С. Пікулські [78], Л. Д. Удалової [184] [185], Р. Фішера [180], К. О. Чаплинського [186], Н. Л. Швець [187], В. Ю. Шепітька [8] [22] та інших.

"Проведення пред'явлення для впізнання є неможливим без реалізації реконструкції, що зумовлено ретроспективною спрямованістю зазначеної слідчої (розшукової) дії. Під час підготовки та проведення пред'явлення для впізнання діяльність учасників даної слідчої (розшукової) дії спрямована на відтворення у свідомості особи ознак відповідних об'єктів, які були нею сприйняті у минулому" [188, с. 152]. Під час здійснення пред'явлення для впізнання є можливим проведення як ідеальної, так і реальної реконструкції.

Фактично реконструкція є ключовим методом пред'явлення для впізнання. Для найбільш ефективного здійснення пред'явлення для впізнання є актуальним дослідження особливостей реалізації методу реконструкції в процесі підготовки та здійснення досліджуваної слідчої (розшукової) дії.

Пред'явлення для впізнання завжди пов'язане із реконструкцією, оскільки спрямоване на пред'явлення об'єктів, які сприймалися раніше. В. Ю. Шепітько зазначає, під пред'явленням для впізнання слід розуміти "слідчу (розшукову) дію, що полягає в пред'явленні свідкові чи іншій особі об'єкта для того, щоб ця особа могла встановити тотожність або відмінність цього об'єкта від того, який

спостерігався раніше, зберігся в пам'яті і про який давала показання" [44, с. 396]. "Мета пред'явлення для впізнання полягає у тому, щоб установити, чи є об'єкт, що пред'являється, тим самим, який особа, що впізнає, бачила раніше у зв'язку з якими-небудь фактами, що стосуються розглядуваного злочину" [22, с. 645]. В процесі пред'явлення для впізнання особа уявно реконструює об'єкти, сприйняті раніше, та співставляє їх із запропонованими для впізнання, які в свою чергу підбираються за допомогою реконструювання на підставі отриманої інформації про їх ознаки. Попередня реконструкція є основою для уявного зіставлення відтвореного у свідомості образу об'єкта із запропонованими для впізнання предметів та визначення тотожності.

Реконструкція завжди реалізується під час процесу впізнання, що зумовлено його двоскладовою структурою. Є. В. Пряхін пише, "пред'явленню для впізнання характерно два процеси – фіксувальний (засвоєння особою відмінних ознак об'єкта і формування його образу в пам'яті) і упізнавальний (використання цих ознак для ототожнення). Це одна з форм криміналістичної ідентифікації, яка істотно відрізняється від випадків ідентифікації за матеріальними слідами. Зміст пред'явлення для впізнання полягає в тому, що особа оглядає об'єкт і порівнює його з мисленнєвим образом, який у неї зберігся в пам'яті" [189, с. 285-286]. І. П. Осипенко та М. М. Гарига-Грихно аналізують, "підставою для висновку про тотожність порівнюваних об'єктів (тих, які потрібно ідентифікувати, та тих, за допомогою яких проводять ідентифікацію) є збіг загальних та окремих ознак й аргументоване пояснення можливих їх відмінностей. Реконструйована модель раніше сприйнятого об'єкту являє собою уявний образ, який виникає у свідомості людини після сприйняття ознак відповідного предмету" [190, с. 142-143]. Реконструкція передуює процесу ототожнення та здійснюється ще на етапі відтворення ознак об'єкта, який раніше було сприйнято. Результатом реконструкції є уявна модель, яка є ідентифікуючим об'єктом під час здійснення впізнання.

Незалежно від способу пред'явлення об'єкта для впізнання реконструкція завжди реалізовується під час здійснення досліджуваної слідчої (розшукової) дії.

"За способами пред'явлення для впізнання можна виділити: впізнання живих осіб в натурі, шляхом поза візуального спостереження, за відеозображенням, за ходом, за голосом, за фонограмою, за фотографічними зображеннями об'єктів" [191, с. 8]. Незважаючи на спосіб, який застосовується в кожному конкретному випадку, впізнання завжди буде відбуватися за посередництвом реконструкції, шляхом відтворення відповідного об'єкта або процесу та порівняння його із запропонованими для впізнання.

Метод реконструкції починає застосовуватися ще на підготовчому етапі. Під час попереднього допиту особа, уповноважена на здійснення досудового розслідування, реконструює на підставі показань допитуваного ознаки об'єкта, що був сприйнятий раніше. К. О. Чаплинський зазначає, "ефективність та доказове значення результатів упізнання значною мірою залежить від якості проведення слідчим організаційно-підготовчих заходів" [192, с. 157]. Ю. А. Чаплинська пише, "у разі необхідності пред'явлення якої-небудь особи (інших об'єктів) для впізнання свідкові, потерпілому або підозрюваному слідчий спочатку допитує їх про зовнішній вигляд та прикмети цієї особи (інших об'єктів), а також про обставини, за яких особа, яка впізнає, бачила цю особу (інші об'єкти), про що складається протокол. Допит є обов'язковою умовою проведення впізнання. Слідчий повинен запропонувати особі, яка впізнає пригадати якомога більше ознак, що характеризують зовнішні прикмети злочинця" [193, с. 334]. "Якщо особа заявляє, що вона не може назвати прикмети, за якими впізнає особу, проте може впізнати її за сукупністю ознак, у протоколі зазначається, за сукупністю яких саме ознак вона може впізнати особу" [42]. Під час попереднього допиту відтворюються ознаки об'єкта пред'явлення для впізнання, які були сприйняті раніше. Реконструкції підлягає як об'єкт в цілому, так і його окремі ознаки. В результаті зазначеної реконструкції слідчий (детектив) отримує інформацію стосовно об'єкта, який підлягає впізнанню, та ознак предметів, що будуть пред'являтися із основним об'єктом.

Відповідно до результатів здійсненого нами аналізу протоколів проведення пред'явлення для впізнання, з метою реконструкції ознак, яким повинні

відповідати об'єкти, які пред'являються для впізнання разом із об'єктом, який підлягає впізнанню, завжди проводиться попередній допит особи, яка сприймала відповідні об'єкти. Допит оформлюється окремим протоколом, предметом попереднього допиту є дані щодо ознак сприйнятого об'єкта та умов за яких вони були сприйняті. Отримана інформація є основою для реконструювання слідчим (детективом) умов здійснення зазначеної слідчої (розшукової) дії та підбору об'єктів, які будуть пред'являтися для впізнання.

Для здійснення найбільш точної і повної реконструкції ознак відповідного об'єкта є доцільним здійснення попереднього допиту та пред'явлення для впізнання без зволікань у часі. М. М. Єфімов аналізує, "пред'явлення для впізнання необхідно здійснювати без зволікань у часі, що обумовлено можливістю процесу забування вплинути на результат зазначеної слідчої (розшукової) дії. Чим раніше буде проведено пред'явлення для впізнання, тим більш інформативні будуть його результати, у зв'язку з тим, що пам'ять людини з накопиченням інформації втрачає попередню" [181, с. 188]. З метою проведення найбільш повної реконструкції, що, в свою чергу, є основою для ефективної реалізації пред'явлення для впізнання, є необхідним її проведення протягом найменшого проміжку часу відносно події суспільно небезпечного діяння. Доцільно також здійснювати зазначену слідчу (розшукову) дію в умовах, які за своїми основними ознаками найбільш подібні до тих, які існували на момент сприйняття відповідного об'єкта. Наприклад, є ефективним проведення пред'явлення для впізнання безпосередньо на місці вчинення кримінального правопорушення.

Саме в результаті проведення попереднього допиту та, як наслідок, оцінки точності реконструкції ознак відповідного об'єкта, слідчий робить висновок про можливість здійснення впізнання. К. О. Чаплинський зазначає, що "при допиті слідчий повинен враховувати, що запам'ятовуванню, збереженню в пам'яті та відтворенню сприяють такі основні фактори: свідоме запам'ятовування об'єкта; невеликий проміжок часу, що пройшов із моменту сприйняття; нормальний стан організму; вік" [194, с. 228]. Врахування факторів, які впливали на процес

сприйняття відповідного об'єкта, та ознак, що були реконструйовані в процесі попереднього допиту, є необхідним для прийняття рішення про можливість впізнання особою зазначеного об'єкта взагалі. Проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії є можливим за умови, що особа сприймала відповідні ознаки об'єкта в умовах, що дають можливість чітко їх запам'ятати та, як наслідок, найбільш точно реконструювати у своїй свідомості для впізнання.

З метою найбільш повного реконструювання допитуваним ознак сприйнятого раніше об'єкта є доцільним визначення тактичних прийомів, які можуть бути застосовані під час попереднього допиту. Дж. Метенько пише, до зазначених тактичних прийомів можна віднести: актуалізація в пам'яті тих чи інших деталей, за допомогою різних питань, що сприяють відновленню асоціативних зв'язків; постановка уточнюючих, доповнюючих питань; визначення того, чи будуть і які речові та документальні докази, матеріали, можуть бути представлені допитуваному з метою допомогти йому пригадати свої спогади [30, с. 155-156, 160]. Р. Фішер та Е. Гейзельман зазначають, що в якості тактичного прийому, може бути використаний метод когнітивного інтерв'ю, що полягає в пригадування одного із зображених у пам'яті окремої частки інформації, яка викликає пригадування інших [180, с. 321-325]. Застосування зазначених тактичних прийомів спрямоване на забезпечення більш повної реконструкції ознак відповідного об'єкта у свідомості допитуваного. Слідчий в результаті проведення допиту має змогу отримати більше інформації про сприйнятий об'єкт, та, як наслідок, прийняти рішення про можливість та доцільність проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії. Фактично реалізація вказаних тактичних прийомів впливає на процес реконструкції, який відбувається у свідомості допитуваного, та забезпечує більш точне відтворення ознак раніше сприйнятого об'єкта.

Дані, що містяться у матеріалах кримінального провадження та інформація, отримана в результаті попереднього допиту, є основою для прийняття, на підставі попередньої реконструкції, уявної моделі суспільно небезпечного діяння, особою, уповноваженою на здійснення досудового

розслідування кримінального правопорушення, рішення про проведення пред'явлення для впізнання. Є. Д. Лук'янчиков та Б. Є. Лук'янчиков стверджують, "фактичною підставою пред'явлення для впізнання слід розглядати наявність у слідчого відомостей процесуального та непроцесуального характеру, які дозволяють дійти висновку, що особа безпосередньо сприймала певні обставини злочину, запам'ятала їх і може впізнати, якщо побачить знов" [182, с. 48]. В. М. Тертишник пише, "загальна мета пред'явлення для впізнання полягає в отриманні доказів, які являють собою висновок одного з учасників процесу, про результати проведеної ним ідентифікації – тотожність, схожість або відмінність осіб чи об'єктів, представлених для ознайомлення, з ознаками таких об'єктів, що збереглися в його пам'яті. Рішення про можливість встановлення тотожності приймається на основі оцінки відомостей про реконструйовані ознаки об'єкта, який сприймався особою, та інформації, що міститься в матеріалах кримінального провадження (наприклад, щодо умов сприйняття)" [195, с. 251-256]. Прийняття рішення про проведення пред'явлення для впізнання не можливе без здійснення реконструкції ідеальної моделі вчиненого суспільно небезпечного діяння у свідомості слідчого, на основі аналізу наявних у матеріалах кримінального провадження доказів. На етапі прийняття рішення про проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії слідчий вивчає наявні у справі докази та робить висновок про необхідність та можливість проведення впізнання відповідного об'єкта. При підготовці до пред'явлення для впізнання слід враховувати також можливість особи реконструювати (відтворити) у своїй свідомості раніше сприйнятий об'єкт у достатній для співставлення із іншими об'єктами, запропонованими для впізнання, якості, оскільки під час проведення даної слідчої (розшукової) дії ідентифікація об'єкта відбувається у свідомості особи, яка впізнає.

Як на підготовчому етапі, так і в процесі реалізації пред'явлення для впізнання здійснюється не тільки ідеальна (уявна) реконструкція, але й реальна (матеріальна). С. Пікулскі зазначає, матеріальна реконструкція застосовується для створення умов сприйняття запропонованих для впізнання об'єктів. Якщо

середовище, відстань або умови освітлення мають значний вплив на результат впізнання, то досліджувана слідчо (розшукова) дія повинна проводитись в максимально наближених умовах до ситуації, в якій впізнаючий бачив особу або річ [78, с. 180-181]. Матеріальна реконструкція здійснюється з метою максимального наближення умов здійснення пред'явлення для впізнання до тих, які існували під час самого сприйняття. Застосування реконструкції (відтворення освітлення, умов видимості тощо) є умовою отримання більш об'єктивних результатів.

Відповідно до результатів здійсненого нами аналізу протоколів проведення пред'явлення для впізнання реконструкція умов сприймання відповідних об'єктів відбувається у 72,2% випадках проведення пред'явлення для впізнання. Зазвичай реконструюється освітлення та відстань сприйняття відповідного об'єкта. Реконструкція умов сприйняття відповідного об'єкта має своїм наслідком більшу об'єктивність отриманих результатів.

При наявності необхідності та можливості пред'явлення для впізнання може бути реалізовано на місці події, що забезпечує найбільш повну реконструкції умов сприйняття. Ю. А. Чаплинська пише, "впізнання може проводитися як за місцем проведення досудового слідства, так й на місці події, за умови якщо ця обстановка є сприятливою для спостереження та порівняння ознак об'єктів. Здійснення пред'явлення для впізнання на місці події є доречним при необхідності здійснення зазначеної слідчої (розшукової) дії у складних умовах для отримання найбільш правдивих результатів. На місці події реконструюються умови, в яких відбувалося сприйняття відповідного об'єкта, що має своїм наслідком максимальну наближеність умов впізнання до реальних" [193, с. 335]. Реконструкцію можуть підлягати відстань від об'єкта, освітлення, умови видимості, час сприйняття, інші фактори, що впливали на особу, тощо. Здійснення пред'явлення для впізнання на місці події забезпечує найбільш повне реконструювання умов сприйняття відповідного об'єкта. "Повна реконструкція місця і обстановки є неможливою, що зумовлено постійними змінами, які відбуваються в об'єктивній дійсності. Для отримання найбільш об'єктивних

результатів є необхідним реконструювання основних умов, за яких здійснювалося сприйняття відповідного об'єкта (рівень освітлення та його направленість, відстань до об'єкта, місце знаходження особи, яка сприймала об'єкт тощо). Під час підготовки місця проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії особа, уповноважена на розслідування кримінального правопорушення, реалізує як ідеальну, так і матеріальну реконструкцію" [188, с. 154].

Для найбільш ефективного провадження пред'явлення для впізнання слід врахувати фактори, які впливали на особу в момент сприйняття об'єкта. Визначення умов сприйняття відбувається за посередництвом реконструкції шляхом відтворення його процесу на підставі аналізу матеріалів кримінального провадження та показань особи. Фактори, що впливають на особу також мають значення при реконструкції, яка відбувається під час згадування ознак та образу відповідного об'єкта. Л. Д. Удалова зазначає, "зазначені фактори можна поділити на об'єктивні і суб'єктивні. До об'єктивних факторів слід віднести: метеорологічні умови (туман, дощ, снігопад тощо); умови освітленості (повний місяць, міська вулиця в певний час, сонячний день та ін.); тривалість сприйняття; кількість спостережуваних об'єктів; місце спостереження; відстань до об'єкта; ракурс спостереження. Крім того, до об'єктивних факторів слід також віднести деякі спотворення сприйнятого, ілюзії, що виникають при певних умовах не у окремих індивідів, а у людини взагалі, незалежно від його фізіологічних і психічних якостей, внаслідок певних недосконалостей наших органів почуттів і деяких особливих властивостей різних аналізаторів" [184, с. 33]. "До суб'єктивних факторів необхідно віднести: психічний стан людини в момент сприйняття (хвилювання, страх), спрямованість уваги, тривалість сприйняття, фізичний стан (біль, нездужання), стан органів почуттів вибірково до того, що сприймається (зорове, слухове, сприйняття). Також до суб'єктивних факторів можна віднести негативний вплив на особу, яка впізнає, зі сторони особи, яку впізнають" [185, с. 22]. Визначення та оцінка факторів, що впливали на особу, є необхідним не лише для прийняття рішення про здійснення досліджуваної

слідчої (розшукової) дії, але й для підготовки та безпосереднього її проведення. Врахування об'єктивних та суб'єктивних факторів, які впливали на особу, надає можливість визначити чи здатна вона адекватно реконструювати у своїй свідомості ознаки сприйнятого раніше об'єкта та які умові підлягають відтворенню з метою отримання найбільш об'єктивного результату.

Для здійснення найбільш повної реконструкції та, як наслідок, встановлення індивідуальної тотожності, є важливим необхідність у пред'явленні для впізнання додатково з основним об'єктом три додаткових. Відповідно до КПК України, "особа, яка підлягає впізнанню, пред'являється особі, яка впізнає, разом з іншими особами тієї ж статі, яких має бути не менше трьох і які не мають різких відмінностей у віці, зовнішності та одязі. Перед тим як пред'явити особу для впізнання, їй пропонується у відсутності особи, яка впізнає, зайняти будь-яке місце серед інших осіб, які пред'являються (частина 2 статті 228 КПК). Річ, що підлягає впізнанню, пред'являється особі, яка впізнає, в числі інших однорідних речей одного виду, якості і без різких відмінностей у зовнішньому вигляді, у кількості не менше трьох. Особі, яка впізнає, пропонується вказати на річ, яку вона впізнає, і пояснити, за якими ознаками вона її впізнала (частина 2 статті 229 КПК)" [42]. "При груповому пред'явленні об'єктів суб'єкт впізнання порівнює їх не тільки з образом, що зберігся в пам'яті, а й між собою. Це спрямовує процес впізнання на виявлення індивідуальних особливостей об'єкта" [194, с. 229]. При розпізнаванні образів людина не порівнює між собою сусідні об'єкти, а порівнює кожен з них з відображений ним у нього в пам'яті образом [185, с. 11]. Вимога щодо пред'явлення для впізнання додаткових об'єктів зумовлена потребою у встановленні індивідуальної тотожності, а не групової належності. Особа реконструює у своїй свідомості ознаки та образ конкретного об'єкта, який було сприйнято у минулому. Впізнання відбувається шляхом порівняння реконструйованого образу та його ознак із запропонованими схожими між собою варіантами, як наслідок, встановлення раніше сприйнятого об'єкту здійснюється саме за його індивідуальними ознаками.

Пред'явлення для впізнання разом із об'єктом, який підлягає впізнанню, додатково трьох екземплярів не є обов'язковим у разі пред'явлення для впізнання трупа або речей, які не мають аналогів. В цьому випадку реконструкція буде застосовуватися слідчим (детективом) для оцінки результатів впізнання. К. О. Чаплинський зазначає, "кримінально-процесуальний закон, виходячи з моральних та етичних спонукань і небажаності негативних емоцій, які можуть настати у суб'єктів впізнання при огляді декількох трупів, визначає, що труп та його окремі частини пред'являються для впізнання в одному числі" [194, с. 230]. "Якщо інших однорідних речей не існує, особі, яка впізнає, пропонується пояснити, за якими ознаками вона впізнала річ, яка їй пред'являється в одному екземплярі (частина 3 стаття 229 КПК)" [42]. У разі, коли для впізнання пред'являється лише один об'єкт, особа, уповноважена на розслідування кримінального правопорушення, повинна за допомогою реконструювання (відтворення) у своїй свідомості модель об'єкта, ознаки якого стали відомі слідчому в результаті попереднього допиту, оцінити названі особою ознаки за якими вона ідентифікувала відповідний об'єкт та встановити факт впізнання.

Важливим є питання чи допустимо здійснення пред'явлення для впізнання об'єктів, які подібні до відповідного предмету, що має значення для досудового розслідування, або які реконструйовано на основі відомостей, що містяться в матеріалах справи. Відповідно до результатів проведеного нами анкетування слідчих 22,4 % респондентів вважають допустимим реконструювання подібних до предмету, який пред'являється для впізнання, речей, зразків; 15,4% - вважають це можливим. 11,5 % слідчих вважають допустимим пред'явлення для впізнання об'єкта, який змодельовано на основі відомостей, що містяться у матеріалах справи; 23,1 % - вважають це можливим. В результаті реконструкції відтворюється не сам об'єкт, а створюється його модель, отже, фактично для впізнання пред'являється не безпосередньо предмет, а його копія. Якою б точною не була реконструйована модель, є недопустимим пред'явлення для впізнання реконструйованої копії об'єкта, замість оригіналу.

Здійснення особою, яка впізнає, найбільш повної реконструкції відповідного об'єкта є основою для проведення ідентифікації під час пред'явлення для впізнання. Особа, уповноважена на розслідування кримінального правопорушення, у разі існування обґрунтованих припущень щодо можливого психологічного впливу на особу, що впізнає, та, як наслідок, спотворення процесу уявної реконструкції раніше сприйнятого об'єкта може прийняти рішення про пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням. Є. Д. Лук'янчиков та Б. Є. Лук'янчиков аналізують, "пред'явлення для впізнання поза візуального та аудіоспостереження може мати місце у випадках: а) для забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні; б) потерпілі (свідки) не бажають зустрічатися вічна-віч із злочинцем (його прибічниками); в) запобігання психологічного впливу (насилля) на свідків, потерпілих" [182, с. 52]. В. І. Галаган та І. В. Басиста зазначають, "слідчий повинен створити максимально зручні умови для особи, яка впізнає, організувати пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням того, кого впізнають, як слідчу дію і один із видів заходів забезпечення безпеки таким чином, щоб свідок чи потерпілий, який приймає участь у її проведенні, відчував себе максимально захищеним від впливу на нього шляхом погроз, насильства, підкупу та інших видів протидії зі сторони зацікавлених осіб. Комплексне застосування заходів безпеки щодо свідка (потерпілого) з метою посилення їх захисту від впливу зацікавлених осіб, є важливим засобом досягнення зазначеної мети" [196, с. 127]. Психологічний вплив з боку особи, які впізнають, має негативний ефект на процес реконструкції (відтворення) ознак сприйнятого раніше об'єкта, особою, яка впізнає. Тому, з метою виключення зазначеного впливу є доцільним проведення пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням того, кого впізнають, що має своїм наслідком більш повне реконструювання відповідного об'єкта та, як наслідок, отримання об'єктивних результатів зазначеної слідчої (розшукової) дії.

Під час проведення пред'явлення для впізнання процес реконструкції відбувається у свідомості не лише у особи, яка безпосередньо сприймала

відповідний об'єкт та намагається його впізнати, але й у особи, уповноваженої на розслідування суспільно небезпечного діяння. В. Ю. Шепітько та В. О. Коновалова зазначають, "специфіка ідентифікаційного процесу при пред'явленні для впізнання полягає в тому, що він здійснюється у прихованій формі, суб'єктивний характер і непростежувальність якої ускладнюють, а іноді виключають контроль за перебігом її виконання. Сутність ідентифікації в процесі пред'явлення для впізнання полягає в збігу уявного образу запам'ятованої раніше зовнішності з комплексом ознак зовнішності однієї з осіб, пред'явлених для впізнання. Особою, яка здійснює ідентифікацію, в усіх випадках є суб'єкт, що порівнює запам'ятований раніше образ і зовнішність пропонуваніх для впізнання осіб. Інші особи, як видається, не можуть бути суб'єктами, які здійснюють ідентифікацію. ... Існує одна цікава обставина, що наближає слідчого, суддю, оперативного працівника до особи, яка здійснює ідентифікаційну функцію. Нею, зокрема, є те уявлення про зовнішність злочинця, що формується з ознак, які повідомляються потерпілим або свідком. Проте, незважаючи на його чіткість, в окремих випадках воно не має повноти, необхідної для здійснення ідентифікації. Якщо тут і можна говорити про впізнання, то лише як про опосередкований процес" [8, с.159-160]. В процесі впізнання відповідного об'єкта особа, яка впізнає, реконструює у своїй свідомості за ознаками, що були нею сприйняті, відповідну ідеальну модель та співставляє (порівнює) її із запропонованими об'єктами. Реконструювати у достатньому для впізнання обсязі може лише суб'єкт, який безпосередньо сприймав відповідний об'єкт, проте під час впізнання реконструкція також відбувається у свідомості особи, уповноваженої на здійснення досудового розслідування. Зазначена реконструкція відбувається на основі ознак відповідного об'єкта, отриманих слідчим (детективом) в результаті попереднього допиту. Процес відтворення надає можливість особі, уповноваженій на розслідування кримінального правопорушення, оцінити результати проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії, шляхом розуміння можливості особи впізнати відповідний об'єкт за вказаною нею сукупністю ознак.

Пред'явлення для впізнання може бути також двостороннім. В результаті здійсненого нами анкетування слідчих встановлено, що 76,3 % слідчих погодилися із твердженням, що двостороннє пред'явлення для впізнання є ефективним, оскільки в результаті його проведення можна встановити осіб, які мають значення для досудового розслідування. Під час проведення зазначеного різновиду слідчої (розшукової) дії процес реконструкції має свої особливості. К. О. Чаплинський пише, "під час учинення різноманітних суспільно небезпечних діянь злочинці можуть запам'ятати потерпілих, на яких вчинили напад, або свідків, які опинилися неподалік від місця учинення злочину і були його очевидцями. За такої ситуації під час пред'явлення для впізнання свідок або потерпілий може упізнати злочинця, а останній, у свою чергу, також має таку можливість. Слідчий може провести двостороннє впізнання. Виконується двостороннє впізнання двома основними методами. При першому методі спочатку проводиться упізнання однією особою іншою за фотознімками, а потім той, хто впізнає, в якості об'єкта впізнання пред'являється в звичайному порядку особі, яку він упізнав за фотознімком. При іншому методі двостороннього впізнання спочатку застосовується впізнання особи в умовах, що виключають візуальне спостереження нею того, хто впізнає, а потім особа, яка впізнає, пред'являється особі, яку вона упізнала, в звичайному порядку" [186, с. 364-365]. Процес реконструкції під час двостороннього пред'явлення для впізнання, також має двосторонній характер. Фактично у проведенні зазначеного різновиду досліджуваної слідчої (розшукової) дії беруть участь дві особи, які мають відношення до події суспільно небезпечного діяння і безпосередньо її сприймали. Процес відтворення образу раніше сприйнятого об'єкта та співставлення його із запропонованими відбувається у свідомості кожного з учасників двостороннього пред'явлення для впізнання. Проте, у разі необхідності проведення двостороннього впізнання є необхідним правильний вибір методу його проведення, з метою недопущення психологічного впливу та викривлення процесу реконструкції. Для найбільш ефективного здійснення реконструкції у

свідомості учасників двостороннього пред'явлення для впізнання, необхідно виключити (або мінімізувати) психологічний вплив між ними.

Реконструкція завжди реалізується в процесі здійснення повторного пред'явлення для впізнання. За результатами проведеного нами анкетування було встановлено, що 52,6 % слідчих погодилися із твердженням, що є ефективним (надає можливість отримати об'єктивний результат впізнання) проведення повторного пред'явлення для впізнання, з метою усунення недоліків, що впливали на особу, яка впізнає, при первинному проведенні зазначеної слідчої (розшукової) дії. Н. Л. Швець пише, "Повторне пред'явлення для впізнання можливе лише у випадках, якщо: дана слідча дія проводилась у момент, коли особа, котра впізнає, знаходилась у стані тимчасового розладу психіки, зору, слуху, відволікаючої дії болю, що виклика внаслідок події злочину чи іншими обставинами, у зв'язку з чим вона не могла правильно сприймати те, що відбувалося; пред'явлення для впізнання проводилося в умовах, які є гіршими для сприйняття, ніж ті, за яких особа, котра впізнає, сприймала об'єкт вперше. Повторне пред'явлення для впізнання повинно проводитися разом з тими ж об'єктами, з якими проводилося первинне впізнання. Інакше легко здогадатися, який з пред'явлених об'єктів пред'являють для впізнання вдруге" [187, с. 124-125]. Повторне здійснення досліджуваної слідчої (розшукової) дії відбувається за посередництвом процесу реконструкції, що реалізується як під час відтворення (з врахуванням попередніх недоліків) умов первинного здійснення впізнання відповідного об'єкта, так і безпосередньо в процесі провадження повторного пред'явлення для впізнання. "Наприклад, у разі проведення повторного впізнання через погані умови сприйняття (недостатність освітлення) при первинному впізнанні, необхідно відтворити всі елементи обстановки первинного впізнання та покращити освітлення. Під час повторного проведення пред'явлення для впізнання застосовується не лише ідеальна, але й матеріальна реконструкція, яка полягає у матеріальному відтворенні обстановки та об'єктів, які існували під час первинного впізнання" [188, с. 155].

Реконструкцію слід розглядати не лише в якості методу підготовки та проведення пред'явлення для впізнання, але як результат проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії. Для реконструкції подій суспільно небезпечного діяння в процесі розслідування кримінального правопорушення має значення як позитивне, так і негативне або можливе впізнання відповідного об'єкта. О. І. Гарасимів та О. В. Ряшко зазначають, "загальна мета пред'явлення для впізнання полягає в отриманні доказів, які являють собою висновок одного з учасників процесу про результати проведеної ним ідентифікації – тотожність, схожість або відмінність осіб чи речей, представлених для ознайомлення з ознаками, що збереглися в його пам'яті. Значення для досудового розслідування має як позитивний результат впізнання, так і можливий або негативний" [197, с. 83]. Негативний або можливий результат пред'явлення для впізнання сприяє побудові певної версії і дає можливість намітити або доповнити план розслідування. В результаті проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії слідчий (детектив) отримує інформацію щодо факту впізнання або не впізнання відповідного об'єкта в результаті чого, за посередництвом процесу реконструкції, ідеальна модель кримінального правопорушення, яка існує в його свідомості, доповнюється новими фактами та деталями. Навіть при відсутності категоричного результату, можливе впізнання також має значення для процесу розслідування вчиненого суспільно небезпечного діяння, оскільки має своїм наслідком звуження рамок пошуку відповідного об'єкта, шляхом врахування особою, уповноваженою на розслідування кримінального правопорушення, ознак, які були впізнані.

Реконструкція також застосовується в процесі використання результатів пред'явлення для впізнання. Для можливості використання та оцінки процесу здійснення досліджуваної слідчої (розшукової) дії є актуальним здійснення відеофіксації пред'явлення для впізнання. Є. Д. Лук'янчиков аналізує, "серед засобів документування відомостей закон передбачає не лише письмову форму, яка є обов'язковою, але й фотографування, кінозйомку, звуко- і відеозапис... Інколи їх називають додатковими засобами, не зважаючи на те, що вони за

об'єктивністю та повнотою відображення того чи іншого процесу, об'єкта, явища перевершують письмову форму" [183, с. 322]. Відповідно до результатів здійсненого нами аналізу протоколів пред'явлення для впізнання додатково до протоколу фіксація відбувається за допомогою фотозйомки – 80,6%, відеозйомки – 19,4%. Застосування фотозйомки і відеозйомки надає можливість під час оцінки результатів пред'явлення для впізнання уявно реконструювати і дослідити в яких умовах відбувалася досліджувана слідчо (розшукова) дія, які об'єкти були запропоновані, чи було реконструйовано відповідні фактори, що впливали на особу в момент сприйняття тощо.

Отже, реконструкція є ключовим методом пред'явлення для впізнання, що обумовлено його ретроспективним характером. Реконструкція є основою для процесу пізнання, який являє собою відтворення ознак та повного образу об'єкта, який було сприйнято раніше. Реконструкція реалізується на стадії підготовки, здійснення та використання результатів пред'явлення для впізнання.

Процесу ідентифікації під час впізнання завжди передує реконструкція. Так, особа, яка впізнає, спочатку реконструює у своїй свідомості окремі ознаки та цілісний образ відповідного об'єкта та порівнює його із запропонованими для впізнання. Встановлення індивідуальної тотожності відбувається шляхом порівняння реконструйованої уявної моделі із пред'явленими для впізнання об'єктами. Процес реконструкції є основою для здійснення ідентифікації в під час реалізації досліджуваної слідчої (розшукової) дії.

Під час пред'явлення для впізнання здійснюється як ідеальна (уявна), так і матеріальна (реальна) реконструкція. Матеріальна реконструкція спрямована на відтворення умов, в яких було сприйнято об'єкт, який підлягає впізнанню, що має своїм наслідком отримання більш об'єктивних результатів. Реконструюванню можуть підлягати освітленість, відстань, умови видимості тощо. З метою максимально наближення умов до реальних є доцільним здійснення пред'явлення для впізнання на місці події, де відповідний предмет був сприйнятий. Важливим є те, що здійснення повної реконструкції існуючої на момент сприйняття обстановки є неможливим (зумовлено змінами, які постійно відбуваються в

об'єктивній дійсності) та недоцільним. Є необхідним реконструювання виключно тих умов, які безпосередньо впливали на процес сприйняття відповідного об'єкта.

Процес відтворення також відбувається у свідомості особи, уповноваженої на розслідування кримінального правопорушення. Слідчий в результаті проведення попереднього допиту отримує інформацію про об'єкт, які буде підлягати впізнанню. Під час здійснення впізнання він має змогу співставити сформовану ідеальну модель із запропонованими об'єктами, проте слідчий не має достатньої повноти знань для здійснення ідентифікації. Особа, уповноважена на розслідування суспільно небезпечного діяння, може лише оцінювати вибір особи, що впізнає, за ознаками, які нею повідомлені.

2.5. Використання методу реконструкції під час проведення окремих негласних слідчих (розшукових) дій

Проведення повного, об'єктивного і всебічного досудового розслідування кримінального правопорушення без проведення негласних слідчих (розшукових) дій іноді є неможливим, оскільки реалізація відповідних негласних слідчих (розшукових) дій надає можливість отримати дані про вчинене суспільно небезпечне діяння без розголошення відомостей про факт та методи проведення таких дій [42]. Відомості, отримані в результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій, мають вагомим значення для досудового розслідування, що зумовлено необізнаністю осіб, щодо яких проведено зазначені дії, про факт їх реалізації.

Особливості здійснення реконструкції під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій досліджували: В. С. Бабкова [198], Н. О. Гольдберг [199], О. В. Керевич [200], М. В. Корнієнко [201], В. В. Луцик [202], Д. Й. Никифорчук [203], В. М. Плахотіна [204], В. М. Тертишник [201], Д. М. Толпиго [205], В. Г. Уваров [206], В. Ю. Шепітько [44] та інші.

Реконструкція як один із основоположних криміналістичних методів досудового розслідування використовується під час реалізації негласних слідчих (розшукових) дій. Здійснення реконструкції відбувається на стадіях підготовки та проведення зазначених дій, а також використання отриманих результатів. З метою найбільш ефективної реалізації негласних слідчих (розшукових) дій є доцільним дослідження особливостей застосування методу реконструкції під час провадження окремих негласних слідчих (розшукових) дій.

Реалізація методу реконструкції відбувається на етапі прийняття рішення про проведення відповідної негласної слідчої (розшукової) дії. С. Б. Фомін та С. О. Гриненко зазначають, що "процесуальною підставою здійснення негласних слідчих (розшукових) дій є відповідне рішення, прийняте суб'єктом кримінального провадження в межах його компетенції" [207, с. 429]. А. В. Старушкевич аналізує, "особа, яка приймає рішення про проведення відповідної дії, будує модель злочинної діяльності за слідами (наслідками) такої протиправної діяльності, її відображеннями в навколишній дійсності. Побудувавши хоча б в загальних рисах ідеальну модель злочинної діяльності, слідчий сам вирішує яким чином, коли і яким шляхом використати зазначену модель для формування доказів (у кримінально-процесуальному їх розумінні)" [208, с. 248]. Прийняття рішення про реалізацію відповідної негласної слідчої (розшукової) дії є неможливим без реконструювання у свідомості уповноваженої особи ідеальної моделі кримінального правопорушення, яка формується на основі наявних в матеріалах справи відомостей.

Реконструкція також застосовується під час складання клопотання про надання дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової). "У клопотанні зазначаються короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з розслідуванням якого подається клопотання; обставини, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні кримінального правопорушення (п.п. 2, 5, ч. 2 ст. 248 КПК). Слідчий суддя постановляє ухвалу про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, якщо прокурор, слідчий доведе наявність достатніх підстав вважати, що: вчинене кримінальне правопорушення

відповідної тяжкості; під час проведення негласної слідчої (розшукової) дії можуть бути отримані докази, які самостійно або в сукупності з іншими доказами можуть мати суттєве значення для з'ясування обставин кримінального правопорушення або встановлення осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (ч. 3 ст. 248 КПК)" [42]. Метод реконструкції реалізується для обґрунтування підстав та необхідності у проведенні відповідних негласних слідчих (розшукових) дій, шляхом відтворення у клопотанні обставин кримінального правопорушення, які вказують на суттєве значення доказів, що можуть бути отримані в результаті провадження зазначених дій.

Однією із негласних слідчих (розшукових) дій під час проведення якої реалізується метод реконструкції є обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи. Згідно з Інструкцією про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, "обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи полягає в таємному проникненні слідчого чи уповноваженої особи без відома власника чи володільця, приховано, під псевдонімом або із застосуванням технічних засобів у приміщення та інше володіння для встановлення технічних засобів аудіо-, відеоконтролю особи або безпосередньо з метою виявлення і фіксації слідів злочину, проведення огляду, виявлення документів, речей, що мають значення для досудового розслідування, виготовлення копій чи їх зразків, виявлення осіб, які розшукуються, або з іншою метою для досягнення цілей кримінального провадження" [209]. Н. О. Гольдберг пише, під час реалізації зазначеної негласної слідчої (розшукової) дії відбувається "огляд визначених об'єктів, у тому числі з використанням технічних засобів, шляхом таємного проникнення, на підставі ухвали слідчого судді, з метою збирання (виявлення й фіксації) інформації, значимої для забезпечення кримінального судочинства, безпеки суспільства й держави" [199, с. 56]. Під час обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи уповноважена особа проникає у публічно недоступне місце з метою сприйняття нових даних, на основі аналізу яких, за посередництвом реконструкції,

відбувається доповнення раніше сформованої ідеальної моделі кримінального правопорушення новими відомостями.

Метод реконструкції застосовується під час підготовки до здійснення обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи. На стадії підготовки реалізується як ідеальна, так і матеріальна реконструкція. Д. М. Толпиго зазначає, "отримавши дозвіл суду на здійснення обстеження публічно-недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, слідчий (за дорученням оперативний працівник) і оперативно-технічний підрозділ у разі потреби вивчають підходи до об'єкта, де планується обстеження, системи та типи захисних пристроїв, обирають підстави для проникнення в приміщення, з'ясовують інші необхідні дані, визначають тактику зазначеної негласної слідчої (розшукової) дії" [205, с. 150]. Під час підготовки до проведення зазначеної негласної слідчої (розшукової) дії уповноважені особи використовують ідеальну реконструкція шляхом створення, на основі досліджених матеріалів, у своїй свідомості моделі вчиненого суспільно небезпечного діяння, з метою її доповнення в процесі здійснення зазначеної дії. Матеріальна реконструкція на етапі підготовки полягає у створенні відповідних планів, схем публічно недоступних місць, де планується проведення досліджуваної негласної слідчої (розшукової) дії, відтворення ключів для проникнення в будівлі, тощо.

Нерозголошення відомостей про факт та методи проведення зазначеної негласної слідчої (розшукової) дії має своїм наслідком здійснення більш достовірної реконструкції в результаті їх проведення. Д. Й. Никифорчук стверджує, "обстеження публічно-недоступних місць, житла чи іншого володіння особи тісно пов'язується з конфіденційністю. Зазначена негласна слідча (розшукова) дія здійснюється в умовах конспірації форм і методів, до яких вдаються оперативні працівники з метою отримання інформації по виявленню, попередженню, розкриттю і розслідуванню злочинів, що носять таємний характер. ... Конспіративність дозволяє оперативним підрозділам збирати негласно інформацію про ті чи інші протиправні явища, накопичувати її в оперативно-інформаційних системах, аналізувати, готувати до легалізації для

використання в кримінальному судочинстві" [203, с. 90]. Таємне проведення зазначеної негласної слідчої (розшукової) дії має своїм наслідком отримання більш достовірної інформації про вчинене кримінальне правопорушення, оскільки виключає можливість умисної підготовки відповідної особи до її проведення шляхом знищення слідів суспільно небезпечного діяння. Процес реконструкції не спотворюється, що зумовлено дослідженням об'єктів та обстановки, які не були навмисно змінені чи знищені, як наслідок, уповноважена особа отримує достовірні відомості про вчинене суспільно небезпечне діяння.

Під час проведення обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи в деяких випадках є доцільним здійснення матеріальної реконструкції. Д. М. Толпиго аналізує, "під час негласного обстеження допускаються фотографування, копіювання, позначка виявлених об'єктів за допомогою спеціальних хімічних речовин, встановлення технічних засобів аудіо-, відеоконтролю особи. Вилучення або заміна виявлених під час обстеження зразків (предметів) для дослідження допускається у виняткових випадках з дозволу керівника дії" [205, с. 150]. В процесі здійснення зазначеної негласної слідчої (розшукової) дії є можливим у разі необхідності вилучення відповідних об'єктів в якості доказів або з метою забезпечення суспільної безпеки (наприклад вилучення зброї, вибухових речовин, наркотичних засобів, тощо). З метою забезпечення таємності проведення негласної слідчої (розшукової) дії є доцільним використання макетування як різновиду реконструкції для заміни відповідних суспільно небезпечних предметів їх макетами.

Доцільність у використанні матеріальної реконструкції під час проведення зазначеної негласної слідчої (розшукової) дії з метою здійснення макетування підтверджується результатами здійсненого нами анкетування слідчих. 89,1 % респондентів надали відповідь, що вилучення, у разі можливості, суспільно небезпечних об'єктів (зброї, вибухових речовин, наркотичних засобів) та заміни їх безпечними макетами під час обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи забезпечить суспільну безпеку.

З метою здійснення найбільш точної та повної реконструкції, у разі не володіння уповноваженою на проведення зазначеної негласної слідчої (розшукової) дії особою необхідними знаннями є доцільним залучення експерта. В. В. Коваленко та М. О. Яковенко пишуть, "умовами, за яких виникає необхідність залучення спеціалістів до проведення негласних слідчих (розшукових) дій є: наявність потреби застосування технічних засобів для покращення організації і підвищення ефективності негласної слідчої (розшукової) дії; необхідність роз'яснення та надання пояснень з приводу спеціальних питань, які виникають під час проведення негласної слідчої (розшукової) дії шляхом надання усних консультацій або письмових роз'яснень; виявлення, вилучення, фіксація (консервація) доказів та інших матеріальних носіїв криміналістично значимої інформації; отримання зразків для порівняльного дослідження; відсутність спеціальних знань і навичок у слідчого (оперативного працівника) у виконанні певних дій (проникне вилучення електронної інформації тощо); недостатність у суб'єкта негласної слідчої (розшукової) дії вмінь щодо оволодіння прийомами і способами швидкого виконання тієї чи іншої роботи, що вимагає спеціальних знань і навичок (фотографування, конспірації технічних засобів фіксації тощо) та інші ..." [210, с. 204]. На об'єктивність реконструкції впливає залучення спеціаліста під час проведення обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи. Спеціаліст як особа, що володіє спеціальними знаннями, може бути залучений до вивчення та дослідження відповідних об'єктів, їх фіксації та надання консультацій. Уповноважена особа отримує об'єктивну інформацію, що має своїм наслідком здійснення більш детальної та точної реконструкції подій кримінального правопорушення у свідомості зазначеної особи.

Під час проведення обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи є можливим проведення дій експериментального характеру, реалізація яких є можливою лише за посередництвом процесу реконструкції. Г. Гживна зазначає, з метою більш повного пізнання об'єкту огляду є можливим провадження активних дій, спрямованих більш детально

реконструкцію обставин злочинного діяння. Зазначені дії не являють собою інші слідчо (розшукові) дії та здійснюється в рамках огляду [211, с. 22]. Реалізація дій експериментального характеру під час проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії надає можливість більш ефективно дослідити відповідні об'єкти. Наприклад, у разі виявлення сейфу під час обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи було зроблено його вимірювання з метою визначення чи могла в ньому зберігатися зброя, знайдена на місці події. Проведення дій експериментального характеру є можливим за посередництвом реконструкції, оскільки під час їх реалізації особа реконструює відповідну ситуацію, яка підлягає перевірці. Проте, слід зазначити, що експериментальні дії мають не складний характер та не становлять окремої слідчої (розшукової) дії.

Зазначені положення підтверджуються результатами здійсненого нами анкетування слідчих. 86,5 % респондентів погодились із твердженням, що для повного та об'єктивного з'ясування обставин справи є корисним, у разі можливості, здійснення дій експериментального характеру під час обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (наприклад, вимірювання сейфу з метою визначення чи могла в ньому зберігатися зброя, знайдена на місці події).

Метод реконструкції також застосовується під час установлення місцезнаходження радіобладнання (радіоелектронного засобу), що зумовлено ретроспективною спрямованістю зазначеної негласної слідчої (розшукової) дії. "Установлення місцезнаходження радіобладнання (радіоелектронного засобу) є негласною слідчою (розшуковою) дією, що полягає у застосуванні технічних засобів для отримання від мережевої інфраструктури або мобільного кінцевого (термінального) обладнання відомостей про місцезнаходження мобільного кінцевого (термінального) обладнання (точки його підключення до мережі), а в мережі фіксованого зв'язку – даних про фізичну адресу кінцевого пункту мережі, без розкриття змісту повідомлень, що передаються, якщо в результаті проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії можливо встановити обставини, які мають значення для кримінального провадження (ч. 1 ст. 268 КПК)" [42].

Ретроспективний характер зазначеної дії зумовлений її направленістю на отримання інформації, яка відбувалася у минулому, тому отримання уповноваженою особою інформації про місцезнаходження відповідного радіоелектронного засобу є можливим лише за допомогою використання методу реконструкції.

В результаті проведення досліджуваної негласної слідчої (розшукової) дії особа, уповноважена на розслідування кримінального правопорушення, реконструює у своїй свідомості місцезнаходження відповідних радіоелектронних засобів, що в свою чергу є основою для висунення відповідних припущень. В. В. Луцик аналізує, "встановлення місцезнаходження радіоелектронного пристрою можливе як в режимі реального часу, так і в конкретний період минулого. Технічні та програмні засоби операторів стільникового зв'язку дозволяють локалізувати місцезнаходження телефонного апарату з точністю до півсотні метрів, якщо тільки телефонний апарат знаходиться у включеному стані. Під системами позиціонування мобільних абонентів потрібно розуміти сукупність засобів радіомоніторингу (оператора мобільного зв'язку, спеціалізованих підрозділів правоохоронних органів і т.д.) просторового розміщення, координат і характеристик динаміки руху випромінюючого об'єкту в межах зони покриття мобільного зв'язку, з метою ідентифікації мобільного телефону на місцевості, визначення його місцезнаходження та міграції і зони міграції" [212, с. 203-204]. На процес реконструкції уявної моделі суспільно небезпечного діяння та висунення припущень щодо алгоритму його вчинення впливає як позитивний (встановлення наявності відповідних радіоелектронних засобів у конкретний час та місці), так і негативний (спростування наявності відповідних радіоелектронних засобів у конкретний час та місці) результат проведення зазначеної негласної слідчої (розшукової) дії. Реконструювання місцезнаходження радіоелектронних засобів в конкретний момент часу є основою для побудови особою, уповноваженою на розслідування суспільно небезпечного діяння, відповідних слідчих версій.

Можливість реконструювання обставин кримінального правопорушення, перевірки відповідних версій в процесі здійснення установлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу) підтверджується результатами проведеного нами анкетування слідчих. 88,5 % респондентів стверджують, що установлення місцезнаходження радіоелектронного радіообладнання (радіоелектронного засобу), в результаті його проведення, доповнює уявлення про розслідуване кримінальне правопорушення новими деталями. В результаті реалізації методу реконструкції під час здійснення зазначеної слідчої (розшукової) дії уповноваженій на розслідування кримінального правопорушення особі стають відомі нові факти про вчинене суспільно небезпечне діяння.

Реконструкцію слід розглядати не лише в якості методу, що застосовується під час установлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу), але й як результат здійснення зазначеної негласної слідчої (розшукової) дії. "За результатами проведення цієї негласної слідчої (розшукової) дії може бути встановлене місцезнаходження кінцевого обладнання рухомого (мобільного) зв'язку, яке використовується особою, підозрюваною або причетною до вчинення злочину, інших радіовипромінювальних пристроїв, активованих у мережах операторів рухомого (мобільного) зв'язку, тощо" [213, с. 678]. В результаті здійснення зазначеної негласної слідчої (розшукової) дії слідчий отримує інформацію про знаходження відповідного радіообладнання (радіоелектронного засобу), як наслідок виникає можливість доповнення раніше створеної моделі вчиненого кримінального правопорушення новими даними. Фактично результатом установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу є відтворення більш достовірної, повної та об'єктивної моделі вчиненого суспільно небезпечного діяння.

Доповнена в результаті реконструкції ідеальна модель кримінального правопорушення є основою для реалізації інших негласних слідчих (розшукових) дій. В. Г. Уваров зазначає, "дії щодо установлення місцезнаходження радіоелектронного радіообладнання (радіоелектронного засобу) мають скоріше

оперативно-розшуковий ніж кримінально-процесуальний характер. Вони включають оперативно-розшукові методи, пристосовані для отримання здебільшого не доказової, а орієнтовної, розшукової інформації, інформації швидкоплинної, здебільшого необхідної не для доказування, а для затримання підозрюваного, запобігання новим злочинам, забезпечення безпеки правоохоронців під час здійснення операції затримання тощо" [214, 136].

О. В. Керевич аналізує, "установлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу), який використовується окремою особою, як правило, здійснюється для реалізації окремих завдань кримінального провадження, зокрема, забезпечення проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії, як зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, або ж заходів із затримання підозрюваного, обвинуваченого у вчиненні злочину" [200, с. 248]. Реконструйована в результаті проведення установлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу) інформаційна модель є основою для прийняття рішення та проведення інших слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій. На основі отриманих даних уповноважена особа має змогу реконструювати та встановити наявність чи відсутність відповідних осіб на місці вчинення кримінального правопорушення, їх місце перебування, місце де, можливо, можуть зберігатися сліди вчинення суспільно небезпечного діяння.

Реконструкція реалізується під час зняття інформації з електронних комунікаційних мереж. Це зумовлено тим, що особа, уповноважена на розслідування кримінального правопорушення, завжди під час проведення зазначеної негласної слідчої (розшукової) дії ознайомлюється із інформацією, яка була передана під час спілкування, у минулому. "Зняття інформації з електронних комунікаційних мереж полягає в негласному проведенні із застосуванням відповідних технічних засобів спостереження, відбору та фіксації змісту інформації, яка передається особою, а також одержанні, перетворенні і фіксації різних видів сигналів, що передаються каналами зв'язку (знаки, сигнали, письмовий текст, зображення, звуки, повідомлення будь-якого виду)" [209].

Використання відомостей, які стали відомі особі, уповноваженій на розслідування суспільно небезпечного діяння, в результаті проведення зняття інформації з електронних комунікаційних мереж можливе лише за посередництвом процесу реконструкції, що обумовлено перебування об'єкту дослідження у минулому відносно слідчого (детектива).

Використання методу реконструкції під час проведення зазначеної негласної слідчої (розшукової) дії надає можливість відтворити інформаційну сутність розмови між відповідними абонентами. В. Ю. Шепітько зазначає, "зазначена негласна слідча (розшукова) дія передбачає отримання відомостей, які передаються особами каналами зв'язку за посередництвом технічних засобів" [44, с. 282]. М. В. Корнієнко та В. М. Тертишник стверджують, "слідчий (детектив) отримує інформацію, що передається по телефону, мобільними засобами телефонного, електронного чи радіозв'язку, супутникового, лазерного чи іншого пристрою, за допомогою комп'ютерної мережі зв'язку, включаючи засоби Інтернету і комп'ютерної телефонії: IP-телефонії (технологія, що дає змогу використовувати будь-яку IP-мережу як засіб організації та ведення телефонних розмов, передачі зображень та факсів шляхом перетворення звукових сигналів у цифрові, їх стискання, передачу мережею Інтернет і зворотне перетворення в аналогові), e-mail тощо" [201, с. 106]. Дані та відомості, які передаються за допомогою електронних комунікаційних мереж фіксуються та зазначаються у протоколах здійснення зазначеної негласної слідчої (розшукової) дії. Реконструкція є методом дослідження даних, встановлених в результаті зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж.

Для найбільш точного і повного реконструювання ідеальної моделі кримінального правопорушення за даними, отриманими під час здійснення зазначеної негласної слідчої (розшукової) дії, є необхідною ідентифікація суб'єктів, дані спілкування яких було зафіксовано. В. С. Бабкова зазначає, "у конкретному випадку зняття інформації з електронних комунікаційних мереж необхідно забезпечити повну ідентифікацію особи. Проте зробити це лише за допомогою ідентифікації певного телекомунікаційного обладнання неможливо.

У такій ситуації завжди залишається імовірність того, що телекомунікаційне обладнання використовував не особисто підозрюваний, обвинувачений, навіть якщо на належність йому такого обладнання вказують матеріали справи, а інша особа" [198, с. 73]. В. М. Плахотіна пише, "для ідентифікації людини за голосом, ототожнення звукозаписних апаратур і перевірки дійсності фонограми проводиться фоноскопична експертиза, предметом дослідження якої є фонограма. Експертно-криміналістичне дослідження фонограм включає вивчення звукової інформації, носіїв запису, апаратури і пристосувань, за допомогою яких здійснюється процес запису" [204, с. 261]. В. Г. Уваров аналізує, "використанню для доказування матеріалів звукозапису телефонних розмов має передувати експертиза матеріалів і засобів звукозапису яка може дати відповіді на такі питання: кому з числа перерахованих осіб належать окремі вислови, що містяться на фонограмі: чи є голос, зафіксований на фонограмі, голосом конкретної особи: чи зазнавала змін ця фонограма; чи мають місце ознаки монтажу фонограми; які є ознаки механічного й електронного монтажу фонограми; чи велась зафіксована на фонограмі розмова телефоном тощо" [206, с. 123]. Ідентифікація осіб, стосовно яких було проведено зняття інформації з електронних комунікаційних мереж, є необхідною умовою визнання зібраних доказів допустимими. Ідентифікація особи може бути здійснена за допомогою проведення експертизи звукозаписів. З метою здійснення найбільш повної і об'єктивної реконструкції подій кримінального правопорушення є необхідним встановлення осіб, які передавали відповідну інформацію.

Необхідність у здійсненні ідентифікації з метою точної реконструкції подій суспільно небезпечного діяння підтверджується результатами проведеного нами анкетування слідчих. 94,2 % респондентів відповіли, що важливим є встановлення конкретної особи (ідентифікація особи), спілкування якої підлягає фіксації, за її телефонним номером або ІМЕІ перед проведенням зняття інформації з електронних комунікаційних мереж.

Зняття інформації з електронних комунікаційних мереж має вагомий інформаційний потенціал, оскільки надає можливість відтворити в ідеальній

моделі кримінального правопорушення, яка сформувалася у свідомості слідчого (детектива), значну кількість деталей. В. В. Луцик зазначає "за своєю правовою природою зняття інформації з електронних комунікаційних мереж можна розподілити на два види: контроль за телефонними розмовами, що полягає в негласному проведенні із застосуванням відповідних технічних засобів, у тому числі встановлених на електронних комунікаційних мереж, спостереження, відбору та фіксації змісту телефонних розмов, іншої інформації та сигналів (SMS, MMS, факсимільний зв'язок, модемний зв'язок тощо), які передаються телефонним каналом зв'язку, що контролюється; зняття інформації з каналів зв'язку, що полягає в негласному одержанні, перетворенні і фіксації із застосуванням технічних засобів, у тому числі встановлених на електронних комунікаційних мереж, у відповідній формі різних видів сигналів, які передаються каналами зв'язку мережі Інтернет, інших мереж передачі даних, що контролюються. Слідчий (детектив) може отримати відомості про час і тривалість телефонних переговорів абонента, а також про номери абонентів, з якими здійснювалося з'єднання (як вхідні, так і вихідні з'єднання), дані про місцезнаходження абонента або користувальницького обладнання у конкретний час тощо" [202, с. 501]. За допомогою методу реконструкції слідчий (детектив) має можливість доповнити існуючу ідеальну модель суспільно небезпечного діяння новими даними про час і тривалість розмов, місцеперебування відповідної особи, її контакти, наміри тощо. На достовірність отриманих даних та процес реконструкції впливає також таємність проведення зняття інформації з електронних комунікаційних мереж. Нерозголошення відомостей про факт та методи проведення зазначеної негласної слідчої (розшукової) дії виключає можливість спотворення даних, що передаються за допомогою транспортних телекомунікаційних мереж, відповідною особою.

Метод реконструкції також застосовується під час зняття інформації з електронних інформаційних систем. В процесі зняття інформації реалізується "пошук, виявлення і фіксація відомостей, що містяться в електронній інформаційній системі або їх частин, доступ до електронної інформаційної

системи або її частини, а також отримання таких відомостей без відома її власника, володільця або утримувача (ч. 1 ст. 264 КПК)" [42]. В результаті здійснення зазначеної негласної слідчої (розшукової) дії слідчий (детектив) отримують доступ до файлів, створених раніше особою, стосовно якої здійснюється зняття інформації з електронних інформаційних систем. Як наслідок особа, уповноважена на розслідування кримінального правопорушення, має змогу реконструювати алгоритм вчинення відповідного суспільно небезпечного діяння.

Реконструкція може застосовуватися відносно файлів, які є об'єктами дослідження і фіксації під час провадження зазначеної негласної слідчої (розшукової) дії. В. І. Говоруха та В. А. Степанов аналізують, "зняття інформації з електронних інформаційних систем або їх частин може здійснюватися, як шляхом безпосереднього фізичного доступу до них фахівцями уповноважених підрозділів правоохоронних органів, так і шляхом програмного проникнення. Негласне зняття інформації з засобів електронно-обчислювальної техніки полягає у застосуванні технічних засобів із великими ресурсами оперативної та довгочасної пам'яті, яка забезпечує повне копіювання інформації із жорсткого диску (дисків) та інших електронних носіїв інформації підозрюваного, обвинуваченого" [215, с. 70-71]. В. В. Луцик пише, "у протоколі негласної слідчої дії підлягають відображенню такі відомості: в пам'яті якого пристрою виявлено віртуальні сліди; кому належить пристрій; чи має пристрій вихід в мережу Інтернет, інші телекомунікаційні або локальні мережі; яка оперативна система функціонує на пристрої, в яких файлах виявлені сліди втручання, які саме; коли файл був створений, змінений, відкривався востаннє" [216]. В процесі реалізації зняття інформації з електронних інформаційних систем уповноважена на його проведення особа підключається (безпосередньо або шляхом програмного проникнення) до відповідної системи і отримує доступ до всіх файлів, що в ній зберігаються. Особі стає відома інформація не лише про зміст файлів, а також хронологія їх створення та змін. Також в деяких випадках є можливість відтворення раніше видалених даних з метою їх вивчення. Під час проведення

зазначеної негласної слідчої (розшукової) дії може відбуватися не лише реконструкція спрямована на доповнення ідеальної моделі кримінального правопорушення, що існує у свідомості слідчого (детектива), але й реконструкція відповідних файлів, які є об'єктами дослідження в процесі провадження зняття інформації з електронних інформаційних систем.

Застосування зазначеної негласної слідчої (розшукової) дії надає можливість реконструювати обставини справи, що підтверджується результатами здійсненого нами анкетування слідчих. 20,5 % респондентів погодилися із тим, що на основі отриманих в результаті проведення зняття інформації з електронних інформаційних систем даних є можливим відтворення алгоритму вчинення кримінального правопорушення. 76,3 % зазначають, що можливо відтворити обставини кримінального правопорушення використовуючи результати проведення зняття інформації з електронних інформаційних систем разом із раніше встановленими даними, що містяться в матеріалах кримінального провадження.

Використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій відбувається за посередництвом процесу реконструкції, це зумовлено тим, що зазначені дії реалізуються у минулому відносно моменту дослідження їх результату. З метою ефективного застосування результатів негласних слідчих (розшукових) дій є необхідним правильна фіксація їх проведення у відповідних протоколах. "За результатами проведення негласної слідчої (розшукової) дії складається протокол, до якого в разі необхідності долучаються додатки (ч. 1 ст. 252 КПК)" [42]. "Періодичність складання протоколів залежить від виду негласної слідчої (розшукової) дії, терміну її проведення (одномоментно чи упродовж часу), від доручення слідчого, прокурора, але в будь-якому випадку безпосередньо після отримання фактичних даних, які можуть використовуватись як докази для встановлення місця перебування особи, що розшукується, про кожний випадок огляду, виїмки, дослідження матеріалів про результати негласної слідчої дії тощо. ... До протоколу долучаються додатки, якими можуть бути: спеціально виготовлені копії, зразки об'єктів, речей і документів, письмові

пояснення спеціалістів, які брали участь у проведенні відповідної дії, стенограма, аудіо-, відеозаписи, фототаблиці, схеми, зліпки, носії комп'ютерної інформації та інші матеріали, які пояснюють зміст протоколу. Фіксація результатів негласної слідчої (розшукової) дії повинна здійснюватись таким чином, щоб завжди була можливість експертним шляхом встановити достовірність цих результатів" [209]. З метою здійснення найбільш точної та повної реконструкції процесу проведення негласних слідчих (розшукових) дій та ефективного використання результатів їх проведення є необхідним здійснення правильної фіксації у протоколі процесу та результатів здійснення зазначених дій. Важливим елементом процесу фіксації є додатки до протоколу, за їх допомогою легалізуються матеріали, що були вилучені під час реалізації негласних слідчих (розшукових) дій, аудіо-, відеозаписи процесу їх здійснення тощо. Правильна і всебічна фіксація надає можливість реконструювати, з метою дослідження, як результати провадження негласних слідчих (розшукових) дій так і процес проведення зазначених дій, що є основою для визнання доказів допустимим та їх об'єктивної оцінки.

Отже, метод реконструкції застосовується під час проведення окремих негласних слідчих (розшукових) дій, що зумовлено їх спрямованість на встановлення та фіксацію відповідних фактів та відомостей, які існували у минулому та мають значення для здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень. Реалізація реконструкції відбувається на етапах підготовки, провадження та використання результатів проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Однією із ключових ознак, що впливає на об'єктивність реконструкції, яка реалізується після проведення негласних слідчих (розшукових) дій є конфіденційність їх проведення. Нерозголошення відомостей про проведення зазначених дій має своїм наслідком необізнаність особи, стосовно якої вони здійснюються щодо їх провадження. Суб'єкт не вчиняє дій, спрямованих на приховання або спотворення відповідних файлів або відомостей, як наслідок, в результаті реконструкції слідчий (детектив) отримує об'єктивні відомості про вчинене суспільно небезпечне діяння.

Під час проведення обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи реалізується як ідеальна, так і матеріальна реконструкція. Ідеальна реконструкція застосовується на етапах підготовки (шляхом аналізу матеріалів кримінального провадження з метою визначення обставин, які необхідно встановити), провадження (в процесі доповнення раніше сформованої уявної моделі новими даними) та використання результатів (висування на основі отриманої інформації нових припущень) зазначеної негласної слідчої (розшукової) дії. Матеріальна реконструкція полягає у створенні схем, планів відповідних приміщень, відтворення ключів для обходу системи охорони тощо. Також допустимим є створення макетів суспільно небезпечних предметів (зброї, вибухових речовин, наркотичних засобів та інших) з метою заміни за допомогою них оригіналів під час реалізації зазначеної негласної слідчої (розшукової) дії.

Реконструкція здійснюється при проведенні дій експериментального характеру під час обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи з метою перевірки відповідних припущень. Зазначені дії є не складними, тому не становлять окремої слідчої (розшукової) дії, проте їх реалізація є можлива лише за допомогою методу реконструкції шляхом співставлення існуючих відомостей із відповідними даними. Наприклад, вимірювання розмірів знайденої потайної схованки для встановлення можливості розміщення у ній відповідної зброї.

Метод реконструкції застосовується під час установлення місцезнаходження радіобладнання (радіоелектронного засобу). За результатами проведення зазначеної негласної слідчої (розшукової) дії слідчий (детектив) отримує інформацію про місце знаходження особи, а отже має змогу на основі реконструйованих даних зробити відповідні припущення щодо місця перебування предметів злочинного посягання, співучасників, знарядь тощо. Використання результатів установлення місцезнаходження радіобладнання (радіоелектронного засобу) є можливим лише шляхом реконструювання

відповідних відомостей у сформовану раніше модель суспільно небезпечного діяння.

Реалізація зняття інформації з електронних комунікаційних мереж, також є неможливим без застосування методу реконструкції. Це зумовлено тим, що слідчий (детектив) ознайомлюється із змістом спілкування відповідних осіб, яке завжди відбувається у минулому відносно нього. Дослідження та використання отриманих даних є можливим лише за посередництвом процесу реконструкції.

Особливості реалізації реконструкції під час зняття інформації з електронних інформаційних систем зумовлені сутністю зазначеної негласної слідчої (розшукової) дії, а саме її направленістю на отримання із відповідних систем файлів та даних, які було створені у минулому, шляхом безпосереднього або програмного проникнення. Враховуючи рівень сучасної техніки є можливим не лише ознайомитися із відповідним файлом, але й реконструювати знищені файли, які мають значення для досудового розслідування, шляхом їх відновлення.

Висновки до 2 розділу

1. Реконструкція, як криміналістичний метод, є основою для проведення огляду місця події, оскільки ідеальна модель вчиненого кримінального правопорушення відтворюється у свідомості особи, уповноваженої на розслідування кримінального правопорушення, поступово впродовж здійснення огляду. В процесі провадження зазначеної слідчої (розшукової) дії уявна модель вчиненого злочинного діяння, яка формується у свідомості слідчого (детектива), доповнюється новими фактами та даними на основі аналізу і синтезу отриманої інформації, шляхом використання методу реконструкції.

2. Є ефективним під час огляду місця події, з метою його найбільш повного та об'єктивного дослідження, після фіксації місць розташування об'єктів, які мають значення для здійснення досудового розслідування, провадження дій експериментального характеру, які не становлять собою окремої слідчої (розшукової) дії.

3. Встановлено необхідність доповнення положень статті 237 КПК України частиною 8 у такій редакції "Під час проведення огляду місця події, після здійснення фіксації місця розташування необхідних об'єктів, з метою найбільш повного з'ясування обставин справи, слідчий, прокурор або за їх дорученням залучений спеціаліст мають право здійснювати дії експериментального характеру, які не являють собою окремої слідчої (розшукової) дії, про факт, хід та результати проведення яких вносяться відомості до протоколу проведення огляду місця події".

4. Вагомий інформаційний потенціал огляду місця події зумовлений тим, що під час провадження зазначеної слідчої (розшукової) дії особа, уповноважена на розслідування кримінального правопорушення, безпосередньо сприймає частину обстановки, в якій відобразилися сліди, які утворилися шляхом взаємодії між суспільно небезпечним діянням і об'єктивною дійсністю. Важливим також є те, що сприйняття слідчим слідів кримінального правопорушення відбувається з меншим проміжком часу між самою подією і оглядом, ніж під час провадження інших слідчих (розшукових) дій. Встановлені особливості мають значення для проведення реконструкції під час здійснення огляду місця події та, як наслідок, свідчать про великий інформаційний потенціал зазначеної слідчої (розшукової) дії.

5. Проведення слідчого експерименту не можливе без застосування реконструкції. Під час реалізації зазначеної слідчої (розшукової) дії відбувається реконструюється модель, яка досліджується в процесі провадження слідчого експерименту. Реконструювання обстановки та умов, які існували в момент вчинення кримінального правопорушення, відбувається на основі аналізу даних, які були отримані в результаті проведення інших слідчих (розшукових) дій та містяться в матеріалах справи.

6. З метою ефективного проведення слідчого експерименту та отримання об'єктивних результатів відтворюється не вся обстановка вчинення відповідних дій або існування явищ, що підлягають дослідженню, а лише та її частина, яка необхідна для здійснення досліду. Це зумовлено неможливістю та не

доцільністю повного реконструювання обстановки вчинення кримінального правопорушення.

7. Однією із форм реалізації матеріальної реконструкції під час провадження слідчого експерименту є макетування, яке полягає у створенні моделі відповідного об'єкта, реальне застосування якого є неможливим або недоцільним. Необхідність у застосування макетування, зазвичай, виникає у разі неможливості використання певного об'єкта внаслідок змін, що в ньому відбулися, або його використання є небезпечним для учасників зазначеної слідчої (розшукової) дії.

8. Слідчий (детектив) використовує реконструкцію в процесі підготовки до проведення допиту, шляхом відтворення у своїй свідомості на основі дослідження матеріалів справи, ідеальної моделі суспільно небезпечного діяння, яка є основою для визначення процесуального статусу допитуваного, предмету допиту, тактичних прийомів, що підлягають застосуванню тощо.

9. Реконструкція, яка здійснюється під час допиту, за своєю сутністю має особливий характер. Це зумовлено динамічністю зазначеної слідчої (розшукової) дії. Під час допиту відбувається постійний обмін інформацією між його учасниками, а отже у свідомості слідчого поступово формується модель відповідної події, яка є предметом допиту, що, в свою чергу, постійно доповнюється в процесі спілкування новими деталями.

10. Є не допустимим пред'явлення в процесі провадження допиту моделі відповідного об'єкта, який було реконструйовано на основі відомостей, що містяться в матеріалах справи, та якого фактично не має у слідчого (детектива) в якості доказу. Фактично, в зазначеному випадку особа, уповноважена на розслідування кримінального правопорушення, вводить в оману допитуваного, демонструючи йому інший предмет, оскільки повне відтворення відповідного об'єкта є неможливим, що зумовлено тотожністю кожного об'єкта самому собі.

11. Є недопустимим з метою забезпечення безпеки доказу, який міститься в матеріалах справи, пред'явлення в процесі провадження допиту моделі зазначеного об'єкта, яку було реконструйовано на основі відомостей, що

містяться в матеріалах справи. Це зумовлено тим, що неможливо повністю відтворити будь-який об'єкт і реконструйована модель буде саме моделлю, якою б точною вона не була, а не оригіналом. Під час проведення допиту є недопустимим використання реконструйованої моделі відповідного доказу.

12. Проведення допиту на місці події є одним із найбільш ефективних методів актуалізації забутого в пам'яті потерпілого. Результатом застосування зазначеного методу є здійснення найбільш точної реконструкції, оскільки фактично допит здійснюється на місці, де відбувалися події, що сприймалися допитуваним. Як наслідок, відбувається реконструкція відповідних об'єктів у свідомості особи допитуваного за посередництвом зорового сприйняття місця події, що, в свою чергу, є основою для надання повних і достовірних показань.

13. Реконструкція є основою для встановлення індивідуальної totoжності об'єкту, який пред'являється для впізнання. Під час впізнання особа реконструює у свідомості образ раніше сприйнятого об'єкта та порівнює (співставляє) його із запропонованими. Здійснення впізнання є можливим лише за допомогою реконструкції, оскільки сприйняття об'єкта, який має значення для досудового розслідування, завжди відбувається у минулому відносно моменту встановлення (або не встановлення) індивідуальної totoжності.

14. Процес реконструкції також відбувається у свідомості особи, уповноваженої на розслідування кримінального правопорушення. Слідчий в результаті проведення попереднього допиту отримує інформацію про об'єкт, який буде підлягати впізнанню. Під час здійснення впізнання він має змогу співставити сформовану ідеальну модель із запропонованими об'єктами, проте слідчий не має достатньої повноти знань для здійснення ідентифікації. Особа, уповноважена на розслідування суспільно небезпечного діяння, може лише оцінювати вибір особи, що впізнає, за ознаками, які нею повідомлені.

15. Для встановлення можливості особи впізнати відповідний об'єкт є доцільним також врахування суб'єктивних і об'єктивних факторів, що впливали на особу в момент сприйняття.

16. Важливим для впізнання є здійснення реконструкції умов за яких сприймався об'єкт, що має значення для досудового розслідування. Зазвичай реконструюються освітлення, відстань, умови видимості тощо.

17. Реконструкція реалізується під час проведення повторного пред'явлення для впізнання. У разі необхідності проведення даного різновиду пред'явлення для впізнання є необхідним повне відтворення процесу та умов, які існували при первинному впізнанні. Ключовим також є використання тих самих об'єктів, які були запропоновані для впізнання при первинному проведенні зазначеної слідчої (розшукової) дії. Проведення повторного пред'явлення для впізнання є можливим лише з використанням методу реконструкції.

18. Однією із ключових ознак, що впливає на об'єктивність реконструкції, яка реалізується під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій є конфіденційність їх проведення. Нерозголошення відомостей про проведення зазначених дій має своїм наслідком необізнаність особи, стосовно якої вони здійснюються щодо їх провадження. Суб'єкт не вчиняє дій, спрямованих на приховання або спотворення відповідних файлів або відомостей, як наслідок, в результаті реконструкції слідчий (детектив) отримує об'єктивні відомості про вчинене суспільно небезпечне діяння.

19. Під час проведення обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи реалізується як ідеальна, так і матеріальна реконструкція. Ідеальна реконструкція застосовується на етапах підготовки (шляхом аналізу матеріалів кримінального провадження з метою визначення обставин, які необхідно встановити), провадження (в процесі доповнення раніше сформованої уявної моделі новими даними) та використання результатів (висування на основі отриманої інформації нових припущень) зазначеної негласної слідчої (розшукової) дії. Матеріальна реконструкція під час обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи полягає у створенні схем, планів відповідних приміщень, відтворення ключів для обходу системи охорони тощо. Також допустимим є створення макетів суспільно небезпечних предметів (зброї, вибухових речовин, наркотичних засобів та інших)

з метою заміни за допомогою них оригіналів під час реалізації зазначеної негласної слідчої (розшукової) дії.

20. Метод реконструкції застосовується під час установлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу). За результатами проведення зазначеної негласної слідчої (розшукової) дії слідчий (детектив) отримує інформацію про місце знаходження особи, а отже має змогу на основі реконструйованих даних зробити відповідні припущення щодо місця перебування предметів злочинного посягання, співучасників, знарядь тощо. Використання результатів установлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу) є можливим лише шляхом реконструювання відповідних відомостей у сформовану раніше модель суспільно небезпечного діяння.

21. Для забезпечення найбільш точної реконструкції та отримання об'єктивних результатів є необхідним здійснення ідентифікації осіб, стосовно яких здійснюється зняття інформації з електронних комунікаційних мереж. Проведення ідентифікації є можливим за допомогою призначення експертизи звукозаписів. Для здійснення найбільш повної реконструкції є необхідним у легалізації звукозаписів розмов відповідних осіб.

22. Особливості реалізації реконструкції під час зняття інформації з електронних інформаційних систем зумовлені сутністю зазначеної негласної слідчої (розшукової) дії, а саме її направленістю на отримання із відповідних систем файлів та даних, які було створені у минулому, шляхом безпосереднього або програмного проникнення. Враховуючи рівень сучасної техніки є можливим не лише ознайомитися із відповідним файлом, але й реконструювати знищені файли, які мають значення для досудового розслідування, шляхом їх відновлення.

23. З метою ефективного використання результатів проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, шляхом реконструювання відповідних даних у свідомості особи, уповноваженої на розслідування кримінального правопорушення, є необхідним повна та всебічна фіксація

процесу та результатів їх здійснення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій як за допомогою протоколу, так і шляхом використання фото- та відеозйомки.

РОЗДІЛ 3

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ РЕКОНСТРУКЦІЇ У СФЕРІ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ДИДАКТИКИ

3.1. Використання методу реконструкції під час вивчення криміналістики у закладах вищої освіти

З метою ефективного проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень є необхідним здійснення якісної підготовки слідчих (детективів) до практичної роботи у правоохоронних органах. Важливим є не лише засвоєння нових теоретичних знань, але й формування нових навичок та умінь, спрямованих на здійснення досудового слідства.

Дослідження особливостей здійснення криміналістичного навчання є предметом криміналістичної дидактики. В. Ю. Шепітько зазначає, що "криміналістична дидактика досліджує закономірності засвоєння криміналістичних знань, опанування умінь та навичок з криміналістики. Криміналістична дидактика досліджує позитивний вплив на ступінь засвоєння знань, використання роздавального матеріалу, комп'ютерних програм, ділових і рольових ігор, постановки проблемних і ситуаційних завдань, аудіовізуальних лекцій, мультимедійних засобів презентації" [22, с. 165]. Положення криміналістичної дидактики є основою для професійної підготовки слідчих, дізнавачів, детективів, прокурорів та дозволяють, в процесі навчання, засвоїти зазначеним суб'єктам не лише теоретичні положення, але й практичні навички.

Застосування положень криміналістичної дидактики є неможливим без застосування методу реконструкції. Це зумовлено тим, що реконструкція здійснюється як на етапі засвоєння нових знань, так і на етапі їх відтворення та застосування.

Особливості реалізації положень дидактики під час процесу навчання були предметом дослідження: К. В. Бахісл [217], О. Вижга [218], М. В. Даньшина [219], Н. Кайзер [217], Г. Кендзерскої [220], Х. Колецки [221],

В. Е. Курапки [222], І. В. Малафіїк [223], Г. Малевський [222], К. Полак [224], І. Тамале [222], В. Фурманек [225], Є. Чернявської [226], В. Ю. Шепітька [227] та інших. Проте реалізація методу реконструкції під час вивчення криміналістики не була комплексно досліджена. З метою більш ефективного застосування положень криміналістичної дидактики та організації учбового процесу є доцільним дослідження особливостей використання методу реконструкції в процесі навчання.

Процес пізнання за своєю сутністю має ретроспективний характер, оскільки його основою є отримання знань, що існували до моменту їх сприйняття. Є. Чернявська пише, в процесі навчання відбувається реконструкції раніше розроблених положень з метою їх дослідження, вивчення та застосування. Залежно від мети, наявної інформації та ресурсів особа визначає за посередництвом процесу реконструкції, які знання слід застосувати [226, с. 10]. І. Гжегожевська аналізує, на реконструкцію в процесі навчання можуть впливати такі фактори як пізнавальна активність, обстановка, здібності особи тощо [228, с. 41-42]. Процес реконструкції відбувається під час навчання незалежно від того чи сприймає особа готові (раніше розроблені) положення, чи відбувається синтез нових знань на основі вже існуючих. Це обумовлено тим, що засвоєння особою нових знань відбувається за допомогою процесу реконструкції. Шляхом сприйняття нової інформації учень відтворює у своїй свідомості відповідні положення, дані та відомості, які були розроблені у минулому.

Вищезазначені положення підтверджуються результатами здійсненого нами анкетування слідчих. 87,2 % респондентів погодилися із твердженням, що метод реконструкції є основою для криміналістичного дидактичного процесу, оскільки особа ознайомлюється та вивчає положення, які були розроблені раніше (ретроспективний характер процесу навчання).

В процесі навчання реконструкція використовується для побудови моделей, що є об'єктами дослідження під час учбового заняття. В. Ю. Шепітько зазначає, що "заняття з криміналістики зазвичай пов'язані з розробленням їх сценарію, необхідністю моделювання (імітації) ситуацій" [227, с. 15].

Г. Кендзерска пише, розробка сценарію занять у разі моделювання або імітації включає опис ситуації, завдання для студентів, додаткові вказівки та, крім того, запис, а потім збирання необхідних дидактичних засобів та потребує знань теорії та криміналістичної практики. Це трудомістко, тим більше, що у разі роботи студентів у малих групах слід підготувати принаймні кілька різних сценаріїв [220, с. 111]. Фактично під час застосування моделювання (імітації) створюється модель відповідного правопорушення та визначається відповідне завдання, яке підлягає виконанню (складання протоколу, фіксація та вилучення слідів та доказів, побудова слідчих версій). Виконання зазначених завдань є можливим лише за посередництвом методу реконструкції. Реконструкція реалізується як під час відтворення у свідомості студента ідеальної моделі імітованого кримінального правопорушення, так в процесі застосування здобутих раніше знань.

Використання візуалізації застосування відповідних криміналістичних методів та технологій, а також моделювання певних слідчих ситуацій відбувається за допомогою методу реконструкції. В. Фурманек аналізує, застосування методу моделювання в дидактичному процесі пов'язане із реконструкцією відповідних ситуації та вирішення їх на основі здобутих раніше знань. Особа спочатку отримує відповідні знання, що відбувається шляхом реконструювання раніше розроблених положень, а потім використовує їх для розв'язання змодельованого завдання. В результаті моделювання (за посередництвом реконструкції) відповідних задач, спрямованих на практичну реалізацію здобутих раніше знань, забезпечується наочність процесу навчання. [225, с. 23-25]. Наочність, як одна із ознак процесу навчання, полягає в наглядності застосування отриманих криміналістичних знань. Візуалізація застосування криміналістичних методів та засобів відбувається за допомогою реконструкції. Це зумовлено тим, що студент за допомогою використання відповідних засобів реконструює обставини змодельованого кримінального правопорушення.

В процесі проведення практичного заняття або лабораторної роботи студенти досліджують модель відповідного суспільно небезпечного діяння, шляхом реконструкції обставин кримінального правопорушення у свідомості. Злочин для слідчого, детектива, прокурора чи судді – це завжди подія минулого (пізнання відноситься до минулого). Ці особи не можуть безпосередньо сприйняти процес вчинення конкретного суспільно небезпечного діяння, яке потребує розслідування, встановлення його ознак. У зв'язку з цим мислення вважається інструментом пізнання, який є процесом пізнавальної діяльності людини, що характеризується узагальненим і опосередкованим відображенням реальності [165, с. 157]. Н. Кайзер та К. В. Бахісл стверджують, що практичні заняття, з одного боку, надають навички або методи у сенсі практичного виконання експериментів, які провадяться під час процесу навчання, або навчання простим навичкам, з іншого боку, надають можливість дослідження особливостей застосування в складних експериментальних умовах раніше вивчених методів [217, с. 55]. Під час заняття з криміналістики моделюється обстановка найбільш наближена до реальної, таким чином студент має змогу дослідити особливості здійснення ідеальної або матеріальної реконструкції відповідної події на основі отриманих відомостей та деталей. Необхідність у постійній реалізації реконструкції обумовлена тим, що досліджувані події можна дослідити лише шляхом їх уявного або реального відтворення. Це обумовлено тим, що події, що є об'єктом дослідження завжди відбуваються у минулому, як наслідок, їх вивчення є можливим лише за допомогою методу реконструкції.

Метод реконструкції реалізується під час навчання студентів особливостям використання криміналістичних методів під час їх практичної реалізації. Г. Малевський та В. Ю. Шепітько зазначають, що під час вивчення криміналістики розвиваються вміння студентів працювати в робочих групах, самостійно цікавитися новітніми досягненнями різних наук, які можуть бути використані при розслідуванні кримінальних правопорушень, а також навички аналітичного та критичного мислення при виборі відповідної моделі розслідування суспільно небезпечних діянь шляхом правильного застосування прийомів і методичних

вказівок, що використовуються в криміналістиці. Під час практичних та семінарських занять студенти аналізують потребу в конкретних знаннях та проблеми застосування спеціальних знань при розслідуванні злочинних діянь: через формування питань, які підлягають з'ясуванню у конкретних кримінальних провадженнях та (або) судово-медичних експертизах [229, с. 445]. Основою для засвоєння особливостей використання інноваційних технологій, праці в робочих групах, побудови слідчих версій, визначення фактів, які підлягають з'ясуванню під час процесу навчання є метод реконструкції. Це зумовлено тим, що студент має змогу приймати будь-які рішення стосовно змодельованого кримінального правопорушення лише шляхом відтворення у своїй свідомості ідеальної моделі суспільно небезпечного діяння, а також тим, що всі дії, які вчиняються уповноваженою на проведення досудового розслідування особою, спрямовані на доповнення, шляхом реконструкції, зазначеної уявної моделі новими деталями та відомостями, з метою формування найбільш цілісного, об'єктивного та повного уявлення про події вчиненого суспільно небезпечного діяння.

Моделі та умови, створені для заняття, мають бути максимально наближені до реальних, що впливає на процес реконструкції, що відбувається у свідомості студента, та, як наслідок, надає змогу застосувати отримані теоретичні знання на практиці. Г. Малевский, В. Е. Курапка та І. Тамале зазначають, що однією з найважливіших завдань є вміння розвивати критичне та стратегічне мислення, а також творчі здібності: здатність аналізувати практичні ситуації, встановлювати та підтримувати професійні відносини з представниками різних суспільних груп чи професій. Студент має отримати вміння кваліфікувати правову ситуацію та пропонувати сторонам шляхи та засоби її вирішення, вміння правильно використовувати новітні технології у кримінальному розслідуванні; вміння відбирати, систематизувати, аналізувати та оцінювати значущу інформацію криміналістичного змісту [222, с. 23-24]. Запропонована на занятті модель вчиненого кримінального правопорушення та вихідні дані повинні максимально наблизити студента до реальної обстановки, яка виникає під час здійснення досудового розслідування. Всі дії особи під час виконання поставленого завдання

будуть виконуватися за посередництвом реконструкції. Метод реконструкції реалізується на етапах підготовки до проведення відповідних слідчих (розшукових) дій (наприклад, відтворення у свідомості ідеальної моделі кримінального правопорушення на основі наявних у матеріалах справи відомостей і фактів з метою підбору статистів для проведення пред'явлення для впізнання), їх здійснення (наприклад, матеріальна реконструкція обстановки вчинення суспільно небезпечного діяння та дій учасників під час проведення слідчого експерименту) та фіксації (здійснення всебічної, повної та об'єктивної фіксації результатів проведення відповідної процесуальної дії з метою забезпечення відтворення процесу та результатів здійснення зазначених дій у майбутньому, в процесі досудового розслідування та судового розгляду).

Використання інноваційних технологій під час процесу навчання, з метою розуміння особливостей їх практичного застосування, є можливим шляхом реалізації методу реконструкції. В. Ю. Шепітько, В. А. Журавель, Г. К. Авдєєва аналізують, що "серед причин гальмування інноваційних розробок у криміналістиці та впровадження їх у слідчу практику можна назвати недостатність знань співробітників слідчих органів у даній галузі і відсутність можливості їх отримати, професійна деформація або неправильне ставлення до творчих осіб і всього нового, передового та інші" [230, с. 42-44]. Г. Кендзерська пише, однією із тенденцій криміналістики є розвиток криміналістичної інформатики, це зумовлено розвитком комп'ютеризації суспільного життя і глобальної комунікації [231, с. 55]. "На сьогодні основними напрямками використання інформаційних технологій у досудовому слідстві є створення та ведення криміналістичних обліків, побудова суб'єктивних портретів, користування базою законодавства України та іншими базами даних. Різновидом спеціального програмного забезпечення є й автоматизовані інформаційно-пошукові системи (АІПС — комплекси програмних засобів та інформаційних продуктів, призначених для збирання, зберігання, пошуку та надання інформації за запитом користувача)" [232, с. 196-199]. Навички із використання інноваційних технологій, спеціальних комп'ютерних програм для встановлення і

дослідження подій суспільно небезпечного діяння формуються в процесі навчання, шляхом їх використання для реконструкції подій кримінального правопорушення. Використання спеціального програмного забезпечення відбувається шляхом реконструкції, на основі наявних даних, моделі суспільно небезпечного діяння у цифровому вигляді з метою її дослідження (наприклад, побудова та вивчення тривимірної моделі кримінального правопорушення) та (або) визначення обставин, які підлягають встановленню (наприклад, внесення відомостей про кримінальне правопорушення до відповідної бази даних для отримання інформації про типові сліди та обставини зазначеної категорії суспільно небезпечних діянь).

Одним із інноваційних засобів викладання криміналістики та практичного відпрацювання набутих знань та навичок, використання якого відбувається за посередництвом реконструкції, є криміналістичний полігон. В. Ю. Шепітько та М. В. Шепітько зазначають, що робота на криміналістичному полігоні відбувається в умовах максимально наближених до реальних. Студенти під керівництвом викладачів на криміналістичному полігоні виконують завдання практичної направленості: проводять слідчі (розшукові) дії, здійснюють пошук, фіксують та вилучають речові докази, виявляють відбитки пальців, відбитки взуття, сліди транспортних засобів, використання зброї чи вибухівки. Під час роботи на криміналістичному полігоні учні складають протоколи слідчих (розшукових) дій, формулюють запитання до судово-медичних експертів, встановлюють обставини, що підлягають дослідженню тощо [233, с. 45]. "Під час практичних занять студенти закріплюють теоретичні положення відповідної навчальної дисципліни, набувають умінь та навичок їх практичного застосування. Вони проходять у вигляді виконання завдань, вирішення фабул, обговорення дискусійних питань, моделювання ситуацій, проведення ділових ігор, застосування науково-технічних засобів у польових умовах, складання необхідних проектів процесуальних документів" [234, с. 49]. Використання криміналістичного полігону в процесі навчання надає можливість матеріально реконструювати місце вчинення кримінального правопорушення.

Реконструйована модель надає можливість студентам визначити, які навички та (або) технічні засоби їм необхідно використати для виконання поставленого завдання в умовах максимально наближених до реальних. Важливим також є те, що модель, з якою працюють студенти є матеріальною, а не уявною, тому фактично в процесі заняття набуті теоретичні знання реалізуються на практиці. Ідеальна реконструкція під час роботи на криміналістичному полігоні здійснюється в процесі відтворення у свідомості особи раніше здобутих знань для їх застосування, та в процесі уявного реконструювання подій суспільно небезпечного діяння на основі отриманих даних, шляхом доповнення створеної ідеальної моделі новими деталями.

Під час роботи на криміналістичному полігоні реалізується рольова гра, максимально наближена до реальної практичної ситуації, метою якої є реконструювання змодельованого суспільно небезпечного діяння. К. Полак стверджує, що моделювання є формою здійснення ділової гри в дидактичному процесі. Під керівництвом викладача відбувається моделювання майбутньої професійної діяльності студентів. Викладач не лише встановлює умови та мету гри, а також здійснює керівництво та узагальнення її результатів [224, с. 94]. В процесі здійснення лабораторної роботи на криміналістичному полігоні моделюється обстановка реального здійснення досудового розслідування, як наслідок, в створених умовах студент реалізує слідчу діяльність, спрямовану на розслідування кримінального правопорушення. Враховуючи ретроспективний характер досудового розслідування, діяльність студента під час заняття має також ретроспективний характер та спрямована на дослідження обставин, які існували у минулому.

Робота студентів під час практичних та лабораторних занять спрямована на вирішення поставлених викладачем завдань практичної спрямованості. Враховуючи особливості реалізації реконструкції під час здійснення процесу навчання, проведення слідчих (розшукових) дій та слідчої діяльності взагалі є необхідним здійснення викладачем постійного нагляду та контролю за діяльністю студентів в процесі заняття, з метою виправлення помилок під час

провадження ними професійної діяльності та роз'яснення особливостей реалізації криміналістичної техніки та прийомів за посередництвом процесу реконструкції. З метою якісної підготовки студентів до реалізації практичної діяльності є необхідним зменшення кількості студентів у робочих групах, шляхом поділу групи на підгрупи, що має своїм наслідком можливість реалізації більш детального контролю та розбору і аналізу результатів здійснення практичних та лабораторних завдань.

Матеріальна реконструкція застосовується також під час проведення занять з криміналістики та виражається у результатах роботи студентів. Г. Малевський та В. Ю. Шепітько зазначають, що студенти проводять практичну криміналістичну діяльність, де презентують результати використання криміналістичних технік, отримані під час практичних лабораторних занять (пошук слідів, їх дослідження та фіксація), а також протоколи проведених слідчих (розшукових) дій, криміналістичної оцінки злочинних ситуацій тощо [229, с. 430]. Фактично в результаті проведення заняття студентами створюються проекти процесуальних документів, які в матеріальній формі відображаються реконструкцію змодельованого в процесі заняття кримінального правопорушення. Складені проекти документів відображають не лише ідеальну реконструкцію, яка є результатом проведення відповідних слідчих (розшукових) дій, але й матеріальну реконструкцію, яка застосовувалася під час проведення зазначених дій (наприклад, відтворення обстановки вчинення кримінального правопорушення для здійснення слідчого експерименту).

Методи, які використовуються під час проведення практичного заняття з криміналістики, мають ретроспективний характер. О. Вижга виділяє такі методи дидактики: виклад матеріалу, в тому числі із застосуванням відеопоказу, дискусія, робота з текстом, ситуаційний (вирішення відповідних ситуацій), трибуналу (аналіз, оцінка та розгляд змодельованої справи студентами з позиції судді), демонстрації, практичне заняття тощо [218, с. 77-81]. Методи проведення заняття базуються на процесі реконструкції, оскільки їх сутністю є демонстрація, а потім відтворення студентами відповідних криміналістичних прийомів для виконання

поставленого завдання. В процесі виконання, за посередництвом процесу реконструкції, у свідомості особи відтворюються здобуті знання, з метою визначення положень та навичок, які підлягають застосуванню для вирішення конкретної задачі.

Враховання особливостей процесу реконструкції є одним із факторів визначення рівня знань відповідного суб'єкта. І. В. Малафіїк виділяє такі рівні засвоєння знань: "рівень розпізнавання – це такий рівень засвоєння знань, перебуваючи на якому людина не спроможна самостійно відтворити засвоєну інформацію, але може це зробити, спираючись на зовнішню опору, або підказку. Репродуктивний рівень засвоєння передбачає самостійне відтворення засвоєної інформації та застосування знань у типовій ситуації через прикладання засвоєного алгоритму дій до ситуації, аналогічної до типової. Продуктивний рівень ґрунтується на реконструктивній діяльності. Він передбачає самостійне відтворення знань з елементами перетворення, реконструкції, трансформації, а також застосування засвоєного алгоритму дій до видозміненої, але близької до типової ситуації шляхом реконструкції цієї ситуації до виду типової з наступним перенесенням і прикладанням засвоєного алгоритму дій. Творчий рівень передбачає відтворення засвоєного матеріалу з елементами кодування, тобто переведення інформації з однієї мови на іншу, наприклад з вербальної у знаково-символічну, графічну і навпаки, а також застосування знань у нестандартній ситуації" [223, с. 243-244]. Реконструкція, яка відбувається в процесі реалізації набутих знань є показником, що відображає рівень знань відповідної особи. Якщо суб'єкт може відтворити знання лише з використанням підручника або іншу підказку, то рівень знань зазначеної особи є розпізнавальним, як наслідок, самостійна реалізація набутих навичок є неможливою. Якщо особа має змогу самостійно реконструювати отримані знання, а також адаптувати їх до певної ситуації, це свідчить про можливість ефективного застосування здобутих умінь.

Однією з основних дидактичних цілей є формування у студента криміналістичного мислення, формування і застосування якого здійснюється за посередництвом методу реконструкції. В. Ю. Шепітько стверджує, навчання

криміналістика студентів-юристів передбачає розвиток у них творчого мислення, формування навичок у реалізації практичної діяльності, прийняття правильних рішень. Криміналістика – важлива університетська дисципліна, сегмент наукових знань, необхідний для формування особистості юриста та підготовки його до самостійної юридичної практики [235, с. 73]. А. В. Старушкевич аналізує, що "криміналістичне мислення – це процес вирішення проблем у ході діяльності з виявлення, розкриття і розслідування злочину шляхом побудови ідеальної моделі минулої злочинної діяльності за її слідами з використанням правил та засобів побудови адекватної моделі минулої події, розроблених криміналістикою" [208, с. 249]. Формування та реалізація криміналістичного мислення відбувається за допомогою процесу реконструкції. Це зумовлено тим, що знання, поняття та уявлення, які є основою для реалізації криміналістичного мислення формуються у свідомості особи шляхом сприйняття та запам'ятовування відповідних наукових положень, що були розроблені у минулому відносно студента. Застосування криміналістичного мислення залежить від ідеальної моделі кримінального правопорушення, яка формується у свідомості особи, а отже для його реалізації є необхідним за допомогою реконструкції відтворення сутності вивчених наукових положень з метою визначення які знання підлягають застосування для вирішення конкретної практичної задачі.

Криміналістичне мислення реалізується за допомогою процесу реконструкції. А. В. Старушкевич зазначає, що "слідчий (працівник оперативного підрозділу) будує модель злочинної діяльності за слідами (наслідками) такої протиправної діяльності, її відображеннями в навколишній дійсності. Побудувавши хоча б в загальних рисах ідеальну модель злочинної діяльності, слідчий сам вирішує яким чином, коли і яким шляхом використати зазначену модель для формування доказів (у кримінально-процесуальному їх розумінні). Звичайно, не вся криміналістично значима інформація, яка отримана слідчим і використана для побудови ідеальної моделі злочинної діяльності, буде використана для формування доказів, однак чим якісніше і адекватніше слідчий

побудує модель злочинної діяльності і чим реальніше вона буде відповідати минулій події, слідчий буде мати ширше коло можливостей для формування переконливіших доказів у кримінальному провадженні" [208, с. 248]. Реконструйована у свідомості особи модель кримінального правопорушення є основою для прийняття рішень як щодо проведення інших слідчих (розшукових) дій, які, в свою чергу, є основою для доповнення створеної ідеальної моделі, так і для визначення напрямку всього досудового розслідування. Метод реконструкції також застосовується в процесі перевірки отриманих під час проведення відповідної слідчої (розшукової) дії даних, шляхом співставлення їх, за посередництвом реконструкції, із раніше відтвореною ідеальною моделлю кримінального правопорушення. Реконструкція є основою для здійснення криміналістичного мислення, оскільки на основі процесу реконструкції особа отримує відомості про вчинене кримінальне правопорушення, перевіряє отримані відомості та докази, висуває припущення та визначає напрямок реалізації досудового розслідування.

Враховуючи неможливість здійснення криміналістичного мислення без реалізації методу реконструкції є необхідним надання нового визначення зазначеного поняття. Криміналістичне мислення – це мислена діяльність особи, уповноваженої на розслідування кримінального правопорушення, спрямована на вирішення проблем та завдань досудового розслідування, висунення припущень щодо ходу подій вчиненого суспільно небезпечного діяння, перевірки отриманих даних і доказів на основі застосування реконструйованої ідеальної моделі кримінального правопорушення та використання реконструйованих раніше вивчених знань, навичок та наукових положень.

Беручи до уваги направленість криміналістики на практичну реалізацію її положень, слід зазначити, що метод реконструкції застосовується під час підготовки матеріалу, який викладається студентам. М. В. Даньшин пише, "в Україні існує досить цільна та потужна вітчизняна наукова основа для викладення криміналістики на рівні провідних світових стандартів. Ця основа базується на ретельному та всебічному аналізі сучасної практики протидії

злочинності. Велика увага приділяється практичному відпрацюванню тактики слідчих дій, підготовчих і організаційних заходів, що здійснюються у процесі розслідування злочинів, враховується найбільш передовий міжнародний досвід протидії злочинності, удосконалюються тактичні та методичні основи досудового та судового слідства, засади судової експертизи тощо. Викладання криміналістики, це не лише надання студентам знань, щодо основних правил розслідування злочинів, – це й збагачення їх своєрідними синтезуючими відомостями щодо існуючої практики протидії злочинності в сучасних умовах" [219, с. 257-258]. З метою ефективного застосування криміналістичних знань у практичній діяльності є необхідним формування учбового матеріалу із врахуванням національної та міжнародної практики протидії злочинності. Синтез відомостей про зазначену практику відбувається шляхом реалізації методу реконструкції, оскільки його сутність полягає у зборі інформації про актуальні методи, технічні засоби, інноваційні технології та ефективність їх використання в процесі розслідування кримінальних правопорушень шляхом збору інформації про їх використання у практичній діяльності. Як наслідок метод реконструкції надає можливість визначити недоліки використання методів та засобів боротьби зі злочинністю та навчити майбутніх працівників правоохоронних органів їх найбільш ефективному використанню.

Для процесу навчання важливим також є те, що предмет криміналістики є більш широким і не охоплює лише стадію досудового розслідування. Тому під час планування заняття слід враховувати, що здобуті студентами знання будуть використовуватися не лише слідчим (детективом) під час проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень. Г. Малевський пише, можна з упевненістю стверджувати, що криміналістичні методи, прийоми, засоби та рекомендації успішно використовуються у цивільному, адміністративному процесах та інших сферах пізнавальної та практичної діяльності [236, с. 57]. В. Ю. Шепітько зазначає, що криміналістика необхідна всім юристам не залежно від їх профілізації у майбутньому (адвокат, нотаріус, юрисконсульт, суддя). Різним юристам необхідний різний об'єм даних криміналістичної спрямованості.

Основи криміналістики повинні отримати всі майбутні юристи. В подальшому, більш глибокі знання можуть бути отримані представниками окремих юридичних професій під час засвоєння спеціальних криміналістичних курсів [237, с. 53]. Криміналістичне навчання не повинно бути самоціллю, а лише інструментом, яким, в рамках своєї компетенції, повинен користуватися юрист (суддя, прокурор, адвокат), співробітник правоохоронних органів (дознавач, слідчий, детектив) та експерт. Доцільно розробити універсальну програму базового курсу криміналістичних знань для всіх "споживачів", а також впливаючі із неї спеціалізовані програми навчання для різних груп споживачів [236, с. 63].

Х. Колецки аналізує, ефективним також є розроблення спеціалізованих програм післядипломної освіти (наприклад, курс з експертизи документів, для працівників митного контролю, курс реконструкції дорожньо-транспортних подій, курс боротьби з комп'ютерними злочинами тощо) [221, с. 14-15]. З метою ефективного використання положень криміналістики під час провадження різних видів юридичної діяльності є необхідним розроблення в доповнення до загального курсу криміналістики спеціалізованих навчальних програм. Здійснення реконструкції під час провадження кожного виду юридичної діяльності (слідчої, прокурорської, адвокатської, суддівської тощо) має свої особливості, що зумовлено різним процесуальним становищем, повноваженнями та цілями зазначених суб'єктів юридичної діяльності. Наприклад, під час здійснення слідчим (детективом) своєї професійної діяльності може виникнути необхідність у застосуванні макетування як різновиду матеріальної реконструкції, в той час як суддя під час здійснення правосуддя реалізує здебільшого ідеальну реконструкцію шляхом відтворення подій справи, що розглядається, за матеріалами провадження. З метою створення ефективних спеціалізованих навчальних програм, є необхідним врахування особливостей здійснення реконструктивної діяльності під час провадження різних видів юридичної діяльності.

Отже, застосування положень криміналістичної дидактики для забезпечення ефективної реалізації досудового розслідування кримінальних

правопорушень та провадження інших видів юридичної діяльності є можливим лише шляхом реалізації методу реконструкції. Це зумовлено як ретроспективним характером процесу навчання і застосування здобутих навичок та умінь, так і ретроспективною спрямованістю процесу досудового розслідування.

Знання, які надаються студентам викладачами, вже були розроблені раніше і є результатами наукової діяльності, а отже їх сприйняття, засвоєння і запам'ятовування, з метою майбутнього використання є можливим за допомогою використання процесу реконструкції. Засвоєння нових навичок та умінь, тренування в їх практичному застосуванні, також відбувається шляхом реконструювання їх відповідно до прикладу, продемонстрованого викладачем.

Положення криміналістики реалізуються не лише під час досудового розслідування, але й в процесі здійснення інших видів юридичної діяльності. Процес здійснення реконструкції є основою для проведення відповідних видів юридичної діяльності та має певні особливості. Це зумовлено особливістю процесуального становища різних суб'єктів юридичної діяльності (прокурорів, адвокатів, суддів тощо), метою їх діяльності та повноваженнями. Враховуючи міжнародну практику викладання криміналістики, доцільно розробити, окрім загального курсу криміналістики, спеціальні програми для відповідних юридичних професій, враховуючи особливості їх професійної діяльності.

3.2. Інноваційні технології викладання криміналістики в сучасних умовах

Стрімкий розвиток та інноваційні досягнення суспільства мають своїм наслідком видозміну не лише правовідносин, але й злочинної діяльності. Розробка дієвих практичних рекомендацій досудового розслідування, як правило, зумовлена появою нових злочинів, які виникли внаслідок економічних і соціальних перетворень та змін у законодавстві [238, с. 84]. З метою проведення найбільш повного, об'єктивного та всебічного розслідування кримінального

правопорушення є необхідним активне застосування інноваційних технологій у процес розслідування кримінальних правопорушень.

Використання інновацій у викладанні криміналістики були предметом дослідження: Г. К. Авдєєвої [239], В. В. Баранчука [240], О. Ю. Булулукова [241], А. Ветторе [242], А. Гварнієрі [242], М. В. Капустіної [243], В. О. Коновалової [241], М. В. Костенко [244], К. Понто [245], Д. Ранері [246], Ф. Ремондіно [242], С. Сміта [245], В. М. Стратонова [247], Р. Тредіннік [245], В. М. Шевчука [248], М. В. Шепітька [64], В. Ю. Шепітька [239], [64] та інших.

Необхідність у використанні інноваційних продуктів під час викладання та вивчення криміналістики виникає також через підвищення стандартів правозастосовчої діяльності. В. Ю. Шепітько зазначає, що "змінення завдань криміналістики обумовлено не лише трансформацією злочинності, а й запровадженням нових механізмів (європейських стандартів) у практику правозастосування, необхідністю використання криміналістичних знань у різних юрисдикційних провадженнях (кримінальному, цивільному, господарському, адміністративному тощо). В Україні відбуваються процеси реформування органів правопорядку і суду, суттєво змінюється законодавство, запроваджуються електронні ресурси. Розвиток криміналістики та судової експертизи наближається до єдиного європейського простору. Таке наближення обумовлено не лише прагненнями науковців та практиків до запровадження європейських стандартів у діяльність досудового розслідування та суду, а й модернізацією техніко-криміналістичного арсеналу, реальним впровадженням сучасних науково-технічних засобів та технологій" [249, с. 73]. Потреба у використанні інновацій у дидактичному криміналістичному процесі зумовлена не лише наявністю та можливістю використання новітніх досягнень науки і техніки у боротьбі зі злочинністю, але й підвищенням стандартів правозастосовної діяльності.

Використання інноваційних технологій у викладанні криміналістики має своїм наслідком їх реалізацію під час юридичної діяльності уповноваженими суб'єктами, яка обумовлена попереднім вивченням особливостей користування

зазначеними продуктами та набуття практичних навичок з їх застосування. В. М. Стратонов зазначає, що "одна із сучасних проблем, імовірно, полягає в рівні спеціальної підготовки посадових осіб правоохоронних органів, котрі мають втілювати в життя вимоги нових законів. Багато співробітників органів слідства і дотепер не тільки не використовують технічні засоби й інформаційні технології у своїй діяльності, але і недостатньо інформовані про них" [247, с. 86]. М. В. Костенко аналізує, "технічна можливість використання інновацій в розслідуванні залежить від можливості професійної підготовки спеціалістів у відповідній галузі та матеріальних можливостей забезпечення відповідними новітніми засобами... Інновації можуть впроваджуватися і при викладанні криміналістики як дисципліни, застосовуватися на практиці в розслідуванні злочинів різного виду, а також при підготовці професійних кадрів – спеціалістів в різних сферах" [244, с. 195]. Отже, з метою вдосконалення процесу навчання криміналістики та, як наслідок, забезпечення ефективної реалізації інновацій в процесі реалізації правовідносин є актуальним дослідження інноваційних технологій у викладанні криміналістики.

У процесі викладання криміналістики є доцільним застосування саме криміналістичних інновацій, а не криміналістичних інноваційних продуктів. В. Ю. Шепітько та Г. К. Авдєєва пишуть, що "інноваційний процес у криміналістиці і практичній діяльності органів досудового розслідування триває певний період часу, який розпочинається з народження інноваційної ідеї в межах криміналістики і закінчується впровадженням готового до використання інноваційного продукту у практику боротьби зі злочинністю. Цей процес включає поступові, цілеспрямовані етапи, що відрізняються за характером дій, але поєднані однією метою — створенням інноваційного продукту і його впровадженням у практику" [239, с. 16-17]. В. М. Шевчук зазначає, "інноваційний продукт є розробленим і запропонованим для практичного використання, але поки що він не запроваджений і не використовується на практиці... Криміналістична інновація – це розроблені, впроваджені та застосовані на практиці новітні техніко-, тактико-, методико-криміналістичні засоби, що є

результатом науково-дослідних або дослідно-конструкторських розробок, втілених у вигляді нового продукту (продукції), технології, послуги, рішення, які застосовуються кваліфікованими спеціальними суб'єктами у практичній діяльності та спрямовані на ефективне розв'язання криміналістичних завдань, забезпечення оптимізації, підвищення якості та результативності правозастосовної практики й подальшого інноваційного розвитку криміналістичної науки" [248, с. 149-150]. Саме реалізація на практиці є однією з відмінних ознак криміналістичної інновації від інноваційного криміналістичного продукту. У дидактичному процесі слід застосовувати саме криміналістичні інновації, оскільки для студентів важливим є здобуття знань та тренування практичних навичок використання інноваційних продуктів, які вже реалізуються у практичній діяльності.

Вивчення та використання криміналістичних інновацій є можливим лише за посередництвом процесу реконструкції. Це зумовлено тим, що в дидактичному процесі надання нових знань, а також їх застосування відбуваються за посередництвом методу реконструкції, оскільки процес навчання і повторення спрямовані на відтворення раніше розроблених, існуючих і сприйнятих положень криміналістики з метою їх застосування. Отже, є необхідним дослідження особливостей викладання та застосування криміналістичних інновацій з точки зору реалізації методу реконструкції.

Криміналістична техніка є один із розділів криміналістики, який постійно доповнюється криміналістичними інноваціями. Використання інновацій криміналістичної техніки та формування практичних навичок їх застосування є невід'ємною частиною інноваційних підходів викладання криміналістики. В. О. Коновалова та О. Ю. Булукуков стверджують, що "криміналістична техніка як розділ системи криміналістики також має напрями, за якими можливі наукові розробки інноваційних продуктів. Ідеться передусім про появу нових технічних засобів та технологій, які використовує кожна з галузей криміналістичної техніки" [241, с. 34]. В. М. Шевчук зазначає, "успішне й уміле застосування інноваційних засобів криміналістичної техніки забезпечує повноту, точність,

ефективність і результативність розслідування й судового розгляду, сприяє оптимізації цієї діяльності й виконанню основних завдань кримінального провадження" [250, с. 150]. М. В. Капустіна пише, що "науково-технічні засоби є складовою частиною засобів криміналістичного забезпечення" [243, с. 260]. Науковиця аналізує, "під інноваційними технологіями прийнято розуміти упорядковану сукупність масивів інформації про об'єкти й інформаційні технології, у тому числі засоби сучасної комп'ютерної техніки, програмне забезпечення і мережі зв'язку, що забезпечують процеси введення, опрацювання та видачі інформації" [251, с. 692]. Саме криміналістична техніка доповнює практичну діяльність осіб, уповноважених на розслідування кримінальних правопорушень, інноваційними засобами та технологіями, які дозволяють більш повно, точно та детально дослідити та встановити обставини справи, шляхом їх реконструкції (як ідеальної, так і матеріальної) та, як наслідок, більш ефективно здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень. Тому актуальним є дослідження дидактичних особливостей викладання криміналістичних інновацій у процесі підготовки професійних юристів.

Інноваційні підходи викладання криміналістики застосовуються не лише в процесі підготовки осіб, уповноважених на розслідування кримінального правопорушення. Це зумовлено тим, що предмет криміналістики є досить широким і не охоплює лише стадію кримінального провадження, тому є необхідним дослідження дидактичних особливостей викладання криміналістичних інновацій не лише особам, уповноваженим на розслідування кримінальних правопорушень, але й адвокатам, суддям, експертам та іншим. "Застосування засобів криміналістичної техніки пронизує усі види діяльності (слідчу, судову, експертну, прокурорську, адвокатську, детективну, оперативно-розшукову та інші), що враховує тенденцію розширення меж застосування криміналістичних знань у юридичній практиці" [250, с. 150]. Положення криміналістики застосовуються під час реалізації різних видів юридичної діяльності. З метою ефективного дослідження дидактичних особливостей викладання криміналістичних інновацій є необхідним врахування використання

положень криміналістики не лише в процесі здійснення кримінального провадження, але й під час провадження інших видів юридичної діяльності.

Криміналістична реєстрація є розділом криміналістичної техніки, в основі роботи якого лежить метод реконструкції і який постійно доповнюється інноваціями з метою забезпечення найбільш ефективного здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень. В. О. Коновалова та О. Ю. Булукуков щодо розвитку криміналістичної реєстрації зазначають, що "крім створення нових банків інформації інноваційні процеси мають торкнутися й уже існуючих, що буде сприяти їх вдосконаленню з метою швидкого розкриття вчинених кримінальних правопорушень. Криміналістичні інновації тут можуть мати місце у вигляді конструювання та виготовлення технічних засобів та програмного забезпечення для обліку об'єктів-носіїв доказової інформації, а також для здійснення швидкого пошуку їх в базах даних використовуючи окремі ідентифікаційні ознаки об'єктів" [241, с. 34]. В. Ю. Шепітько та М. В. Шепітько зазначають, "під базою даних слід розуміти дані, зібрані у певному порядку, що зберігаються в електронному або іншому вигляді" [64, с. 122]. М. В. Капустіна, Є. Є. Демидова та К. В. Латиш аналізують, "використання криміналістичних баз даних є ефективним, оскільки слідчий під час розслідування аналізує великі масиви інформації. Використання автоматизованих інформаційних систем сприяє оперативному отриманню криміналістично-значущої інформації та її систематизації" [252, с. 565]. Вивчення інноваційних технологій криміналістичної реєстрації надає розуміння особливостей функціонування різних криміналістичних реєстрів, які, в свою чергу, забезпечують, за посередництвом процесу ідеального відтворення (уявної реконструкції), особу, уповноважену на розслідування кримінального правопорушення, інформацією про раніше вчинені злочини (або проступки) типові версії, тактичні прийоми, методики розслідування тощо.

Однією із інновацій, використання якої неможливе без реалізації методи реконструкції, є автоматизовані бази даних. Вони розроблюються з метою забезпечення ефективного реалізації професійної діяльності не лише осіб,

уповноважених на розслідування кримінальних правопорушень, але й прокурора, судді тощо [165, с. 61]. Одним із прикладів інноваційної автоматизованої системи є Автоматизоване робоче місце слідчого (далі АРМ) "Інсайт" [253]. "Наукова інтерпретація Інсайт пов'язана з визнанням вирішального значення для розуміння цього явища – попередньої діяльності, досвіду та поведінки. Термін "Інсайт" було використано для найменування АРМ слідчого" [22, с. 339]. Співробітники кафедри криміналістики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого розробили автоматизоване робоче місце слідчого (АРМ) "Інсайт" (Валерій Шепітько, Галина Авдєєва) [165, с. 61]. Основне призначення АРМ слідчого "Інсайт" – оптимізація роботи слідчих, прокурорів, суддів та адвокатів. "Автоматизоване робоче місце слідчого "Інсайт" використовується в практичній, науковій та навчальній діяльності. Автоматизоване робоче місце слідчого "Інсайт" містить розділи: "Законодавство", "Процесуальні документи", "Слідчі дії", "Криміналістичні методики", "Судові експертизи", "Науково-технічні засоби", "Слідча практика", "Бібліографія", "Словник термінів", "Навчання", "Правоохоронні органи та експертні установи", "Довідкова корисна інформація"" [239, с. 20]. АРМ "Інсайт" надає можливість отримати інформацію щодо практики розслідування відповідних кримінальних правопорушень, особливостей здійснення відповідних слідчих (розшукових) дій, використання науково-технічних засобів, законодавчої регламентації професійної діяльності слідчого тощо. Фактично в процесі використання АРМ відбувається реалізація методу ідеальної реконструкції, оскільки відбувається відтворення знань та досвіду накопиченого раніше. Процесу реконструкції у даному випадку характерна досить значна інформативність, оскільки особа, яка використовує АРМ, отримує відразу різну роду інформацію про суспільно небезпечне діяння, а саме не лише досвід із розслідування зазначених кримінальних правопорушень, але й методологічні рекомендації здійснення досудового розслідування, особливості використання термінів, науково-технічних засобів тощо.

З метою забезпечення реалізації інноваційних підходів у вивченні криміналістики та, як наслідок, ефективного здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень є також необхідним ознайомлення та вивчення особами, уповноваженими на розслідування суспільно небезпечних діянь, особливостей використання криміналістичних баз даних (далі БД) та інформаційно-пошукових систем. Їх прикладами є БД "Практика слідчого" [254] та БД "Слідчий прецедент" [255]. "БД "Практика слідчого" являє собою сукупність декількох тисяч окремих довідок про процеси і результати розслідування в Україні та інших державах злочинів різних категорій (за останні 70 років), про особливості використання криміналістичних засобів і спеціальних знань у кримінальному провадженні ... БД "Слідчий прецедент" являє собою електронну інформаційно-пошукову систему, яка містить більше двох тисяч матеріалів кримінальних проваджень за тяжкими та особливо тяжкими злочинами" [239, с. 20-21]. Пошук інформації та її обробка здійснюється за допомогою комп'ютерів [165, с. 62]. "Обидві БД призначені для використання співробітниками органів правопорядку для побудови слідчих (судових) версій, планування та найбільш ефективного провадження слідчих (судових) дій тощо. Також вони використовуються науковцями і викладачами кафедри криміналістики безпосередньо на практичних заняттях з курсів криміналістики, методики розслідування злочинів та судової експертизи як інтерактивний довідник" [239, с. 21]. Використання інноваційних криміналістичних баз даних у процесі вивчення криміналістики має своїм наслідком здійснення у майбутньому ефективного досудового розслідування, оскільки надає студентам розуміння яким чином можна отримати інформацію про типові ситуації, що склалися в процесі розслідування схожих кримінальних правопорушень. Використання зазначених баз даних відбувається за посередництвом методу реконструкції, оскільки особа, уповноважена на розслідування кримінального правопорушення, з метою співставлення та порівняння обставин справи, яка розслідується, із прикладами бази даних, відтворює у своїй свідомості обставини і розслідуваної події і схожих прецедентів, що існували раніше. Використання баз даних надає

можливість зробити відповідні припущення щодо обставин суспільно небезпечного діяння, яке розслідується, побудувати відповідні слідчі версії та визначити напрямок проведення досудового розслідування кримінального правопорушення.

Необхідність у вивченні особливостей роботи із автоматизованими базами даних, а також використання методу реконструкції під час їх застосування підтверджуються результатами проведеного нами анкетування слідчих. 88,5 % респондентів погодились із твердженням, що є корисним використання автоматизованих баз даних, які містять відомості про розкриті кримінальні правопорушення, типові слідчі версії, докази, криміналістичні методики розслідування, тощо, з метою підвищення ефективності процесу розслідування суспільно небезпечного діяння.

Одним із інноваційних підходів є вивчення особливостей використання сучасного фотороботу. "Портрет зазвичай необхідний при пошуку злочинця, коли є очевидець або жертва злочину, які мали безпосередній візуальний контакт, що дозволяє відтворити зовнішній вигляд злочинця" [64, с. 159]. Співробітниками кафедри криміналістики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого розроблено "метод формування суб'єктивного портрету" [165, с. 64] "RAIPS-портрет" [256]. "Назва корисної моделі "RAIPS-портрет" містить аббревіатуру, яка відповідає таким словам англійської мови: R-Reconstruction (укр. - реконструкція), A - Automatic (укр.- автоматична, I -Identification (укр.- ідентифікація), P - Photos (укр.- фотографії), S-System (укр.- система). ... Спосіб заснований на активізації асоціативної пам'яті очевидця при згадуванні ним образу побаченої особи і фіксації суб'єктивного образу у вигляді фотозображення, що дозволяє складати фотороботи для вирішення завдань розшуку з достатньою подібністю навіть у тих випадках, коли мають місце негативні чинники" [256, с. 1-2]. "Основними характеристиками запропонованого способу складання фоторобота є такі: база даних охоплює картотеку 300 осіб різної статі, національності та віку; невелика тривалість сеансу — до 30–40 хв.; можливість графічного редагування портрету на будь-

якому етапі роботи; схожість суб'єктивного портрета з розшукуваною особою (за словами очевидців) складає 80–85 %" [239, 21]. В результаті використання методу формування суб'єктивного портрету "RAIPS-портрет" реконструюється зовнішній вигляд злочинця, який було сприйнято відповідною особою. Вивчення зазначеного методу особами, уповноваженими на розслідування кримінального правопорушення, є необхідним, оскільки "RAIPS-портрет" має більшу точність та невеликий час складання порівняно з іншими аналогами.

Ефективність застосування "RAIPS-портрет" зумовлена особливостями процесу реконструкції, який відбувається в процесі використання зазначеного методу. "Оператор в діалоговому режимі шляхом опитування очевидця про образ встановлюваної особи та демонстрування йому типових елементів обличчя людини із сформованої раніше бази даних складає опис її зовнішності (словесний портрет), а очевидець сприймає певним чином графічне зображення елементів обличчя особи, що сприяє активізації процесу згадування образу, і вказує на необхідні коригування фоторобота, що складається. Спосіб суб'єктивного портрету "RAIPS-портрет" являє собою комп'ютерний алгоритм у вигляді послідовного складання композиційного портрета з окремих елементів обличчя людини, які вибираються з попередньо сформованої бази елементів типових ознак зовнішності. Потім відбувається пошук фотопортретів, що відповідають складеному опису із попередньо сформованої бази фотопортретів, вибір очевидцем серед знайдених портретів найбільш схожих на встановлювану особу і формування з них групи подібності, що створюється під час посторінкового перегляду очевидцем знайдених фотопортретів і вибір найбільш подібних, визначення базового портрету із групи подібності для конструювання фоторобота, заміна на базовому портреті окремих ознак зовнішності на ознаки, які вибрані з фотопортретів групи подібності" [256, с. 1-2]. Особливість процесу реконструкції полягає у тому, що особа, яка раніше сприймала злочинця, відтворює ознаки, які вона запам'ятала, порівнюючи їх із запропонованими, а на наступній стадії вона сприймає вибрані ознаки на зображеннях із бази фотопортретів. Створення кінцевого зображення відбувається шляхом

формування його із ознак, що були обрані з раніше вибраних портретів. Це надає можливість більш детально реконструювати обличчя злочинця, яке було сприйняте раніше. Особливість реконструкції під час використання "RAIPS-портрету" полягає у тому, що особа сприймає не лише окремі ознаки, з яких формується зображення злочинця, але й має змогу побачити відповідні ознаки на реальних фотозображеннях, що, в свою чергу, має своїм наслідком більшу точність створеного портрету.

Однією із інновацій викладання криміналістики є криміналістичний полігон. В. Ю. Шепітько зазначає, "криміналістичний полігон – це спеціально обладнана територія або приміщення, які призначені для проведення практичних і лабораторних занять з криміналістики у польових умовах. Полігон має бути належним чином обладнаним: наявність інсценованих кімнат, меблів, макетів, манекенів, муляжів, моделей, аналогів та ін. На криміналістичному полігоні також можуть пропонуватися криміналістична техніка, тренажери, прилади, пристрої, матеріали" [22, с. 622-623]. Використання криміналістичного полігону надає можливість, з метою навчання, змодельовати обстановку подібну до реальної, що має своїм наслідком більшу ефективність дидактичного процесу. На криміналістичному полігоні моделюється обстановка, що залишається після скоєння кримінального правопорушення, як наслідок відтворення подій суспільно небезпечного діяння є можливим за допомогою використання методу реконструкції.

Враховуючи максимальну наближеність до реальних умов, реконструкція починає відбуватися ще на підготовчому етапі роботи на криміналістичному полігоні. "Процес відтворення відбувається у свідомості особи ще до безпосередньої реалізації відповідної учбової слідчої (розшукової) дії, на підготовчій стадії. Реконструкція відбувається у свідомості особи під час отримання та дослідження вихідних даних, які відомі особі, уповноваженій на розслідування кримінального правопорушення, згідно наявних матеріалів, шляхом створення уявної моделі суспільно небезпечного діяння" [257, с. 29]. Попередній аналіз наявної інформації про вчинення суспільно небезпечного

діяння надає можливість підготуватися до проведення слідчої (розшукової) дії, що безпосередньо впливає на її результативність.

Найбільш сучасним та масштабним є криміналістичний полігон кафедри криміналістики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. В. Ю. Шепітько пише, "на криміналістичному полігоні змодельовано декілька інсценованих місць події: місце виявлення трупа в парковій зоні; місце вибуху на території багатопверхового будинку; місце вчинення терористичного акту в приміщенні кав'ярні; відділення банківської установи, де відбувся розбійницький напад, житлова кімната з виявленням жертви зі слідами тяжких тілесних ушкоджень; місце дорожньо-транспортної події; місце аварії залізничного транспорту тощо. Робота на криміналістичному полігоні відбувається в умовах максимально наближених до реальних (польові умови). Студенти під керівництвом викладачів на полігоні виконують завдання практичного спрямування: висувають слідчі версії, відшуковують, фіксують і упаковують речові докази, виявляють сліди рук, ніг, транспортних засобів, застосування зброї або вибухових пристроїв. Під час заняття в польових умовах студенти складають протоколи слідчих (розшукових) дій, формулюють запитання судовим експертам, визначають обставини, що підлягають з'ясуванню та ін." [234, с. 62-63]. Велика варіативність змодельованих місць подій надає можливість застосування здобутих знань та тренування практичних навичок в різних ситуаціях та з використанням різноманітних пристроїв та технологій. В процесі роботи на криміналістичному полігоні у свідомості особи відтворюється ідеальна модель вчиненого суспільно небезпечного діяння, яка постійно доповнюється новими даними та деталями за допомогою методу реконструкції в результаті дослідження місця події.

Під час роботи на криміналістичному полігоні відбувається і матеріальна реконструкція. "Це зумовлено тим, що створені моделі є подібними до реальних умов проведення слідчих (розшукових) дій, як наслідок, особа має змогу не лише сприймати відповідні об'єкти, але й взаємодіяти з ними. Наприклад, у разі, якщо під час проведення учбового огляду місця події у особи виникне необхідність у

перевірці тих чи інших даних, є допустимим здійснення в рамках проведення огляду місця події дій експериментального характеру, шляхом переміщення відповідних предметів обстановки після їх всебічної фіксації" [257, с. 29].

Можливість здійснення матеріальної реконструкції зумовлена максимальної наближеністю та деталізованістю змодельованих на криміналістичному полігоні місць вчинення кримінальних правопорушень до реальних. Здійснення матеріальної реконструкції надає змогу ретельно дослідити місце події та, як наслідок, реконструювати більш детальну ідеальну модель вчиненого суспільно небезпечного діяння у свідомості особи, яка реалізовує відповідну слідчу (розшукову) дію.

Використання криміналістичного музею є також однією із ефективних інновацій в криміналістичному дидактичному процесі. В. Ю. Шепітько та М. В. Шепітько зазначають, що "криміналістичний музей – це музей, в якому зібрані для демонстрації відвідувачам характерних та специфічних способів, прийомів, засобів та знарядь вчинення кримінальних правопорушень, слідів їх учинення та предметів кримінальних правопорушень, особливостей розкриття таких кримінальних правопорушень, судово-експертного дослідження доказів" [64, с. 112-113]. Використання криміналістичного музею у процесі навчання надає можливість дослідити особливості вчинення та розслідування відповідних кримінальних правопорушень. В процесі сприйняття експонатів та отримання інформації про особливості розкриття кримінального правопорушення, особа реконструює у своїй свідомості обставини справи та, як наслідок, отримує нові знання щодо особливостей застосування різноманітної криміналістичної техніки та прийомів.

Одним із прикладів ефективно діючих криміналістичних музеїв є криміналістичний музей створений на кафедрі криміналістики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. "Музей кафедри криміналістики має площу 220 м² і охоплює три зали. У великій залі розміщено експонати щодо особливостей вчинення і приховування різних видів злочинів (крадіжок, шахрайства, вбивств, розбійних нападів, нанесення тяжких тілесних

ушкоджень, незаконного виготовлення вогнепальної зброї, незаконного обігу наркотичних засобів та ін.), а також застосування найбільш ефективних методів, прийомів та способів їх розкриття та розслідування. У другій залі експонуються об'єкти, що пов'язані із успішним проведенням почеркознавчих досліджень (рукописів, підписів тощо) і досліджень документів та їх реквізитів. Значна кількість експонатів пов'язана із демонстрацією різних способів учинення фальшивомонетництва, підроблення паперових грошових знаків, валюти, металевих монет, ордерів тощо. Ще одна зала, в якій розміщено зброю – вогнепальну, холодну, вибухової дії, таємну тощо. Експонується як заводська зброя, так і кустарного виготовлення, що використовувалась зі злочинною метою. ... Кількість експонатів перевищує тисячу одиниць. Вони являють собою об'єкти щодо конкретних кримінальних проваджень (справ). Музей призначений не лише для студентів, які вивчають криміналістику, а й для практичних працівників органів правопорядку, слухачів курсів підвищення кваліфікації" [234, с. 53-58]. Музей надає можливість ознайомитися із особливостями розслідування різних видів кримінальних правопорушень, застосування криміналістичної техніки та прийомів. Уявна реконструкція у свідомості особи, яка сприймає експонати та отримує про них інформацію, надає можливість зробити висновки щодо висунення слідчих версій та планування досудового розслідування у разі реалізації кримінального провадження з аналогічного кримінального правопорушення. Робота в криміналістичному музеї можлива лише з використанням методу криміналістичної реконструкції, оскільки спрямована на відтворення та дослідження обставин, які відбувалися у минулому.

Однією із корисних інновацій є застосування 3D моделювання в процесі розслідування кримінального правопорушення. Д. Ранері зазначає, останні досягнення в можливостях і доступності потужних технологій тривимірної візуалізації призвели до все більш широкого застосування цих систем в якості інструменту для розслідування злочинів. Потреба в точній фіксації місць злочину призвела до адаптації технології лазерного сканування з гірничодобувної та маркшейдерської промисловості для використання в криміналістичному

контексті. Тепер можна зафіксувати і реконструювати цілі місця злочинів з міліметровою деталізацією. Численні корисні аналізи, такі як визначення траєкторій польоту кулі, картографування плям крові та порівняння складної зброї зі зліпками, тепер можна проводити в цьому 3D-просторі, розкриваючи нову інформацію за допомогою реконструкції складних місць злочину, що було б неможливим за допомогою звичайних методів [246, с. 697]. В процесі застосування 3D моделювання створюється модель відповідного об'єкту, в майбутньому може бути досліджена. Реалізація методу реконструкції під час використання 3D технологій має певні особливості, тому є необхідним у дослідження особливостей застосування зазначених технологій.

Ефективність використання 3D моделювання у практичній діяльності підтверджується результатами проведеного нами анкетування. 95,5 % респондентів погодились із твердженням, що є ефективним використання 3D сканеру для фіксації об'єктів, які мають значення для здійснення досудового розслідування кримінального правопорушення. 3D модель, яка створюється в результаті використання 3D сканеру надає можливість, у разі необхідності, дослідити як масштабні об'єкти (наприклад місце події), так і їх складові.

Реконструкція є способом застосування віртуального моделювання в результаті якого створюється 3D модель. А. В. Коваленко пише, "основними способами виготовлення 3D моделей є реконструювання (моделювання) та сканування. В криміналістиці 3D реконструкцію (або 3D моделювання) можна визначити як процес побудови 3D моделі криміналістично значущого об'єкта за інформацією про нього, що міститься в матеріалах кримінального провадження. Реконструкція здійснюється спеціалістом з використанням комп'ютерної техніки та спеціального програмного забезпечення" [258, с. 423]. "Віртуальна 3D модель створюється за допомогою методу реконструкції шляхом перенесення даних необхідних об'єктів, отриманих від 3D сканеру або внесених відповідною особою" [259, с. 337].

Можна виділити декілька способів створення 3D моделей. Першим способом створення віртуальної моделі є внесення відповідним спеціалістом

відомостей до комп'ютерної програми про об'єкти, які моделюються. А. В. Коваленко аналізує, "в ході реконструкції спеціаліст використовує, трансформує та поєднує базові об'ємні геометричні фігури, а також готові типові 3D моделі для відтворення тривимірного зображення реконструйованого об'єкта. Джерелом інформації про реконструйований об'єкт можуть бути опис в протоколі певної слідчої (розшукової) дії, фотознімки об'єкта, візуальне сприйняття об'єкта спеціалістом тощо. При цьому ознаки об'єкта переносяться на модель опосередковано, суб'єктивно (через свідомість особи яка здійснює реконструкцію чи надає вихідну інформацію про об'єкт)" [258, с. 423]. "Використання зазначеного способу є доцільним, якщо застосування 3D сканеру є неможливим, це зумовлено змінами, які вже відбулися на місці події або об'єктах, що підлягають реконструкції. Відтворення об'єктів відбувається на основі відомостей, які містяться в матеріалах справи (протоколи проведення слідчих (розшукових) дій, вилучені речові докази, тощо). Недоліком зазначеного способу побудови 3D моделі є суб'єктивність, оскільки віртуальна модель будується на основі відомостей, які вносить відповідний спеціаліст" [259, с. 337].

Другим способом створення віртуальної моделі є застосування 3D сканеру. 3D сканер призначає координати майже будь-якому об'єкту, в який потрапляє лазер – від тіл до бризок крові та отворів від куль [260]. Результатом сканування є хмара точок об'єкта, що сканується – своєрідна 3D фотографія де кожна точка має чітко визначені свої координати з точністю зазначеної в характеристиках сканера [261]. Дані хмари точок можуть виявити втрачені докази або дозволити розглянути зібрані докази по-новому. 3D сканер може збирати лише дані, отримані від зворотного сигналу, для повного 3D відображення потрібно більше ніж одне місце розташування сканера для збору зворотного боку об'єктів або інших прихованих елементів. З кількома положеннями сканування навколо об'єкта чи сцени щільність сканування збільшиться, заповнюючи прогалини в хмарі точок. "Зшивання" даних можна виконати на місці події на планшеті під час сканування. Потім слідчий може переглянути 3D дані, зібрані до того, як залишити місце події [260]. Використання 3D сканеру надає можливість створити

найбільш точну, повну та об'єктивну віртуальну модель відповідних об'єктів. Особа, уповноважена на розслідування кримінального правопорушення, може реконструювати об'єктивну обстановку місця події з метою подальшого дослідження в будь-який час. Враховуючи те, що 3D сканер фіксує всі об'єкти навколо, є можливим реконструювання та дослідження предметів, які не були зафіксовані в протоколі під час огляду місця події.

Важливим є те, що за допомогою 3D сканеру можливо виокремити та дослідити окремі об'єкти місця події. В. В. Баранчук зазначає, що "найбільш ефективним є застосування таких сканерів для фіксації місцевості, приміщень, слідів крові чи інших речовин, відтисків прикусу зубів, слідів рук, ніг, взуття, транспортних засобів, зброї та слідів її застосування, вибухових речовин чи пристроїв" [240, с. 280]. 3D сканер реконструює віртуальну модель відповідного місця події і фіксує, за допомогою вимірювання лазером відстані до кожної точки об'єкта, розміри та розташування кожного елемента. Як наслідок виникає можливість відтворити та дослідити як 3D модель в цілому, так і кожний її елемент окремо.

Використання 3D сканеру для в процесі здійснення досудового розслідування має певні переваги. До переваг слід віднести: простота у використанні (багато виробників рухаються до більш простого інтерфейсу, що робить роботу сканера більше схожою на цифрову камеру, ніж на складний інструмент); портативність (сьогодні розміри лазерних сканерів менші, ніж будь-коли раніше, що полегшує їх розгортання на місці злочину чи аварії та дозволяє використовувати 3D сканери будь-кому); безпека (дані можна збирати на відстані, деякі сканери збирають вимірювання на відстані понад 300 метрів. Це дозволяє оператору безпечно сканувати місце події); швидкість і ефективність (повне кольорове сканування можна зробити всього за кілька хвилин, створюючи віртуальну модель з високою точністю та деталізацією, яку можна переглядати знову і знову без фізичної подорожі на місце події); створення різноманітних результатів (після лазерного сканування місця події з даних можна витягти або створити різні типи кінцевих продуктів. Наприклад, з даних сканування можна

створити будь-що, від традиційного 2D-креслення до детальної 3D-анімації); спеціалізовані інструменти вимірювання (програмне забезпечення для криміналістичного аналізу 3D-даних також тепер містить спеціальні інструменти для вимірювання бризок крові та траєкторії кулі, висоти свідка/підозрюваного тощо); легке використання (доступно більше програмних інструментів для перегляду та документування даних сканування без необхідності встановлення програмного забезпечення чи придбання додаткових ліцензій); архівація місця події (після лазерного сканування місця події її фактично заморожують у часі, зберігаючи для майбутніх віртуальних візитів будь-кого, хто може захотіти його дослідити. Це дозволяє проводити вимірювання, які не вважалися важливими під час первинного дослідження та сканування) [262]. Використання 3D сканеру надає можливість швидко, за посередництвом методу реконструкції, відтворювати найбільш повні віртуальні моделі місця події та об'єктів, які є його складовими, досліджувати їх у будь-який час, робити вимірювання та дослідити, а також демонструвати, у разі необхідності.

Застосування 3D сканеру має певні недоліки, що зумовлені як його технічними характеристиками, так і умовами здійснення сканування. До недоліків слід віднести: створена віртуальна модель може бути не точною у разі недостатньої роздільної здатності (точності) 3D сканеру [242, с. 223]; на детальність зображення впливає середовище застосування 3D сканеру [263, с. 23] (наприклад природні умови, за яких ускладнюється проходження лазера або наявність об'єктів, що віддзеркалюють лазерний промінь); чутливість 3D сканеру до зворушень та найменших вібрацій [245, с. 9]; необхідність у відповідних знаннях для побудування точної та об'єктивної віртуальної моделі [242, с. 223]; можливість існування сліпих зон (віртуальна модель створюється шляхом аналізу відстані, що проходить лазерний промінь до відповідного об'єкта, а отже частина об'єкта, яку промінь не проходить або яка перекривається самим об'єктом, в 3D модель не додається [260]; вплив відстані до об'єктів на роздільну здатність (точність) створеної моделі [242, 223-224]. В процесі застосування 3D сканування слід враховувати його недоліки. З метою реконструювання найбільш повної та

точної віртуальної моделі слід переміщувати 3D сканер (з метою недопущення існування сліпих зон), враховувати середовище та тип об'єктів, сканування яких відбувається, не допускати вібрацій та зсувів 3D сканеру та залучати до створення 3D моделі особу, яка володіє спеціальними знаннями та навичками у створенні та застосуванні 3D моделей. Як наслідок, є можливим здійснення найбільш повної реконструкції місця події у будь який час здійснення досудового розслідування кримінального правопорушення.

Відтворення відсканованих об'єктів є можливим за допомогою застосування спеціально програмного забезпечення. Програмне забезпечення – це місце, де відбувається обробка даних і реєстрація сканування. За допомогою програмного забезпечення користувачі можуть створювати приголомшливі тривимірні візуалізації об'єктів і середовищ реального світу та експортувати ці дані в різні формати [264]. Використання спеціального програмного забезпечення надає можливість не лише більш точно реконструювати відскановані об'єкти, але й їх дослідження в подальшому різними уповноваженими суб'єктами.

Під час застосування 3D сканеру процес реконструкції відбувається на основі раніше створеної моделі відповідних об'єктів. Зазвичай результатом здійснення реконструкції є створення відповідної моделі, тобто в основі процесу відтворення перебувають дані, на основі яких створюється відповідна ідеальна або матеріальна модель. Наприклад, реконструкція відповідно до даних в протоколі огляду місця події макету вибухової речовини для здійснення слідчого експерименту. Проте, під час застосування 3D моделі, застосування якої відбувається шляхом реалізації методу реконструкції, вихідним для процесу відтворення є саме модель, створена до процесу її застосування або дослідження. Тому, використання 3D моделювання є можливим лише за посередництвом методу реконструкції.

"Особливістю реалізації методу реконструкції під час використання 3D сканеру також полягає у тому, що в результаті його застосування створюється точна і повна віртуальна тривимірна модель об'єктивної дійсності. У разі

необхідності реконструкції відповідної обстановки є неможливе, що обумовлено постійними змінами, які відбуваються в об'єктивній дійсності, та недоцільне її повне відтворення. Як наслідок, модель, яка буде утворена в результаті реалізації реконструкції буде завжди менш деталізована та повна, ніж віртуальна тривимірна модель, створена в результаті застосування 3D сканеру" [265, с. 284].

Отже, використання інноваційних технологій є необхідним для здійснення ефективної підготовки осіб, уповноважених на розслідування кримінального правопорушення та, як наслідок, проведення найбільш повного та об'єктивного розслідування кримінального правопорушення. Викладання особливостей застосування інновацій є невід'ємною частиною криміналістичної дидактики. Реалізація інноваційних технологій відбувається за допомогою методу реконструкції, що зумовлено ретроспективною спрямованістю всього процесу досудового розслідування кримінального правопорушення.

До інновацій, які використовуються у криміналістичному дидактичному процесі слід віднести застосування АРМ "Інсайт", БД "Слідча практика" та БД "Слідчий прецедент", "методу формування суб'єктивного" портрету "РАIPS-портрет", криміналістичного полігону, криміналістичного музею та вивчення особливостей використання 3D моделювання.

Висновки до 3 розділу

1. Реконструкція у дидактичному процесі має двоєдиний характер, що зумовлено її застосуванням як під час отримання нових теоретичних знань, так і в процесі тренування практичних навичок та умінь. Знання, які надаються студентам викладачами, вже були розроблені раніше і є результатами наукової діяльності, а отже їх сприйняття, засвоєння і запам'ятовування, з метою майбутнього використання є можливим за допомогою використання процесу реконструкції. Засвоєння нових навичок та умінь, тренування в їх практичному застосуванні також відбувається шляхом їх реконструювання відповідно до прикладу, продемонстрованого викладачем.

2. Визначено поняття криміналістичного мислення. Криміналістичне мислення – це мислена діяльність особи, уповноваженої на розслідування кримінального правопорушення, спрямована на вирішення проблем та завдань досудового розслідування, висунення припущень щодо ходу подій вчиненого суспільно небезпечного діяння, перевірки отриманих даних і доказів на основі застосування реконструйованої ідеальної моделі кримінального правопорушення та використання реконструйованих раніше вивчених знань, навичок та наукових положень.

3. Однією із основних цілей криміналістичної дидактики є формування у студентів криміналістичного мислення. В процесі реалізації криміналістичного мислення в практичній діяльності особа з одного боку реконструює ідеальну модель вчиненого кримінального правопорушення, а з іншого боку відтворює у своїй свідомості знання, які підлягають застосуванню для проведення відповідних слідчих (розшукових) дій, визначення спрямованості досудового розслідування, перевірки існуючих доказів, висунення припущень тощо.

4. Під час процесу навчання застосовується не лише ідеальна, але й матеріальна реконструкція. Матеріальна реконструкція реалізується в процесі створення, з метою дослідження та виконання студентами поставлених завдань, моделі вчиненого кримінального правопорушення. Використання моделі забезпечує наочність процесу навчання та наближує його до умов реального практичного застосування.

5. Робота студентів під час практичних та лабораторних занять спрямована на вирішення поставлених викладачем завдань практичної спрямованості. Враховуючи особливості реалізації реконструкції під час здійснення процесу навчання, проведення слідчих (розшукових) дій та слідчої діяльності взагалі є необхідним здійснення викладачем постійного нагляду та контролю за діяльністю студентів в процесі заняття, з метою виправлення помилок під час провадження ними професійної діяльності та роз'яснення особливостей реалізації криміналістичної техніки та прийомів за посередництвом процесу реконструкції. З метою якісної підготовки студентів до реалізації практичної

діяльності є необхідним зменшення кількості студентів у робочих групах, шляхом поділу групи на підгрупи, що має своїм наслідком можливість реалізації більш детального контролю та розбору і аналізу результатів здійснення практичних та лабораторних завдань.

6. Використання інноваційних технологій є необхідним для проведення найбільш повного та об'єктивного розслідування кримінального правопорушення. Викладання особливостей застосування інновацій є невід'ємною частиною криміналістичної дидактики. Реалізація інноваційних технологій відбувається за допомогою методу реконструкції, що зумовлено ретроспективною спрямованістю всього процесу досудового розслідування кримінального правопорушення.

7. Застосування інноваційних баз даних є можливим лише за допомогою реалізації методу реконструкції. До інноваційних баз даних слід віднести АРМ "Інсайт", БД "Слідча практика" та БД "Слідчий прецедент". Використання зазначених інновацій є можливим лише за допомогою методу реконструкції, шляхом відтворення у свідомості особи, уповноваженої на розслідування кримінального правопорушення, інформації, яка в них міститься та співставлення її з матеріалами відповідної справи. Як наслідок, особа має змогу зробити припущення щодо ходу подій, більш повно дослідити речові докази, визначити напрямок здійснення досудового розслідування тощо.

8. Однією із інновацій є "метод формування суб'єктивного" портрету "RAIPS-портрет". Зазначений метод надає можливість за короткий проміжок часу сформувати зображення обличчя злочинця, якого допитувана особа сприймала раніше. Застосування методу реконструкції має певні особливості. Особі пропонується спочатку обрати окремі риси злочинця із раніше сформованої бази зображень. На наступному етапі особа реконструює у своїй свідомості сприйнятий образ злочинця та співставляє його із запропонованими фотографіями із раніше сформованої бази фотопортретів. Обраний за основу портрет доповнюється ознаками з інших зображень. Фактично за допомогою

процесу реконструкції спочатку відтворюються окремі ознаки злочинця, а потім на їх основі формується цілісний портрет.

9. Важливе значення для підготовки правозастосовників має криміналістичний полігон. Застосування криміналістичного полігону надає можливість змодельовати в процесі навчання обстановку максимально наближену до реальної, дослідження якої є можливим за посередництвом методу реконструкції. Метод реконструкції застосовується як під час підготовки до проведення відповідної слідчої (розшукової) дії, так і безпосереднього її проведення, що зумовлено необхідністю у відтворенні у свідомості особи, уповноваженої на розслідування кримінального правопорушення, подій суспільно небезпечного діяння. На криміналістичному полігоні, з метою забезпечення безпеки, реалізується також матеріальна реконструкція у вигляді макетування (використання макетів зброї, вибухових речовин, наркотичних засобів тощо).

10. Криміналістичний метод реконструкції реалізується під час навчання у криміналістичному музеї. Під час роботи в музеї відбувається уявне реконструювання обставин справи, експонати якої наочно демонструються особі. За посередництвом процесу відтворення відбувається дослідження особливостей розслідування кримінальних правопорушень, використання криміналістичної техніки, методик розслідування тощо. Уявна реконструкція надає можливість зробити висновки щодо висунення припущень та планування у разі реалізації кримінального правопорушення в аналогічній справі.

11. Ефективним є використання 3D моделювання під час здійснення досудового розслідування кримінального правопорушення. Процес реконструкції має певні особливості під час застосування 3D моделювання. Фактично процес побудови 3D моделі є реконструкцією відповідного об'єкта, шляхом створення його віртуальної моделі. Застосування 3D сканеру надає можливість більш точно, повно та об'єктивно зафіксувати об'єктивну обстановку на місці події.

12. Застосування 3D сканеру для побудови моделі надає можливість зафіксувати всі об'єкти, які оточують сканер, та у разі потреби дослідити ті об'єкти, які навіть не були описані в протоколі. 3D сканери фіксують фізичні розміри об'єктів, то у разі необхідності є можливим не лише віртуальне сприймання зазначених об'єктів, але й проведення відповідних досліджень.

13. В результаті використання 3D сканеру створюється віртуальна модель, яка, у разі необхідності, може досліджуватися за допомогою методу реконструкції. Фактично криміналістичний метод реконструкції використовується як в процесі створення 3D моделі, так і в процесі її застосування та дослідження.

14. В результаті застосування 3D моделювання не можливо повністю реконструювати обстановку вчинення суспільно небезпечного діяння, що зумовлено змінами, які постійно відбуваються в об'єктивній дійсності та неможливістю повної фіксації всіх точок об'єктів сканування (точність залежить від роздільної здатності 3D сканеру). Реконструйована віртуальна модель є спрощеною (менш деталізованою) у порівнянні із оригінальною обстановкою.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і вирішено наукове завдання, яке полягає у визначенні сутності та особливостей реалізації методу реконструкції під час проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, а також у розробці та формуванні науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення процесу застосування методу реконструкції.

Основними результатами дисертаційного дослідження є:

1. Надано визначення реконструктивній діяльності. Реконструктивна діяльність – це цілеспрямована, свідома, вольова форма активності особи спрямована на відтворення об'єктів, предметів, явищ, процесів, з метою їх подальшого дослідження та (або) використання.

2. Розроблено класифікацію реконструктивної діяльності. Виділено такі види реконструктивної діяльності: за формою проведення: ідеальна та матеріальна реконструкція; за формою моделей, в яких виражаються результати реконструкції: ідеальні, матеріальні та комп'ютерні моделі; за об'єктом реконструкції: реконструкція окремих предметів об'єктивної дійсності, які мають значення для розслідування кримінального правопорушення, реконструкція способу вчинення злочину, реконструкція місця та обстановки вчинення злочину, реконструкція часу вчинення злочину, реконструкція особи, яка має значення для проведення розслідування суспільно небезпечного діяння; за слідчою (розшуковою) дією під час якої проводиться реконструкція: реконструкція під час огляду місця події, реконструкція під час слідчого експерименту, реконструкція під час допиту, реконструкція під час пред'явлення для впізнання; за ступенем впливу на об'єкт реконструкції: реконструкція та реставрація; за суб'єктом реконструктивної діяльності реконструкція здійснюється: слідчим, прокурором, слідчим суддею, адвокатом (захисником), потерпілим, свідком, злочинцем, експертом, спеціалістом; за формою фіксації результатів реконструктивної діяльності під час кримінального провадження: реконструкція зафіксована у протоколі проведення слідчої (розшукової) дії, висновку експерта,

ухвалі та рішенні суду; за значенням під час проведення слідчих (розшукових) дій: реконструкція застосовується нарівні з іншими методами та реконструкція як метод, що повністю визначає структуру слідчих (розшукових) дій; за ступенем загальності проведення реконструктивної діяльності: реконструкція під час окремої слідчої (розшукової) дії та реконструкція кримінального правопорушення взагалі.

3. Виділено ознаки методу реконструкції у порівнянні з методом моделювання: реконструкція має ретроспективний характер; в результаті застосування реконструкції відтворюється певний об'єкт, а не створюється новий; реконструкція лежить в основі здійснення як окремих слідчих (розшукових) дій, так і розслідування кримінального правопорушення взагалі; процес провадження реконструкції має відповідний порядок, методичні рекомендації та суб'єктів; тощо. Зазначені ознаки притаманні саме реконструкції та відмежовують її від моделювання.

Реконструкція одночасно є і різновидом методу моделювання (оскільки являє собою процес побудови моделі (ідеальної або матеріальної) об'єкта, який існував у минулому), і способом моделювання (під час процесу побудови моделі (реалізації методу моделювання) реконструкція може застосовуватися як спосіб її побудови).

4. Реконструкція реалізується слідчим під час здійснення його професійної діяльності. Основоположне значення методу реконструкції для слідчої діяльності зумовлено її ретроспективною спрямованістю. Протягом всього досудового розслідування слідчий реконструює у своїй свідомості події кримінального правопорушення шляхом доповнення уявної моделі новими фактами та деталями. Під час слідчої діяльності використовується й матеріальна реконструкція, яка полягає в відтворенні під час проведення необхідних слідчих (розшукових) дій відповідних предметів, явищ та процесів для встановлення наявності або відсутності фактів, що мають значення для досудового розслідування. Наприклад, реконструювання місця події для здійснення слідчого експерименту. Реконструкція є основоположним методом слідчої діяльності,

оскільки за її допомогою є можливим пізнання події кримінального правопорушення, яке відбувалося у минулому.

Детектив також активно реалізує метод реконструкція під час провадження своєї професійної діяльності. Особливості застосування детективом реконструкції обумовлені його двоєдиним процесуальним статусом, а саме поєднанням функцій слідчого і працівника оперативного підрозділу. Можливість здійснювати як слідчу, так і оперативно-розшукову діяльність має своїм наслідком безпосереднє отримання більшої кількості інформації про вчинене суспільно небезпечне діяння, та, як наслідок, більш точну і об'єктивну реконструкцію розслідуваного кримінального правопорушення.

Реконструкція є методом, який застосовується під час здійснення прокурорської діяльності. Професійна діяльність прокурора не обмежується здійсненням процесуального керівництва під час досудового розслідування, а продовжується на стадії судового розгляду. Прокурор також здійснює свою професійну діяльність в рамках цивільного, господарського та адміністративного судочинства, шляхом представництва інтересів громадян або держави в суді. Реконструкція є основою для діяльності прокурора в суді, бо є базою для визначення тактичних прийомів, що будуть використані, прогнозування ситуації, яка може скластися в процесі судового розгляду, встановлення порядку пред'явлення доказів тощо.

Реалізація методу реконструкції в адвокатській діяльності зумовлена її ретроспективним характером. Незалежно від різновиду надання правової допомоги (захист, представництво або надання інших видів правової допомоги) відправною точкою адвокатської діяльності є звернення клієнта. Аналіз, правова кваліфікація та оцінка ситуації, з якою звернувся клієнт, є можливим лише за допомогою реконструювання її у свідомості адвоката на основі отриманої інформації. Саме тому реконструкція виступає як метод, що є основою для провадження адвокатської діяльності.

Основоположне значення метод реконструкції має для здійснення професійної суддівської діяльності, спрямованої на реалізацію правосуддя,

шляхом розгляду юридичних спорів та кримінальних обвинувачень. Реконструкція є основою для відтворення у свідомості судді подій справи, яка розглядається, з метою її розгляду, надання правового аналізу та, як наслідок, прийняття відповідного рішення. Реконструювання обставин справи відбувається на основі дослідження показань і доказів, наданих сторонами судового провадження. Повне та всебічне дослідження обставин справи відбувається на основі реконструкції.

5. Реконструкція є методом, що реалізується під час практичного застосування положень змагальної криміналістики. Реконструкція спрямована на найбільш повне та об'єктивне відтворення обставин досліджуваної події, з метою її розгляду та прийняття відповідного процесуального рішення.

6. Реконструкція як криміналістичний метод є основою для проведення огляду місця події, оскільки ідеальна модель вчиненого кримінального правопорушення відтворюється у свідомості особи, уповноваженої на розслідування кримінального правопорушення, поступово впродовж здійснення огляду. В процесі провадження зазначеної слідчої (розшукової) дії уявна модель вчиненого злочинного діяння, яка формується у свідомості слідчого (детектива), доповнюється новими фактами та даними на основі аналізу і синтезу отриманої інформації, шляхом використання методу реконструкції.

Є ефективним під час огляду місця події, з метою його найбільш повного та об'єктивного дослідження, після фіксації місць розташування об'єктів, які мають значення для здійснення досудового розслідування, провадження дій експериментального характеру, які не становлять собою окремої слідчої (розшукової) дії.

7. Є необхідним доповнення положень статті 237 КПК України частиною 8 у такій редакції "Під час проведення огляду місця події, після здійснення фіксації місця розташування необхідних об'єктів, з метою найбільш повного з'ясування обставин справи, слідчий, прокурор або за їх дорученням залучений спеціаліст мають право здійснювати дії експериментального характеру, які не являють

собою окремої слідчої (розшукової) дії, про факт, хід та результати проведення яких вносяться відомості до протоколу проведення огляду місця події".

8. Проведення слідчого експерименту не можливе без застосування реконструкції. Реконструкція є не лише методом, який реалізується під час проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії, а фактично є основою для її здійснення. Під час реалізації зазначеної слідчої (розшукової) дії реконструюється модель, яка досліджується в процесі провадження слідчого експерименту. Реконструювання обстановки та умов, які існували в момент вчинення кримінального правопорушення, відбувається на основі аналізу даних, які були отримані в результаті проведення інших слідчих (розшукових) дій та містяться в матеріалах справи.

Однією із форм реалізації матеріальної реконструкції під час провадження слідчого експерименту є макетування, яке полягає у створенні моделі відповідного об'єкта, реальне застосування якого є неможливим або недоцільним. Необхідність у застосуванні макетування, зазвичай, виникає у разі неможливості використання певного об'єкта внаслідок змін, що в ньому відбулися, або його використання є небезпечним для учасників зазначеної слідчої (розшукової) дії.

9. Реконструкція, яка здійснюється під час допиту, за своєю сутністю має особливий характер. Це зумовлено динамічністю зазначеної слідчої (розшукової) дії. Під час допиту відбувається постійний обмін інформацією між його учасниками, а отже у свідомості слідчого поступово формується модель відповідної події, яка є предметом допиту, що, в свою чергу, постійно доповнюється в процесі спілкування новими деталями.

Є не допустимим пред'явлення в процесі провадження допиту моделі відповідного об'єкта, який було реконструйовано на основі відомостей, що містяться в матеріалах справи, та якого фактично не має у слідчого (детектива) в якості доказу. Фактично, в зазначеному випадку особа, уповноважена на розслідування кримінального правопорушення, вводить в оману допитуваного, демонструючи йому інший предмет, оскільки повне відтворення відповідного об'єкта є неможливим, що зумовлено тотожністю кожного об'єкта самому собі.

Є недопустимим з метою забезпечення безпеки доказу, який міститься в матеріалах справи, пред'явлення в процесі провадження допиту моделі зазначеного об'єкта, яку було реконструйовано на основі відомостей, що містяться в матеріалах справи. Це зумовлено тим, що неможливо повністю відтворити будь-який об'єкт і реконструйована модель буде саме моделлю, якою б точною вона не була, а не оригіналом. Під час проведення допиту є недопустимим використання реконструйованої моделі відповідного доказу.

10. Реконструкція є основою для встановлення індивідуальної totoжності об'єкту, який пред'являється для впізнання. Під час впізнання особа реконструює у свідомості образ раніше сприйнятого об'єкта та порівнює (співставляє) його із запропонованими. Здійснення впізнання є можливим лише за допомогою реконструкції, оскільки сприйняття об'єкта, який має значення для досудового розслідування, завжди відбувається у минулому відносно моменту встановлення (або не встановлення) індивідуальної totoжності.

Процес реконструкції також відбувається у свідомості особи, уповноваженої на розслідування кримінального правопорушення. Слідчий в результаті проведення попереднього допиту отримує інформацію про об'єкт, який буде підлягати впізнанню. Під час здійснення впізнання він має змогу співставити сформовану ідеальну модель із запропонованими об'єктами, проте слідчий не має достатньої повноти знань для здійснення ідентифікації. Особа, уповноважена на розслідування суспільно небезпечного діяння, може лише оцінювати вибір особи, що впізнає, за ознаками, які нею повідомлені.

11. Однією із ключових ознак, що впливає на об'єктивність реконструкції, яка реалізується після проведення негласних слідчих (розшукових) дій, є конфіденційність їх проведення. Нерозголошення відомостей про проведення зазначених дій має своїм наслідком необізнаність особи, стосовно якої вони здійснюються щодо їх провадження. Суб'єкт не вчиняє дій, спрямованих на приховання або спотворення відповідних файлів або відомостей, як наслідок, в результаті реконструкції слідчий (детектив) отримує об'єктивні відомості про вчинене суспільно небезпечне діяння.

Під час проведення обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи реалізується як ідеальна, так і матеріальна реконструкція. Ідеальна реконструкція застосовується на етапах підготовки (шляхом аналізу матеріалів кримінального провадження з метою визначення обставин, які необхідно встановити), провадження (в процесі доповнення раніше сформованої уявної моделі новими даними) та використання результатів (висування на основі отриманої інформації нових припущень) зазначеної негласної слідчої (розшукової) дії. Матеріальна реконструкція під час обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи полягає у створенні схем, планів відповідних приміщень, відтворення ключів для обходу системи охорони тощо. Також допустимим є створення макетів суспільно небезпечних предметів (зброї, вибухових речовин, наркотичних засобів та інших) з метою заміни за допомогою них оригіналів під час реалізації зазначеної негласної слідчої (розшукової) дії.

Метод реконструкції застосовується під час установлення місцезнаходження радіобладнання (радіоелектронного засобу). За результатами проведення зазначеної негласної слідчої (розшукової) дії слідчий (детектив) отримує інформацію про місце знаходження особи, а отже має змогу на основі реконструйованих даних зробити відповідні припущення щодо місця перебування предметів злочинного посягання, співучасників, знарядь тощо. Використання результатів установлення місцезнаходження радіобладнання (радіоелектронного засобу) є можливим лише шляхом реконструювання відповідних відомостей у сформовану раніше модель суспільно небезпечного діяння.

Для забезпечення найбільш точної реконструкції та отримання об'єктивних результатів є необхідним здійснення ідентифікації осіб, стосовно яких здійснюється зняття інформації з електронних комунікаційних мереж. Проведення ідентифікації є можливим за допомогою призначення експертизи звукозаписів. Для здійснення найбільш повної реконструкції є необхідним у легалізації звукозаписів розмов відповідних осіб.

Особливості реалізації реконструкції під час зняття інформації з електронних інформаційних систем зумовлені сутністю зазначеної негласної слідчої (розшукової) дії, а саме її направленістю на отримання із відповідних систем файлів та даних, які було створені у минулому, шляхом безпосереднього або програмного проникнення. Враховуючи рівень сучасної техніки, є можливим не лише ознайомитися із відповідним файлом, але й реконструювати знищені файли, які мають значення для досудового розслідування, шляхом їх відновлення.

12. Надано визначення криміналістичного мислення. Криміналістичне мислення – це мислена діяльність особи, уповноваженої на розслідування кримінального правопорушення, спрямована на вирішення проблем та завдань досудового розслідування, висунення припущень щодо ходу подій вчиненого суспільно небезпечного діяння, перевірки отриманих даних і доказів на основі застосування реконструйованої ідеальної моделі кримінального правопорушення та використання реконструйованих раніше вивчених знань, навичок та наукових положень.

13. Встановлено, що однією із основних цілей криміналістичної дидактики є формування у студентів криміналістичного мислення. В процесі реалізації криміналістичного мислення в практичній діяльності особа з одного боку реконструює ідеальну модель вчиненого кримінального правопорушення, а з іншого боку відтворює у своїй свідомості знання, які підлягають застосуванню для проведення відповідних слідчих (розшукових) дій, визначення спрямованості досудового розслідування, перевірки існуючих доказів, висунення припущень тощо.

14. Під час процесу навчання застосовується не лише ідеальна, але й матеріальна реконструкція. Матеріальна реконструкція реалізується в процесі створення, з метою дослідження та виконання студентами поставлених завдань, моделі вчиненого кримінального правопорушення. Використання моделі забезпечує наочність процесу навчання та наближує його до умов реального практичного застосування.

15. Використання інноваційних технологій є необхідним для проведення найбільш повного та об'єктивного розслідування кримінального правопорушення. Викладання особливостей застосування інновацій є невід'ємною частиною криміналістичної дидактики. Реалізація інноваційних технологій відбувається за допомогою методу реконструкції, що зумовлено ретроспективною спрямованістю всього процесу досудового розслідування кримінального правопорушення.

Застосування інноваційних баз даних є можливим лише за допомогою реалізації методу реконструкції. До інноваційних баз даних слід віднести АРМ "Інсайт", БД "Слідча практика" та БД "Слідчий прецедент". Використання зазначених інновацій є можливим лише за допомогою методу реконструкції, шляхом відтворення у свідомості особи, уповноваженої на розслідування кримінального правопорушення, інформації, яка в них міститься та співставлення її з матеріалами відповідної справи. Як наслідок, особа має змогу зробити припущення щодо ходу подій, більш повно дослідити речові докази, визначити напрямок здійснення досудового розслідування тощо.

Однією із інновацій є "метод формування суб'єктивного" портрету "РАIPS-портрет". Зазначений метод надає можливість за короткий проміжок часу сформувати зображення обличчя злочинця, якого допитувана особа сприймала раніше. Застосування методу реконструкції має певні особливості. Особі пропонується спочатку обрати окремі риси злочинця із раніше сформованої бази зображень. На наступному етапі особа реконструює у своїй свідомості сприйнятий образ злочинця та співставляє його із запропонованими фотографіями із раніше сформованої бази фотопортретів. Обраний за основу портрет доповнюється ознаками з інших зображень. Фактично за допомогою процесу реконструкції спочатку відтворюються окремі ознаки злочинця, а потім на їх основі формується цілісний портрет.

Важливе значення для підготовки правозастосовників має криміналістичний полігон. Застосування криміналістичного полігону надає можливість змоделювати в процесі навчання обстановку максимально

наближену до реальної, дослідження якої є можливим за посередництвом методу реконструкції. Метод реконструкції застосовується як під час підготовки до проведення відповідної слідчої (розшукової) дії, так і безпосереднього її проведення, що зумовлено необхідністю у відтворенні у свідомості особи, уповноваженої на розслідування кримінального правопорушення, подій суспільно небезпечного діяння. На криміналістичному полігоні, з метою забезпечення безпеки, реалізується також матеріальна реконструкція у вигляді макетування (використання макетів зброї, вибухових речовин, наркотичних засобів тощо).

Криміналістичний метод реконструкції реалізується під час навчання у криміналістичному музеї. Під час роботи в музеї відбувається уявне реконструювання обставин справи, експонати якої наочно демонструються особі. За посередництвом процесу відтворення відбувається дослідження особливостей розслідування кримінальних правопорушень, використання криміналістичної техніки, методик розслідування тощо. Уявна реконструкція надає можливість зробити висновки щодо висунення припущень та планування у разі реалізації кримінального правопорушення в аналогічній справі.

16. Ефективним є використання 3D моделювання під час здійснення досудового розслідування кримінального правопорушення. Процес реконструкції має певні особливості під час застосування 3D моделювання. Фактично процес побудови 3D моделі є реконструкцією відповідного об'єкта, шляхом створення його віртуальної моделі. Застосування 3D сканеру надає можливість більш точно, повно та об'єктивно зафіксувати об'єктивну обстановку на місці події.

Застосування 3D сканеру для побудови моделі надає можливість зафіксувати всі об'єкти, які оточують сканер, та у разі потреби дослідити ті об'єкти, які навіть не були описані в протоколі. 3D сканери фіксують фізичні розміри об'єктів, то у разі необхідності є можливим не лише віртуальне сприймання зазначених об'єктів, але й проведення відповідних досліджень.

В результаті використання 3D сканеру створюється віртуальна модель, яка, у разі необхідності, може досліджуватися за допомогою методу реконструкції. Фактично криміналістичний метод реконструкції використовується як в процесі створення 3D моделі, так і в процесі її застосування та дослідження.

В результаті застосування 3D моделювання не можливо повністю реконструювати обстановку вчинення суспільно небезпечного діяння, що зумовлено змінами, які постійно відбуваються в об'єктивній дійсності та неможливістю повної фіксації всіх точок об'єктів сканування (точність залежить від роздільної здатності 3D сканеру). Реконструйована віртуальна модель є спрощеною (менш деталізованою) у порівнянні із оригінальною обстановкою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Baranowski M. Metodologiczna analiza Wybranej koncepcji rekonstrukcji rzeczywistości. Idealizacyjna teoria nauki, *Konstrukcja czy rekonstrukcja rzeczywistości? Dylematy społecznego zaangażowania*. Poznań: Bogucki Wydawnictwo Naukowe, 2006. S. 169-179.
2. Dewey J. *Reconstruction in Philosophy*. New York: Dover Publications, 2004. 130 p.
3. Reinmuth F., Siegwart G., Tapp Ch. Theory and Practice of Logical Reconstruction: Anselm as a Model Case. *History of Philosophy & Logical Analysis*. 2014. Band 17. p. 13-21. URL: https://www.researchgate.net/publication/281062104_Theory_and_Practice_of_Logical_Reconstruction_-_Anselm_as_a_Model_Case_Introduction. (дата звернення: 07.07.2020).
4. Sady W. *Racjonalna rekonstrukcja odkryć naukowych*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 1990. 149 s.
5. Bechtel W. and Abrahamsen A. *Connectionism and the Mind Parallel Processing, Dynamics, and Evolution in Networks*. Malden: Blackwell Publishers Inc., 2022. 432 p.
6. Brzeziński Jerzy M. *Metodologia badań psychologicznych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2019. 528 s.
7. Kasinec R. *Občan verzus štátna moc: justičný omyl, občianska neposlušnosť, právo na odpor*. Bratislava: Wolters Kluwer SR s.r.o., 2017. 181 s.
8. Шепітько В. Ю., Коновалова В. О. *Юридична психологія: підручник; 3-тє вид., переробл. і допов.* Харків: Право, 2019. 288 с.
9. Ruisel I. *Kognitívna psychológia v stredoveku*. Bratislava: Ústav experimentálnej psychológie SAV, 2017. 190 s.
10. Григоренко А. О. Філософські і психологічні підходи до розуміння реконструктивної діяльності. *Проблеми законності*. Харків: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2020. Випуск 151. С. 154-165.

11. Щерба С. П., Заглада О. А. Філософія: підручник. 5-е вид. Київ: Кондор, 2011. 548 с.
12. Кремень В. Г., Пазиніч С. М., Пономарьов О. С. Філософія управління: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Знання України, 2007. 360 с.
13. Mazurkiewicz A., Uryniak M. Podmiotowość człowieka w aspekcie jego działalności w organizacji. *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*. Rzeszów. № 8. 2006. S. 219-234.
14. Jusiak R. Paradygmat podmiotowości – refleksje pedagogiczne. *Zeszyty Naukowe*. KUL, 2018. Tom 61. № 4 (244). S. 245-258.
15. Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Філософія: підручник. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2019. 432 с.
16. Варій М. Й. Психологія: навч. пос. для студ. вищ. навч. закл.; 2-ге вид. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 288 с.
17. Olubiński A. Podmiotowa aktywność własna jako szansa samorealizacji i rozwoju (w świetle założeń edukacji humanistycznej i krytycznej). *Przegląd Pedagogiczny*. 2016. № 2. S. 33-47.
18. Psychologie a její předmět. URL: <https://publi.cz/books/339/01.html> (Дата звернення: 03.07.2023).
19. Руденко С. Історія української філософії: недескриптивна методологія дослідження. *Філософська думка*, 2013. № 5. С. 94-102.
20. Reinmuth F. Hermeneutics, Logic and Reconstruction. *History of Philosophy & Logical Analysis*. 2014. Band 17. p. 152-190. URL: https://www.researchgate.net/publication/281035932_Hermeneutics_Logic_and_Reconstruction. (дата звернення: 07.07.2020).
21. Киричук О. Основи психології. Київ: Либідь, 2006. 632 с.
22. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т., Т. 20: Криміналістика, судова експертиза, юридична психологія / редкол: В. Ю. Шепітько (голова) та ін. Харків: Право, 2018. 952 с.

23. Hryhorenko A., Musiienko O., Boiko-Dzhumelia V., Sakovskyi A., Myrovskia A. Reconstruction as a method of crime investigation. *Amazonia Investiga*. 2021. 10 (45), P. 113-119.

24. Григоренко А. О. Сучасні методологічні новації в науковому правовому пізнанні. *Філософія і право: матеріали XVI міжнар. наук. конф. аспірантів та студентів* (Харків, 22 трав. 2020 р.). Харків: Право, 2020. С. 45-47.

25. Andrii Hryhorenko The Essence and Limits of Application of Reconstructive Activity in Criminalistics. *Сучасне суспільство і наука: актуальні дослідження молодих вчених: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. Інтернет-конференції іноземними мовами* (Харків, 29 травня 2020 р.). Харків: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2020. С. 39-41.

26. Адамова О. С. Поняття правової класифікації. *Часопис цивілістики*, 2015. Вип. 18. С. 19-24.

27. Буртняк І. В. Імітаційне моделювання. Івано-Франківськ: ПНУ, 2014. 97 с.

28. Gaşiorowski J. Nowoczesne technologie w kryminalistyce. *Kultura Bezpieczeństwa. Nauka – Praktyka – Refleksje*, 2016. № 21. S. 73–114.

29. Затенацький Д. В. Ідеальні сліди в криміналістиці (техніко-криміналістичні та тактичні прийоми їх актуалізації): монографія / за ред. В. Ю. Шепітька. Харків: Право, 2010. 160 с.

30. Meteňko J. Kriminologická taktika. Bratislava: Akadémia PZ v Bratislave, 2012. 267 s.

31. Негребецький В. Криміналістична реконструкція як тактичний прийом слідчого експерименту. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 6. С. 317-321.

32. Nowak S. Metodologia Badań Społecznych. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN SA, 2007. 496 s.

33. Долгошея Н. О. Страхування в запитаннях та відповідях: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 318 с.

34. Задачин В. М., Конюшенко І. Г. Моделювання систем: конспект лекцій. Харків: Вид. ХНЕУ, 2010. 268 с.
35. APA Dictionary of Psychology. York: Maple Press, 2015. 1221 p.
36. Григоренко А. О. Метод реконструкції як інноваційна складова слідчої діяльності. *Інноваційні методи та цифрові технології в криміналістиці, судовій експертизі та юридичній практиці*: матеріали міжнар. «круглого столу» (Харків, 12 груд. 2019 р.). Харків: Право, 2019. С. 44-47.
37. Гаркушевський В.С., Цвілик С.Д., Гордєєв В.В., Моделювання складних геометричних форм засобами графічного редактора "Компас-3D". *Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій: теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць*. Вінниця: ПП Балюк І. Б., 2019. Випуск 2. С. 80-84.
38. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/> (дата звернення: 03.08.2020).
39. Баулін Ю. В., Борисов В. І., Тютюгін В. І. та ін. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник; за ред. проф. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-те вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2010. 456 с.
40. Шепітько В. Ю., Журавель В. А., Коновалова В. О. та ін. Криміналістика: підручник: у 2 т. Т. 2.; за ред. В. Ю. Шепітька. Харків: Право, 2019. 328 с.
41. Вознюк А. Час вчинення злочину: актуальні проблеми кримінально-правового розуміння. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. №3. С. 258-262.
42. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*, 2013, № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.
43. Коташевський О. В. Посібник для слідчого. Рівне. 2005. 107 с.
44. Шепітько В. Ю., Журавель В. А., Коновалова В. О. та ін. Криміналістика: підручник: у 2 т. Т. 1.; за ред. В. Ю. Шепітька. Харків: Право, 2019. 456 с.

45. Про музеї та музейну справу: Закон України від 29.06.1995 р. № 249/95-ВР. Відомості Верховної Ради України, 1995, № 25, ст. 191.

46. Державні будівельні норми України А.2.2-3-2014 "Склад та зміст проектної документації на будівництво". Затверджено наказом Мінрегіону України від 04.06.2014 р. № 163 Київ, 2014.

47. Король В. В., Юрчишин В. Д. Сутність категорії «учасник кримінального провадження» в науці кримінального процесуального права. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2014. Випуск 2 (5). С. 245-253.

48. Осауленко О. А., Самодін А. В., Степанова Г. М. та ін. Слідчі (розшукові) дії у кримінальному провадженні. Київ: Центр учбової літератури, 2015. 140 с.

49. Ухвала слідчого судді як особливий вид процесуального рішення. URL: http://www.nsj.gov.ua/files/1487254432%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F_11.1.pptx (дата звернення: 03.08.2020).

50. Право на виконання рішення суду. URL: <https://pravo.minjust.gov.ua/ua/programs/court> (дата звернення: 03.08.2020).

51. Григоренко А. О. Використання методів реконструкції та моделювання в слідчій діяльності: постановка проблеми та співвідношення понять. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2020. Вип 40. С. 108-116.

52. Van Der Valk T., Van Driel J. H., De Vos. W. Common Characteristics of Models in Present-day Scientific Practice. *Research in Science Education*. 2007. Volume 37. Issue 4. P. 469-488.

53. Герасимов Р. Р. Моделювання при розслідуванні злочинів. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 3. С. 253-257.

54. Гетьман Г. М. Моделювання особи невідомого злочинця під час судово-психологічних досліджень. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Випуск 25. С. 240-244.

55. Carew R. M., French J., Morgan R. M. 3D forensic science: A new field integrating 3D imaging and 3D printing in crime reconstruction. *Forensic Science*

International: Synergy. Volume 3, 2021. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2589871X21000759> (дата звернення 23.07.2023).

56. Коновалова В. О. Вибрані твори. Харків: Апостиль, 2012. 528 с.

57. Lysenko S. O. Reconstruction as a method of assessment and analysis of models of information security. *Fundamental and Applied Researches In Practice of Leading Scientific Schools*. 2015. 6 (12). P. 177-186.

58. Пясковський В. В., Черноус Ю. М., Іщенко А. В., Алексєєв О. О. та ін. Криміналістика: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2015. 544 с.

59. Кононюк А. Е. Обобщенная теория моделирования. Начала. К.1. Ч.1 Киев: Освіта України, 2012. 602 с.

60. Hrablik-Chovanová H., Sakál P. Operačná analýza časť I. Trnava: AlumniPress, 2011. 242 s.

61. Комова М. В., Петрушка А. І. Документальна реконструкція як різновид наукового ретроспективного моделювання. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2018. № 1. С. 11-19.

62. Лисенко С. О. Основні риси моделей та моделювання. URL: <http://vabb.com.ua/news/risy-modeley-modeluvania.html> (дата звернення 27.07.2023).

63. Chisum W. J. Crime Reconstruction. *The Forensic Laboratory Handbook: Procedures and Practice* / Edited by: A. Mozayani and C. Noziglia. Totowa: Humana Press Inc, 2006. P. 63-77.

64. Шепітько В., Шепітько М. Кримінальне право, криміналістика та судові науки: енциклопедія. Харків: Право, 2021. 508 с.

65. Afonin D. General scientific and methodological essence of the modeling method in solving the problems of trasological forensic. *Sciences of Europe*. Praha. 2021. № 64. Volume 2. P. 15-19.

66. Заяць Д. Д. Деякі аспекти моделювання під час розслідування злочинів. *Процесуальне та техніко-криміналістичне забезпечення досудового*

розслідування: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 28 листоп. 2019 р.) Харків, 2019. С. 70-72.

67. Тіщенко В. В. Технологія та евристика як складові пізнавальної діяльності у розслідуванні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. Спеціальний випуск № 2. С. 188-194.

68. Негребецький В. Моделювання як основа процесу пізнання під час перевірки показань на місці. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 7. С. 169-172.

69. Koen W. J., Bower C. M. *Forensic Science Reform: Protecting the Innocent*. Academic Press, 2017. 392 p.

70. Григоренко А. О. Метод реконструкції в слідчій діяльності та його співвідношення з методом моделювання. *Юридична осінь 2019: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених (Харків, 29 листоп. 2019 р.)*. Харків: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2019. С. 561-563.

71. Григоренко А. О. Проблеми використання методів реконструкції та реставрації під час досудового розслідування. *Юридична наука в сучасному світі: здобутки та перспективи: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 25 вересня 2020 р.)*. Одеса: Видавничий дім "Гельветика", 2020. С. 153-155.

72. Вільчик Т. Б. Функції інституційної адвокатури. *Форум права*. 2017. № 2. С. 24-29.

73. Єфіменко М. Ю. Завдання та функції адвоката в адміністративному процесі. *Форум права*. 2012. № 4. С. 343-348.

74. Колодчин В. В., Туманянц А. Р. Повноваження прокурора в судовому провадженні у першій інстанції: монографія. Харків: ТОВ "Оберіг", 2016. 228 с.

75. Лапкін А. В. Прокурор як менеджер досудового розслідування. *Правовий часопис Донбасу*. 2018. № 1 (62). С. 197-202.

76. Lebedowicz A. Profilowanie nieznanych sprawców zabójstw. *Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury*. 2021. Zeszyt 2 (42). S. 81-107.

77. Никитченко Н. В. Участь прокурора у кримінальному провадженні на стадії судового розгляду. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2017. Вип. 4–5 (8–9). С. 132-137.

78. Pikulski S. Podstawowe zagadnienia taktyki kryminalistycznej. Białystok: Temida 2, 1997. 216 с.

79. Рогатюк І. В. Підтримання прокурором публічного обвинувачення в суді: процесуальна тактика в нестандартних умовах. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1 (13). С. 87-98.

80. Скибіцький Б. А. Повноваження слідчого судді у кримінальному провадженні. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Юридичні науки*. 2016. Вип. 3. С. 209-216.

81. Стратонов В. М., Слінько С. В. Умови здійснення пізнавальної діяльності слідчого. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2011. № 1 (52). С. 161-169.

82. Цільмак О. М. Психологічна структура слідчої діяльності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2 (1). С. 330-337.

83. Черноус Ю. М., Васюта Ю. В. Психологічна та організаційно-тактична характеристика діяльності спільних слідчих груп під час розслідування кримінальних правопорушень. *Юридична психологія*. 2022. № 2 (31). С. 113-121.

84. Šanta J. Aktuálne aplikačné problémy prípravného konania z pohľadu prokurátora. *Efektívnosť prípravného konania – jej skúmanie, výzvy a perspektívy: zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie usporiadanej Katedrou trestného práva, kriminológie, kriminalistiky Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave (Bratislava, 30.10.2020)*. 2020. S. 118-126.

85. Шепітько В. Ю. Теоретико-методологічна модель криміналістики та її нові напрями. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2021. Випуск 3 (25). С. 9-20.

86. Шепітько І. І. Судовий розгляд в системі судового провадження у першій інстанції: монографія / наук. ред. О. В. Капліна. Харків: Право: Апостиль, 2018. 224 с.

87. Григоренко А. О. Проблеми використання методу реконструкції під час здійснення юридичної діяльності. *Теорія та практика судової експертизи та криміналістики*. Харків: Право, 2020. С. 96-111.

88. Пендюра М. М., Дручек О. В. Юридична деонтологія: навч. посіб. Ч. 2. Київ: Національна академія внутрішніх справ, 2014. 156 с.

89. Слінько Д. С., Слінько С. В., Стратонов В. М. Критерії процесуальної самостійності слідчого. *Наше право*. 2023. № 1. С. 44-50.

90. Черноус Ю. М., Гвоздюк В. В. Методологічні засади використання практики Європейського суду з прав людини в тактиці проведення слідчих (розшукових) дій. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2021. №2 (22). С. 38-47.

91. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 22. Ст. 303.

92. Григоренко А. О. Застосування методу реконструкції в діяльності детектива під час досудового розслідування. *Актуальні проблеми правових наук в євроінтеграційному вимірі*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 17–18 грудня 2021 р.). Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2021. С. 51-53.

93. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2-3. Ст. 12, С. 54.

94. Бортун М. Координаційна діяльність прокурора відповідно до положень статті 25 Закону України «Про прокуратуру». *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2018. № 1(53). С. 21-26.

95. Гузе К. А. Представництво прокурором інтересів громадянина або держави в цивільному судочинстві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2015. 22 с.

96. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282, С. 1438.

97. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

98. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545. С. 7.

99. Стратонов В. М. Повноваження слідчого судді у кримінальному провадженні. *Криміналістика і судова експертиза*. 2021. Випуск 66. С. 264-271.

100. Самолюк Ю. М. Судове рішення у цивільному процесі: спірні питання. *Судова апеляція*. 2009. № 1(14). С. 91-98.

101. Розум І. О. Судове рішення у справах адміністративної юрисдикції: спектральний аналіз дискусійних теоретичних аспектів сутності та правової природи. *Юридичний вісник*. 2017. № 3 (44). С. 54-60.

102. Григоренко А. О. Проблеми використання криміналістичного методу реконструкції при здійсненні судового розгляду під час кримінального провадження. *Теорія та практика сучасної юриспруденції: матеріали XXVI наук.-практ. конф. (м. Харків, 20 грудня 2020 р.)*. Харків. 2020. Том № 2 С. 301-302.

103. Шепітько В. Ю. Цільове призначення криміналістичних знань і прагнення до європейських стандартів у протидії злочинності. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2017. Випуск 17. С. 4-11.

104. Григоренко А. О. Використання реконструкції як методу криміналістики під час здійснення різних видів юридичної діяльності. *Юридична осінь 2020: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених (Харків, 23 листоп. 2020 р.)*. Харків: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2020. С. 91-93.

105. Григоренко А. О. Роль реконструкції у науково-технічному забезпеченні досудового розслідування / Науково-технічне забезпечення слідчої діяльності в умовах змагального кримінального провадження: монографія / за заг.

ред. В. Ю. Шепітька; Нац. акад. прав. наук України, НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса. Харків: Право, 2021. С. 137-154.

106. Andrii Hryhorenko Problems of application of the reconstruction method during the inspection of the scene. *KELM*. Lublinie, 2021. № 1 (37), vol. 1. p. 174-179.

107. Bogusz I., Bogusz M. Ślady kryminalistyczne dla słuchaczy szkolenia zawodowego podstawowego. Legionowo: Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, 2015. 38 s.

108. Grzywna H. Oględziny miejsca zdarzenia. Słupsk: Szkoła Policji w Słupsku, 2015. 34 s.

109. Цимбал М. Л. Тактика огляду місця події при розслідування пожеж: автореферат дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 1999. 20 с.

110. Коновалова В. О., Колесниченко О. Н. Огляд місця події. *Радянське право*. 1961. № 5. С. 110-113.

111. Мусієнко О. Л. Особливості огляду місця події при розслідуванні шахрайства. *Форум права*. 2013. № 4. С. 253–257.

112. Pawelec K. J. Czynności niepowtarzalne w sprawach o wypadki drogowe. Aspekty procesowo-kryminalistyczne: wydanie I. Warszawa: Difin, 2014. 189 s.

113. Шепітько В. Ю. Тактика огляду місця події (проблеми використання типового та евристичного в діяльності слідчого). *Юридичний радник*. 2006. № 1 (9) (лютий). С. 88-89.

114. Jalč A. K některým problémom při výkone obhliadky místa činu. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2012. № 2. S. 138- 142.

115. Чаплинський К. О. Тактика проведення окремих слідчих дій: монографія. Дніпропетровськ, 2006. 416 с.

116. Тіщенко С. О. Особливості організації і тактики проведення огляду місця події. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 4. С. 409-413.

117. Настільна книга слідчого: 2-ге вид., перероб. і доп. / Панов М. І., Шепітько В. Ю., Коновалова В. О. та ін. Київ: Видавничий Дім "Ін Юре", 2007. 728с.

118. Шепітько В. Ю. Тактика огляду місця події: конспект лекції. Харків: УкрЮА, 1994. 20 с.

119. Цимбал М. Л. Розслідування пожеж (огляд місця події та проблеми застосування спеціальних знань): монографія / за ред. д-ра юрид. наук проф. В. Ю. Шепітька. Харків: Гриф, 2004. 240 с.

120. Цимбалюк В. І. Процесуальний порядок огляду місця події. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2014. 4 (33). С. 144-147.

121. Петков С. В., Журавльов Д. В., Дрозд О. Ю., Дрозд В. Г. Огляд місця події. Процесуальні дії при розслідуванні окремих кримінальних правопорушень. Актуальне законодавство та судова практика. Київ: Центр навчальної літератури, 2021. 368 с.

122. Zubańska M. O usprawnianiu czynności oględzin i zmniejszeniu deficytu poznawczego, czyli o potrzebie implementacji nowej techniki obrazowania i wymiarowania miejsca zdarzenia. *Problemy kryminalistyki*. 2018. 302 (4). S. 21-28.

123. Біленчук П. Д. Кофанов А. В. Кобилянський О. Л. Скільська Л. Д. Криміналістичне документування огляду місця події: методи, засоби, технології: монографія / За ред. П.Д. Біленчука. Київ: ННПСК КНУВС, 2009. 112 с.

124. Deepti, Kapil R., Bhikhubhai Chavda D. K., Rakesh M. Crime Scene Reconstruct 'A major part of Criminal Justice System. *International Journal of Life Sciences. National Conference on Forensic Science and Digital Forensics 2022*. 2022. A18. P. 37-42.

125. Григоренко А. О. Проблеми застосування методу реконструкції під час інформаційного забезпечення досудового розслідування кримінального правопорушення. *Інформаційне забезпечення розслідування злочинів: матеріали ІХ Міжнародного круглого столу (м. Одеса, 4 червня 2021 р.)*. Одеса: Видавничий дім "Гельветика", 2022. С. 24-27.

126. Польщиків В. В. Особливості місця, часу, обстановки й слідів вбивств, учинених в умовах неочевидності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Серія ПРАВО. Випуск 34. Том 3. С. 44-47.

127. Шепітько В. Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз): монографія. Харків: Харків юридичний, 2007. 432 с.

128. Kasprzak J., Młodziejowski B., Kasprzak W. Kryminalistyka. Zarys systemu. Warszawa: Difin, 2015. 358 s.

129. Щербакова Г. Огляд місця події при розслідуванні фактів одержання неправомірної вигоди у сфері вищої освіти. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2014. №1(34). С. 78-84.

130. Балицький Т. М. Слідчий експеримент в системі слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ірпінь, 2015. 18 с.

131. Заяць Д. Д. Ситуаційний підхід до тактики перевірки показань на місці: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2005. - 20 с.

132. Єфімов М. Тактика слідчого експерименту під час розслідування злочинів проти моральності. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 6. С. 197-200.

133. Капліна О. В. Проблеми безпосереднього дослідження судом результатів невербальних та змішаних слідчих (розшукових) дій. *Проблеми законності*. 2020. № 151. С. 101-119.

134. Коновалова В. Е. Психологическая характеристика следственного эксперимента. *Криминалистика и судебная экспертиза: респ. межвед. сб. научн. и научн.-метод. работ*. Киев: РИО МВД Украины, 1976. Вып.12. С. 10-16.

135. Стратонов В. М. Відтворення обстановки і обставин події як метод пізнання під час розслідування злочинів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2001. 16 с.

136. Чаплинська Ю. А. Проблемні питання слідчого експерименту. *Право і суспільство*. 2014. № 1. С. 249-254.

137. Шепітько В. Ю. Відтворення обстановки і обставин події: сутність, зміст, тактика. *Слідча практика України*. Харків: Східно-регіонал. центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2009. Вип. 7. С. 7-14.

138. Jagodzińska K. Rekonstrukcja miejsca zdarzenia w praktyce anglosaskiej a eksperyment procesowo-kryminalistyczny w polskim systemie prawa. *Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego*. 2008. Tom XXII. S. 219-227.

139. Рогатинська Н. Деякі особливості проведення слідчого експерименту у кримінальному провадженні. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. Випуск 2. С. 149-153.

140. Капліна, О., Гетьман, Г. Проблеми нормативного регулювання слідчих (розшукових) дій, спрямованих на перевірку й уточнення відомостей, одержаних під час досудового розслідування. *Проблеми законності*. 2023. № 162, 157–178.

141. Чаплинська Ю. А. Слідчий експеримент (організаційний аспект). *Криміналістичний вісник*. 2013. № 1 (19). С. 43-48.

142. Тактика проведення слідчого експерименту під час досудового розслідування: метод. рек. / П. Є. Антонюк, А. О. Антощук, В. В. Пясковський, А. В. Самодін, та ін.. Київ: Національна академія внутрішніх справ, 2021. 70 с.

143. Рогатинська Н. Деякі особливості проведення слідчого експерименту у кримінальному провадженні. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. Випуск 2. С. 149–153.

144. Криміналістика: мультимедійний навчальний підручник. Національна академія внутрішніх справ. Кафедра криміналістики та судової медицини. URL: <https://arm.naiu.kiev.ua/books/criminalistics/info/lec20.html> (дата звернення 13.08.2023).

145. Григоренко А. О. Реалізація методу реконструкції під час проведення слідчого експерименту. *Теорія та практика сучасної юриспруденції: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Харків, 25 грудня. 2021 р.)*. Харків. 2021. Випуск 04/2021. С. 341-342.

146. Цыпарский Я. Г. Макетирование в ходе воспроизведения обстановки и обстоятельств события. *Криминалистика и судебная экспертиза*. Киев: РИО МООП УССР, 1968. Вып.5. С. 41-44.

147. Чаплинська Ю. А. Слідчий експеримент (організаційний аспект). *Криміналістичний вісник*. 2013. № 1 (19). С. 43-48.

148. Бондар В. С. Особливості підготовки та проведення слідчого експерименту під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, учинених із застосуванням вогнепальної зброї. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2018. Вип. 1. С. 208-219.

149. Комісарчук Ю. А., Ряшко О. В. Підстави та процесуальний порядок проведення слідчого експерименту. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2014. Вип. 3 С. 248-260.

150. Гора І. В., Колесник Б. А. Слідчий експеримент чи перевірка показань особи? *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2012. Вип. 3. С. 248-256.

151. Негребецький В. В. Слідчий експеримент із метою перевірки показань підозрюваного як особливий спосіб отримання доказів. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 5. С. 263-267.

152. Заяць Д. Д. Тактика перевірки показань на місці в умовах конфліктної ситуації. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2004. № 25. С. 37-43.

153. Негребецький В. В. Перевірка показань підозрюваного на місці: тактика і психологія: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2005. 20 с.

154. Негребецький В. В. Особливості фіксації результатів криміналістичної реконструкції під час слідчого експерименту. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 7. С. 217-221.

155. Гусєва В. О. Особливості тактики допиту потерпілого та свідка під час розслідування посягань на життя працівника правоохоронного органу. *Судова та слідча практика в Україні*. 2019. Випуск 9. С. 34-40.

156. Демидова Є. Є. Тактика допиту обізнаних осіб: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2013. 20 с.

157. Журавель В. А. Специфика предмета допроса потерпевшего при расследовании отдельных видов преступлений. *Проблемы социалистической законности: сб. науч. тр.* Харьков: Вища школа, 1983. Выпуск 12. С. 122-125.

158. Kaplina, O. V., Kuchynska, O. P., Krukevych, O. M. Interrogation of minor and juvenile witnesses in criminal proceedings: Current state and prospects for improvement. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*. 2021. № 3. Том 28. 268-276.

159. Коновалова В. Е. Допрос: тактика и психология. Харьков: Издатель СПД ФЛ Вапнярчук Н. Н., 2006. 176 с.

160. Костицкий М. В. Введение в юридическую психологию: методологические и теоретические проблемы. Киев: Выща шк., 1990. 259 с.

161. Мазур М. Р. Особливості формування показань свідка в кримінальному провадженні. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2015. № 12. С. 141-147.

162. Pasko-Porys W., Przesłuchiwanie i wywiad. *Psychologia kryminalistyczna*. Warszawa: Oficyna naukowa, 2007, 555 s.

163. Черноус Ю. М. Психологічні основи реалізації тактичних прийомів. *Юридична психологія*. 2020. № 1 (26). С. 13-21.

164. Шевчук В. М. Особливості допиту підозрюваного при розслідуванні контрабанди. *Актуальні проблеми держави та права: зб. наук. пр. Одеської Нац. юрид. Акад.* Одеса, 2001. Вип 10. С. 164-171.

165. Shepitko V. Introduction to Criminalistics. Kharkiv: Apostille Publishing House LLC, 2021. 168 p.

166. Шепітько В. Ю. Криміналістика: Словник термінів. Київ: Концерн "Видавничий Дім "Ін Юре", 2004. 264 с.

167. Коновалова В. О. Тактичні основи допиту. *Радянське право*, 1964. Вип. 2. С. 78-81.

168. Журавель В. А. Допрос потерпевшего: оценка восприятия и интеграции. *Проблемы социалистической законности: сб. науч. тр.* Харьков: Вища щкола, 1986. Выпуск 17. С. 129-132.

169. Шепітько В. Ю. Теоретичні проблеми систематизації тактичних прийомів у криміналістиці: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 1996. 30 с.

170. Коновалова В. Е. Допрос как информационный процесс. *Проблемы социалистической законности: республик. междувед. науч. сб.* Харьков: Вища школа, 1980. Вып. 5. С. 126-132.

171. Шепітько В. Ю. Вибрані твори. Харків: Видавнича агенція "Апостіль", 2010. 576 с.

172. Шепітько В. Ю. Актуализация забытого при допросе: проблемы и возможности. *Проблемы законности: респ. межвед. науч. сб.* Харьков: Нац. юрид. акад. Украины, 1995. Вып. 29. С. 142-147.

173. Колесніков В. В. Тактичні особливості допиту свідків і потерпілих під час розслідування злочинів, пов'язаних з пожежами. *Форум права.* 2009. № 2. С. 196-201.

174. Габро О. І. Суб'єктивна сторона складу злочину завідомо неправдиве показання. *Юридична наука.* 2011. № 4-5. С. 120-132.

175. Шепітько В. Ю. Допит на досудовому слідстві (межі допустимого і засоби впливу). *Юридичний радник.* 2004. № 2. С. 71-73.

176. Коновалова В. Е. Тактика допроса в целях опознания. *Ученые записки Харьковского юридического института.* Издание Харьковского юридического института, 1957. Вып. 9. С. 172-180.

177. Черноус Ю. М. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів: монографія. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 492 с.

178. Журавель В. А. Фіксація вербальної інформації: правові та організаційні проблеми. *Юрист України: наук.-прак. журнал.* Харків: Право, 2011. Вып. 1 (14). С. 33-40.

179. Григоренко А. О. Можливості застосування методу реконструкції під час допиту як елементу науково-технічного забезпечення. *International Scientific Innovations in Human Life: materials of The 6th International scientific and practical conference (Manchester, December 15-17, 2021).* Manchester. 2021. P. 931-934.

180. Fisher R. P. & Geiselman R. E. The cognitive interview method of conducting police interviews: Eliciting extensive information and promoting

therapeutic jurisprudence. *International Journal of Law and Psychiatry*, 2010. P. 321–328.

181. Єфімов М. М. Підготовчий етап пред'явлення особи для впізнання під час розслідування злочинів проти моральності. *ВІСНИК НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2017. Випуск 1/2 (33/34). С.186-189.

182. Лук'янчиков Є. Д., Лук'янчиков Б. Є. Пред'явлення для впізнання – засіб інформаційного забезпечення розслідування. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 4. С. 46-53.

183. Лук'янчиков Є. Д. Методологічні засади інформаційного забезпечення розслідування злочинів: монографія. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2005. 360 с.

184. Удалова Л. Д. Влияние объективных факторов на результаты опознания. *Криминалистика и судебная экспертиза*. Киев: Вища школа, 1986. Вып. 32. С. 33-35.

185. Удалова Л. Д. Тактико-психологические основы предъявления для опознания и достоверность его результатов: автореферат дис. ... канд. юрид. наук. Киев, 1992. 23 с.

186. Чаплинський К. О. Тактичне забезпечення проведення слідчих дій: монографія. Дніпропетровськ: Ліра ЛТД, 2010. 560 с.

187. Швець Н. Л. "Білі плями" питання теорії та практики пред'явлення для впізнання. *Право і Безпека*. 2005. Т. 4. № 4. С. 122-127.

188. Григоренко А. О. Проблеми реалізації методу реконструкції під час пред'явлення для впізнання у кримінальному провадженні. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2021. № 42. С. 152-158.

189. Слідчі (розшукові) дії: навч. посібник / О. В. Авраменко, Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк та ін.; за заг. ред. Р. І. Благути та Є. В. Пряхіна. Львів: ЛьвДУВС, 2013. 416 с.

190. Осипенко І. П., Гарига-Грихно М. М. Ідентифікація особи за ознаками зовнішності. *Криміналістичний вісник*. 2017. № 1. С. 141-147.

191. Чаплинський К. О. Тактика пред'явлення для впізнання при розслідуванні злочинів проти життя, здоров'я та статевої недоторканості особи: навчально-практичний посібник. Дніпропетровськ: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2007. 94 с.

192. Чаплинський К. О. Особливості тактики пред'явлення для впізнання в умовах протидії досудовому розслідуванню. *Вісник Академії митної служби України. Серія "Право"*. 2014. № 1 (12). С. 156-160.

193. Чаплинський К. О., Лускатов О. В., Пиріг І. В., Плетенець В. М., Чаплинська Ю. А. Криміналістика: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / 2-е вид, перероб. і доп. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2017. 480 с.

194. Чаплинський К. О. Підготовка до пред'явлення для впізнання як необхідна умова якісного проведення слідчої дії. *Право і суспільство*. 2011. № 2. С. 227-231.

195. Тертишник В. М. Гарантії істини та захисту прав і свобод людини в кримінальному процесі: монографія. Дніпропетровськ: Дніпропетровська юридична академія МВС України, 2002. 432 с.

196. Галаган В. І., Басиста І. В. Процесуальний порядок і тактика пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням того, хто впізнають: монографія. Київ: КНУВС, 2007. 236 с.

197. Гарасимів О., Ряшко О. Пред'явлення для впізнання як слідча (розшукова) дія у кримінальному провадженні. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. 2021. № 1. С. 81-87.

198. Бабкова В. С. Проблеми визнання результатів зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж належними та допустимими доказами. *Юрист України*. 2018. № 2 (37). С. 68–75.

199. Гольдберг Н. О. Забезпечення конституційних прав і свобод особи при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій у її житлі та іншому володінні. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2016. № 2. С. 47-58.

200. Керевич О. В. Правовідносини слідчих та оперативних підрозділів під час установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 244-249.

201. Корнієнко М. В., Тertiшник В. М. Концептуальні проблеми процесуального інституту негласних слідчих (розшукових) дій. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Випуск 39. Том 2. С. 105-109.

202. Луцик В. В. Зняття інформації з електронних комунікаційних мереж: фокус новел. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 8. С. 500-504.

203. Негласні слідчі (розшукові) дії: курс лекцій; за ред. Д. Й. Никифорчука. Київ, 2021. 175 с.

204. Плахотіна В. М. Призначення й провадження деяких видів експертиз на початковому етапі розслідування хабарництва, вчиненого співробітниками правоохоронних органів. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 60. С. 260–266.

205. Толпиго Д. М. Особливості обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи. *Правова держава*. № 19. 2015. С. 147-152.

206. Уваров В. Г. Зняття інформації з телекомунікаційних мереж. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. №2. Т. 1. С. 121–124.

207. Кримінальний процес: підручник; за ред. В. Я. Тацій, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків: Право, 2013. 824 с.

208. Старушкевич А. В. Криміналістичне мислення: поняття та зміст. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2018. Вип. 1–2 (10–11). С. 243-250.

209. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: затв. наказом Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text> (дата звернення: 01.10.2021).

210. Негласні слідчі (розшукові) дії та особливості їх проведення оперативними підрозділами органів внутрішніх справ: навчально-практичний посібник; за ред. Б. І. Бараненко, О. Б. Бочковий, К. А. Гусєва та ін. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2014. 416 с.

211. Grzywna H. Oględziny miejsca zdarzenia. Słupsk: Szkoła Policji w Słupsku, 2015. 34 s.

212. Луцик В. В. Установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. № 4. С. 202-205.

213. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. Т. 1 / О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та інші / за заг. ред. В. Я. Тацій, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. Харків: Право, 2012. 768 с.

214. Уваров В. Г. Проблеми негласних слідчих (розшукових) дій. *Право і суспільство*. 2013. № 3. С. 134-140.

215. Говоруха В. І., Степанов В. А. Зняття інформації з електронних інформаційних систем як різновид негласних слідчих (розшукових) дій. *Інформація і право*. 2020. № 3 (34). С. 69-74.

216. Луцик В. В. Зняття інформації з електронних інформаційних систем. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vchfo_2014_4_25.pdf (дата звернення: 15.01.2022).

217. Kaiser N., Bachhiesl C. W. Criminalistics and Forensic Science (s) in Austria: History-Present- Future. *Криміналіст першодрукований*. 2021. № 21-22. С. 48-70.

218. Wyżga O. Metody nauczania stosowane na wyższej uczelni / Współczesne wyzwania dydaktyki szkoły wyższej / pod red. Agnieszki Domagały-Kręcioch, Olgi

Wyżgi. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego. 2009. S. 75-91.

219. Даньшин М. В. Криміналістика ХХІ століття: місце у системі наукового знання: монографія. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. 480 с.

220. Кендзерска Г. Изучение криминалистики в Польше. *Модели преподавания криминалистики: история и современность*: сборник научных трудов. / под. ред. Н. П. Яблокова и В. Ю. Шепитько. Харьков: Апостиль, 2014. С. 99-120.

221. Колецки Х. Современное состояние криминалистики как университетской дисциплины в Польше. *Модели преподавания криминалистики: история и современность*: сборник научных трудов. / под. ред. Н. П. Яблокова и В. Ю. Шепитько. Харьков: Апостиль, 2014. С. 5-21.

222. Malevski H., Kurapka V. E., Tamale I. Motivation and Expectation of Students – an Important Factor in Implementation of the New Bachelor's Degree Program "Law and Criminalistics". *Криміналіст періодичний*. 2021. № 21-22. С. 10-38.

223. Малафіїк І. В. Дидактика: Навчальний посібник. Київ: Кондор, 2005. 397 с.

224. Polak K. Modele nauczania i możliwości ich wykorzystania dydaktyce akademickiej / W poszukiwaniu modelu dydaktyki akademickiej / red. Skulicz D. Kraków: Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego. 2004. S. 91-96.

225. Furmanek W. Symulacje, gry symulacyjne w dydaktyce. *Dydaktyka Informatyki*. 2012. № 5. S. 15-35.

226. Czerniawska E. Samoregulacja w uczeniu sie modele teoretyczne. *Forum psychologiczne*. 1999. Tom 4, Numer 1, S. 3 – 17.

227. Шепитько В. Ю. Формування криміналістики та криміналістичної дидактики в Україні. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2020. № 22. С. 7-19.

228. Grzegorzewska I. Emocje w procesie uczenia się i nauczania. *Terazniejszość – Człowiek – Edukacja*. 2012. № 1 (57). S. 39-48.

229. Textbook of criminalistics / edited by Hendryk Malevski, Valery Shepitko. Kharkiv: Apostille Publishing House LLC, 2016. 488 p.

230. Шепітько В. Ю. Журавель В. А., Авдєєва Г. К. Інновації в криміналістиці та їх впровадження в діяльність органів досудового слідства. *Питання боротьби зі злочинністю*. Харків, 2011. Вип. 21. С. 39-45.

231. Кендзерска Г. Меандры криминалистики XXI века. *Криминалистика и судебная экспертиза: наука, обучение, практика*. 2013. Вільнюс. Харків. Т. 2. IX. С. 45-58.

232. Шепітько В. Ю. Авдєєва Г. К. Інформаційні технології в криміналістиці та слідчій діяльності. *Питання боротьби зі злочинністю*. Харків, 2010. Вип. 19. С. 194-202.

233. Shepitko V., Shepitko M. Criminalistics and Forensic Science Teaching in Ukraine: Historic and Contemporary Perspectives. *Криміналіст першодрукований*. 2021. № 21-22. С. 39-47.

234. Кафедра криміналістики: історія становлення та розвитку. До 80-річчя заснування: монографія / за ред. В. Ю. Шепітька. Харків: Право, 2020. 268 с.

235. Шепітько В. Ю. Проблемы становления и развития криминалистики как университетской дисциплины в Украине. *Модели преподавания криминалистики: история и современность*: сборник научных трудов. / под. ред. Н. П. Яблокова и В. Ю. Шепітько. Харьков: Апостиль, 2014. С. 63-73.

236. Малевски Г. В поисках собственной модели обучения – метаморфозы криминалистической дидактики в Литве. *Модели преподавания криминалистики: история и современность*: сборник научных трудов. / под. ред. Н. П. Яблокова и В. Ю. Шепітько. Харьков: Апостиль, 2014. С. 21-63.

237. Шепітько В. Ю. Криминалистика XXI века: предмет познания, задачи и тенденции в новых условиях. *Современное состояние и развитие криминалистики*: сборник научных трудов. / под. ред. Н. П. Яблокова и В. Ю. Шепітько. Харьков: Апостиль, 2012. С. 41-54.

238. Konovalova V. O., Shevchuk V.M. Prospective directions of research of innovations of separate criminalistic methodics. *Scientific practice: modern and classical research methods*. Boston, USA. 2021. Volume 1. P. 81-85.

239. Шепітько В. Ю., Авдєєва Г. К. Проблеми застосування науково-технічних засобів та інноваційних продуктів у діяльності органів правопорядку. *Теорія та практика судової експертизи та криміналістики*. 2019. Т. 20 № 2. С. 11-26.

240. Баранчук В. В. 3D сканування як спосіб фіксації на місці злочину: переваги й недоліки. *Юридичний бюлетень*. 2020. Випуск 16. С. 280-286.

241. Коновалова В. О., Булукув О. Ю. Перспективні напрями розроблення інноваційних продуктів у криміналістиці. *Інновації в криміналістиці та судовій експертизі*: матеріали міжвідомчої науково-практичної конференції (м. Київ 25 листопада 2021). Харків: Національна академія внутрішніх справ, 2021. С. 32-35.

242. Remondino F., Guarnieri A., Vettore A. 3D modeling of Close-Range Objects: Photogrammetry or Laser Scanning? *Proceedings of SPIE*. 2004. Vol. 5665. P. 216–225.

243. Капустіна М. В. Методико-криміналістичні засоби забезпечення протидії злочинам. *Право і суспільство*. 2021. № 6. С. 258-262.

244. Костенко М. В. Інноваційні процеси в криміналістиці. *Інновації в криміналістиці та судовій експертизі*: матеріали міжвідомчої науково-практичної конференції (м. Київ 25 листопада 2021). Харків: Національна академія внутрішніх справ, 2021. С. 193-196.

245. Tredinnick R., Smith S., Ponto K. A cost-benefit analysis of 3D scanning technology for crime scene investigation. *Forensic Science International: Reports*. 2019. Volume 1. P. 1–12.

246. Raneri D. Enhancing forensic investigation through the use of modern three-dimensional (3D) imaging technologies for crime scene reconstruction. *Australian journal of forensic sciences*. 2018. Vol. 50. № 6. P. 697–707.

247. Стратонов В. М. Інформація та інформаційні відносини як новий криміналістичний об'єкт. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 4. Ч. 2. С. 84-88.

248. Шевчук В. М. Інноваційні криміналістичні продукти у правозастосовній діяльності: поняття, ознаки та проблеми впровадження у практику. *Наукові праці НУ ОЮА*. 2020. Том 26. С. 139-155.

249. Шепітько В. Ю. Інновації криміналістики – шлях до європейської науки. *Інновації в криміналістиці та судовій експертизі*: матеріали міжвідомчої науково-практичної конференції (м. Київ 25 листопада 2021). Харків: Національна академія внутрішніх справ, 2021. С. 72-75.

250. Шевчук В. М. Інновації у криміналістичній техніці: сучасні можливості й проблеми застосування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2020. № 43. С. 146-151.

251. Капустіна М. В. Автоматизовані засоби криміналістичного забезпечення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 11. С. 691-693.

252. Капустіна М. В., Демидова Є. Є., Латиш К. В. Використання сучасних інформаційних технологій при розслідуванні воєнних злочинів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 4. С. 564-566.

253. В. Ю. Шепітько, Г. К. Авдєєва Автоматизоване робоче місце слідчого «Інсайт». Свідоцтво № 22566 про реєстрацію авторського права на твір від 6 листопада 2007 р.

254. В. Ю. Шепітько, Г. К. Авдєєва База даних «Практика слідчого». Свідоцтво № 49389 про реєстрацію авторського права на твір від 30 травня 2013 р.

255. В. Ю. Шепітько, Г. К. Авдєєва База даних «Слідчий прецедент». Свідоцтво № 60084 про реєстрацію авторського права на твір від 9 червня 2015 р.

256. Спосіб формування суб'єктивного портрету «RAIPS-портрет» (комп'ютерного фотороботу): пат. на корисну модель 69248 Україна: G06K 9/60; № 201111626; заявл. 03.10.2011; опубл. 25.04.2012 Бюл. № 8. 7 с.

257. Григоренко А. О. Застосування методу реконструкції в умовах використання криміналістичного полігону у дидактичному забезпеченні навчального процесу. *Юридичні новели під час воєнного стану*: матеріали науково-практичної конференції (м. Харків 13 червня 2022). Харків: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2022. С. 28-30.

258. Коваленко А. В. Концептуальні засади використання цифрової 3D моделі як засобу пізнання та відображення ознак кримінального правопорушення. *Криміналістика і судова експертиза*. 2021. Випуск 66. С. 420-430.

259. Григоренко А. О. Проблеми реалізації криміналістичного методу реконструкції під час використання інноваційних технологій у процесі досудового розслідування кримінальних правопорушень. *Інновації в криміналістиці та судовій експертизі*: матеріали міжвід. наук.-практ. конф. (Київ, 25 листопада 2021 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 336-339.

260. How 3D Scanning Rebuilds Crime Scenes for Courtrooms. URL: <https://www.gim-international.com/content/article/how-3d-scanning-rebuilds-crime-scenes-for-courtrooms> (дата звернення 28.10.2022).

261. Центр САПР. Офіційний представник FARO Technologies Inc. в Україні. URL: <http://www.faro.in.ua/focus%20S120.html> (дата звернення 26.08.2022).

262. 10 reasons to use laser scanning for forensics. URL: <https://www.faro.com/en/Resource-Library/Article/10-reasons-to-use-laser-scanning-for-forensics> (дата звернення 27.10.2022).

263. El-Hakim S., Beraldin J.-A., Blais F. A Comparative Evaluation of the Performance of Passive and Active 3-D Vision Systems. *Proceedings of SPIE*. 1995. Vol. 2646. P. 14–25.

264. FARO® SCENE Software for intuitive, efficient 3D point cloud capture, processing and registration. URL: <https://www.faro.com/en/Products/Software/SCENE-Software> (дата звернення 27.10.2022).

265. Григоренко А. О. Проблеми реалізації криміналістичного методу реконструкції під час застосування 3D сканування у кримінальному провадженні. *Юридична осінь 2021*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених (Харків, 18 листоп. 2021 р.). Харків: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2021. С. 282-284.

ДОДАТКИ

Додаток А

**СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ ТА
ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ ЇЇ РЕЗУЛЬТАТІВ***Наукові праці, в яких відображені основні результати дослідження:*

1. Григоренко А. О. Філософські і психологічні підходи до розуміння реконструктивної діяльності. *Проблеми законності*. Харків: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2020. Випуск 151. С. 154-165.

2. Григоренко А. О. Використання методів реконструкції та моделювання в слідчій діяльності: постановка проблеми та співвідношення понять. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2020. Вип 40. С. 108-116.

3. Григоренко А. О. Проблеми використання методу реконструкції під час здійснення юридичної діяльності. *Теорія та практика судової експертизи та криміналістики*. Харків: Право, 2020. Вип 22. С. 96-111.

4. Hryhorenko A. Problems of application of the reconstruction method during the inspection of the scene. *KELM*. Lublin, 2021. № 1 (37), vol. 1. p. 174-179.

5. Григоренко А. О. Проблеми реалізації методу реконструкції під час пред'явлення для впізнання у кримінальному провадженні. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2021. № 42. С. 152-158.

6. Hryhorenko A., Musiienko O., Boiko-Dzhumelia V., Sakovskyi A., Myrovskaya A. Reconstruction as a method of crime investigation. *Amazonia Investiga*. 2021. 10 (45). P. 113-119.

7. Григоренко А. О. Роль реконструкції у науково-технічному забезпеченні досудового розслідування / Науково-технічне забезпечення слідчої діяльності в умовах змагального кримінального провадження: монографія / за заг. ред. В. Ю. Шепітька; Нац. акад. прав. наук України, НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса. Харків: Право, 2021. С. 137-154.

Наукові праці, в яких засвідчено апробацію матеріалів дослідження:

1. Григоренко А. О. Метод реконструкції як інноваційна складова слідчої діяльності. *Інноваційні методи та цифрові технології в криміналістиці, судовій експертизі та юридичній практиці*: матеріали міжнар. «круглого столу» (м. Харків, 12 груд. 2019 р.). Харків: Право, 2019. С. 44-47.

2. Григоренко А. О. Метод реконструкції в слідчій діяльності та його співвідношення з методом моделювання. *Юридична осінь 2019*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених (м. Харків, 29 листоп. 2019 р.). Харків: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2019. С. 561-563.

3. Григоренко А. О. Сучасні методологічні новації в науковому правовому пізнанні. *Філософія і право*: матеріали XVI міжнар. наук. конф. аспірантів та студентів (м. Харків, 22 трав. 2020 р.). Харків: Право, 2019. С. 45-47.

4. Nryhorenko A. The Essence and Limits of Application of Reconstructive Activity in Criminalistics. *Сучасне суспільство і наука: актуальні дослідження молодих вчених*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції іноземними мовами (м. Харків, 29 травня 2020 р.). Харків: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2020. С. 39-41.

5. Григоренко А. О. Використання реконструкції як методу криміналістики під час здійснення різних видів юридичної діяльності. *Юридична осінь 2020*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених (м. Харків, 23 листоп. 2020 р.). Харків: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2020. С. 91-93.

6. Григоренко А. О. Проблеми використання методів реконструкції та реставрації під час досудового розслідування. *Юридична наука в сучасному світі: здобутки та перспективи*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 25 вересня 2020 р.). Одеса: Видавничий дім "Гельветика", 2020. С. 153-156.

7. Григоренко А. О. Проблеми використання криміналістичного методу реконструкції при здійсненні судового розгляду під час кримінального провадження. *Теорія та практика сучасної юриспруденції*: матеріали XXVI наук.-практ. конф. (м. Харків, 20 грудня 2020 р.). Харків. 2020. Том № 2 С. 301-302.

8. Григоренко А. О. Проблеми застосування методу реконструкції під час інформаційного забезпечення досудового розслідування кримінального правопорушення. *Інформаційне забезпечення розслідування злочинів*: матеріали ІХ Міжнародного круглого столу (м. Одеса, 4 червня 2021 р.). Одеса: Видавничий дім "Гельветика", 2022. С. 24-27.

9. Григоренко А. О. Проблеми реалізації криміналістичного методу реконструкції під час застосування 3D сканування у кримінальному провадженні. *Юридична осінь 2021*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених (м. Харків, 18 листоп. 2021 р.). Харків: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2021. С. 282-284.

10. Григоренко А. О. Проблеми реалізації криміналістичного методу реконструкції під час використання інноваційних технологій у процесі досудового розслідування кримінальних правопорушень. *Інновації в криміналістиці та судовій експертизі*: матеріали міжвід. наук.-практ. конф. (м. Київ, 25 листопада 2021 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 336-339.

11. Григоренко А. О. Можливості застосування методу реконструкції під час допиту як елементу науково-технічного забезпечення. *International Scientific Innovations in Human Life*: materials of The 6th International scientific and practical conference (с. Manchester, December 15-17, 2021). Manchester. 2021. P. 931-934.

12. Григоренко А. О. Застосування методу реконструкції в діяльності детектива під час досудового розслідування. *Актуальні проблеми правових наук в євроінтеграційному вимірі*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 17–18 грудня 2021 р.). Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2021. С. 51-53.

13. Григоренко А. О. Реалізація методу реконструкції під час проведення слідчого експерименту. *Теорія та практика сучасної юриспруденції*: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Харків, 25 грудня. 2021 р.). Харків. 2021. Випуск 04/2021. С. 341-342.

14. Григоренко А. О. Застосування методу реконструкції в умовах використання криміналістичного полігону у дидактичному забезпеченні навчального процесу. *Юридичні новели під час воєнного часу*: матеріали наук.-

практ. конф. (м. Харків, 13 червн. 2022 р.). Харків: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2022. С. 28-30.

АНКЕТА

опитування слідчих та детективів

З метою дослідження проблем використання методу реконструкції під час проведення слідчих (розшукових) дій проводиться анонімне опитування слідчих та детективів. Результати опитування будуть використані в узагальненому вигляді. Визначте, будь ласка, правильний варіант відповіді та зробіть відповідну позначку проти нього.

1. Чи погоджуєтесь Ви із твердженням, що під реконструкцією в процесі здійснення розслідування кримінального правопорушення слід розуміти відтворення об'єктів, предметів, явищ, процесів, що мають значення для розслідування кримінального правопорушення та подій суспільно небезпечного діяння в цілому?

- а) так, згоден;
- б) ні, не згоден;
- в) інший варіант: _____;

2. Чи погоджуєтесь Ви із твердженням, що в процесі здійснення досудового розслідування відбувається як ідеальна реконструкція (відтворення подій суспільно небезпечного діяння у свідомості), так і матеріальна реконструкція (наприклад, застосування макету під час проведення слідчої(розшукової) дії)?

- а) так, згоден;
- б) ні, не згоден;
- в) інший варіант: _____;

3. Чи погоджуєтесь Ви з тим, що метод реконструкції є різновидом методу моделювання, оскільки в результаті його застосування завжди створюється матеріальна та (або) ідеальна модель?

- а) так, згоден;

б) ні, не згоден;

в) інший варіант: _____;

4. Чи вважаєте Ви, що метод реконструкції використовується під час проведення різних видів юридичної діяльності (слідча, детективна, прокурорська, адвокатська, суддівська тощо)?

а) так, згоден;

б) ні, не згоден;

в) інший варіант: _____;

5. Чи є потреба з метою дослідження місця події, після фіксації слідів суспільно небезпечного діяння, у внесенні відповідних змін до місця події та здійснення дій експериментального характеру?

а) так, така необхідність виникає досить часто, з метою більш детального дослідження місця події;

б) так, така необхідність виникає;

в) ні, такої необхідності не виникає;

г) інший варіант: _____;

6. Наскільки точно зазвичай можливо реконструювати події вчиненого суспільно небезпечного діяння в результаті проведення огляду місця події?

а) огляд місця події має вагомий інформаційний потенціал, оскільки в результаті проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії слідчий може повно та детально реконструювати події кримінального правопорушення, що є основою для висунення слідчих версій;

б) в результаті проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії слідчий зазвичай може реконструювати події кримінального правопорушення, що може бути основою для висунення слідчих версій;

в) в результаті проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії слідчий рідко може реконструювати події кримінального правопорушення;

г) інший варіант: _____;

7. Як часто виникає необхідність у здійсненні моделювання, шляхом реконструкції відповідних об'єктів, для здійснення слідчого експерименту?

а) виникає часто, з метою точної та об'єктивної перевірки тих чи інших відомостей та фактів;

б) виникає, з метою точної та об'єктивної перевірки тих чи інших відомостей та фактів;

в) виникає рідко, з метою точної та об'єктивної перевірки тих чи інших відомостей та фактів;

г) інший варіант: _____;

8. Як часто використовується макетування під час проведення слідчого експерименту?

а) виникає часто, з метою забезпечення необхідності безпечного проведення слідчого експерименту (застосування макетів замість зброї, вибухових речовин, наркотичних засобів тощо);

б) виникає, з метою забезпечення необхідності безпечного проведення слідчого експерименту (застосування макетів замість зброї, вибухових речовин, наркотичних засобів тощо);

в) виникає рідко, з метою забезпечення необхідності безпечного проведення слідчого експерименту (застосування макетів замість зброї, вибухових речовин, наркотичних засобів тощо);

г) інший варіант: _____;

9. Чи вважаєте Ви допустимим використання моделі неіснуючого в матеріалах справи доказу під час проведення допиту (з метою пред'явлення його допитуваному для отримання показань)?

а) так, вважаю допустимим;

б) можливо;

в) ні, вважаю недопустимим;

г) інший варіант: _____;

10. Чи виникають при проведенні допиту ситуації, коли необхідно замість оригіналу доказу (з метою його збереження) пред'явити його реконструйовану модель?

а) так, виникає;

б) ні, не виникає;

в) інший варіант: _____;

11. Чи є, на Вашу думку, ефективним проведення допиту на місці події?

а) так, є ефективним;

б) ні, є не ефективним;

в) інший варіант: _____;

12. Чи є допустимим реконструювання подібних до предмету, який пред'являється для впізнання, речей, зразків?

а) так, вважаю допустимим;

б) можливо;

в) ні, вважаю недопустимим;

г) інший варіант: _____;

13. Чи є допустимим пред'явлення для впізнання об'єкта, який змодельовано на основі відомостей, що містяться у матеріалах справи?

а) так, вважаю допустимим;

б) можливо;

в) ні, вважаю недопустимим;

г) інший варіант: _____;

14. Чи є ефективним двостороннє пред'явлення для впізнання:

а) так, двостороннє пред'явлення для впізнання є ефективним, оскільки в результаті його проведення можна встановити осіб, які мають значення для досудового розслідування;

б) ні, реалізація двостороннього пред'явлення для впізнання є не ефективним, оскільки в результаті його проведення не можна отримати відомості, необхідні для здійснення досудового розслідування;

в) інший варіант: _____.

15. Чи є ефективним проведення повторного пред'явлення для впізнання, з метою усунення недоліків, що впливали на особу, яка впізнає, при первинному проведенні зазначеної слідчої (розшукової) дії?

а) так, повторне пред'явлення для впізнання є ефективним, оскільки надає можливість отримати об'єктивний результат впізнання;

б) ні, проведення повторного пред'явлення для впізнання є недопустимим;

в) інший варіант: _____.

16. Чи є корисним, у разі можливості, здійснення дій експериментального характеру під час обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (наприклад, вимірювання сейфу з метою визначення чи могла в ньому зберігатися зброя, знайдена на місці події)?

а) так, це є корисним для повного та об'єктивного з'ясування обставин справи;

б) ні, це є недоцільним;

в) інший варіант: _____.

17. Чи є необхідним вилучення, у разі можливості, суспільно небезпечних об'єктів (зброї, вибухових речовин, наркотичних засобів) та заміни їх безпечними макетами під час обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи?

- а) так, це забезпечить суспільно безпеку;
- б) ні, це є недоцільним;
- в) інший варіант: _____.

18. Чи надає установлення місцезнаходження радіобладнання (радіоелектронного засобу), в результаті його проведення, доповнити уявлення про розслідуване кримінальне правопорушення новими деталями?

- а) так, уповноважений на розслідування кримінального правопорушення особі стають відомі нові факти про вчинене суспільно небезпечне діяння;
- б) ні, проведення установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу є не ефективним;
- в) інший варіант: _____.

19. Чи є доцільним ідентифікація особи за її телефонним номером або ІМЕІ перед проведенням зняття інформації з електронних комунікаційних мереж?

- а) так, оскільки важливим є встановлення конкретної особи, спілкування якої підлягає фіксації;
- б) ні, це є недоцільним;
- в) інший варіант: _____.

20. Чи є можливим в результаті проведення зняття інформації з електронних інформаційних систем реконструювати відповідні обставини кримінального правопорушення?

- а) так, на основі отриманих даних є можливим відтворення алгоритму вчинення кримінального правопорушення;
- б) можливо відтворити обставини кримінального правопорушення використовуючи результати проведення зняття інформації з електронних

інформаційних систем разом із раніше встановленими даними, що містяться в матеріалах кримінального провадження;

в) ні, відтворити обставини кримінального правопорушення використовуючи результати проведення зняття інформації з електронних інформаційних не можливо;

г) інший варіант: _____.

21. Чи вважаєте Ви, що метод реконструкції є основою для криміналістичного дидактичного процесу, оскільки особа ознайомлюється та вивчає положення, які були розроблені раніше (ретроспективний характер процесу навчання)?

а) так, метод реконструкції є основою для криміналістичного дидактичного процесу;

б) ні, метод реконструкції не є основою для криміналістичного дидактичного процесу;

в) інший варіант: _____;

22. Чи є корисним розроблення та використання автоматизованих баз даних, які містять відомості про розкриті кримінальні правопорушення, типові слідчі версії, докази, криміналістичні методики розслідування, тощо, з метою підвищення ефективності процесу розслідування суспільно небезпечного діяння?

а) так, є корисним розроблення та використання автоматизованих баз даних;

б) ні, це є недоцільним розроблення та використання автоматизованих баз даних;

в) інший варіант: _____;

23. Чи є ефективним використання 3D сканеру для фіксації об'єктів, які мають значення для здійснення досудового розслідування кримінального правопорушення?

а) так, є ефективним. 3D модель, яка створюється в результаті використання 3D сканеру надає можливість, у разі необхідності, дослідити як масштабні об'єкти (наприклад місце події), так і їх складові;

б) ні, 3D сканування є не ефективним, слід використовувати лише протокол та (або) фотозйомку як засіб фіксації;

в) інший варіант: _____;

Узагальнення результатів анкетування

1. Чи погоджуєтесь Ви із твердженням, що під реконструкцією в процесі здійснення розслідування кримінального правопорушення слід розуміти відтворення об'єктів, предметів, явищ, процесів, що мають значення для розслідування кримінального правопорушення та подій суспільно небезпечного діяння в цілому?

Варіант відповіді	Кількість респондентів, що обрали запропонований варіант	% респондентів відносно загальної кількості проанкетованих осіб
так, згоден	142	91
ні, не згоден	14	9
інший варіант:		

2. Чи погоджуєтесь Ви із твердженням, що в процесі здійснення досудового розслідування відбувається як ідеальна реконструкція (відтворення подій суспільно небезпечного діяння у свідомості), так і матеріальна реконструкція (наприклад, застосування макету під час проведення слідчої(розшукової) дії)?

Варіант відповіді	Кількість респондентів, що обрали запропонований варіант	% респондентів відносно загальної кількості проанкетованих осіб
так, згоден	137	87,8
ні, не згоден	19	12,2
інший варіант:		

3. Чи погоджуєтесь Ви з тим, що метод реконструкції є різновидом методу моделювання, оскільки в результаті його застосування завжди створюється матеріальна та (або) ідеальна модель?

Варіант відповіді	Кількість респондентів, що обрали запропонований варіант	% респондентів відносно загальної кількості проанкетованих осіб
так, згоден	112	71,8
ні, не згоден	44	28,2
інший варіант:		

4. Чи вважаєте Ви, що метод реконструкції використовується під час проведення різних видів юридичної діяльності (слідча, детективна, прокурорська, адвокатська, суддівська тощо)?

Варіант відповіді	Кількість респондентів, що обрали запропонований варіант	% респондентів відносно загальної кількості проанкетованих осіб
так, згоден	94	60,3
ні, не згоден	62	39,7
інший варіант:		

5. Чи є потреба з метою дослідження місця події, після фіксації слідів суспільно небезпечного діяння, у внесенні відповідних змін до місця події та здійснення дій експериментального характеру?

Варіант відповіді	Кількість респондентів, що обрали запропонований варіант	% респондентів відносно загальної кількості проанкетованих осіб
так, така необхідність виникає досить часто, з метою більш детального дослідження місця події	32	20,5
так, така необхідність виникає	95	60,9
ні, такої необхідності не виникає	29	18,6
інший варіант		

6. Наскільки точно зазвичай можливо реконструювати події вчиненого суспільно небезпечного діяння в результаті проведення огляду місця події?

Варіант відповіді	Кількість респондентів, що обрали запропонований варіант	% респондентів відносно загальної кількості проанкетованих осіб
огляд місця події має вагомий інформаційний потенціал, оскільки в результаті проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії слідчий може повно та детально реконструювати події кримінального правопорушення, що є основою для висунення слідчих версій	97	62,2
в результаті проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії слідчий зазвичай може реконструювати події кримінального правопорушення, що може бути основою для висунення слідчих версій	59	37,8
в результаті проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії слідчий рідко може реконструювати події кримінального правопорушення		
інший варіант		

7. Як часто виникає необхідність у здійсненні моделювання, шляхом реконструкції відповідних об'єктів, для здійснення слідчого експерименту?

Варіант відповіді	Кількість респондентів, що обрали запропонований варіант	% респондентів відносно загальної кількості проанкетованих осіб
виникає часто, з метою точної та об'єктивної перевірки тих чи інших відомостей та фактів	98	62,8
виникає, з метою точної та об'єктивної перевірки тих чи інших відомостей та фактів	58	37,2
виникає рідко, з метою точної та об'єктивної перевірки тих чи інших відомостей та фактів		
інший варіант		

8. Як часто використовується макетування під час проведення слідчого експерименту?

Варіант відповіді	Кількість респондентів, що обрали запропонований варіант	% респондентів відносно загальної кількості проанкетованих осіб
виникає часто, з метою забезпечення необхідності безпечного проведення слідчого експерименту (застосування макетів замість зброї, вибухових речовин, наркотичних засобів тощо)	56	35,9
виникає, з метою забезпечення необхідності безпечного проведення слідчого експерименту (застосування макетів	91	58,3

замість зброї, вибухових речовин, наркотичних засобів тощо)		
виникає рідко, з метою забезпечення необхідності безпечного проведення слідчого експерименту (застосування макетів замість зброї, вибухових речовин, наркотичних засобів тощо)	9	5,8
інший варіант		

9. Чи вважаєте Ви допустимим використання моделі неіснуючого в матеріалах справи доказу під час проведення допиту (з метою пред'явлення його допитуваному для отримання показань)?

Варіант відповіді	Кількість респондентів, що обрали запропонований варіант	% респондентів відносно загальної кількості проанкетованих осіб
так, вважаю допустимим	17	10,9
можливо	30	19,2
ні, вважаю недопустимим	109	69,9
інший варіант		

10. Чи виникають при проведенні допиту ситуації, коли необхідно замість оригіналу доказу (з метою його збереження) пред'явити його реконструйовану модель?

Варіант відповіді	Кількість респондентів, що обрали запропонований варіант	% респондентів відносно загальної кількості проанкетованих осіб
так, виникає	28	18
ні, не виникає	128	82
інший варіант		

11. Чи є, на Вашу думку, ефективним проведення допиту на місці події?

Варіант відповіді	Кількість респондентів, що обрали запропонований варіант	% респондентів відносно загальної кількості проанкетованих осіб
так, є ефективним	118	75,6
ні, є не ефективним	38	24,4
інший варіант		

12. Чи є допустимим реконструювання подібних до предмету, який пред'являється для впізнання, речей, зразків?

Варіант відповіді	Кількість респондентів, що обрали запропонований варіант	% респондентів відносно загальної кількості проанкетованих осіб
так, вважаю допустимим	35	22,4
можливо	24	15,4
ні, вважаю недопустимим	97	62,2
інший варіант		

13. Чи є допустимим пред'явлення для впізнання об'єкта, який змодельовано на основі відомостей, що містяться у матеріалах справи?

Варіант відповіді	Кількість респондентів, що обрали запропонований варіант	% респондентів відносно загальної кількості проанкетованих осіб
так, вважаю допустимим	18	11,5
можливо	36	23,1
ні, вважаю недопустимим	102	65,4
інший варіант		

14. Чи є ефективним двостороннє пред'явлення для впізнання:

Варіант відповіді	Кількість респондентів, що обрали запропонований варіант	% респондентів відносно загальної кількості проанкетованих осіб
так, двостороннє пред'явлення для впізнання є ефективним, оскільки в результаті його проведення можна встановити осіб, які мають значення для досудового розслідування	119	76,3
ні, реалізація двостороннього пред'явлення для впізнання є не ефективним, оскільки в результаті його проведення не можна отримати відомості, необхідні для здійснення досудового розслідування	37	23,7
інший варіант		

15. Чи є ефективним проведення повторного пред'явлення для впізнання, з метою усунення недоліків, що впливали на особу, яка впізнає, при первинному проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії?

Варіант відповіді	Кількість респондентів, що обрали запропонований варіант	% респондентів відносно загальної кількості проанкетованих осіб
так, повторне пред'явлення для впізнання є ефективним, оскільки надає можливість отримати об'єктивний результат впізнання	82	52,6

ні, проведення повторного пред'явлення для впізнання є недопустимим	74	47,4
інший варіант		

16. Чи є корисним, у разі можливості, здійснення дій експериментального характеру під час обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (наприклад, вимірювання сейфу з метою визначення чи могла в ньому зберігатися зброя, знайдена на місці події)?

Варіант відповіді	Кількість респондентів, що обрали запропонований варіант	% респондентів відносно загальної кількості проанкетованих осіб
так, це є корисним для повного та об'єктивного з'ясування обставин справи	135	86,5
ні, це є недоцільним	21	13,5
інший варіант		

17. Чи є необхідним вилучення, у разі можливості, суспільно небезпечних об'єктів (зброї, вибухових речовин, наркотичних засобів) та заміни їх безпечними макетами під час обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи?

Варіант відповіді	Кількість респондентів, що обрали запропонований варіант	% респондентів відносно загальної кількості проанкетованих осіб
так, це забезпечить суспільно безпеку	139	89,1
ні, це є недоцільним	17	10,9
інший варіант		

18. Чи надає установлення місцезнаходження радіобладнання (радіоелектронного засобу), в результаті його проведення, доповнити уявлення про розслідуване кримінальне правопорушення новими деталями?

Варіант відповіді	Кількість респондентів, що обрали запропонований варіант	% респондентів відносно загальної кількості проанкетованих осіб
так, уповноваженій на розслідування кримінального правопорушення особі стають відомі нові факти про вчинене суспільно небезпечне діяння	138	88,5
ні, проведення установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу є не ефективним	18	11,5
інший варіант		

19. Чи є доцільним ідентифікація особи за її телефонним номером або IMEI перед проведенням зняття інформації з електронних комунікаційних мереж?

Варіант відповіді	Кількість респондентів, що обрали запропонований варіант	% респондентів відносно загальної кількості проанкетованих осіб
так, оскільки важливим є встановлення конкретної особи, спілкування якої підлягає фіксації	147	94,2
ні, це є недоцільним	9	5,8
інший варіант		

20. Чи є можливим в результаті проведення зняття інформації з електронних інформаційних систем реконструювати відповідні обставини кримінального правопорушення?

Варіант відповіді	Кількість респондентів, що обрали запропонований варіант	% респондентів відносно загальної кількості проанкетованих осіб
так, на основі отриманих даних є можливим відтворення алгоритму вчинення кримінального правопорушення	32	20,5
можливо відтворити обставини кримінального правопорушення використовуючи результати проведення зняття інформації з електронних інформаційних систем разом із раніше встановленими даними, що містяться в матеріалах кримінального провадження	119	76,3
ні, відтворити обставини кримінального правопорушення використовуючи результати проведення зняття інформації з електронних інформаційних не можливо	5	3,2
інший варіант		

21. Чи вважаєте Ви, що метод реконструкції є основою для криміналістичного дидактичного процесу, оскільки особа ознайомлюється та вивчає положення, які були розроблені раніше (ретроспективний характер процесу навчання)?

Варіант відповіді	Кількість респондентів, що обрали запропонований варіант	% респондентів відносно загальної кількості проанкетованих осіб
так, метод реконструкції є основою для криміналістичного дидактичного процесу	136	87,2
ні, метод реконструкції не є основою для криміналістичного дидактичного процесу	20	12,8
інший варіант		

22. Чи є корисним розроблення та використання автоматизованих баз даних, які містять відомості про розкриті кримінальні правопорушення, типові слідчі версії, докази, криміналістичні методики розслідування, тощо, з метою підвищення ефективності процесу розслідування суспільно небезпечного діяння?

Варіант відповіді	Кількість респондентів, що обрали запропонований варіант	% респондентів відносно загальної кількості проанкетованих осіб
так, є корисним розроблення та використання автоматизованих баз даних	138	88,5
ні, це є недоцільним розроблення та використання автоматизованих баз даних	18	11,5
інший варіант		

23. Чи є ефективним використання 3D сканеру для фіксації об'єктів, які мають значення для здійснення досудового розслідування кримінального правопорушення?

Варіант відповіді	Кількість респондентів, що обрали запропонований варіант	% респондентів відносно загальної кількості проанкетованих осіб
так, є ефективним. 3D модель, яка створюється в результаті використання 3D сканеру надає можливість, у разі необхідності, дослідити як масштабні об'єкти (наприклад місце події), так і їх складові	149	95,5
ні, 3D сканування є не ефективним, слід використовувати лише протокол та (або) фотозйомку як засіб фіксації	7	4,5
інший варіант		